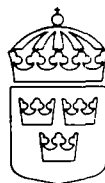

Riksdagens protokoll

1989/90:21

Onsdagen den 8 november

Kl. 9.00–23.01

Protokoll
1989/90:21

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

*Kemikaliekontroll
m.m.*

1 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Proposition
1989/90:44 till näringsutskottet

Motionerna
1989/90:U3–U5 till utrikesutskottet
1989/90:A1 och A2 till arbetsmarknadsutskottet

2 § Meddelande om samlad votering

Förste vice talmannen meddelade att jordbruksutskottets betänkande JoU3 samt finansutskottets betänkanden FiU1, FiU2, FiU3, FiU4 och FiU5 skulle debatteras i angiven ordning och avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

3 § Kemikaliekontroll m.m.

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1989/90:JoU3 Kemikaliekontroll m.m.

INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! I jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU3 behandlas helt eller delvis ett antal motioner om kemikaliekontroll m.m. som väckts under den allmänna motionstiden 1989. I betänkandet föreslår utskottet med anledning av tre motionsyrkanden från moderata samlingspartiet, folkpartiet och miljöpartiet ändring i lagen om kemiska produkter så att lagen framöver även omfattar varor eller kemiska produkter som ingår i en vara.

Vidare föreslår utskottet med anledning av två motionsyrkanden från socialdemokrater och miljöpartiet sådan ändring i samma lag att den s.k. substitutionsprincipen uttryckligen framgår i lagtexten.

Substitutionsprincipen innebär skyldighet att ersätta en viss kemisk produkt med en mindre miljöfarlig sådan om samma ändamål kan uppnås med denna. Utskottet begär alltså nu att regeringen skall återkomma till riksdagen med förslag om detta.

Utskottet står enigt bakom kravet att ge regeringen detta till känna. Förhoppningen är att principen, om den nu införs i lagtexten, skall bli tydligare och få ökad genomslagskraft.

Utskottet har i betänkandet konstaterat att lagen om kemiska produkter – till skillnad från den tidigare gällande lagen om hälso- och miljöfarliga produkter – endast omfattar kemiska ämnen och produkter och inte alla varor eller kemiska produkter som ingår i en vara. Denna brist bör nu enligt vår och utskottets mening snarast kunna avhjälpas, då regeringen nu bör vederfara begäran om utvidgning av lagen.

Fru talman! Många av de övriga motionsyrkandena avstyrks av utskottet med hänvisning till bl.a. kemikalieinspektionens verksamhet och pågående arbete i övrigt på området. Representanter för kemikalieinspektionen har inför behandlingen i utskottet fått ge sin syn på de olika frågeställningarna och delge utskottet information om sin verksamhet på berörda områden. Det var positivt att kunna konstatera att kemikalieinspektionen bl.a. mycket aktivt deltar i det internationella arbete som syftar till att inom ramen för OECD ta fram dokumentation och arbeta för att erforderliga åtgärder vidtas beträffande de ca 1 000 s.k. högvolumkemikalier som utgör nästan 99 % av kemikalieanvändningen.

Vi moderater har i partimotion Jo796 fört fram kraven på att Sverige i internationella förhandlingar bör verka för åtgärder mot användning av bekämpningsmedlet toxafen. Det är ett ämne som bl.a. återfinns i Östersjön. Det är ett bekämpningsmedel med samma giftighetsnivå som DDT och PCB men som inte anrikas i näringskedjan på samma sätt som andra klorerade miljögifter. Toxafen är inte tillåtet i Sverige men används i Östeuropa och också i USA. Vi moderater i utskottet har tillsammans med miljöpartiet i reservation nr 24 ånyo framfört dessa krav, efter det att utskottsmajoriteten avstyrkt förslaget, och vi begär att regeringen bör ges detta till känna.

I samma partimotion framförs vår oro över läckaget ut i naturen av svårnedbrytbara ämnen som t.ex. paradiklorbensen, nonylfenol och triklorethan. Eftersom miljövänliga alternativ finns, kräver vi i motionens yrkande nr 10 att dessa ämnen inte längre skall få användas på ett sådant sätt att utläckage sker. Vi tycker det är självklart att man åtgärdar detta.

Utskottet hänvisar dock till tidigare ställningstaganden och till att frågan för närvarande är föremål för överväganden inom regeringskansliet och menar att yrkandet därför inte bör medföra någon riksdagens vidare åtgärd. Vi tvingas för närvarande att finna oss i detta, men lovar att följa frågan med mycket stor uppmärksamhet även framöver.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 24 och i övrigt till utskottets hemställan.

LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag vore tacksam om utskottsmajoritetens talesman i den här debatten, Grethe Lundblad, nu ville lyssna litet grand på mig, eftersom jag kommer att ställa några frågor till henne. En del skrivningar i utskottsbetänkandet är oklara. Det behövs förklaringar, och jag hoppas att Grethe Lundblad kan bringa den klarhet som behövs innan riksdagen efter debatten går till beslut.

I valrörelsen för något år sedan lovade socialdemokraterna att alla i Sverige nya kemikalier skulle förhandsgranskas. I debattens sades det ibland att alla nya kemiska produkter skulle granskas, vilket i och för sig är ett större löfte.

Det är lätt i de här sammanhangen att vidga frågeställningarna. Men jag nöjer mig nu med att diskutera ämnen som är nya i Sverige, eftersom det nog var det som avsågs.

Vi rör oss här med ett begränsat antal ämnen. Nu är det så, Grethe Lundblad, att vi inte har fått någon redovisning från regeringen. Det står dock i betänkandet att frågorna handläggs inom regeringen. Det sägs att det förslag som skall komma i allt väsentligt skall överensstämma med de regler som gäller i EG.

Det är en mycket komplicerad procedur att få fram dokumentation av nya ämnen. Mina frågor till Grethe Lundblad blir då: Är den beredning som pågår tillräcklig för att få fram fullgod dokumentation och uppfylla det här valöftet? Finns det inom EG tillräcklig dokumentation om de här nya ämnena? När kommer regeringens redovisning? Det här var ju ändå ett av tre viktiga vallöften som uppställdes.

Fru talman! Så kommer vi till nästa stycke i betänkandet. Där skriver utskottet med anledning av folkpartiets motion att den internationella granskning som pågår av de högfrekventa ämnena innebär att våra syften med motionen i allt väsentligt är tillgodosedda. Detta säger alltså utskottet.

Grethe Lundblad, rör inte det här sig om två skilda frågeställningar? Det gäller å ena sidan de ämnen som är nya i Sverige, som vi har tagit upp i vår motion. Det gäller å andra sidan de 1 000 högvolymkemikalierna, som länge har funnits i Sverige. De är inte nya. Det är riktigt att dessa 1 000 kemikalier står för 99 % av kemikalieanvändningen i Sverige. Det är också riktigt att det pågår ett internationellt samarbete för att dokumentera dem. Min fråga till Grethe Lundblad gäller om det internationella arbetet har drivits tillräckligt långt för att ge trygghet beträffande dokumentationen av eventuella risker. Utskottsskrivningen ger enligt min uppfattning intrycket att utskottet tycker så. Det skulle vara mycket värdefullt om Grethe Lundblad ville kommentera detta.

Många frågor i detta betänkande tangerar det arbete som utredningen om miljölagstiftningen skall fullgöra. Jordbruksutskottet föreslår i ett senare betänkande att en rad förslag som gäller miljölagstiftningsfrågor skall överlämnas till den utredning som har tillsatts för att se över lagstiftningen. Jag tycker att även många yrkanden i detta betänkande borde ha överlämnats till den utredningen.

Eftersom utskottet i betänkandet hänvisar till pågående utredningsarbete, har vi från folkpartiet inte reserverat oss på alla de punkter där vi har yrkan-

den. Det är vi överens om inom utskottet. Såvitt jag förstår finns det inga åsiktsskillnader i det fallet mellan Grethe Lundblad och mig. Det finns det däremot i fråga om en särskild lagstiftning om bekämpningsmedel, biologiska bekämpningsmedel osv.

Det hade dock varit bra om samma hantering hade skett i det här betänkandet som i det tidigare betänkandet, så att dessa frågor hade överlämnats till utredningen. Däremot är det bra att det görs två uttalanden i betänkandet. Det gäller den s.k. substitutionsprincipen och kemiska produkter som ingår i en vara, där det riktas ett tillkännagivande till regeringen. Betänkandet hänvisar till kemikaliekontrollutredningen. Det är ingen vanlig utredning, utan det är en uppföljning av en utredning som man har gjort av kemikalieinspektionens arbete. Det arbetet borde rimligen granskas av den parlamentariska utredning som nu ser över miljölagstiftningen.

Fru talman! Är det inte märkligt att det är omöjligt att få ett definitivt slut på användningen av PCB? Folkpartiet har många år ensamt drivit kravet på en totalavveckling. Nu är flera partier med på det i detta betänkande, och även regeringen talar om avveckling om några år. PCB är ett gift som måste bort, och den tidsram som finns redovisad i reservation 17 är rimlig. Det är mycket märkligt att socialdemokraterna och moderaterna inte kan ställa upp bakom det självklara kravet att vi så snart som möjligt skall få bort detta gift. Vi vet ju vilken inverkan PCB bl.a. har på tillståndet i Östersjön. Vi behöver inte ha PCB i transformatorer. Det har funnits tid att avveckla användandet av PCB.

Jag vill uttala mig positivt även om en reservation där folkpartiet inte är med. Att vi inte står med i reservationen beror på att vi inte kan ansluta oss till alla de motionsskrivningar som finns bakom reservationen. Det gäller s.k. materialbalanser av kemiska produkter. Materialbalans kan vara ett värdefullt instrument när man skall bedöma kemikalievolymer och innehåll. Det borde finnas möjligheter att ta upp dessa viktiga frågor inom de direktiv som gäller för utredningen om miljölagstiftningen. Jag vill nämna detta som en markering av att vi tycker att frågan är betydelsefull, även om vi inte har ställt upp bakom reservationen.

Fru talman! Kemikaliefrågorna är många gånger svårgenomträngliga, men samtidigt hör de till de stora och angelägna miljöfrågor som vi måste ägna stor och respektfull uppmärksamhet. På detta område finns många stora olösta problem. Det gäller bl.a. dokumentationen av de kemikalier som vi dagligen använder. Det är därför viktigt att vi visar en ödmjukhet i våra beskrivningar och verkligen talar om att det finns oerhört mycket kvar att göra.

Frågorna i detta betänkande är så stora att jag kunde ha gått in på ytterligare avsnitt, men jag avstår från det eftersom andra talare nog kommer att ta upp dem.

Jag yrkar bifall till de reservationer där folkpartiet finns med och i övrigt till utskottets hemställan.

LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! I detta betänkande behandlar vi ett antal motioner, som tar upp frågor som rör kemikalier och kontroll av kemikalier. Kemikalieanvänd-

ningen utgör naturligtvis ett av våra stora bekymmer i dagens samhälle, eftersom det är fråga om ting och substanser som inte naturligen hör hemma i naturen. Kemikalierna har inte kommit till för att ställa till problem. De har oftast kommit till för att man skall kunna utträta något positivt och bra med dem, och i allmänhet fungerar det effektivt.

Kemikalierna får dock även andra effekter som inte är bra. Det är därför viktigt att vi är uppmärksamma på problemen, att vi har en kontroll och att vi vågar stoppa användningen av de ämnen som är mest farliga och som vi inte kan acceptera i naturen.

Det hjälper emellertid oftast inte att vi slutar använda dessa ämnen här hemma i Sverige, utan de måste försvinna på andra håll. Produkter som vi importerar innehåller också ofta ämnen som vi har förbjudit här, och det är inte heller acceptabelt.

Från centerpartiets sida har vi under flera år fört ett resonemang om att det inte räcker med att vi har en effektiv rening av utsläppen från fabriker och tillverkningsplatser. De produkter och ämnen som förs ut genom fabriksdörrarna orsakar kanske de största bekymren, eftersom de förr eller senare hamnar i naturen. Det gäller t.ex. de kemiska produkter som vi använder när vi skall rengöra saker.

Prov som har tagits i avloppsledningarna i Stockholm redovisades för någon vecka sedan. Det uppmättes mycket höga halter av ganska giftiga kemikalier i det avloppsvatten som kommer från enskilda konsumenter. Detta pekar på att vi måste vara mer uppmärksamma när det gäller vilka ämnen och substanser som får användas.

Med tillfredsställelse konstaterar jag att utskottet nu begär att regeringen skall lägga fram förslag om en ändring av lagen om kemiska produkter. I dag fungerar den lagen så att man kan ingripa bara mot kemiska ämnen och produkter och inte mot varor där sådana ämnen och produkter ingår, till skillnad från den tidigare lagen om hälso- och miljöfarliga varor som medgav det. När det fattades beslut om den här lagstiftningen, hade vi från centerpartiets sida synpunkter på den. Vi reserverade oss den gången, eftersom vi tyckte att lagtexten var litet för vag och tveksam. Det har visat sig att det i många fall är rätt och att det blev som vi trodde. Nu hoppas vi på en förbättring i detta avseende. Vi har ingen motion i detta ärende som behandlas i detta betänkande, men vi har ändå ställt upp på detta krav, eftersom det är ett krav som vi från centerpartiets sida har haft tidigare.

Här görs också en begäran till regeringen om att man i lagstiftningen skall föra in resonemanget om substitut, dvs. att en produkt skall ersättas med en mindre miljöfarlig produkt om samma ändamål kan uppnås. I förarbetena fördes ett resonemang om detta, men det togs inte in i lagtexten. Principen har heller inte fått det genomslag som man hade önskat och förväntat. Därför är det motiverat att ta med detta i lagtexten.

Jag skall övergå till att tala om några reservationer som vi har ställt oss bakom. Här gäller också att vi inte i alla sammanhang har väckt motioner som behandlas i just detta betänkande. Vi har reserverat oss till förmån för andra partiers motioner. Det beror på att vi har haft synpunkter och motionerat i frågan tidigare. En sådan fråga gäller materialbalanser i den kemiska industrin. Detta kan också gälla industrin över huvud taget. Om vi skall ha

någon som helst möjlighet att få en uppfattning om flödet av kemikalier i samhället, måste vi på något sätt ta reda på det. Med materialbalanser får man större möjligheter att se vart kemikalierna tar vägen. Då blir det också enklare att göra någonting åt det, om man anser att det är nödvändigt. Detta är en ganska viktig fråga. Lars Ernestam har pratat om den tidigare här. Jag vill understryka att detta är mycket viktigt, om vi har ambitionen att kontrollera och ha kunskap om var de kemikalier som används blir av.

Det finns ett par reservationer som handlar om kemikalier i kläder. Vi har ganska nyligen fått en beskrivning av bekymren med allergier. Jag skall väl inte skylla alla allergier på kemikalier i kläder, men de har alldeles säkert en betydelse. Det är viktigt att vi har uppmärksamheten riktad mot detta. Det har vi också på ett sätt, nämligen genom att vi har förbjudit användningen av ett stort antal kemikalier och färger i tyger och garner till kläder. Men som vi vet är merparten av det vi har på oss importerat. I utlandet finns inte de bestämmelser som finns i Sverige. Jag pratade för en tid sedan med en agent för en tysk färgfirma. Han talade om att hälften av det han säljer är förbjudet att använda i Sverige. Detta var alltså varor som han inte sålde i Sverige utan i andra länder. Eftersom de flesta kläder som säljs i Sverige kommer utifrån, får vi ändå kontakt med dessa ämnen. Det är därför motiverat att vara uppmärksam på detta. Vi har ställt oss bakom reservationerna om en hårdare kontroll av och ibland också förbud mot kemiska produkter i kläder.

Vi har också motionerat om att man borde upphöra med att använda PCB. Lars Ernestam har redogjort ganska utförligt för varför vi vill ha bort PCB. Det finns alltså ingen anledning att här upprepa det. Lars Ernestam sade dock att folkpartiet ensamt hade skött denna fråga och att också andra partier nu hade ställt upp på detta krav. Jag kan för kammaren och protokollet tala om att också centerpartiet har drivit denna fråga ganska länge.

En annan reservation går ut på att vi vill ha ett mer internationellt samarbete när det gäller PCB. Vi kan konstatera att PCB-halterna i Östersjön ökar. Det är mycket oroande, eftersom detta är ett farligt gift. Det räcker alltså inte med att vi är aktiva här hemma i Sverige. Vi måste engagera oss mycket hårt internationellt, för att också där få bort PCB från olika användningsområden. Det är alldeles klart att vi kan sköta det arbetet betydligt effektivare och trovärdigare om vi avvecklar användningen av PCB i Sverige. Därför är det viktigt att vi gör det.

En reservation handlar om PVC-plast i förpackningar. Flera motioner ligger till grund för den reservationen, bl.a. en centermotion. Det är viktigt att vi över huvud taget driver ett aktivt arbete för att minska användandet av olika typer av förpackningar. Förpackningar med PVC-plast är inte bra för varan i förpackningen. De är inte heller bra sedan när förpackningen skall tas om hand som avfall. Vi måste ha en politik som syftar till att det avfall vi får blir sådant att det går att ta hand om avfallet på ett godtagbart sätt eller att det går att återanvända.

Det finns också en reservation om ett internationellt samarbete när det gäller kemikaliekontrollen. Ingvar Eriksson förde ett resonemang om toxafen, som det finns en särskild reservation om. I den reservation som vi har tillsammans med folkpartiet tas också toxafen upp. I reservationen sägs att vi behöver ett internationellt samarbete bl.a. när det gäller frågor rörande

toxafen. Samarbetet med andra länder är viktigt inte minst därför att man på andra håll i världen faktiskt har kommit längre än vi har gjort i Sverige på detta område. Vi är inte bäst i allting. Det är därför viktigt att vi tar del av de kunskaper som finns ute i världen, och vi kan naturligtvis hjälpa till med de kunskaper vi har. Då får vi ett samfällt bättre resultat.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till de reservationer som vi har undertecknat, nr 10, 14, 15, 17, 18, 22 och 23, och i övrigt till utskottets hemställan.

ANNIKA ÅHINBERG (vpk):

Fru talman! Det är naturligtvis svårt att gradera betydelsen av de ärenden som vi hanterar här i kammaren. Jag skulle nog ändå vilja påstå att det som vi diskuterar nu tillhör de mest betydelsefulla områdena. Jag skulle t.o.m. vilja säga att mänsklighetens framtid i hög grad beror på hur vi i framtiden kan hantera kemikalier på ett bättre sätt än vi har gjort hittills.

Vad vi gör i morgon
bestäms av vad vi gjorde i går.
I dag händer allt du märker
i övermorgon.
Om ingenting förutsett inträffar.

Detta är en strof av Claes Andersson, som på ett enkelt sätt beskriver hur allting hänger samman här i tillvaron och ger en, som jag tycker, mycket träffande beskrivning av just kemikaliesamhället. Vi vet att allting verkligen hänger samman. De försyndelser vi har gjort för decennier sedan får vi betala priset för, nu och i framtiden.

Vad är då kemiska ämnen och produkter? Ja, det är i stort sett allt som omger oss. På den svenska marknaden finns 55 000 kemiska produkter. Ca 2 000 kemiska ämnen är i bruk. Internationellt handlar det om mellan 60 000 och 70 000 ämnen.

I snabb takt introduceras nya produkter. Uppfinningsrikedomen hos företagen är stor när det gäller att hitta på nya produkter och skapa konstlade behov för de produkterna. Kreativiteten är tyvärr inte lika stor när det gäller att undersöka konsekvenserna av alla dessa nya produkter och varor. Det är som regel vinsten som går i första hand.

Det är naturligtvis lätt att känna handfallenhet inför denna utveckling. Detta är svårt att hantera i ett isolerat land. Det är svårt att över huvud taget rå på de enorma processer som det handlar om. Samhället måste ändå sätta ramar för kemikaliehanteringen. Inom dessa ramar skall ansvaret givetvis ligga på tillverkare, importörer och användare. Vi menar att det är mycket viktiga steg som riksdagen tar i dag när man förhoppningsvis beslutar att bifalla jordbruksutskottets hemställan. Jordbruksutskottet föreslår en utvidgning av lagen om kemiska produkter, en utvidgning som innebär att lagen skall gälla också varor och att den s.k. substitutionsprincipen tydligt skrivs in i lagen.

Hur kan vi styra utvecklingen när det gäller kemikaliehanteringen? Det

finns egentligen bara en väg, nämligen att begränsa användningen av kemikalier och att vara mycket restriktiv. Det förutsätter i stort sett två olika vägar att gå. Den första innebär en ändring av de grundläggande villkoren för produktionen. Den andra innebär effektiva samhällsinsatser när det gäller forskning och information, men också när det gäller kontroll. Det är i hög grad en resursfråga vilka möjligheter samhället har att åstadkomma denna forskning, information och kontroll. Det är helt uppenbart att dessa resurser i dag är långt ifrån tillräckliga, både när det gäller kemikalieinspektionen och när det gäller t.ex. kommunerna, på vilkas miljö- och hälsoskyddsförvaltningar ansvaret i hög grad vilar för den kontinuerliga och dagliga tillsynen.

Detta är frågor som vi har tagit upp vid budgethanteringar, och som vi naturligtvis kommer att ta upp även i fortsättningen. Det måste ske en förändring i detta sammanhang om vi menar allvar med alla vackra ord om en skärpning av kontrollen av kemikaliehanteringen.

Vad skulle grundläggande förändringar av produktionen innebära? Vi från vpk menar att det innebär att vi måste nå fram till ett stadium där vi har en behovsgranskning av de kemiska produkter som finns i samhället, så att vi kan hindra det ständiga tillflödet av nya fullkomligt onödiga produkter. Vi ser en hel del av de krav som ställs i detta betänkande som steg på vägen i denna process. Dit hör det som kallas livscykel-specifikationer och som i andra sammanhang kallas produktanalys, och som ibland även brukar kallas för principen från vaggan till graven, nämligen att den som tillverkar och tillhandahåller en viss produkt skall tala om och veta hur denna produkt skall hanteras under hela produktens livslängd.

Vi i vpk stöder också kraven på att materialbalanser skall upprättas när kemikalier används. Vi anser också att det som kallas den omvända bevisbördan skall komma tydligare till uttryck, dvs. att en produkt skall betraktas som farlig tills den som tillverkar eller tillhandahåller den har bevisat motsatsen.

Dessa åtgärder, livscykel-specifikationer, materialbalanser och ett kraftfullt genomförande av den omvända bevisbördan, är en nödvändig förutsättning för att samhället genom sina olika myndigheter skall ha en rimlig möjlighet att utöva kontroll. Det är också en förutsättning för att mängden miljöfarligt avfall skall minska. I dag finns det minst 500 000 ton, varav minst 100 000 ton försvinner varje år. Vi vet alltså inte hur detta avfall slutligen omhändertas. Dessa åtgärder är också en viktig del när det gäller att minska energiförbrukningen. Det kommer nämligen att innebära att mängden energi som hanteringen av en viss produkt kommer att kräva måste redovisas.

Det har tidigare sagts här att många olika krav ställs i detta betänkande, och det är omöjligt att på en kort stund hinna redovisa allt. Det finns en reservation som jag ser som mycket viktig och som vi från vpk stöder. Den handlar om att en hel del av de farliga kemikalier som hanteras i hushållen skall förbjudas.

En i Stockholm nyligen presenterad undersökning visar att utsläppen av farliga kemikalier från hushållen till de kommunala reningsnäten i vissa fall är större än industrins utsläpp. I hushållen används en lång rad kemiska medel som har tillåtits komma ut i hanteringen innan någon visste hur farliga

de var och insåg att detta var fullkomligt vansinnigt. Dessa kemikalier måste bort. Det handlar om en lång rad produkter som är hälsofarliga för människor och som givetvis också är mycket farliga för miljön. Det är fråga om t.ex. möbelpolish, antistatmedel, bilvårdsmedel och olika rengöringsmedel. Utbildning och information om dessa produkter är nog bra, men samhället måste också ta sitt ansvar och se till att de allra värsta produkterna tas bort. Jag tror nämligen att det fungerar på följande sätt. Eftersom det från samhället görs en kontroll och sätts yttre ramar förleds människor att tro att de produkter som finns tillgängliga att köpa i affärerna också är accepterade av samhället och därmed ofarliga att använda. Om samhället utger sig för att utöva en kontroll över dessa produkter, måste samhället också göra det i praktiken. Annars motverkar samhället på sätt och vis sitt eget syfte genom att invagga människor i en falsk trygghet och sedan i praktiken inte ta detta ansvar. De deklARATIONER som finns på dessa produkter går tyvärr ganska ofta dessutom inte att lita på. I dessa talas det om hur glänsande rent det blir om man använder det ena eller det andra rengöringsmedlet utan att använda vatten, och annat hokuspokus hit och dit. Men i deklARATIONERNA talas det sällan om vad det är i dessa produkter som åstadkommer denna fantastiska rengöring. Det handlar om behovet av att man begränsar de produkter som används i hushållen. Det gäller naturligtvis även bekämpningsmedel och annat som används i trädgårdar.

Jag skulle också vilja nämna den reservation där nödvändigheten av gränser för formaldehyd i kläder och textilier tas upp. Andra länder har faktiskt gått före Sverige och satt sådana gränser. Det är orimligt att inte vi i Sverige också har det, då vi vet hur farliga och allergiframkallande dessa produkter är. Det gäller också textillfärger som innehåller benzedin och som av kemikalieinspektionen är deklarerade som cancerframkallande. Detta tas upp i en annan reservation.

Jag vill även yrka bifall till de reservationer där det angelägna behovet av att man snarast begränsar och får bort användningen av PVC och PCB tas upp.

Fru talman! Jag vill därmed yrka bifall till reservationerna 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 19 och 20 och i övrigt till hemställen i utskottets betänkande.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Vi politiker måste sätta gränser för användningen av kemikalier i samhället av både hälsoskäl och ekologiska skäl. Riksdagsmajoriteten har gjort det i mycket liten utsträckning, och regeringen har totalt tappat greppet. Situationen glider oss ur händerna. Vi översköljs av nya, bristfälligt dokumenterade kemikalier, och vi har ingen aning om olika samverkande, synergistiska, effekter som finns. Vi har arbetat med utredningar gång på gång, och det har givits löften från regeringshåll, men ingenting har hänt. Inga stora politiska beslut har börjat leda oss bort från det kemikaliedominate samhället.

Enligt allergiutredningen, som nyligen lades fram, har det visat sig att en tredjedel av alla barn har allergiska besvär. Hur påverkar detta samhällsdebatten? Jo, en LO-pamp går ut och säger att kärnkraften inte kan avvecklas

på grund av alla allergier. Det är ganska konstigt att man vill behålla kärnkraften för att minska allergiska och immunologiska besvär och göra det genom att öka riskerna för joniserande strålning. Varför talas det inte i debatten om andra tekniska lösningar som finns? Varför kritiseras inte alla fuskbyggen och dåliga material som används? Och varför talas det inte om alla ej granskade kemikalier där ofarligheten inte har kunnat visas innan produkterna börjat användas? Trots att grundtanken i den kemikalielagstiftning som vi faktiskt har är den omvända bevisbördan, nämligen att det är tillverkare, importörer och de som hanterar produkterna som faktiskt har bevisbördan på sin sida tillämpas inte denna, utan samhället accepterar att ingenting rejält görs åt saken. Användningen av kemikalier minskar inte.

Ett annat exempel på detta är regeringens halvering av antalet jordbrukskemikalier, det gamla vallöftet från 1985. Man ser inte till preparatens effektivitet utan till antal kilo aktiv substans, trots att preparat i dag kan användas som bara behövs i ytterst små mängder per hektar för att samma syfte som tidigare skall uppnås. Detta trots att Birgitta Dahl på en presskonferens inför valet 1985 lovade – jag vet för det var jag som ställde frågan – att det är självklart att vi också måste titta på hur många hektar kemikalierna räcker till. Men det görs inte.

Kemikalieinspektionen har faktiskt en lagstiftning till sitt förfogande, som det går att använda ganska långt. Men fortfarande ligger väldigt mycket makt hos regeringen. Kemikalieinspektionens makt är alltså kringskuren.

När vi debatterade budgetfrågor i våras ville ett flertal partier, bl.a. miljöpartiet, ha en rejäl resursförstärkning till kemikalieinspektionen. Men för det fanns inte riksdagsmajoritet. Hur skall vi då kunna begära att en myndighet skall klara av sina uppgifter på ett effektivt sätt, trots en hög ambitionsnivå? Det blir ju omöjligt med tanke på de starka intressen som kemikalieinspektionen måste kämpa emot och de stora förändringar som behövs!

Trots allt verkar det nu som att riksdagen är litet "på gång" i dessa frågor. Jordbruksutskottet, som är riksdagens miljöutskott, har faktiskt kommit fram till två mycket viktiga slutsatser i denna omgång. Det är ovanligt att utskottet gör det på miljöområdet. Man har nämligen sagt att lagen om kemiska produkter i fortsättningen inte bara skall gälla för kemiska ämnen och beredningar, alltså det som kallas för kemiska produkter i lagen, utan den skall också gälla för kemiska varor. Här rättar alltså riksdagen i dag till ett gammalt misstag som gjordes då lagen skrevs, nämligen att man inte tog med kemiska varor. Det har bl.a. inneburit att när ett kemiskt ämne hamnar i en vara, t.ex. när bly hamnar i ett blybatteri, gäller inte lagen. Kemikalieinspektionen kan alltså inte tillämpa lagen för att kontrollera användning och hantering. Men nu rättar vi till detta. Tidigare fick regeringen lov att lista varje enskild kemisk vara, vilket är en enorm uppgift, för att kemikalieinspektionen skulle kunna använda sig av lagen. Det har alltså legat helt på regeringen att avgöra vilka kemiska varor som kemikalieinspektionen skulle kunna ta tag i.

Ett annat mycket viktigt beslut som vi kommer att fatta här i dag och som är grundläggande för synen på kemikaliehanteringen i framtiden är att substitutionsprincipen nu förs in klart och tydligt i lagtexten. Riksdagen nöjer sig inte längre med luddiga formuleringar i förarbetena. Det kan bli ett

mycket starkt vapen för kemikalieinspektionen i framtiden. Det innebär också att vi måste ge kemikalieinspektionen ordentligt med resurser. Vi måste tänka på detta i budgetarbetet framöver. Nu har vi ju vidgat tillämpningsområdet till att gälla alla kemiska varor, alltså får kemikalieinspektionen mer att göra. Det kommer att kosta mer. Vi skriver in substitutionsprincipen i lagen. Kemikalieinspektionen får alltså större möjligheter att gå mycket långt. Men den behöver resurser för att verkligen kunna se om det finns alternativ. Man behöver resurser för att skaffa information från andra länder. Man kanske skulle behöva ökade laboratorieresurser också för att klara uppgiften och kunna sätta ordentlig press, för substitutionsprincipen innebär ju att i alla fall där det finns ett mindre farligt alternativ skall det alternativet användas. Det kan faktiskt leda till stora förändringar i användningen av kemikalier.

Jag skall bara ta ett aktuellt exempel. I betänkandet finns en reservation som gäller förbud mot PVC-plast. I Ny Teknik den 19 oktober stod så här: Regeringen har vilseletts av industrin. Industrin har sagt att det inte finns alternativ. Därför har regeringen inte gjort någonting. Hade substitutionsprincipen gällt och hade kemikalieinspektionen haft ordentligt med resurser att skaffa sig information hade det här egentligen inte varit något problem. Det hade helt enkelt ordnat sig.

Vad säger riksdagsmajoriteten nu? Trots att man har varit så radikal att man har accepterat substitutionsprincipen, säger man att det bör inledas förhandlingar med industrin i väntan på eventuell lagändring. Vad då inleda förhandlingar? Regeringen är tydligen redan totalt vilseledd. Det finns alternativ till PVC. Substitutionsprincipen skulle också innebära en uppröjning av alla de hushållskemikalier som Annika Åhnberg talade om. Ofta behöver man inte alls använda så starka och farliga kemikalier i hushållen som i dag används.

Politiken på kemikalieområdet måste grundas på dels rejäla krav på regler i lagstiftningen, dels öppenhet och information. Informationen är nödvändig för tillsynsmyndigheterna men också för allmänhetens möjligheter till engagemang samt för miljöorganisationernas arbete.

Det finns en lång rad reservationer i det här betänkandet som på olika sätt anknyter till dessa två grundpelare: krav och information. Det finns ett krav på livscykel-specifikationer i en reservation. Det vore ett sätt att gå in och kontrollera kemikalieanvändningen redan vid källan. En tillverkare skulle kunna uppge vad som kommer att hända produkterna i den framtida användningen och vad som kommer att hända när det så småningom blir avfall.

Det finns vidare ett krav på materialbalanser. Det kan vara oerhört värdefullt för en effektiv tillsyn. Kemiska ämnen måste ju ta vägen någonstans. Kan då företagen redovisa vart allt tar vägen – går ut i vatten, skorstenar eller i varor – och då har man redan vid inköpet större möjligheter att kontrollera. Det ger också goda möjligheter för konsumenterna själva att sätta sig in i vad industrin håller på med och vad industrin släpper ut samt vad produkterna innehåller.

Jag kan berätta från en resa till Washington i USA förra veckan. Där jobbar man med någonting som heter Community right to know. Det innebär att alla skall ha rätt att på ett mycket lättfattligt sätt få information om vad

alla industrier släpper ut. Det är mycket detaljerad information. Man tar upp de flesta kemiska ämnen som finns. Man arbetar också för att ta fram materialbalanser. Detta har åtminstone enligt dem som arbetar med detta visat sig mycket verkningsfullt. Industrin har frivilligt förbättrat sig. Man har skämts för att stå i toppen på sämsta-listan.

Det står i betänkandet när det gäller produktregister, som vi vill ha mera öppet och offentligt, att det råd som skall godkänna att information lämnas ut inte brukar vägra information. Ja visst, men varför skall det över huvud taget vara så att man skall behöva fråga om lov? Det är väl självklart att alla uppgifter skall vara offentliga. Tvärtom borde det vara så att information aktivt förs ut. Jag måste också fråga: Varför vill inte utskottsmajoriteten klart och tydligt skriva in i lagtexten principen om den omvända bevisbördan? Det är ju ändå en grundprincip i lagen, som inte fungerar i praktiken. Då måste vi lagstiftare göra någonting. Vi har inte heller förhandsgranskning. Alltså kan inte den omvända bevisbördan fungera. När det gäller förhandsgranskningen kan jag hänvisa till folkpartiet, eftersom jag redan har talat så mycket om detta. Tyvärr ställer sig inte folkpartiet bakom principen om den omvända bevisbördan, men det är bra att folkpartiet har motionerat om förhandsgranskning och ställer sig bakom kravet på sådan i en reservation.

Vi har också en reservation om kommunernas befogenheter. Vi menar att kommunerna måste få ökade befogenheter. Kommunerna får ökat ansvar nu när det gäller miljö- och hälsoskyddet. Men ett ökat ansvar kräver ett ökat lokalt engagemang. För ett ökat lokalt engagemang krävs också ökade befogenheter. Om man inte har befogenheter blir det ju lätt så, att intresset svalnar. Därför vill vi att kommunerna skall kunna göra mycket mera på detta område än man gör i dag, för i dag har kommunerna svårt att gå ut med generella föreskrifter. Man kan komma med anvisningar till varje enskild användare, men man har svårt att beakta ekologiska risker enligt hälsoskyddslagen.

Så vill jag ta upp några saker som har att göra med förbud och gränsvärden för enskilda ämnen. Det finns här en rad reservationer. Utskottsmajoriteten säger att det här är något som kemikalieinspektionen borde syssla med – det blir för detaljerat för riksdagen. Men vad består egentligen den utskottsmajoritet av som står bakom utskottsskrivningen? Alla partier utom socialdemokraterna är ju för ingrepp mot något enskilt ämne på något sätt. Hur är det då med majoritetsskrivningen, enligt vilken vi inte skall hålla på med sådana saker? Vore det inte bättre att vi i riksdagen kunde samlas mycket mera för en radikal miljöpolitik? Som jag uppfattar situationen verkar socialdemokraterna stå ensamma bakom skrivningen som därmed inte är någon majoritetsskrivning.

Jag tror faktiskt att det är bra att även riksdagen går in på sådana här enskilda ämnen när det är fråga om något som är mycket viktigt. Det ger myndigheterna ett stöd. Man känner att det faktiskt finns ett politiskt stöd när det gäller att radikalt tillämpa den här typen av ramlagstiftning, och det är viktigt. Vi befinner oss i inledningen av en brytningstid, då vi kanske skall bryta med kemikaliesamhället och då samhället skall grundas på nya principer och nya värderingar. Då är det viktigt att ett mycket starkt politiskt in-

tresse markeras. Och framför allt: När man väljer att jobba med en sådan här ramlagstiftning tror jag att det behövs ett väldigt tryck, särskilt under de första åren.

I övrigt tänker jag inte säga något mera om enskilda reservationer – jag har ju redan talat i 15 minuter – utan jag yrkar bifall till alla de reservationer som miljöpartiet står bakom. Dessutom kan jag hänvisa till här berörda reservationer som vi i miljöpartiet också står bakom men som jag inte haft tid att ta upp.

INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Åsa Domeij ironiserade litet grand över allergiutredningens arbete och de uttalanden som har gjorts i samband med att slutbetänkandet presenterades. Jag fick ett intryck av att Åsa Domeij tonade ned de allvarliga frågor som utredningen har tagit upp när det gäller kemikalieanvändningen. I stället tog hon upp uttalanden om energibehovet som något dramatiskt och utmanande. Jag vill då på ett enkelt sätt försöka klarlägga att vi i utredningen har kommit fram till att problemen är så stora när det gäller inomhusluften och inomhusmiljön att energisparandet kan bli ett bekymmer. Vi kan alltså inte spara energi i bostäderna på det sätt som vi hittills har gjort, om vi samtidigt vill rädda inomhusmiljön. Nivån i det avseendet måste ju vara sådan att människor klarar hälsan. Det visar klart vad utredningen har kommit fram till.

Det allvarliga här är – och det är just för att det är allvarligt som jag tar upp den saken – att Åsa Domeij inte tycks inse att allergiutredningen rakt över har tagit upp kemikalieproblemen i detta sammanhang, för det är ju vad vi i utredningen har gjort.

Jag vill därför rekommendera Åsa Domeij att mycket noga läsa vad utredningen skriver. Kanske uttrycker hon sig sedan litet mera nyanserat i debatten.

ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Fru talman! Jag har absolut inte sagt att vi skall nonchalera dessa frågor. Jag tycker bara att det är cyniskt att i den allmänna debatten ställa just kärnkraften mot barns allergiproblem. Kärnkraften i sig innebär ju immunologiska risker. Självfallet skall vi lösa båda dessa problem, även om det skulle innebära en något ökad elförbrukning. Dessutom finns det tekniska lösningar som är av det slaget att det inte alls behöver bli så, att elförbrukningen ökar särskilt mycket. Jag skall inte gå in på detaljerna. Jag tänker då exempelvis på hur man har beräknat elbehovet. Det finns mycket att säga i det avseendet. Men eftersom en viss debattör, den gamla LO-pampen, inte är med i debatten, vill jag inte gå in på den saken.

Vidare har jag inte alls sagt att utredningen inte har tagit upp detta, utan vad jag har sagt är att man i den allmänna debatten inte har berört den kritik som riktas mot alla fuskbyggen och alla onödiga material och kemikalier som medför risker. I stället har man valt att göra uttalanden om att vi måste ha kvar kärnkraften, med hänvisning till att barnen har mycket stora allergiska besvär. Det är det resonemanget som jag tycker är så cyniskt.

INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Allergiutredningen har, som jag sagt, tagit upp kemikalieproblemet i hela dess vidd. Utredningen har också tagit upp detta med s.k. sjuka hus. Men i det sammanhanget kommer frågan om energianvändningen med i bilden, och det är den frågan som har fått ganska stora proportioner – det håller jag gärna med om. Vi kan dock inte bortse från det faktum att vi, om vi skall klara en god inomhusmiljö framöver, måste vara beredda att se hur vi kan klara det med de nya tekniska lösningarna, som också kräver energi. Det är i det sammanhanget som den här frågan har kommit med.

Ännu en gång: Läs vad utredningen skriver!

ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Fru talman! För andra gången: Jag har faktiskt inte hänvisat till allergiutredningen och sagt att denna inte har tagit upp den aktuella frågan. Jag har sagt att barns allergiproblem bara har kopplats till kärnkraften i den allmänna debatten.

Det var mycket bra att Ingvar Eriksson, som han gjorde i sitt senaste inlägg, sade att den biten har fått alldeles för stora proportioner. Det är klart att vi skall lösa dessa problem. På den punkten kan vi i så fall vara överens.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Den stora mängd kemikalier som vi dagligen hanterar såväl inom industri och hantverk som i hushåll är en källa till oro för befolkningen. Ibland tror allmänheten säkert att alla kemikalier är farliga. Man hör ju mest talas om de kemikalier som är farliga. Men man glömmer bort att många av oss inte skulle ha uppnått 50 års ålder utan hjälp av vissa livsviktiga kemikalier. Speciellt när det gäller läkemedel och livsmedel finns det många livsviktiga kemikalier som vi måste slå vakt om.

Den kemikaliekontroll som vi i dag diskuterar gäller främst de farliga kemikalierna. Det handlar då speciellt om de hälso- och miljöfarliga kemikalierna samt om kontrollen i det avseendet.

Sedan tror jag också att Sveriges folkvalda kan medverka till en minskning av oron bland allmänheten genom att själva i den politiska informationen och i den egna mötesverksamheten tala om vad som beslutas och vad som görs till följd av politiska beslut om kemikaliekontroll. Både på 70-talet och i början av 80-talet kunde man nämligen tala om att det gick trögt när det gällde att utveckla kemikaliekontrollen. Men nu är det en helt annan fart på undersöknings- och kontrollarbetet. Det fattas nu regelbundet beslut hos ansvarig myndighet eller hos regeringen om begränsningar, om förbud. Därför kan det inte hjälpas att jag frestas att beskriva en del av de motioner och reservationer som i dag tas upp som ett uttryck för ren demonstrationspolitik. Beslut är ju på många håll på väg att fattas, och det inom loppet av ett år. Men sedan finns det också motioner, som kan ha betydelse när det gäller att fästa uppmärksamheten på tröghet eller brister i arbetet med de farliga kemikalierna. Sådana motioner skall välkomnas.

Men det allvarligaste tycker jag är att man i motionerna sällan uppmärksammar det arbete som har gjorts sedan förra årets debatt om kemikaliekontroll för att vi skall kunna komma till rätta med riskerna. Därför skall

jag ta tillfället i akt och tala litet om den saken. Jag tar då till min hjälp de pressmeddelanden som under de senaste två månaderna har kommit från kemikalieinspektionen – jag begränsar mig alltså till det som har hänt under två månader. Man har fastställt

att fr.o.m. den 1 januari 1990 försvinner de sista av de tolv smutsigaste bekämpningsmedlen från marknaden i Sverige,

att 40 erkänt miljöfarliga ämnen nu är listade och att företagen krävs på mera miljövänliga alternativ, att kemikalieinspektionen den 2 oktober överlämnade en lista på tio farliga kemikalier som måste avvecklas och en avvecklingsplan för dem,

att alla klorerade lösningsmedel på sikt måste bort från konsumentprodukter,

att kemikalieinspektionen 1990 kommer att ompröva alla tillstånd för bekämpningsmedel,

att kemikalieinspektionen nu vill ge konsumenterna mer information så att de bättre kan välja miljövänliga kemikalier samt

att kemikalieinspektionen den 1 december kommer med avvecklingsplaner för två mycket vanliga kemikalier, nämligen trikloretan och koltetraklorid.

Det händer alltså mycket på detta område, och den beskrivning som ibland görs av att det inte händer någonting är felaktig. Också jag välkomnar de två uttalanden som görs i betänkandet om vissa förstärkningar i lagregelverket för kemikaliekontrollen. Det är nödvändigt att vi ständigt ser över det och förstärker det.

Till Lars Ernestam vill jag säga att jag inte är någon kemiingenjör och inte kan gå in en debatt om bedömningen av enskilda kemikalier. Det är riktigt att socialdemokraterna har lovat att alla nya kemikalier skall förhandsgranskas. På regeringens bord ligger nu ett förslag om obligatorisk förhandsanmälan av alla nya kemiska ämnen och om vad denna skall innehålla för att en förhandsgranskning skall kunna starta.

Det är också viktigt att förstå att reglerna i dagens samhälle i någon mån måste överensstämma med vissa regler utomlands, då 90 % av våra kemikalier är importerade. När det gäller den internationella granskningen är det oerhört viktigt att vi samarbetar med andra länder.

Jag kommer just från en stor konferens i Sofia, som också andra riksdagsledamöter fick tillfälle att övervara. Man kom där överens om att utöka informationen om farliga kemikalier mellan de 35 deltagande länderna i Europa och om att försöka minska antalet farliga kemikalier. Just dessa beslut kan få stor betydelse för kemikaliehanteringen i Sverige, där alltså 90 % av alla kemikalier är importerade.

Jag vill också gärna säga att mycket av svaren på motionerna och reservationerna döljs i den utredning som ligger i regeringskansliet för beredning, nämligen kemikaliekontrollutredningens betänkande, som innebär att en förstärkning av kontrollen skall göras.

När det gäller PCB vill jag säga till Lars Ernestam att man om man läser betänkandet ser att tidsramen för användningen av PCB är mycket liten. Det är bara vissa gamla kondensatorer som får användas till 1994. Sedan 1971

har det icke getts några nya tillstånd att införa större maskiner eller installationer med PCB. Vi är alltså på god väg mot ett förbud.

Åsa Domeij säger att regeringen har tappat greppet om alla dessa frågor och att det inte kommer några beslut från kemikalieinspektionen. Jag har nyss påpekat att det kommer beslut. Åsa Domeijs argumentering är falsk historieskrivning, och den är mycket förenklad.

Om Åsa Domeij hade varit med i riksdagen tidigare skulle hon ha vetat att vi under 1970- och 1980-talet gång på gång tillsköt nya pengar till kemikaliekontroll och krävde ökad kontroll. Det är inte alls något nytt att vi ställer krav på ökad kontroll av kemikaliehanteringen. Det är en utveckling som har skett under många år och där riksdagen har varit på alerten. Sett i historiens ljus har det ändå skett en påtaglig förbättring av kemikaliekontrollen.

När Åsa Domeij nämner preparaten i jordbruket kan jag bara hänvisa till det som jag nämnde, dvs. att alla tillstånd för bekämpningsmedel skall omprövas 1990.

Om det internationella arbetet vill jag till sist säga att kemikalieinspektionen arbetar mycket aktivt internationellt för att försöka få till stånd en ökad kemikaliekontroll i samarbete med andra länder. När det gäller nordiskt samarbete görs det nu en gemensam kartläggning av t.ex. alla livsmedelskemikalier, och vi arbetar vidare på dessa områden. För närvarande bereder regeringen alltså kemikaliekontrollutredningens betänkande, där många av de frågor som tas upp i detta betänkande är föremål för behandling.

Med detta, fru talman, yrkar jag avslag på reservationerna och bifall till utskottets förslag.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Fru talman! Låt mig först yrka bifall till reservationerna 25 och 26, vilket jag tyvärr glömde i mitt första anförande.

Jag måste fråga vad Grethe Lundblad egentligen menar med att säga att det är politikernas uppgift att lugna människor och tala om för dem allt bra som görs när det gäller kemikaliekontroll, när problemen i själva verket håller på att växa oss över huvudet, när vårt samhälle översvämmas av mycket farliga kemikalier, som finns i olika anläggningar och som transporteras hit och dit, när människor lever med en växande ångest över att det skall hända någonting någonstans i hanteringen eller transporten och när vi dessutom har alla dessa långsiktiga negativa effekter.

Det görs ett mycket förtjänstfullt arbete på kemikalieinspektionen – det tycker jag också – men man saknar resurser. Man kan inte göra allt det som borde göras, och det behövs mer ekonomiska resurser. Kemikalieinspektionens uppgift blir fullkomligt omöjlig om den inte backas upp genom en lagstiftning, som ställer större krav på företagen, så att det kan ske en omsvängning i de produktionsförhållanden som är grunden i detta samhälle.

Varför kan inte socialdemokraterna ställa sig bakom kraven på materialbalanser och livsrytmspecifikationer? Hur skall det annars gå till att få till stånd en grundläggande förändring av produktionen? Även socialdemokraterna måste väl anse att en sådan förändring är nödvändig och att dessa krav är viktiga att driva också i det internationella perspektivet. Det kan inte vara så, som det verkade i Grethe Lundblads inlägg, att socialdemokraterna

tycker att allt är bra i denna den bästa av världar och att allt går åt rätt håll när det gäller kemikaliekontrollen? Det gör det sannerligen inte.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

*Kemikaliekontroll
m.m.*

LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Grethe Lundblad säger att de motioner som behandlas i detta betänkande är en demonstrationspolitik. Mot vad är de i så fall en demonstrationspolitik? Vi är inte mot dem som jobbar med dessa frågor, utan vi försöker på alla sätt stödja och hjälpa dem, så att de, som Annika Åhnberg sade, får resurser och känner att de kan jobba vidare med frågorna.

Om motionerna skall uppfattas som en demonstrationspolitik är det i så fall mot regeringens sätt att hantera frågorna, dvs. att regeringen inte är tillräckligt aktiv och att regeringen inte gör det som vi år efter år kommer tillbaka till riksdagen och kräver.

Grethe Lundblad nämner en mängd åtgärder som kemikalieinspektionen har föreslagit. Ja, det är bra, men en hel del av detta gäller en begäran från kemikalieinspektionen till regeringen om att få göra saker och ting. Vi har ännu inte hört regeringens svar, och det är därför inte säkert att det blir någonting av. Det är regeringen som vi vill sparka på och som vi uppmanar att göra saker och ting.

Grethe Lundblad säger också att hon välkomnar de uttalanden som görs i betänkandet, och det är bra. Det krävdes dock en ganska stor debatt och övertalning i utskottet innan vi kom fram till detta, och det krävdes egentligen, om vi skall vara ärliga, att vi redovisade en majoritet mot regeringen innan socialdemokraterna kom underfund med att det här var mycket bra. Om man nu har tänkt över det hela och välkomnar dessa uttalanden är det så mycket bättre; det är alltid bra när regeringen och dess företrädare kommer på bättre tankar.

Grethe Lundblad talar om den information som har kommit från kemikalieinspektionen. Vi hade en bra toxikologisk information vid Karolinska institutet. Men regeringen skulle bilda en kemikalieinspektion, och då lade man in den informationen i kemikalieinspektionen. Nu fungerar det inte på det sätt som var tänkt, och det är därför inte riktigt bra. Jag skulle vilja fråga Grethe Lundblad om hon är beredd att arbeta för att vi får tillbaka den typ av information som vi då hade.

LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag delar Grethe Lundblads uppfattning att vi också måste tala en del om kemikaliernas positiva effekter. I en sådan här diskussion kommer oftast de negativa sidorna fram, men vi är alla beroende av kemikalier.

Jag delar också hennes uppfattning att kemikalieinspektionen har utträttat mycket, trots att jag anser att socialdemokraterna har varit alldeles för njugga med att ge kemikalieinspektionen de resurser den behöver.

Sedan vill jag ta upp några saker i betänkandet som jag tycker har en litet självgod tendens. Det gäller också vallöften. Det är klart att man kan kasta ut sådana här vallöften. Man kan säga att vi skall halvera användningen av bekämpningsmedel. Vi skall granska alla i Sverige nya kemikalier. Det har man sagt. Men när man kommer till måluppfyllelsen klarar man inte den.

Då är det mycket viktigt att man också kan erkänna detta. Det är en gigantisk uppgift, Grethe Lundblad, som föreläggs oss om vi skall uppfylla löftena att förhandsgranska och tillräckligt undersöka alla kemikalier. Få av de 1 000 vanliga ämnen som står för 99 % av användningen är dokumenterade. Det är riktigt att Sverige har tagit ansvar för några, medan andra utvecklade länder har ansvarat för några. Men det är oerhört mycket kvar att göra, och det framgår inte på ett bra sätt av betänkandet.

Jag är optimist på miljöområdet. Jag tror på marknadsekonomi. Jag tror på de starka företagens och de starka ekonomiernas möjlighet att klara detta. Men då måste vi också ställa krav och erkänna var vi står. Det finns andra system. Vi har det socialistiska systemet, Grethe Lundblad, som i och för sig varken Grethe Lundblad eller jag står för, som nu har visat sin fullständiga oförmåga att lösa dessa problem. Det har visat en misshushållning med människor och yttre miljö som vi inte trodde skulle kunna förekomma, även om vi har anat det. Även där måste de starka marknadsekonomiska länderna gå in. Men vi måste erkänna att vi inte har kommit tillräckligt långt, och att regeringen har mycket kvar att göra.

Jag vill sammanfatta mina frågor till Grethe Lundblad en gång till: Kan vi vara överens om att både vi här i riksdagen och regeringen inte har gjort tillräckligt mycket på det här området?

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Frågan är, Grethe Lundblad, om det har hänt något. Det har inte hänt mycket, men det kommer att hända ett par saker i dag när riksdagen fattar två bra beslut: att utvidga lagen till att också gälla varor och att börja tillämpa substitutionsprincipen. Jag är jätteglad över att socialdemokraterna inte reserverade sig, utan utskottet är enigt.

Men jag skulle vilja fråga: Kommer ni socialdemokrater i riksdagen att arbeta för att detta i praktiken också kommer att fungera? Kommer ni att aktivt arbeta för att kemikalieinspektionen får betydligt mer pengar nu när lagens tillämpningsområde och inspektionens befogenheter i och med dagens riksdagsbeslut faktiskt kommer att växa?

Grethe Lundblad pratar hela tiden om hur bra det har blivit, att det nu finns 40 listade kemikalier och att det händer så oerhört mycket. Men komplexiteten växer hela tiden. Det kommer mängder av nya kemikalier hela tiden, samtidigt som alla de gamla inte heller är förhandsgranskade, utan säljs helt utan dokumentation.

Här skulle jag vilja komma tillbaka till detta med öppenheten. Bör inte alla kemiska produkter och varor förses med innehållsdeklaration, så att människor får veta vad de köper? Bör man inte arbeta med den typ av öppna system som man i alla fall har börjat med i USA? Jag tog upp ett exempel med Community right to know, då alla människor, genom att materialbalanser används, får reda på vad företagen släpper ut och vad de säljer.

Kemikaliedebatten drog i gång 1962 i och med Rachel Carsons bok *Tyst vår*. Det är väldigt länge sedan. Det var samma år som jag föddes, och hur mycket har hänt? Kemikalieinspektionen inrättades 1985, så sent. Innan dess hade vi ingen kemikalieinspektion, utan bara produktkontrollnämnden. Under de här decennierna har vi fått en del förbud, men vi har inte alls

fått någon upprepning i hela kemikaliedjungeln, utan den växer hela tiden. Vi måste fatta mycket mer långtgående politiska beslut. Det har sedan många år varit helt uppenbart att de hushållskemikalier som Grethe Lundblad nu säger att det kanske kommer en del förbud mot borde förbjudas. Så är det på område efter område.

Nu skulle jag vilja fråga rent konkret: Varför vill inte socialdemokraterna införa tydligt i lagtexten att det är den omvända bevisbördan som skall gälla? Det är importörer och tillverkare som skall visa att de kemiska produkterna och varorna inte är farliga. Det är trots allt en grundtanke i lagstiftningen, Grethe Lundblad. Ser vi att det inte fungerar skall riksdagen agera. Det är vi som stiftar lagarna.

Varför vill inte Grethe Lundblad utöka kommunernas befogenheter, så att kommunerna verkligen får en makt att göra någonting, nu när mer ansvar flyttas ner på kommunal nivå? Varför vill inte socialdemokraterna satsa på materialbalanser och livscykelsspecifikationer för att försöka angripa problemen redan vid källan? Det pratas så mycket om att vi inte kan gå in för sent i kedjan utan att det måste göras på ett tidigt stadium. Trots detta fattas det inte politiska beslut som går i den riktningen.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Det är svårt att på kort tid svara så många talare. Det blir nog ofullständigt.

Jag vill gärna säga att socialdemokraterna inte tycker att allt är bra på kemikaliehanteringsområdet, och det sade jag redan tidigare. Felet är att ni bara säger att inget händer, medan jag påstår att det gör det. När jag sade att vissa motioner är en demonstrationspolitik, berodde det på att de berör frågor som redan håller på att lösas, och det visste dessa ledamöter redan när de skrev sina reservationer.

Jag vill gärna säga att det i dag finns en rätt att begära uppgifter från produktregistret, men saken är den att nästan ingen begär det. Det är ett öppet register på det sättet, men människor får lov att begära uppgifter från det. En del av problemen för kemikalieinspektionen ligger inte bara i att den inte har pengar, utan i att det är brist på toxikologer över huvud taget. Det är svårt att få tag i dem.

Till Lars Ernestam skulle jag vilja säga att vi har tagit bort de tolv värsta bekämpningsmedlen, och det är väl bra. Frågan är om man nu skall ompröva alla andra som har tillstånd till 1990. Som liberal måste väl också Lars Ernestam erkänna att man skall hålla givna löften till företagen. Har de fått tillstånd till 1990 skall tillstånden gälla till 1990. Sedan bör de omprövas, om man tror på en viss marknadsekonomi. Jag står inte för ett kommunistiskt synsätt, utan jag står för en stark kontroll av de marknadskrafter som kan vara farliga för människorna. Det är min filosofi i de här frågorna.

När någon säger att det inte görs tillräckligt mycket kan jag delvis hålla med om det. Man kan inte göra för mycket på detta område. Det sker oerhört mycket, och man måste arbeta intensivt med frågorna. Därför tycker jag att detta blir någon form av akademisk diskussion.

När det gäller produktregistret vill jag gärna säga att man ju har arbetat på det i många år och att man håller på att bygga ut det successivt.

Problemet är inte så enkelt, Åsa Domeij, att vi kan stå här i Sveriges riksdag och säga att de och de kemikalierna skall vi förbjuda. 90 % av produkterna är alltså importerade. Skall vi verkligen stänga Sveriges gränser för oerhört många produkter därför att vi inte vet om det skulle finnas en farlig kemikalie i dem? Den frågan är inte så enkel att svara på – då avhänder vi ju Sveriges befolkning en hel del viktiga ingredienser i hushållet och det dagliga livet, och vi avhänder svensk industri många råvaror.

Därför måste vi tyvärr gå den mödosamma vägen över en kemikaliekontroll som går in på område efter område för att försöka plocka bort alla farliga kemikalier – och begränsa användningen så att de inte blir farliga.

I frågan om den omvända bevisbördan vill jag säga att jag inte önskar avskaffa regeringsmakten. På regeringens bord ligger ett förslag från kemikaliekontrollutredningen som innebär en diskussion kring den omvända bevisbördan. Jag avvaktar med stort lugn regeringens svar på det förslaget.

ANNIKA ÅHINBERG (vpk):

Fru talman! Låt mig först säga att jag nog tycker att Grethe Lundblad slinker undan frågan om produktregistret litet väl lättvindigt. Hon säger att det ju inte är förbjudet för människor att använda produktregistret. Men det förutsätter ju att man vet att det finns och att det är öppet – och att informationen är begriplig. På alla dessa punkter brister det. Av den anledningen har vi krävt förändringar, och vi har också reserverat oss. Jag tycker att det som Grethe Lundblad sade inte var särskilt klargörande – eller också är Grethe Lundblad mycket okunnig om hur produktregistret fungerar i dag.

Sedan noterar jag att Grethe Lundblad inte svarar på frågan varför socialdemokraterna inte stöder kravet på att företagen skall upprätta materialbalanser, så att man kan se vilken mängd av olika ämnen man har tagit in från början, och därmed ger myndigheterna underlag för att kontrollera vart dessa ämnen tar vägen.

Inte heller svarade Grethe Lundblad på frågan varför socialdemokraterna inte tycker att det är angeläget med livscykel-specifikationer, som kräver att företagen talar om vad som skall hända med produkten i produktionen, efter produktionen och när den slutligen hanteras som avfall. Jag vet inte vad det beror på. Är det möjligen så, att socialdemokraterna inte stöder detta krav därför att de är rädda för att stöta sig med företagen, för vilka det kan vara litet krångligt och kostsamt att åstadkomma dessa specifikationer?

Sedan tog diskussionen en mer principiell vändning. De östeuropeiska samhällena ställdes mot de samhällen som vi lever i. Jag tror att vi tvingas konstatera att man varken i öst eller väst har lyckats hantera dessa problem. I vår typ av samhälle – den kapitalistiska typen – tvekar samhället ofta att ställa tillräckligt hårda krav. Och man tvekar att finansiera de nödvändiga samhällsåtgärderna med skatter på vinster och kapital, vilket ju är oundvikligt. Man har många problem av den anledningen, inte minst i de s.k. utvecklingsländerna. Vi minns säkert alla vad som hände i t.ex. Bhopal.

I de östeuropeiska staterna har man ju inte misslyckats därför att samhället inte ställt krav på papperet – för det har man ju gjort. Men man har aldrig lyckats genomföra kraven, vilket bl.a. beror på att samma maktstruktur som skulle kontrollera företagen också styrde företagen och på olika sätt gjorde

vinsterna. Det är en fullkomligt ohållbar situation. Det måste vara en kraft som gör vinster och en annan som kontrollerar.

De bristande möjligheterna för vanliga människor, t.ex. arbetare på företag, att tala om vad som var fel och få gehör för sina krav, har naturligtvis också spelat en stor roll, liksom den allmänna bristen på demokrati och yttrandefrihet. Detta är icke vad jag skulle vilja kalla ett socialistiskt samhällssystem, och det är inte heller någonting som jag anser mig vara skyldig att ta ansvar för.

LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag skall avsluta min diskussion med Grethe Lundblad i den här repliken, eftersom det är min sista.

Jag tycker att det är litet cyniskt att säga att de här frågorna som tas upp i motionerna innebär överbud – eller vilket ord det nu var som Grethe Lundblad använde. Det är i mycket stor utsträckning viktiga frågor som tas upp. Sedan kan det också vara så att vi inte kan lösa alla dessa frågor i dag. En del av dem är under utredning och kan inte lösas i dag av den anledningen. Men alla frågorna är viktiga, och inser man inte det har man inte insett situationens allvar på kemikalieområdet.

Sedan talar Grethe Lundblad litet om bekämpningsmedlen. Ja, det är bra att de tolv svåraste bekämpningsmedlen tas bort. Det finns ju en lång lista med andra bekämpningsmedel som också har försvunnit.

Grethe Lundblad säger att vi inte får svika löften till företagen, och det är riktigt. Och visst är det många löften. I det här fallet har Grethe Lundblad ställt ut löften till väljarna, och så finns det löften till företagen – och det går inte ihop. Då menar jag att det är bättre att vi rakt ut talar om för väljarna hur situationen är. Det har socialdemokraterna inte gjort, vare sig när det gäller bekämpningsmedel eller när det gäller nya ämnen, och då får vi den här debatten. Det är det som jag har velat få belyst här, och det tycker jag att jag har fått i de inlägg som nu har gjorts.

LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Grethe Lundblad fortsätter att påstå att en hel del av det som vi har reserverat oss för innebär demonstration därför att det gäller sådant som är på väg, vilket vi visste när vi reserverade oss.

Jag vill då fråga Grethe Lundblad om den reservation som jag står bakom beträffande materialbalanser i företagen gäller någonting som är på väg, någonting som regeringen har tänkt genomföra. Jag har i varje fall inte hört talas om att man vill göra det. Detta är faktiskt viktigt för att man skall få någon kunskap om hur de här medlen hanteras och var någonstans de blir av. Skall vi ha någon chans att förbättra situationen, måste vi skaffa oss den kunskapen. Och detta är såvitt jag förstår det bästa sättet. Kan Grethe Lundblad anvisa något annat sätt som är bättre, skulle det vara bra att få veta det.

Är någonting på gång, Grethe Lundblad, när det gäller gifter i kläderna – eller giftiga preparat i kläderna, eller hur man nu skall uttrycka det? Jag har i varje fall inte hört talas om det. Detta är ett problem. I mitt inledningsanförande sade jag att jag inte vill påstå att detta är orsaken till de allergiska

problem vi har. Men att det är en bidragande orsak till dem tror jag ändå att jag vågar säga.

Är regeringen på väg att komma med förslag om förbud mot PVC i förpackningar? Jag har i varje fall inte hört det. Man har stretat emot hela tiden. Detta är ändå oerhört viktigt när det gäller att kunna ta hand om det avfall som blir följderna av alla dessa förpackningar – och inte minst är det viktigt för de livsmedel som skall förvaras i förpackningarna.

I fråga om PCB kan jag hålla med Grethe Lundblad om att saker och ting är på gång. På det området har vi ändå en målsättning. Vi kommer närmare och närmare tidpunkten i den målsättningen ju längre tiden går. Men vi som från centern, från folkpartiet och från andra håll har drivit den här frågan om avveckling av PCB har ju inte börjat med det nu. Vi har börjat tidigare, och man kan kanske t.o.m. säga att de målsättningar som man nu har kommit fram till är en följd av det arbete som gjorts. Att vi fortfarande driver den här frågan beror på att vi inte är nöjda med att man tar så lång tid på sig. Naturligtvis krymper tidsfristen alltmer, och förr eller senare kommer vi i kapp. Men förutsättningen är att regeringen då har klarat av att genomföra intentionerna.

Sedan gäller det produktregistret. Då jag kom med i riksdagen var socialdemokraterna i opposition. Då började arbetet med att bygga upp ett produktregister, och det förekom en väldig kritik från socialdemokrater här i kammaren mot att detta arbete gick alldeles för sakta. Man skulle ha varit färdig med det redan 1982. Vi har nu 1989. Socialdemokraterna har alltså haft ganska många år på sig men är ännu inte färdiga. Man kanske därför kan begripa den kritik som kommer.

Jag vill nu inte påstå att detta är särskilt enkelt, vi kanske inte ens kan få fram ett fullständigt produktregister. Vi kan här behöva ha en diskussion om hur vi skall gå till väga. Jag för min del tror att det är viktigt att man lägger upp arbetet så att man djupare analyserar de produkter som vi med visst fog kan misstänka är mer farliga än andra innan vi går vidare.

Här finns alltså en klar skillnad mellan den attityd som socialdemokraterna hade här i kammaren i opposition och den man har i regeringsställning. Där kan man också tala om en viss demonstrationspolitik, om man nu skall använda Grethe Lundblads sätt att beskriva det.

Man skall naturligtvis, Grethe Lundblad, inte svika några löften. Men jag tror att det är viktigt att vi talar om både för människor och för företag vad det är som gäller eftersom dessa diskussioner ständigt kommer upp. Vi vill ha en betydligt bättre framförhållning och klarare redovisning både från riksdagen och från dem som skall hantera dessa frågor, så att företag och människor vet vad som gäller och kan rätta sig därefter.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Det som jag tycker är allvarligast i den här debatten, Grethe Lundblad, är den lugna förtröstan på att regeringen säkert kommer med ett bra förslag så småningom. Men hela den här kemikaliedjungeln är ett enormt samhällsproblem.

Varför bara lugnt sitta och vänta och inte ha några åsikter om någonting? Allergierna ökar ju t.ex. Alla vi som sitter här i riksdagen, även ni socialde-

mokrater, är politiker, och jag skulle vilja veta hur ni ställer er när det gäller den omvända bevisbördan. Skall den föras in i lagen eller inte? Den fungerar ju inte i dag. Skall kommunerna få ökad makt att verkligen kunna göra någonting åt de här problemen? Skall det införas krav på livsmedelspecifikationer och på materialbalanser? Det måste väl ändå finnas någon politisk åsikt hos socialdemokraterna. De kan ju inte bara sitta och vänta och säga att regeringen kanske någon gång kommer att lägga fram ett förslag.

Under de decennier som gått medan vi haft de här kemikalieproblemen har det ju hänt så otroligt litet. Hur länge skall vi egentligen vänta? Varför skall vi inte ha öppenhet kring de här frågorna? Varför skall vi inte få veta vad vi köper? Det handlar ju om konsumentpolitik också. Varför skall inte alla produkter märkas med vilka kemikalier de innehåller? Det är också mycket märkligt. Varför skall det vara sådant hemlighetsmakeri med det?

I sitt senaste inlägg ville ju Grethe Lundblad t.o.m. backa när det gäller den lagstiftning vi redan har. Hon talar om problem med importen och att vi inte kan stänga Sverige. Hon ville alltså minska lagens tillämpningsområden. Lagen om kemiska produkter gäller alla led i kedjan: tillverkning, hantering, försäljning, import och användning. Den gäller alltså även import. Tycker då Grethe Lundblad att det skulle vara okej om företagen flyttar ut viss del av produktionen från Sverige och om de produkter som kommer att importeras inte skulle omfattas av kontrollen? Med den lagstiftning vi har i dag skall de faktiskt kontrolleras. Det ingår helt klart i lagens tillämpningsområde. Det är synd att jag inte har lagboken med mig här så att jag kunde läsa högt. Men nu verkar det som om riksdagens socialdemokrater t.o.m. vill backa från beslut som fattades redan 1985. Det gör mig verkligen betänksam. Det förklarar varför man inte är beredd att nu fatta beslut utan vill vänta på förslag från regeringen. Det här är tydligen inte någonting viktigt.

Sedan får jag höra att anledningen till att man inte kunnat göra mer och att det inte har gått snabbare inte framför allt är brist på resurser hos kemikalieinspektionen utan att det är bristen på toxikologer. Visst är det brist på toxikologer just nu, men det var det inte för några år sedan. Varför anställdes inte fler toxikologer då? Vad kommer man att göra för att utbilda fler toxikologer? Kan man vänta sig något bra förslag i den forskningspolitiska proposition som kommer att framläggas i februari t.ex.?

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Till Åsa Domeij vill jag säga att jag faktiskt läser kemikalieinspektionens många skrifter. När Åsa Domeij så självklart slår fast att alla produkter skall märkas med vilka kemikalier de innehåller, kan jag inte låta bli att påpeka att det i kemikalieinspektionens ärenden förekommer en del helt oförståeliga namn på kemikalier. Jag tror att många konsumenter inte skulle ha någon större nytta av att produkterna är märkta med ord på upp till 35 bokstäver. Vi måste väl ändå gå ut med en meningsfull information.

När det gäller den omvända bevisbördan vill jag säga att det ligger ett förslag från kemikaliekontrollutredningen som fått stöd från parlamentariker. Det är väl inte så märkvärdigt att vi vill avvakta beredningen av det förslaget. I Sverige har vi ju ett system som innebär att utredningsförslag går ut på remiss och jag vill gärna lyssna även på remissinstanserna innan vi tar ställning.

Det dröjer kanske inte så länge förrän vi får möjlighet att ta ställning till de problemen här i riksdagen. Man behöver inte ha mer bråttom än att man kan avvakta remissinstansernas yttranden innan man bildar sig en uppfattning om hur man skall utforma en sådan lagtext.

När det gäller Lars Ernestams påstående vidhåller jag att jag tror att man under de senaste åren gjort oerhört mycket på detta område, och jag tycker att det är viktigt att vi fortsätter att hålla den snabba takten när det gäller kemikaliehanteringsfrågor. Med min beskrivning av vad kemikalieinspektionen har gjort har jag velat åstadkomma en motvikt till alla de negativa beskrivningar som gjorts.

Jag sade från början att det inte var alla motioner och reservationer som jag tyckte var demonstrationspolitik utan bara vissa, som bl.a. tog upp frågor som redan var på väg att lösas. Jag kan ge exempel på det. Man säger t.ex. i en motion som bl.a. Lennart Brunander har undertecknat att regeringen i avvaktan på lagstiftning bör inleda förhandlingar med företrädare för förpackningsindustrin för att få ett förbud mot PVC-plast i förpackningar. Det står ju i betänkandet att regeringen har inlett förhandlingar med förpackningsindustrin. Lars Ernestam säger också att det är fel att jag talar om demonstrationspolitik. Men det är ju ändå så att det i betänkandet klart står att PVC i förpackningar ska tas bort inom kort och att man medvetet arbetar för detta. När det gäller bekämpningsmedel över huvud taget framgår det klart i betänkandet att man arbetar med dessa frågor. Det är i de fallen jag tycker att man kan tala om demonstrationspolitik.

Jag tycker också att vi i riksdagen skall hjälpas åt så att vi inte behöver ha den oerhörda arbetsbörda vi har för närvarande. Jag tycker att vi skall ta upp frågor som är viktiga för allmänheten. Vi skall påpeka brister och tröghet i utvecklingen. Men det är också viktigt att vi talar om för allmänheten vad som sker på olika områden, att kemikaliekontrollen har ökat takten och att man nu snabbt tar itu med de farligaste kemikalierna först. Det är viktigt att man prioriterar så att de farligaste kemikalierna kommer bort först. Därför kommer det även i fortsättningen att finnas anledning för många riksdagsledamöter att kritisera att just den kemikalie de utpekar inte har tagits bort. Men jag tycker, som sagt, att vi skall vara överens om att koncentrera oss på att man håller en hög takt när det gäller utvecklingen av kemikaliekontrollen.

Låt oss koncentrera oss på att gå ut med en rejäl information till allmänheten och låt oss gärna ställa bestämda och hårda krav på industrin. De har redan krav på sig att lämna information. Låt oss gärna skärpa de kraven.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Jag anser att detta betänkande om kemikaliekontroll är ett av de allra viktigaste som vi i år har att behandla, men socialdemokraterna visar ett mycket litet intresse för att ta politisk ställning i så viktiga frågor som t.ex. människors möjligheter att få information.

Grethe Lundblad sade att beteckningar på kemikalier är så svåra att förstå, och då är det bättre att hemlighålla vad olika produkter innehåller. Vad menar hon med det? Människor har väl möjlighet att själva slå upp och ta reda på vad ord betyder. Det är ju meningen att folk som är engagerade,

miljöorganisationer och miljögrupper, enkelt skall kunna ta reda på vilka ämnen som ingår i olika varor och sedan gå ut med rekommendationer till konsumenterna. Det är vad det handlar om.

Grethe Lundblads resonemang innebär ungefär detsamma som att eftersom det finns ett fåtal analfabeter i Sverige skall vi inte använda det skrivna ordet, eller eftersom vissa dikter kan förefalla abstrakta för många människor skall det inte skrivas några dikter. Jag anser att detta resonemang är mycket märkligt.

Sedan kan man inte få några besked om politiska ställningstaganden när det gäller viktiga frågor såsom detta med omvänd bevisbörda. Vilka är det som skall ha bevisbördan? Tillverkare och hanterare eller domstolar och myndigheter? Grundtanken i lagen är att det är tillverkare och hanterare, men det fungerar inte. Varför kan vi då inte få en lagändring till stånd så att det tydligt skrivs in i lagen att det skall förhålla sig på det sättet?

Varför får inte kommunerna ökade befogenheter nu när deras makt ökas? Varför skall inte livscykel-specifikationen införas? Det måste väl ändå finnas några politiska idéer, några politiska ställningstaganden hos kammarens socialdemokrater. Det går inte att bara vänta på att regeringen skall ta ställning. Vi har ju väntat i decennier.

LENNART BRUNANDER (c):

Fru talman! Jag frågade Grethe Lundblad om vad det är som händer på de områden där vi reserverat oss – Grethe Lundblad antydde att det var en demonstration från vår sida. Grethe Lundblad hänvisade då till vad som står i betänkandet. Ja, det är mot det som vi har reserverat oss. Min fråga handlade inte om vad som står i betänkandet, utan om vad som händer i verkligheten och vad regeringen gör. Det är vad jag skulle vilja ha svar på.

LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Grethe Lundblad anser tydligen fortfarande att det är en sak att avge olika löften till väljarna och en annan att hålla löften till företagen. Om löftena inte kan uppfyllas, får man svika löftena till väljarna. Är det då inte bättre att inte ge väljarna löften som man inte kan infria?

Grethe Lundblad fortsätter att tala om överbud och tar upp frågan om PCB. Jag ämnar inte förlänga den här debatten med Grethe Lundblad, eftersom det finns fler ärenden som skall behandlas här i dag. Men Grethe Lundblad sade bl.a. att det inte får installeras några nya PCB-anläggningar i Sverige. Om Grethe Lundblad tittar i betänkandet på s. 13, fjärde raden kan hon läsa att "nya installationer av sådan utrustning med en större effekt än 2 kilovoltampere är sedan den 1 januari 1989 inte tillåtna". Detta borde tyda på att det är tillåtet att installera viss utrustning. I så fall har Grethe Lundblad gett oss en felaktig konsumentupplysning här i dag. Detta är en viktig fråga som vi i folkpartiet har drivit under många år. Nu har socialdemokraterna börjat närma sig oss, men man kan fråga sig hur det hade blivit med PCB om vi inte år efter år hade drivit frågan. Har vi då hela tiden enbart varit opportuna och bedrivit oppositionspolitik? Det skulle vara intressant att få någon kommentar till detta.

Det finns även en del andra motioner som vi från folkpartiet inte har kun-

nat ställa oss bakom, eftersom vi inte tror att förslagen i dem är genomförbara. Men jag skulle aldrig komma på tanken att säga att de är en form av överbudspolitik. Det är viktigt att dessa frågor tas upp och debatteras och utvärderas och att man kommer fram till olika ställningstaganden.

Jag är ledsen att jag måste säga det, men om man har den uppfattning som Grethe Lundblad företräder anser jag att det tyder på en självgodhet när det gäller miljöpolitiken som ibland tyvärr präglar socialdemokraternas hantering av denna. Det är därför som man måste reagera så starkt ibland.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Fru talman! Vi står inför enorma problem när det gäller kemikaliehanteringen, problem som har tillåtits växa genom decennierna. Efter denna debatt tvingas vi här i kammaren att konstatera att socialdemokraterna tycks stå tämligen handfallna inför denna utveckling. Man väljer att stoppa huvudet i sanden och låtsas som att allting i stort sett är bra och att utvecklingen går åt rätt håll.

Jag måste konstatera att t.o.m. folkpartiet tycks stå till vänster om socialdemokraterna när det gäller kraven på ökade samhällsinsriparanden och kontroll över kemikaliehanteringen. Detta gör mig besviken. Tror socialdemokraterna att vi kan fortsätta som hittills och låta företag producera utan att ta hänsyn till konsekvenserna för människors hälsa och effekterna på miljön? Det är i dag bara på papperet – men bara på papperet, Grethe Lundblad – som producenten tar ansvar för de varor som han producerar. I verkligheten är det inte någon som tar detta ansvar.

Jag undrar på vilket sätt socialdemokraterna anser att vi skall få en förändring till stånd. Hur skall producentansvaret förverkligas, om inte så som i dag har diskuteras och föreslagits? Vad har socialdemokraterna för alternativ till kraven på materialbalanser, livscykelsspecifikation och ett effektivt genomförande av den omvända bevisbördan?

Om socialdemokraterna inte har några alternativa förslag till hur vi i realiteten skall få en effektiv kemikaliehantering, anser jag att situationen är mycket hotande och mycket allvarlig.

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Jag vill gärna säga att vi socialdemokrater inte alls står handfallna inför den utveckling som sker. Ni lyssnar inte på vad jag säger. Jag har sagt att det är mycket inom kemikaliehanteringen som skall åstadkommas framöver. Det är en mycket viktig verksamhet och vi skall se till att den får bra resurser.

Men vi är också glada över alla framsteg som görs när det gäller kemikaliekontrollen. Det är dessa som ni försöker att dölja. Vi vill arbeta träget för en ökad kontroll av alla nya kemikalier. Vi skall försöka att komma ifatt med arbetet när det gäller alla kemikalier vi redan har och sätta en deklARATION på dem.

Till Annika Åhnberg vill jag säga att den förhandsanmälan som nämns här och som kemikalieinspektionen nu skall gå ut och kräva är ett sätt att genomföra den s.k. livscykelsspecifikationen på kemikalier, dvs. att man

från företagens sida skall anmäla vilka ämnen som ingår och hur dessa kommer att utvecklas i de produkter som de skapar.

Jag tycker att ni svartmålar den politik som har förts. Ni är också obenäpna att erkänna att det trots allt sker framsteg på detta område. På många av de områden som har nämnts i reservationerna är ju en verksamhet på gång. Utvecklingen är kanske inte tillräckligt kraftig och snabb enligt er uppfattning, men den är på gång. Jag tror att vi är överens om att vi måste begränsa användningen av många av dessa kemikalier och se till att vi får en hållbar utveckling även på kemikalieområdet.

Efter att nyss ha bevistat en stor internationell konferans måste jag ändå konstatera att Sverige är ett av de länder som är mycket långt framme när det gäller detta område. Vi är tacksamma över att också många av länderna i Europa börjar vakna upp och försöka hjälpa till i detta stora internationella arbete på att begränsa antalet farliga kemikalier och få ned användningen så att den ligger på en nivå som både naturen och människor tål. Detta är trots allt den gemensamma strävan vi alla bör ha, och den har också socialdemokraterna.

ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Fru talman! Jag konstaterar nu att Grethe Lundblad i sitt senaste inlägg plötsligt gör en ny och ganska vidlyftig definition på vad denna förhandsanmälan innebär. I själva verket gör hon den till en synonym med begreppet livscykelsspecifikation, vilket är mycket positivt. Det visar i så fall att socialdemokraterna anser att en livscykelsspecifikation är nödvändig. Då blir det ju ännu mer obegripligt att man inte anslöt sig till de krav som framställdes i utskottet.

Jag får väl förmoda att det i så fall var politisk prestige som lade hinder i vägen. Det kan vi ha overseende med, så länge man kan tolka Grethe Lundblads uttalande så, att detta betyder att vi kanske från regeringshåll kommer att få ett förslag som motsvarar kravet på livscykelsspecifikation. Det tackar vi för!

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Nej, det är inte alls så att vi inte lyssnar, Grethe Lundblad. Det är bara så att jag inte ens med min bästa vilja att läsa mellan raderna får några svar på de frågor som jag ställer.

Snart kommer ju riksdagen att fatta två viktiga beslut: att utvidga lagen om kemiska produkter till att också omfatta kemiska varor – en stor utvidgning av tillämpningsområdet – samt att införa substitutionsprincipen i lagtexten. Hädanefter måste man alltså alltid välja det bästa alternativet.

Men kemikalieinspektionen måste få resurser att förverkliga detta. Man kan inte bara tala om hur lagtexten ser ut, utan man måste också se till att det finns ordentliga instrument för att genomföra detta. Hur kommer det att bli? Kommer ni socialdemokrater i riksdagen att jobba för att följa upp detta riksdagsbeslut?

Sedan måste jag återigen ställa en annan fråga. Det gäller riksdagens funktion som lagstiftare. Riksdagen har fattat beslut om lagen om kemiska produkter. En grundtanke i den lagen är den omvända bevisbördan. Bevisbör-

dan ligger alltså på tillverkare och importörer. Men i praktiken fungerar det inte alls, av massor av olika skäl. Då måste riksdagen förtydliga sig, så att det kommer in i själva lagtexten. Det räcker inte med allmänna resonemang i förarbetena. Riksdagen måste ta sitt ansvar. Grethe Lundblad väntar på regeringens initiativ, men det är faktiskt vi här som fattar beslut om lagarna. Vad vi gör är att fatta beslut om lagar och anslå pengar, så vi är faktiskt ansvariga!

Jag måste också fråga på nytt: När Grethe Lundblad i slutet av debatten plötsligt ändrar sig och börjar tala om att det är positivt med livscykelsspecifikation, varför då inte stödja den reservationen? Och varför inte också stödja den reservation som gäller materialbalanser?

Ibland går Grethe Lundblads inlägg ut på att det händer mycket, ibland på att det går långsamt, men hela tiden skall man lugnt sitta och vänta på regeringens aktivitet, trots att problemen växer. Det är ju pressen utifrån som har gjort att det över huvud taget har hänt någonting på det här området. Det är olika aktioner från miljörörelsen, t.ex. Greenpeace, som har tvingat regeringen att agera i kemikaliefrågan – och även riksdagen har satt press på regeringen. Ändå skall vi sitta här och vänta på regeringens initiativ! Vad skulle vi ha för skäl att tro på att regeringen kommer att vara särskilt aktiv på det här området?

De enskilda människornas och organisationernas initiativ och intresse är alltså nödvändigt för att det skall hända någonting, men trots det vill inte Grethe Lundblad att uppgifter av olika slag skall vara offentliga, så att människor verkligen får möjlighet att agera på ett bra faktaunderlag. Jag tror det är helt nödvändigt med deltagande från människor och organisationer för att stödja myndigheterna i det här arbetet. Men då måste de också få chansen!

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Till Åsa Domeij vill jag gärna säga att det jag nämnde om de långa orden gällde märkning av produkterna. Åsa Domeij krävde att det skulle vara fullständig märkning med alla kemikalier på alla produkter, och det tror jag är någonting omöjligt.

Däremot är produktkontrollregistret öppet, om man ansöker om tillstånd att få uppgifter ur det. Orsaken till att det blev kringgärdat på det sättet var hänsynen till produkthemligheter hos olika företag. Man har alltså möjlighet att få ut alla uppgifter, men det är mycket få som frågar efter dem.

Borde vi inte gå in och kräva lagstiftning, frågar Åsa Domeij. Jag har under många år här i riksdagen lärt mig att ta reda på fakta innan jag gör någonting och att undersöka sакläget, både när jag skriver motioner och när jag skall vara med i debatter. Det kommer jag att fortsätta med, och jag skulle vilja rekommendera andra att göra likadant.

I fråga om livscykelsspecifikationen och principen om den omvända bevisbördan kan jag bara läsa upp ur det av riksdagen nu behandlade betänkandet:

”Med hänvisning till att såväl principen om den omvända bevisbördan som frågan om krav på livscykelsspecifikation har varit föremål för kemikaliekontrollutredningens arbete och således är aktuella i samband med regeringens beredning av utredningens betänkande avstyrks motion Jo860 ----.”

Vi har alltså inte sagt att vi inte vill vara med om detta, men vi har sagt att vi kan avvakta den remissbehandling som pågår. Vi kommer att ta ställning när detta förslag läggs fram. Eftersom det redan ligger på regeringens bord, torde detta inte ta alltför lång tid. Det har också nämnts i propositionsförteckningen att det under innevarande riksmöte skall komma en proposition om detta. Med hänsyn härtill vill jag inte stå här och kräva lagstiftning, utan jag avvaktar med lugn och ro detta besked. Tidigare har det varit vanligt att man gör på det sättet i riksdagen. Jag kanske är gammaldags, men jag hyllar fortfarande den principen.

ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! Det här blir mitt sista inlägg i den här debatten. Jag skall inte upprepa så mycket av mina tidigare frågor, för jag får ändå inga svar. Jag måste ändå trycka på offentlighetsprincipen en gång till.

Grethe Lundblad säger att man måste ansöka om tillstånd. Det är just det stora felet – myndigheterna skall ju aktivt föra ut de här uppgifterna i stället, så att folk kan delta i debatten! Det är oerhört viktigt med folkligt engagemang i debatten i en demokrati.

Grethe Lundblad säger: Det kan man inte göra, med tanke på företags-hemligheten. Företags-hemligheten är alltså viktigare än miljö- och hälso-intresset i regeringens politik!

GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Jag vill bara göra ytterligare en uppläsning ur utskottets betänkande. Där står att utskottet betonar värdet av att produktregistret syftar till en så bred kunskapsspridning som möjligt om kemiska ämnen. Det är ett särskilt råd som har att pröva om uppgifter kan lämnas ut, och detta råd har ännu icke avslagit någon sådan begäran. Möjligheterna att få upplysning från registret utnyttjas endast i begränsad utsträckning. Men sådana möjligheter finns.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

4 § Offentlig upphandling

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU1 Offentlig upphandling.

RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Vi behandlar nu återigen finansutskottets betänkande om offentlig upphandling. Förra gången var nästan exakt på dagen för ett år sedan. Tyvärr har vi moderater och folkpartister åter tvingats att reservera oss på några viktiga områden. Våra synpunkter om en översyn av upphandlingsförordningen och en lagreglering av den kommunala upphandlingen, liksom

våra förslag om enhetlig redovisning på den kommunala sidan, har avvisats. Jag skall redovisa några av skälen till våra reservationer.

Vi reservanter har i olika sammanhang understrukit vikten av att den offentliga verksamheten utsätts för konkurrens i skilda former. Vi tror fullt och fast att man skulle kunna förnya och stimulera den offentliga sektorn genom att erbjuda alternativ. Ett av skälen till detta är att det under de senaste åren har lagts fram en rad utredningar som mycket klart visar att den verksamhet som bedrivs inom den offentliga sektorn inte kan mäta sig fullt ut med sina motsvarigheter i den privata sektorn. Medan lönsamhetskrav och konkurrens driver fram en ständig produktivitetssökning i privata företag, utsätts offentlig verksamhet för en nästan lika regelbunden försämring av produktiviteten. Det tycks dessutom vara så att delar av Sveriges offentliga sektor, huvudsakligen inom kommunområdet, uppvisar väsentligt lägre produktivitet än motsvarande sektorer i t.ex. våra nordiska grannländer, vilket antyder att det i Sverige finns systemfel. Detta är enligt vår uppfattning mycket allvarligt för landet. Vi anser att en väl fungerande offentlig sektor i själva verket är en avgörande förutsättning för en framgångsrik välfärdspolitik. Vi vill därför från moderat- och folkpartihåll öka konkurrensen mellan privat och offentlig sektor. Vi måste helt enkelt leva upp till den i en marknadsekonomi nödvändiga principen om fri konkurrens och fri upphandling.

De gällande riktlinjerna för den offentliga upphandlingen antogs av riksdagen redan i början av 1970-talet. Beslutet följde i allt väsentligt upphandlingskommitténs förslag, som innebar en lagreglering av den statliga upphandlingen samt en förordning för den kommunala sektorn som syftade till att på frivillig väg få till stånd en överensstämmelse mellan de kommunala och statliga upphandlingsreglerna. Någon lagreglering av den kommunala upphandlingen skedde således inte den gången, vilket man, när man nu ser i backspegeln, kan beklaga.

Liksom i tidigare bestämmelser beslöt riksdagen att den statliga upphandlingen skulle bedrivas efter affärsmässiga principer. Detta innebar i praktiken att myndigheterna i valet mellan olika anbud i princip inte skulle ta andra än affärsmässiga hänsyn, oavsett om valet står mellan enbart svenska anbud eller om också utländska anbud finns med.

Principen om affärsmässighet skall dock enligt gällande regler inte tillämpas fullt ut. Undantag kan medges, antingen av sysselsättningsskäl eller för att främja den svenska industrins utveckling. Dessa undantag öppnar möjligheter för att exempelvis stödja vissa företag genom att inte välja det affärsmässigt bästa anbudet. Syftet kan då vara att förhindra nedläggning eller inskränkning eller andra lokaliserings-, regional- och industripolitiska skäl.

Nuvarande regler för den offentliga upphandlingen innehåller således så många möjliga undantag från principen om affärsmässighet att denna princip ofta kan frångås i praktiken.

Mot denna bakgrund är en översyn av upphandlingsreglerna motiverade i syfte att ge de affärsmässiga övervägandena en mer avgörande roll. Stöd av olönsamma företag bör undvikas i största allmänhet och i synnerhet via undantagsregler för den offentliga upphandlingen. Om det i särskilt akuta lägen skulle bedömas nödvändigt med riktade insatser av exempelvis sysselsättningspolitiska skäl bör detta ske med medel direkt över statsbudgeten.

Vid en översyn av upphandlingsreglerna är det angeläget att reglerna för upphandling av tjänster ges en större räckvidd än nu. I detta sammanhang bör även den verksamhet som för närvarande sköts i egen regi av den offentliga sektorn beaktas, vilket inte görs nu.

Den kommunala upphandlingen bör liksom den statliga regleras i lag, anser vi reservanter, inte minst mot bakgrund av denna sektors stora betydelse för den ekonomiska aktiviteten i Sverige och statsmakternas övergripande ansvar för den ekonomiska utvecklingen. Nuvarande ordning har i alltför stor utsträckning befrämjat ineffektivitet och bristande konkurrens, vilket lett till både en onödig och skadlig skärpning av skattetrycket.

Som näringsfrihetsombudsmannen har påtalat med anledning av ett antal uppmärksammade kommunala upphandlingsärenden ger en lagreglering bättre skydd än nuvarande ordning med upphandlingsreglemente. I det senare fallet kan överträdelse beivras endast med kommunala besvär, och det är inte så lätt. Upphandlingsärenden är ofta av mycket komplicerad natur, varför möjligheten att påtala avsteg från upphandlingsreglementet är små.

För en lagreglering talar också att ytterligare fördelar kan uppnås genom att upphandlingsreglerna skulle få samma status över hela den offentliga sektorn. Det finns ett klart behov av fördjupat och intensifierat samarbete vad gäller upphandlingsreglerna mellan den statliga sektorn och den kommunala sektorn. Detta samarbete har under senare år, som vi har kunnat notera, försvagats. I stället borde det enligt vår uppfattning förstärkas.

Vidare skulle konkurrensen mellan privata företag och offentlig verksamhet ges bättre förutsättningar, om den kommunala egenregiverksamheten ges en enhetlig redovisningsform som utvisar både de faktiska kostnaderna och andelen egenregi resp. entreprenadverksamhet. Den senare typen av uppgifter bör enligt vår uppfattning återfinnas i kommunens årsredovisningar. Så är inte fallet i dag.

Uppgifter om de kommunala kostnaderna för egenregiverksamheten bör kompletteras med en redogörelse för att använda enhetliga redovisningstekniska principer. Redovisning av egenregiverksamheten ger företag och allmänhet väsentlig information. Ökade möjligheter att jämföra kostnaderna för kommunens egen verksamhet och för entreprenader stärker konkurrens-
möjligheterna.

Kommunerna bör också, enligt vad vi reservanter anser, åläggas att med jämna mellanrum gå ut på den öppna marknaden och ta in anbud på verksamhet som bedrivs i egen regi. Vi reservanter tycker att regeringen bör i de överläggningar som regelbundet sker med kommunförbunden understryka vikten av en stark konkurrensneutralitet mellan kommunernas egenregiverksamhet och den verksamhet som sker i entreprenadform.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! I finansutskottets betänkande 1 upptas till behandling en rad frågor med anknytning till den offentliga upphandlingen. Det gäller inte

bara den centrala upphandlingen utan även upphandling på lokal nivå, dvs. i kommuner och landsting. Jag skall uppehålla mig vid två aspekter av denna upphandling, nämligen de regionala och arbetsmarknadspolitiska motiven för upphandlingen samt de avsnitt som rör de miljöpolitiska hänsynen vid offentlig upphandling.

Vad gäller de regionalpolitiska motiven tycker jag det är viktigt att framhålla att det fortfarande råder stor regional obalans. Vid en konjunkturnedgång skulle denna obalans förvärras i mycket stor omfattning. Att vissa regioner i dag har en lägre arbetslöshet än andra beror delvis på att flyttlassen har rullat med ungdomar. En stor del av de regioner som har förlorat ungdomar under en rad år har därmed tappat friskt blod. Det kommer de framför allt att känna av vid en konjunkturnedgång. Statistiken i fråga om människor i arbete har naturligtvis förbättrats genom detta. Ett annat skäl till det är också att ett stort antal förtidspensioneringar har skett de senaste åren..

Vi i centern anser att det finns anledning att vidta vissa åtgärder för att stärka de regioner som har det svårt. Därför har vi i vår partimotion föreslagit att undantag skall göras för de militära myndigheterna vad gäller upphandling. Detta har prövats inom nedre Norrlands militärområde, något som dock inte redovisas i utskottets skrivning.

I en motion av Karin Starrin nämns ett undantag som riksdagen redan har gjort. Det framgår också av det betänkande som riksdagen antog med anledning av proposition 1973:73. I förarbetena till upphandlingsförordningen framgår att myndigheterna inom ramen för gällande upphandlingsbestämmelser bör medverka till att en ökad del av upphandlingen läggs ut hos företag i de fyra nordligaste länen. Detta innebär att Norrlandsföretagen skulle ges företräde vid anbud som bedömdes som likvärdigt med annat företags anbud. Riksdagen har alltså antagit en bestämmelse som prioriterar Norrlandslänen vid lika anbud. Anmärkningsvärt är dock att man inte har tagit med det femte Norrlandslänet, Gävleborg. Det pekar också Karin Starrin på i sin motion. Det skall bli intressant att höra Iris Mårtenssons argumentation på denna punkt. Jag tror det blir svårt för socialdemokraterna i Gävleborg att framstå som trovärdiga, om de inte aktivt stöder vår reservation vid den kommande voteringen. Det finns ju möjlighet att göra en aktiv insats för Gävleborg.

Rune Rydén berörde en del frågor kring den kommunala upphandlingen. Vi får se hur det går med egenregiverksamheten när dimmorna har skingrats kring skattereformen. Enligt skatteutredningens förslag innebär momsbeläggning av kommunala tjänster att det blir en större jämlighet i upphandlingen, eftersom det då kommer att bli lönsamt att göra upphandlingar utanför kommunen och att exempelvis inte bygga i egen regi. Det kommer att vara fördelaktigt för de privata företag som konkurrerar med kommunerna. Jag hoppas att det blir en av de saker som skattereformen innehåller. Det skulle bidra till de positiva effekter som Rune Rydén nämnde. Jag delar hans uppfattning därvidlag. Min förhoppning är att det skall bli jämlika villkor vid upphandlingen. Det finns också en majoritet i kommittén för indirekta skatter för det förslaget. Vi får se vad som händer.

När det slutligen gäller de miljöpolitiska hänsynen är det intressant att notera att naturvårdsverket har tagit upp i den rapport som heter Avfall och

miljö att man bör ändra upphandlingsförordningen för att kunna ta större hänsyn till miljön vid upphandlingen. Det är svårt att förstå att socialdemokraterna låter myndigheterna få så att säga värka fram sakerna. Att den själv helt saknar initiativförmåga på den här punkten tycker jag är slött av regeringen. Vi ser det från centerns sida som självklart att man skall ta miljöpolitiska hänsyn också vid upphandling. Det finns, tycker jag, starka skäl för det.

Jag vill med detta yrka bifall till reservationerna 3 och 5.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Regeringens reaktioner eller rättare sagt brist på reaktioner när det gäller naturvårdsverkets propäer och insatser för att man skulle ta just miljöpolitiska hänsyn vid offentlig upphandling är ganska talande. För samtidigt som vi skall stå här och diskutera frågan om offentlig upphandling förbereder regeringen för fullt en samordning via EFTA med EG när det gäller offentlig upphandling. Den frågan har vi diskuterat tidigare här i kammaren, men den kommer igen.

Alldeles nyligen fick vi i våra postfack en liten giftgrön skrift, oansenlig till formatet, som heter Lägesrapport om det svenska integrationsarbetet, oktober 1989. Det är en kortfattad beskrivning område för område av vad som har hänt sedan i våras när det gäller vårt lands anpassning till EG. Det visar sig att man redan under den korta tid som har gått har forcerat anpassningen så att Sverige har hunnit före många av EG-länderna själva.

Under rubriken Offentlig upphandling kan vi läsa i den här lilla skriften: "1990. Inledning av förhandlingar mellan EFTA-länderna och EG förutses om en gemensam marknad för offentlig upphandling. En EG-EFTA-överenskommelse avses träda i kraft den 1 januari 1993. Inom Sverige och i övriga EFTA-kretsen torde det bli nödvändigt med en översyn av reglerna för offentlig upphandling. Avsikten är att så långt som möjligt anpassa EFTA-reglerna till dem som gäller eller planeras att gälla inom EG."

Här är det sannerligen ingen brist på aktivitet eller reaktion från regeringens sida. Det är det däremot när det gäller att anpassa de regler som finns till miljökrav och regionalpolitiska hänsyn, och det är just det som vpk har tagit upp i motion och också i reservationer tillsammans med miljöpartiet till det betänkande från finansutskottet som nu diskuteras. Gunnar Björk har berört flera av de frågor som har att göra med både miljöhänsyn och regionalpolitiska hänsyn, och jag tänker inte gå in särskilt mycket på det.

När det gäller offentlig upphandling och anpassning till EG via EFTA har jag ställt en fråga till civilministern som jag tyvärr inte fick svar på i går men som jag förväntar mig ett svar på nästa vecka, och vi får se vad som sägs i den debatten. Men till dess vill jag apropå offentlig upphandling och anpassningen till EG ändå ta upp en fråga. Den berörs också i betänkandet, och därför tycker jag att den hör hemma i den här debatten.

Jag vill ta upp ett exempel på hur man i Danmark, med de erfarenheter man där har som EG-land, ser på de här frågorna. Man berättar att för byggbranschen har den hittillsvarande gemensamhetsmarknaden i praktiken varit ganska stängd. Nationella byggregler har gjort det svårt för andra än de största byggföretagen att lägga bud på arbeten i andra länder. Men som ett

led i EG-paketet har nu antagits ett byggmaterialdirektiv och ett direktiv om offentlig entreprenad. Hädanefter skall varje byggprojekt till ett värde av 40 milj. kr. läggas ut på EG-entreprenad.

Det som nu är på gång och som regeringen antyder i den lilla giftgröna skriften är att man tänker sänka beloppet 40 milj. kr. till en mycket lägre nivå, vilket kommer att påverka inte minst svenska kommuner, troligen i väldigt stor utsträckning. Hur går det då med den kommunala självbestämmanderätten?

Så sent som på försommaren sade Sveriges riksdag enhälligt ja till under-tecknande av en konvention som gäller just kommunernas självstyrelse och självbestämmanderätt, och jag menar att de här frågorna går stick i stäv. I exemplet om byggmaterial visar det sig för Danmarks del, som nu är EG-land och har en i stort sett total anpassning, att det i praktiken kan bli tillåtet att arbeta med asbestplattor och annat farligt material som annars hade varit på väg bort, därför att Danmark hade ställt helt andra miljökrav.

Det är precis de frågorna som vi berör i de reservationer som finns här nu. Vi menar att affärsmässigheten inte får övertrumfa de här viktiga frågorna, och då måste det också klart sägas ut. Inte undra på, herr talman, att tidningen Kommun-Aktuellt i ett av sina sommarnummer skrev med de största rubriker jag har sett i den tidningen: "Vakna, det är snart 1992!" Där togs bl.a. upp den offentliga upphandlingen och kommunernas självbestämmanderätt i de frågorna. Vilka möjligheter kommer kommunerna att ha att ta regionalpolitiska hänsyn i fortsättningen?

Jag vill sluta med att yrka bifall till reservationerna 4 och 6 om regional- och arbetsmarknadspolitiska motiv för offentlig upphandling och om miljöpolitiska hänsyn.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! För oss i miljöpartiet de gröna är det av allra största betydelse att arbetet på att komma till rätta med de ökande miljöproblemen bedrivs på bred front och inom alla områden av samhällsekonomin. Solidariteten med de ekologiska systemen och de kommande generationerna fordrar detta av oss.

Den offentliga sektorn kan i de frågorna gå före och visa vägen genom att försöka vara konsekvent miljömedveten i sin upphandling. Den offentliga sektorn har ju som grundtema solidariteten inom vårt land. Vi har på det området en viktig tradition att bygga på.

En produkt ställer inte till miljöproblem bara i samband med tillverkningen utan också under användningen liksom efter det att den inte längre används för avsett ändamål. I offentlig upphandling är det därför av största betydelse att produktens hela livscykel beaktas. Det måste vara enklare att inom offentlig förvaltning försöka väga in alla kända faktorer hos en varus miljöförstöring än det är för det privata näringslivet, där man i dag inte har några andra instrument än de företagsekonomiska beräkningarna. Att det leder totalt sett fel ser vi dagligen runt omkring oss.

Miljöpartiet vill på detta område arbeta med skatter och avgifter på ett sätt som gör det möjligt att få in viktiga samhällskostnader också i produktkostnaderna och därmed i priserna. Vi tycker att det är beklagligt att utskot-

tets majoritet inte vill inse betydelsen av att den offentliga sektorn går före och kan vara ledande i ett arbete att få in de totala kostnaderna vid upphandlingen. Det är speciellt beklagligt ur internationell synpunkt, eftersom Sverige faktiskt skulle kunna bli världsledande och visa vägen inom detta område.

På något sätt är det så att miljö är något som man talar högstämt om vid speciella konferenser och möten. När det kommer till det alldagliga praktiska handlandet dunstar miljöfrågorna bort i ett grått töcken. Det sker väldigt litet, trots att det är just i det alldagliga mångfaldiga handlandet som vi verkligen kan åstadkomma underverk i miljöfrågorna.

Det föreliggande betänkandet är ett tydligt exempel på att man medvetet undviker att ta hänsyn till miljön och framtiden. I stället sneglar man oroat på vad som sägs i GATT-avtalet och vad en eventuell EG-anpassning kan medföra i form av ekonomiska hot, om man skulle ta de miljöhänsyn som vi i miljöpartiet och andra partier kräver. Hade det inte varit rimligare att finansutskottets majoritet hade tagit miljökonsekvenserna på allvar och krävt av regeringen att den medverkar till att GATT-bestämmelser ändras och att arbetet på anpassning till EG måste styras av långsiktiga överlevnadsöverväganden? Allt detta struntar man totalt i. Att utskottet inte är villigt att ta regionalpolitiken på allvar, genom att ställa sig bakom vårt förslag om att man inom den offentliga sektorn skall ta regionalpolitiska hänsyn, det är absurt. Det är dessutom absurt från miljösynpunkt, eftersom vi måste få ned transportvolymen och därmed de skadliga utsläppen i vårt land. En medveten satsning på lokala uppköp kommer att ha en gynnsam verkan på näringslivsstrukturen runt om i landet.

Det hävdas ofta att det finns bättre metoder att få en bra regionalpolitik. Det må vara hänt, men vi anser från miljöpartiet att vi måste använda oss av rader av metoder för att kunna få en bra regional balans i landet. Detta blir ännu viktigare i en framtid då vi, trots motstånd från miljöpartiet och andra kloka, kanske kommer att tvinga in oss själva i en rent västeuropeisk gemenskap. Då kommer det som vi i dag betraktar som glesbygd att bli avlägsna regioner som fullkomligt kommer att glömmas bort. Med de bestämmelser som finns i EG:s vitbok och tankarna om varors och kapitalers fullkomligt fria rörlighet har våra svaga regioner ingenting att hämta i framtiden. Därför är det viktigt att vi redan nu lägger fast att vi måste, att vi förpliktigar oss att ta regionala och arbetsmarknadspolitiska hänsyn och också miljöhänsyn i den offentliga upphandlingen.

Det är fascinerande att lyssna till den moderata retoriken om lagreglering i fråga om den kommunala upphandlingen. Jag har alltid trott att moderater är för frihet och ansvarstagande. Men den moderata modellen är i stället lika med enhetlighet och tvångströja. Vart tar det kommunala självbestämmandet vägen? Konkurrensneutralitet från rent kommersiell synpunkt är viktigare för moderaterna än ett totalt samhällsansvar där man tar hänsyn till regionalpolitiken och miljöfrågorna. Miljöfrågorna reduceras till kortsiktiga ekonomiska vinster. Moderaterna är konsekventa i sin galenskap på miljöområdet.

Jag yrkar bifall till reservationerna 4 och 6.

IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! När ett betänkande behandlas med ungefär ett års mellanrum och det behandlade området är detsamma, då kan inte argumentation och avslagsyrkande skilja sig särskilt mycket från den ena behandlingsgången till den andra. Det som skiljer dagens betänkande från det betänkande som behandlades för ett år sedan är en reservation om miljöpolitiska hänsyn för offentlig upphandling. Denna reservation har kommit till sedan vi sist behandlade dessa frågor.

När det gäller reservationen om en översyn av upphandlingsförordningen och lagregleringen av kommunal upphandling står vi i utskottsmajoriteten fast vid vårt tidigare ställningstagande. Vi påminner ånyo om att upphandlingsförordningen omarbetades våren 1986, och vi påminner om de förändringar som då gjordes. Bestämmelserna blev därmed mer entydiga och lätt-tillgängliga. Men de felbedömningar från privatiseringsanhängare, och kanske också en viss okunnighet om samhällsarbete, som dessa misstag tyder på ger dålig trovärdighet åt påståendet att privata företag skulle kunna sköta de sociala tjänsterna bättre än kommunerna.

Jag vill inte utesluta att privata entreprenörer kan sköta mer tekniskt inriktade kommunala åtaganden, som t.ex. sophämtning, på ett bra sätt. Här handlar det om verksamheter som liknar uppgifter som det privata näringslivet redan utför, där det privata näringslivet kan ha kompetens att tillföra kommunen. Men när det gäller vård- och omsorgsarbete är det svårt att hitta någon motsvarighet.

Jag vill understryka att vi skall vara stolta över vår offentliga sektor och det arbete man inom den utför. Vi kan vara stolta över vår skola, vars elever har de bästa läskunskaperna i världen. Vi skall vara stolta över en mödra- och förlossningsvård som ger oss den lägsta barnadödligheten i världen, över ett pensionssystem som kanske är det enda i världen som ger pensionärerna en ekonomisk standard likvärdig med de ungas, över en gymnasieskola som kan bereda plats åt en hel årskull och över en vuxenutbildning som gör att alla har möjlighet att vidareutveckla sin kompetens, oavsett när man en gång slutade i skolan.

Även reservationen om en enhetlig redovisning av kommunernas egenregiverksamhet känner vi till sedan tidigare. Här har vi klart och tydligt sagt att det inom Kommunförbundet pågår ett arbete med att utarbeta en baskontoplan för kommunerna. Denna skall ge kommunerna en modell, en kontoplan som den enskilda kommunen själv kan anpassa efter lokala behov. I den interna redovisningen finns det av förklarliga skäl stora skillnader. Kommunerna ser inte likadana ut.

Vi anser att det inte är lämpligt att statsmakterna skall "skriva kommunerna på näsan" hur de skall göra, hur de skall sköta sin internredovisning och hur den skall se ut. För övrigt ligger det i kommunernas eget intresse att verksamheten bedrivs så effektivt som möjligt.

När det gäller reservationen om regional- och arbetsmarknadspolitiska motiv för offentlig upphandling säger vi att den statliga upphandlingen inte skall utnyttjas som regionalpolitiskt medel på det sätt som föreslås i reservationen. Vi poängterar att det finns andra sätt att bedriva regionalpolitik.

I förarbetena till upphandlingsförordningen uttalas att det vid likvärdiga

anbud från företag inom de fyra nordligaste länen och andra företag skall ges företräde åt förstnämnda företag. Sådan hänsyn får dock inte tas vid GATT-upphandlingen.

Det finns sålunda två villkor som måste vara uppfyllda för att en upphandling skall gå till de fyra nordligaste länen. För det första skall ett anbud vara likvärdigt med övriga anbud vid givet projekt. För det andra gäller inte Norrlandsregeln för myndigheter som är bundna av GATT-avtalet. Detta innebär att Norrlandsregeln inte gäller projekt av storleksordningen 1 milj. kr. eller mer, projekt som upphandlas av praktiskt taget samtliga större myndigheter och deras regionala och lokala enheter.

Vad gäller reservationen från företrädarna för Gävleborgs län, Gunnar Björk och Karin Starrin, noterar jag att de har tagit bort arbetslöshetssiffrorna för Gävleborgs län från reservationen, medan dessa siffror fanns med i reservationen till förra årets betänkande. Detta tar jag som ett erkännande för att vi har en regering som har klarat av arbetslösheten på ett tillfredsställande sätt.

Så till det som är nytt i betänkandet, dvs. reservationen som bär rubriken Miljöpolitiska hänsyn vid upphandling. Här föreslås ändringar i upphandlingsförordningen på så sätt att statliga myndigheter vid sin upphandling skall ta vederbörliga miljöhänsyn. Vad gäller miljöaspekterna får det inte råda något tvivel om var vi står. Jag tror att jag kan säga att alla i denna kammare vill slå vakt om vår miljö. Bestämmelserna för den statliga upphandlingen inrymmer möjligheten att beakta de olika miljökrav som måste gälla för myndigheternas verksamhet. Vi menar alltså att miljökraven tydligt kan anges i de kvalitetskrav som måste ställas på den produkt som skall upphandlas. Vi säger också i betänkandet: "Det kan i detta sammanhang nämnas att man inom regeringskansliet förbereder en proposition med anledning av bl.a. statens naturvårdsverks rapport om avfallet och miljön — — som bl.a. behandlar frågor om upphandling."

Vi anser alltså att kravet på ändamålsenlighet innebär att uppställda miljökrav kan tillgodoses. Kontentan av detta blir att ett hänsynstagande till miljön väl låter sig förenas med gällande upphandlingsbestämmelser.

Herr talman! Med detta har jag redovisat utskottsmajoritetens ställningstagande i de olika förslagen, och därmed yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i utskottets betänkande.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag tycker precis som Iris Mårtensson att det verkligen finns all anledning att försvara den offentliga sektorn mot det skall som förekommit från höger och som under senare tid har haft ännu högre volym. Jag skulle dock nu, Iris Mårtensson, liksom tidningen Kommun-Aktuellt gjorde under försommaren vilja säga: Vakna! Det är snart 1992.

Man nöjer sig nämligen på högerhåll inte med den affärsmässighet som redan råder inom den offentliga sektorn. Jag talar då inte bara om högern i Sverige utan om högern i Europa, som vill driva affärsmässigheten ännu längre. I detta skall ingå också krav på högre rationalitet, effektivitet osv., oavsett om det är människor som skall vårdas eller tåg som skall rulla. Ofta använder man också uppenbara lögner, som jag tycker att Iris Mårtensson

och socialdemokraterna i övrigt på ett mycket mera bestämt sätt än hittills skall avslöja och tillbakavisa.

Jag skulle kunna ge flera exempel, men det är inte vår uppgift att i samband med behandlingen av detta betänkande tala om den offentliga sektorn som sådan. Vad vi nu diskuterar är den offentliga upphandlingen, vilket inte är riktigt samma sak.

De här kraven på en ännu längre gående affärsmässighet, vilka enligt min övertygelse kommer att vara huvudinnhållet i den förestående samordningen med EG via EFTA när det gäller den offentliga upphandlingen, kommer ju att få förödande effekter. De kommer så småningom att göra det nästan omöjligt att hävda de kvalitetskrav som Iris Mårtensson nu menar att vi kan tillämpa.

Jag vill fråga Iris Mårtensson: Hur kommer det att bli när det förslag som regeringen nu filar på är färdigt? Kommer vi när samordningen med EG beträffande offentlig upphandling är klar inte alls att drabbas av de effekter som Danmark drabbats av och som jag tidigare berört? Kommer vi att kunna hävda miljö- och kvalitetskraven, i motsats till vad som varit fallet beträffande Danmark? Jag skulle vilja veta litet mer om det framtida förslaget. Om vi inte alls vet hur de förändringar som skall ske så snabbt kommer att se ut, är det mer eller mindre meningslöst att vi nu går till beslut.

Jag vill gärna ha svar på dessa frågor.

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Trots att vi hade en debatt för ett år sedan verkar det som om vi inte riktigt vill förstå varandra. I varje fall tycks det som om Iris Mårtensson inte riktigt vill förstå våra synpunkter. Hon pekar på att man såg över upphandlingsförordningen 1986 och menar att allting därmed är gott och väl. Men det är ju inte så. Näringsfrihetsombudsmannen har vid ett flertal tillfällen tvingats att påtala att kommuner har gjort grava avsteg från upphandlingsförordningen. Han har dessutom sagt att enda möjligheten att komma till rätta med dessa avsteg är att man får en lagreglering av upphandlingen och en enhetlighet inom hela den offentliga sektorn.

T.o.m. majoritetstexten andas, som Iris Mårtensson kanske kommer ihåg, en oro över vad kommunerna har för sig. Tyvärr drar man inte de rätta slutsatserna, utan oron får stå kvar. Vi reserverar, dvs. moderater och folkpartister, anser däremot att NO har helt rätt i sin uppfattning och att man måste gå lagregleringsvägen.

Iris Mårtensson tog vidare upp ett tema från sitt anförande i fjol. Hon sade att det inom den sociala sektorn är otänkbart med någon form av konkurrens, men tillade litet patetiskt att man väl kan tänka sig att privat entreprenadverksamhet kan få komma in när det gäller sophämtning. Jag vill, liksom jag gjorde i fjol, till Iris Mårtensson – även om det är svårt att övertyga varandra här i kammaren – säga att vi moderater fortfarande är förespråkare av en stark och effektiv offentlig sektor, om även mindre till volymen än för närvarande. Vad vi är bekymrade över är att den offentliga sektorn för närvarande har en så låg produktivitet att den inte klarar en konkurrenssituation.

Jämfört med våra grannländer, exempelvis Danmark och Norge, ligger vi

långt efter i produktivitet utveckling. Om vi fick en konkurrenssituation inom den offentliga sektorn, med exempelvis entreprenader, skulle kanske produktiviteten öka och vi skulle kunna få en bättre och effektivare välfärdspolitik i vårt land. Vi tycker att det är viktigt att den offentliga sektorn sätts under konkurrens och utvecklas genom konkurrens.

GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! När det gäller Viola Claessons funderingar om EG är det viktigt att komma ihåg att planer inom EG-länderna på regler för att upphandling skall få ske endast i EG-länder skapar problem för ett land som inte är med i EG. Vi har vidare inte heller i dag någon frihandel. Norge köper på vissa områden inte av ett utländskt företag, om det inte ligger 10 % under de inhemska företagens anbud. Den ordningen fungerar redan i dag. Vissa ländergrupperingar har dessutom inom en del områden standardiseringskrav som kullkastar frihandeln.

Jag skall inte förlänga debatten med Iris Mårtensson när det gäller undantaget för Gävleborg. Jag vill bara konstatera att jag inte diskuterar den konstruktionen. Min fundering var den att Norrlandslänet är fem, inte fyra. Om man talar om Norrlandslänet skall alltså även Gävleborg tas med. Jag har svårt att förstå varför socialdemokraterna just i detta ärende inte vill acceptera att Gävleborg hör till Norrland.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det som Gunnar Björk tar upp är ju bara ett ytterligare belegg för min uppfattning om vad EG egentligen är till för. EG är en jättelik byråkratisk apparat, som sätter upp murar runt omkring sig. De ytterligare stater som kan komma in via en total anpassning eller ett EG-medlemskap ryms innanför murarna och ställer till förtret för dem som finns utanför.

De som förespråkar EG visar alltså upp ett klivet ansikte. Jag säger nu inte att Gunnar Björk gör det, men det här är faktiskt den ömmaste punkten för dem som försvarar EG.

Vad jag har velat beröra, utan att tidigare ha givit några konkreta exempel, är att en total samordning skulle kunna tänkas ske av offentlig upphandling i fortsättningen, eftersom summan 40 milj. kr. troligen kan sänkas, om Sverige skall vara med i det aktuella systemet, vilket vi ju kan förvänta. Om man t.ex. i Borås kommun vill köpa en sopbil som är konstruerad enligt de bestämmelser som borde gälla för renhållningsväsendet i Borås med de miljökrav som där har uppställts, är det inte alldeles säkert att man kommer att ha rätt att göra det i fortsättningen. Det kan komma att finnas entreprenörer inom EG-marknaden som anser att de har rätt att gå in, och de kan komma att få hjälp av det nya domstolsorgan som kommer att döma på det sätt som EG-domstolen tidigare har dömt i sådana fall. Det kan också i allra värsta fall komma att bli utländska ägare av delar av den offentliga sektorns tillgångar, som t.ex. byggnader. Vi vet inte riktigt vad som kommer att ske. Vi får inga klara besked på den här punkten.

Kanske kan Iris Mårtensson ändå svara på några av de frågor som jag ställde.

ANDRE VICE TALMANNEN:
Repliken gällde Gunnar Björks anförande.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Även jag vill delta i försvaret av den offentliga sektorn. Det gäller inte bara produktivitet och effektivitet, det finns också någonting som heter kvalitet och innehåll. Detta är någonting som jag tror mycket väl kan försvinna i allt detta fruktansvärda jäkt och i den effektivitet och produktivitet som man i många sammanhang förespråkar. Därför gläder jag mig åt att Iris Mårtensson är en varm försvarare av den offentliga sektorn.

Iris Mårtensson sade också att det inte råder något tvivel om att man här i kammaren tar miljöfrågorna på allvar. Jag vill påstå att det är just om detta som det råder utomordentligt stort tvivel. För bara en stund sedan hade vi en omfattande debatt om kemikaliekontrollen. Här kommer majoriteten inte att intressera sig för den livscykel-specifikation som jag tog upp i mitt anförande liksom för olika former av kontroll som har med miljön att göra. Iris Mårtensson säger att man kan ställa kvalitetskrav på produkterna. Det må vara hänt, det säger jag ingenting om. Men som jag tidigare har sagt: Produkten är inte bara själva produkten utan också vad som händer under dess produktion, dess användning och när det är färdigt. Vi måste ställa ett samlat krav.

Här kommer helhets känslan för miljöfrågorna in. I detta struntar man fullständigt i betänkandet, och uppenbarligen kommer också kammarens majoritet att strunta i detta. Man vägrar i Sveriges riksdag att ta de här livsavgörande frågorna på allvar. Det är precis som Åsa Domeij säger. Vi har ett ansvar, för det är här besluten skall fattas, men här vägrar man att fatta de nödvändiga besluten och ta det ansvar som är så viktigt för vår framtid. Då gäller det också att se till att den offentliga upphandlingen kommer in i bilden, så att kraven gäller från början till slut.

Det är häpnadsväckande att man från bl.a. socialdemokratiskt, moderat och folkpartistiskt håll över huvud taget inte inser att denna syn måste genomsyra samhället. Det är en upprörande skandal att en församling som denna, som borde vara kunnig, fullkomligt struntar i dessa avgörande frågor. Det är inte underligt om någon blir upprörd när man struntar i denna helhet. I stället sneglas det hela tiden på vad som kan hända vid en EG-anpassning. Man är så himla rädd att man är beredd att ge upp mycket stora och viktiga framtidsvärden för det här landet, bara för snöd vinning och kortsiktiga vinster. Jag tycker att detta är en utomordentligt dålig politik. Det är en utomordentligt dålig solidaritetspolitik som det socialdemokratiska partiet – med tanke på sitt program – verkligen borde skämmas för. Tack för ordet!

IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först säga att jag inte tänker stå här och skämmas.

Jag vill med anledning av vpk-representantens anförande ta upp några synpunkter. Det är litet beklagligt att en representant från ett riksdagsparti i argumentationen använder ordet lögner, när ställningstagandet i fråga inte helt överensstämmer med partiets eget ställningstagande. Jag tycker att en riksdagsledamot inte borde använda ett sådant ord.

Inom regeringen arbetar man med miljöfrågorna och olika aspekter på det området. Därför kan vi väl vänta och se vilka förslag som kommer. Ännu ligger det ju ingenting på riksdagens bord. Det här är ju frågor som vi kommer att få ta ställning till efter det att regeringen har lagt fram sitt förslag. Jag kan tänka mig att mycket av det som vi diskuterar här i dag om miljö finns med. Från regeringens sida har man ändå mycket starkt understrukt att det skall komma förslag.

När det gäller harmonisering och översyn av upphandlingsförordningen har finansutskottet en gång lämnat ett yttrande till utrikesutskottet. Jag citerar ur finansutskottets betänkande 1989/90:FiU1:

”Utskottet framhöll i sitt yttrande till utrikesutskottet angående Sverige och den västeuropeiska integrationen (1988/89:FiU2y) att frihandelsavtalet mellan Sverige och EG inte innehåller några uttryckliga regler om offentlig upphandling. Inom ramen för EG-EFTA-samarbetet gäller dock samma begränsningar som för GATT-koden. Det konstaterades i detta sammanhang att de svenska upphandlingsreglerna med bred marginal uppfyller kraven i EFTA och GATT på likabehandling av utländska varor.

EG har föreslagit att även den regionala och kommunala upphandlingen skall omfattas av överenskommelsen. I yttrandet till utrikesutskottet framhöll utskottet att Sverige bör arbeta för att nå en överenskommelse med EG om upphandlingen. Ambitionen vid förhandlingar med EG bör vara att nå överenskommelse om icke-diskriminering såväl när det gäller den regionala och lokala upphandlingen som när det gäller de sektorer som kommer att liberaliseras i framtiden.”

Detta är det yttrande som finansutskottet har lämnat, och jag hoppas att det kan anses vara tillfredsställande.

För övrigt står jag fast vid att samtliga reservationer i betänkandet bör avslås.

VIOLA CLAEISSON (vpk):

Herr talman! Visserligen tror jag att jag aldrig tidigare har deltagit i någon debatt tillsammans med Iris Mårtensson. Detta kan kanske vara förklaringen till vissa missförstånd. När Iris Mårtensson beskärmar sig över att jag använde ordet lögner har hon tydligen inte förstått att jag försökte hjälpa henne och socialdemokraterna mot högerens skull mot den offentliga sektorn. Jag hakade på vad Iris Mårtensson själv sade i de mycket milda ordalag som socialdemokraterna nu för tiden använder. Jag försökte varna för att den offentliga sektorn kommer att urholkas totalt och för att affärsmässigheten kommer att drivas ännu längre och för att högern utomlands och i Sverige inte ens drar sig för att använda lögner i sin argumentation. Iris Mårtensson borde ju känna igen den beskrivningen i stället för att angripa mig för att jag använde ordet lögn. Jag ställer mig fullständigt oförstående till Iris Mårtenssons sätt att reagera, det måste jag säga. Men hon får väl förklara hur hon tänkte. Jag hängde inte riktigt med.

Jag ställde några frågor om vad vi har att förvänta oss när anpassningen också skall gälla frågan om offentlig upphandling, när anpassningen alltså skall gå ännu längre och när det hela blir direkt knutet till EG. Jag har inte fått något som helst svar. I stället läser Iris Mårtensson upp ett stycke om

icke-diskriminering som vi själva har kunnat läsa i utskottets betänkande. Men är det inte så att den skrivningen handlar om den överenskommelse som regeringen nu försöker driva igenom, en överenskommelse som med hänvisning till icke-diskriminering faktiskt kan drabba kommunerna och den kommunala självstyrelsen? Det är ju så man skall se den förändring som är på gång, inte så att det skulle bli ännu större frihet att ta bl.a. kvalitetsmässiga, miljömässiga och regionalpolitiska hänsyn. Har jag fel på denna punkt, Iris Mårtensson, rätta mig då gärna! Hur skall man tolka talet om icke-diskriminering? Handlar det om mer makt åt kommuner när det gäller offentlig upphandling, eller handlar det om mindre makt?

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Det brukar heta att det enda parti i Sverige som kan driva miljöfrågorna med kraft är socialdemokraterna och detta på grund av socialdemokraternas stora styrka. Men ärligt talat ser man inte mycket av denna kraft hos socialdemokraterna i denna kammare. Man är mild, saktmodig och man väntar, man väntar. Och man avslår yrkanden, motioner och reservationer i en aldrig sinande ström. Alla de förslag som oppositionen kan komma med på detta område är inget värda. Det finns ingenting på det området. Man vet bäst, därför att man väntar, man väntar på vad regeringen skall göra, vad regeringen skall säga. Det finns i den här kammaren inte ens ett uttryck för en vilja. I betänkandet uttrycks det inte heller någon vilja. Var finns viljan? Utan vilja kan man inte agera med kraft. Kraften skall tydligen komma från ovan. Jag tycker att detta är en utomordentligt dålig kraftutveckling från socialdemokraterna i den svenska riksdagen, om man nu menar någonting med vad man säger. Det är därför så typiskt att socialdemokraterna avstyrker den ena saken efter den andra.

Genom att i den offentliga upphandlingen ta verkliga miljöhänsyn och se till helheten skulle man kunna styra oss in i en kraftfullare miljöpolitik. Då skulle man kunna fatta beslut på den lokala nivån i kommuner och landsting och i olika organ. Miljöpolitiken skulle kunna spridas i samhället. Inte ens denna spridningseffekt är ni socialdemokrater intresserade av. Ni är därför inte intresserade av att driva miljöfrågan med kraft.

Det ni säger i er propaganda är faktiskt inte sant. Jag kan bara konstatera att ni i verkligheten har placerat miljöfrågorna längst bak, även om ni i retoriken ställer dem längst fram vid flotta middagar, konferenser och allt vad det kan vara.

Det är en otrolig skillnad mellan ord och handling hos det socialdemokratiska partiet i miljöfrågorna. Det borde Iris Mårtensson och hennes kamrater skämmas för! Tack för ordet.

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag noterar att Iris Mårtensson inte argumenterade mot min beskrivning av den offentliga sektorn. Förhoppningsvis är det så, att hon har tagit intryck av mina argument och nu delar min åsikt.

Jag tycker att Iris Mårtensson har en väsentligt mer nyanserad uppfattning av den offentliga sektorn och de problem som finns där än de övriga två talare som nu senast deltog i debatten.

IRIS MÅRTENSSON (s):

Herr talman! Jag vill först till Rune Rydén säga att jag inte ser det som någon oeftergivlig princip att staten inom den sociala sektorn får samarbeta endast med kommuner och landsting.

Vi betalar redan i dag till flera ideella organisationer som arbetar med t.ex. rehabilitering av drogmissbrukare. Detta görs eftersom dessa organisationer tillför vården erfarenheter och kunnande som helt enkelt inte kan finnas inom den offentliga sektorn.

Låt mig till Carl Frick säga följande: Varför skall man gå så fort fram? Vi socialdemokrater anser att vi behöver väl genomtänkta förslag med största möjliga majoritet i Sveriges riksdag.

Som jag tidigare sade hör det till bilden att ytterligare en kommitté nyligen har tillsatts för att se över miljöskyddslagstiftningen och utreda hur de olika lagarna som gäller miljöskydd skall bli effektivare verktyg i arbetet för en bättre miljö. Även detta utredningsarbete bör ge ökat beslutsunderlag när det gäller frågan om hur miljöförstöring bör motverkas. Det kan kanske ske genom avgiftsbeläggning eller på annat sätt.

Det här är synpunkter från oss socialdemokrater som är väl genomtänkta. Låt nu regeringen arbeta. Vi får ta upp och diskutera dessa frågor vid ett senare tillfälle.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Iris Mårtensson tycker att jag går hårt fram. Det är klart att jag går hårt fram när jag möter denna kompakta oförståelse för frågor som vi i miljöpartiet och många människor i det svenska samhället tycker är viktiga. Det är ju ändå så att 90 % av Sveriges befolkning säger sig vara villiga att förändra sitt konsumtionsmönster för att komma till rätta med miljöproblemen. Den 90-procentiga kunskapen och viljan avspeglar sig inte här i kammaren.

Iris Mårtensson säger att endast väl genomtänkta förslag borde beaktas. Jag anser att hon då på ett fullständigt otroligt sätt dömer ut alla de hundratala förslag och de motioner som har funnits och finns i det här sammanhanget i viktiga miljöfrågor.

Det är ganska fascinerande att man på detta sätt dömer ut en utomordentligt kunnig opinion som har samlats just för att driva miljöfrågorna. Det är ganska skamligt att säga av detta genom att säga att förslagen inte är väl genomtänkta. Det enda ställe varifrån det kommer genomtänkta förslag är Rosenbad! Jag måste säga att det är en tilltro till de makthavande som jag är förvånad över. Jag trodde att vi i det här sammanhanget hade en större tro på oss själva och inte bara skulle sitta och vänta på att makthavarna skall fatta beslut åt oss om vår framtid.

Vi i miljöpartiet har inte den synen. Vi anser att de många människorna i sitt dagliga arbete kan hjälpa till att bedriva det här arbetet. En offentlig upphandlingsförordning i vilken man tar ordentliga miljöhänsyn är ett viktigt instrument att arbeta med. Men det är inte det enda instrumentet, utan ett av väldigt många.

Det är utomordentligt sorgligt att utskottets majoritet inte på något sätt

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

*Världsbanken,
Internationella
valutafonden och
införande av en
neutral världsvaluta*

vill ställa sig bakom detta utan hänvisar till att man skall avvakta. Det är en otrolig slapphet på det här området.

Herr talman! Jag vill avsluta debatten med att säga att jag hoppas att socialdemokraterna här i kammaren snabbt tänker om i dessa viktiga långsiktiga frågor, så att de kan trycka på regeringen och se till att det äntligen blir någon fart. Man kan inte bara sitta och vänta på att någonting skall hända – det krävs action! Tack för ordet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 9 §.)

5 § Världsbanken, Internationella valutafonden och införande av en neutral världsvaluta

Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU2 Världsbanken, Internationella valutafonden och införande av en neutral världsvaluta.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Världsbanken och IMF arbetar på ett sätt som under många år har utsatts för mycket hård kritik. Intresset från dessa bankorgan är främst att få avkastning på det kapital som man satsar i utvecklingsländerna. Man applicerar ett traditionellt ekonomiskt tänkande som redan i de länder där det har kommit till har åstadkommit nära nog oreparabla skador när det gäller vår miljö och vår långsiktiga överlevnadsförmåga.

När dessa metoder tillämpas i länder med en i många stycken ohämmad befolkningstillväxt och i för störningar mycket känsliga ekologiska system, blir det katastrofala konsekvenser i nuläget och för framtiden.

Det är därför av avgörande betydelse att de länder som satsar pengar på verksamheten har öppen insyn i Världsbanksgruppen. Utan denna insyn kan Sverige som bidragande land inte säkerställa att de intentioner som vi har när det gäller bistånds- och utvecklingspolitik får ett rejält inflytande.

Kunskap är makt till viss del. Utan kunskap har man definitivt ingen makt. Menar vi något med internationell solidaritet borde det varit naturligt att utskottets majoritet hade uppmanat regeringen att se till att de aktuella bankorganen öppnas för insyn. När detta nu inte sker, kan jag inte tolka det på annat sätt än att internationell solidaritet för majoriteten till stor del tillhör middagstalens retorik. Det är synd på allt det engagemang som många svenskar visar i dessa viktiga frågor.

Utskottet hänvisar till en utredning i dessa frågor. Hade majoriteten varit ivrig att lösa dessa frågor hade det varit klädsamt att den begärt att utredningen påskyndas. Majoriteten säger dessutom i betänkandet: "Världsbanksgruppens ekologiska och sociala ansvar såväl som syfte, mål, effektivitet, öppenhet, organisation m.m. torde kunna prövas inom ramen för denna utredning." Det betyder i praktiken att utskottet ställer sig bakom reserva-

tion nr 3. Varför gjorde man inte det från början? Då hade vi sluppit den här debatten och i stället kunnat driva den här frågan med kraft.

Eftersom utskottsmajoriteten i de sista meningarna i betänkandet på ett litet slappt sätt är kritisk mot Världsbanken skulle man kunnat uttrycka den kritiken genom att kräva den här insynen. Jag yrkar bifall till reservation 3.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att tacka Arne Kjörnsberg för att han var vänlig nog att låta mig komma upp i debatten före honom. Jag tror att det därmed också blir bättre reda på replikskiftena.

Eftersom jag deltar i samma debatt som Arne Kjörnsberg kom jag att tänka på vår så att säga gemensamma folkhögskola. När jag gick på Viskadalens folkhögskola 1974–1975 – några av mina mest spännande år som vuxen – pågick där en mycket givande debatt och ett intressant arbete.

Jag vet att Arne Kjörnsberg också räknar Viskadalens folkhögskola som sin skola. Som arbetarrörelsefolkhögskola tror jag dock inte att Viskadalen var ensam om att ta upp den spännande debatt som jag tänkte nämna här. Minns Arne Kjörnsberg vad som diskuterades? Det var frågan om en ny ekonomisk världsordning. Alla som hade det minsta lilla sinne för solidaritetsarbete såg vart det barkade hän med de flesta länderna i den s.k. tredje världen. De såg att det behövdes en ny ekonomisk världsordning. Debatten rann så småningom ut i sanden trots att det utfördes mängder av projektarbeten och intressanta seminarier, som vi bl.a. deltog i som representanter för Viskadalens folkhögskola. På många olika sätt uppmärksammades den fråga som handlade om de stora övergripande problemen för världens nationer och folk.

Nu är frågan om den nya ekonomiska världsordningen i stort sett glömd. I dag går u-hjälp från syd till nord. U-länderna betalar långt mera i skuldtjänst än vad de får i bistånd och i nya lån från OECD-länderna. Åren 1982–1988 mjölkades de på 340 miljarder dollar, vilket motsvarar 4–5 Marshallplaner.

U-länderna sjunker samtidigt allt djupare ner i skuldträsket. När de inte kan betala skuldtjänsten eller räntor och avbetalningar på lån kommer Internationella valutafonden, IMF, med sin medicin. Hur lyder den? Jo, den säger: Inför strukturanpassning - devalvera och strama åt kreditmarknaden, sänk skatterna, minska socialutgifterna, slopa subventionerna på livsmedel och tjänster, avskaffa valutarestriktionerna och exportera!

Dessa uppmaningar riktas inte enbart till u-länderna. Vi förde nyligen en debatt om offentlig upphandling som berörde internationella problem, EG:s krav och högerens attacker.

Arne Kjörnsberg, fundera på varför Internationella valutafonden aldrig föreslår jordreformer som skulle kunna ge mat åt folket. Resultatet av exportsatsningen blir i stället att ännu mera jord tas i bruk för exportgrödor osv. Det finns väldigt många exempel att ta upp. De mest spännande och drastiska uttrycken för vad som sker i de här länderna som är utsatta för Internationella valutafondens och Världsbankens agerande, står vanliga människor för.

En ung flicka fick frågan om när hon senast fick något att äta. Hon svarade

att det var i går då mamman bakade kakor av tidningspapper. En socialarbetare i nordöstra Brasilien fick höra detta. Mamman tar tidningspapper, knycklar ihop det och blöter det. När det är mjukt knådar hon det och gör små kakor. Man äter dem och dricker vatten till, och då känns magen full. Sådana historier får vi kanske inte läsa så ofta om. Man kan dock finna dem om man vill.

I Dagens Nyheter någon gång under året fanns en notis av mera vanligt slag. Där skrevs att för att uppfylla Internationella valutafondens villkor för att ge Guyana bistånd har landet drastiskt skrivit ner sin valuta samt fördubblat räntesatserna till 35 %. Priserna på ris, bränsle och flygbiljetter tredubblades. Den genomsnittliga dagslönen i landet ligger på i runt tal 15 kr., medan en limpa bröd kostar över 30 kr.

I länder där sådana förhållanden råder får man baka kakor till barnen av blött papper, Arne Kjörnsberg.

Synen på den utveckling som sker där USA, dollarn och Världsbanken har ett dominerande inflytande kan också uttryckas så som det gjordes av den brasilianska arbetarledaren Lula. Han sade att tredje världskriget redan har börjat. Ett tyst, men inte mindre förfärligt krig. Det sliter sönder Brasilien, hela Latinamerika och praktiskt taget hela tredje världen. Men det är inte soldater utan barn som mister livet, i stället för miljoner sårade eller miljoner arbetslösa. Det är inte broar som förstörs utan fabriker, skolor och sjukhus, och hela länders ekonomier som raseras. Det är USA:s krig mot Latinamerika, mot hela tredje världen. Det är ett krig om skulderna. Huvudvapnet är räntan - ett vapen dödligare än atombomben.

Vpk har försökt få i gång en debatt eftersom det finns anledning att ställa helt andra krav än de som regering och riksdagens majoritet är beredd att ställa. Vi har framfört en hel rad krav som uttrycks i motioner som vi nu också behandlar här. De handlar bl.a. om att dollarn inte längre skall få vara den dominerande valutan. Det handlar bl.a. om öppenhet och insyn i Världsbanken och IMF.

Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna till detta betänkande från finansutskottet.

ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Ja, Viola Claesson, jag uppfattar Viskadalen som min skola, särskilt som jag var ordförande där. Det är faktiskt med illa dold stolthet som jag noterar att en av Viskadalens folkhögskolas tidigare elever är Viola Claesson. Skolan och skolans lärare har gjort en bra insats. Det är med glädje jag hör att Viola Claesson uppskattar tiden på den skola där jag själv var ordförande.

Herr talman! Vi politiker brukar anklagas för att vi är så dåliga på att uttrycka uppskattning för våra politiska meningsmotståndare och t.o.m. för våra meningsfränder. Jag tycker därför att det finns skäl att uttrycka beundran för vpk, eftersom partiet alltid kommer tillbaka. Däremot vore det förnuftigt att ibland ta sakskalet. Om man läser reservationerna ser man att vpk dess värre inte gör det, man framhärdar. En smula eftertanke eller i varje fall en liten fundering över vad andra säger och skriver kanske inte skulle vara helt i vägen.

Vi kan ta reservation 1 som exempel. I betänkandet har vi försökt – möjligt efter fattig förmåga – att visa att det vore helt emot Internationella valutafondens normala sätt att agera att ställa speciella krav på ett land som icke har lånat några pengar från organisationen. Låt oss göra en jämförelse. Viola Claesson kommer säkert ihåg de år i början på detta decennium då Sveriges budgetunderskott växte med blixtns hastighet. Det fanns de som roade sig med att räkna ut hur mycket det växte per timme och vecka. Jag kommer inte ihåg siffrorna, men nog blev vi oroliga. Om IMF då hade kommit och haft synpunkter på hur, i vilken takt och kanske också med vilka medel vi skulle förändra detta, är jag säker på att både Viola Claesson och jag skulle ha protesterat. Vi skulle ha sagt: Lägg er inte i våra affärer. Vi har inte lånat några pengar av er. Detta skulle vi ha sagt trots att det var det tillfället var borgerliga budget- och ekonomiministrar. Vi hade nämligen tyckt att det var en principalsak att vi skulle få sköta oss själva.

Första förutsättningen för att man skall bli trovärdig är att man mäter sig själv med samma måttstock som man mäter sina motståndare. Med denna lilla tillbakablick på den svenska situationen för sju åtta år sedan har jag velat visa detta.

När jag ändå har Viola Claessons uppmärksamhet får jag kanske påminna om utskottets skrivning i den del som resonerar om att det för Västeuropa till en del men framför allt för många u-länder vore besvärligt och ibland katastrofalt om USA stramade åt alltför hårt och alltför fort. Jag kan hålla med om att det inte är bra att det är så, men dess värre är det som det är. Vi kan inte göra särskilt mycket åt det, annat än att sluta upp i den kör där bl.a. Japan, som den stora ekonomiskt starka nationen, ställer just de här kraven. Men det måste, som sagt var, gå i rimlig takt. Annars kan det bli än värre.

Så över till frågan om en neutral världsvaluta. Den som är intresserad har naturligtvis läst utskottets betänkande, där vi relativt utförligt redovisar de tankar och förslag på detta som har funnits under årens lopp. Jag funderar dock på om reservanten Lars-Ove Hagberg tillhör dem som är intresserade och har läst vad vi har skrivit. Det verkar i varje fall som om Hagberg inte har gjort det innan han skrev sin reservation. Han kan inte heller ha lyssnat på mig i det lilla tankeutbyte vi hade under utskottets sammanträde, och det är lättare att förstå. Varför drar jag den slutsatsen? Jo, det står bl.a. så här i reservationen om införandet av en ny världsvaluta: "Tidigare förslag har förkastats på grund av att det inte gått att uppnå enighet om de fundamentala målen för den ekonomiska politiken." Så långt är det okej. Men vilka slutsatser drar vpk av detta? Som reservationen är utformad drar man slutsatsen att Sverige bör aktualisera införandet av en ny världsvaluta. Frågorna är då: Är det lättare att uppnå de fundamentala målen för den ekonomiska politiken i dag än tidigare? Vilka fundamentala mål handlar det om, förresten? Är de fundamentala målen samma för alla? Och vem skall bestämma de ekonomiska målen för Sverige, Japan, USA, Vietnam och Nicaragua? Inte någon centralbank, antar jag. Eller vad säger vpk i den delen? Frågorna hopar sig. Jag tror det finns alla skäl – för oss allihop, men kanske alldeles speciellt för vpk – att fortsätta fundera på detta.

Jag yrkar avslag på reservation 2. Jag funderar på om inte Lars-Ove Hag-

berg och Viola Claesson vid närmare eftertanke egentligen håller med mig i den delen.

Så över till Världsbanksgruppens verksamhet, som rubriken på reservation 3 lyder. Reservanterna har här plötsligt ökat med 100 %. Välkommen upp på vagnen, Carl Frick! Om jag är mild i ordalagen skäller Carl Frick på mig. Om jag är för hård, är det någon annan som skäller på mig. Jag vet inte riktigt hur jag skall göra. Jag skall försöka balansera detta, Carl Frick.

Utskottet anser att Världsbanksgruppen utgör en viktig del i arbetet för att åstadkomma utveckling. Naturligtvis står inte Världsbanken och IMF ovan kritik, Viola Claesson, långt därifrån. Det finns all anledning att med öppna ögon granska Världsbanksgruppens arbete. Det gäller, för att ta ett exempel, de strukturanpassningsprogram som Viola Claesson så målande och med väldig känsla beskrev. Det finns alla skäl i världen att ställa högre krav på Världsbanksgruppen när det gäller miljöansvar och socialt ansvar. Det gäller också sådant som öppenhet och, i dess vidaste bemärkelse, de stödda projektens effektivitet. Lägg märke till att jag sade "i dess vidaste bemärkelse", Carl Frick! Däri finns en mängd dimensioner. Detta säger jag för att vi skall slippa "panga på" varandra för hårt när det gäller den delen.

Sveriges och Nordens representanter hävdar envist att det som kallas den sociala dimensionen måste beaktas och att strukturanpassningsprogrammen måste ges, som man säger, ett mänskligt ansikte. Jag påstår inte att detta går med racerfart, men positionerna flyttas fram efter hand. När vi inte har något bättre får vi väl utnyttja detta instrument. I motsats till reservanterna anser jag att de direktiv som har getts till den utredning som skall se över det multilaterala biståndet väl ger möjlighet att studera dessa problem och komma med förslag. Jag har diskuterat detta med en av våra representanter i den utredningen, och det har inte jävat min tolkning av direktiven.

Till sist: Naturligtvis tycker inte jag att det här är enkla frågor. Men just därför att frågorna inte är enkla finns det inte heller några enkla lösningar. Jag tycker att reservanterna i vissa stycken ger sken av att det är på det sättet.

Majoriteten i utskottet ser exempelvis inte några framgångsvägar i kravet på att skapa en ny utvecklingsbank, en FN-bank. Det är ju det konkreta kravet i reservation 3. Låt mig bara ställa två frågor: Hur skall insatskapitalet fördelas? Finns det skäl att tro att de stora kapitalstarka länderna kommer att ställa upp i en sådan bank?

Herr talman! Jag hoppas att det har framgått vad utskottsmajoriteten anser i dessa frågor. För säkerhets skull, för att vara formell, yrkar jag bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 2, vilket innebär avslag på de tre reservationerna.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Vi är inte här för att diskutera Viskadalens folkhögskola. Men det man kan hoppas, när man hänvisar till den skolan då den ekonomiska världsordningen debatteras, är att Arne Kjörnsberg och hans partikamrater skall minnas något av de radikala tongångar som fanns. Var det bara en yta? Var det bara en yta, så pass att Arne Kjörnsberg anser att det finns anledning att ironisera över att vpk ihärdigt och energiskt fortsätter att ställa samma krav som har med solidaritet med den tredje världen att göra?

Det är möjligt att Lars-Ove Hagberg och jag inte har läst allt som socialdemokraterna har skrivit eller lyssnat på allt vad Arne Kjörnsberg har sagt. Det tror jag inte att jag skall behöva be om ursäkt för, och det tror jag inte heller att Arne Kjörnsberg menade. Men det finns mycket annat att läsa än t.ex. de pessimistiska och defensiva tongångar, som Arne Kjörnsberg själv ger uttryck för när han säger: "Dess värre är det som det är." Det tror sjutton att vpk då kommer igen, gång efter gång. Vartenda år vid motionstid i januari tvingas vi skriva motioner med de krav som står på samma ideologiska och politiska grund som vi hade på 1970-talet, när vi diskuterade t.ex. en ny ekonomisk världsordning. De kraven är ju mer aktuella än någonsin, när man har sett Världsbankens och andras härjningar och USA-dollarns makt i världen, som jag har gett exempel på här tidigare.

Vi ställer krav på en FN-bank och på att Sverige, i de organ där Sverige finns med, skall driva förslag om att världsvalutan skall bli en annan och att det skall finnas en gemensam sådan. Men vi har naturligtvis inga detaljerade, utarbetade förslag. Hur skulle vi kunna ha det? Om det hade funnits gehör för dessa tongångar, som socialdemokraterna själva uttryckte på 60- och 70-talen, hade det för länge sedan funnits inte bara färdiga förslag, med de resurser regeringen har haft under åren. Det hade också funnits ganska kraftfullt framförda krav och kanske t.o.m. resultat, mätt med en global måttstock. Det är därför vi arbetar på alla möjliga politiska plan. Eller hur, Arne Kjörnsberg? Vi har alltså inga detaljerade förslag, men vi vet vilka krav Sverige bör ställa tillsammans med andra.

Som en tröst för Arne Kjörnsberg, som kanske inte har lyssnat på eller läst allt som sägs inom den vänster som trots allt finns i Europa, vill jag tala om att det inte bara är på seminarier av den typen som det Arne Kjörnsberg bevistade för fjorton dagar sedan, där representanter för IMF och Världsbanken fanns med, som det framförs tongångar som är litet annorlunda än tongångarna var i går. Det finns tongångar som inte bara går i högerens och dollarns ledband. På det seminariet framfördes synpunkter som visar att det inte längre finns så stark motvilja som under de närmast föregående åren mot att förändra valutan, så att det inte bara är dollarn som styr. Även om man inte talar om en neutral eller global valuta, har man en något annorlunda uppfattning än man hade helt nyligen. Inte nog med det: I Västeuropa finns en rörelse som märks mer än den gör här, en rörelse inte bara för fred utan också för solidaritet med tredje världen. Den kallar sig en antiskuldrörelse, och den ställer just de krav som vpk fortsätter att driva. Jag är stolt över inte bara mina år på Viskadalens folkhögskola, Arne Kjörnsberg, utan jag är också stolt över att vi orkar driva dessa krav. Men det skulle kännas mycket skönt om Arne Kjörnsberg och andra inte bara med en suck sade att det dess värre är som det är.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Arne Kjörnsberg säger att detta inte är några enkla frågor. Nej, det är väl ingen som har sagt att det är enkla frågor. Men man kan inte låta bli att ta tag i dem enbart på grund av att de inte är enkla. Det grundläggande när det gäller u-landsfrågor är solidariteten. Och det är naturligtvis i fråga om detta som den stora kritiken finns mot de stora världsbanksorga-

nen. De kan ju knappast stava till dessa ord, utan de har pengarna som sitt huvudintresse.

Arne Kjörnsberg säger också att man måste se på detta med öppna ögon. Javisst, vi vill att våra ögon skall öppnas så att vi kan få insyn i hur världsbanksorganen hanterar dessa viktiga frågor. När det då talas varmt om öppna ögon tycker jag att det skulle vara självklart att man sade ja till dessa krav på en öppenhet och en insyn i världsbanksfrågorna. Det borde vara en logisk konsekvens av det som Arne Kjörnsberg har sagt.

Det sades här tidigare att det blir bättre efter hand. Det är väl tveksamt. Jag tycker att det runt om i världen är mycket litet som blir bättre. Det blir väl i stället huvudsakligen sämre. Därför finns det verkligen anledning för oss i Sverige att pressa på när det gäller att få en helt annan inriktning på arbetet i världsbanksorganen. Jag anser också att Arne Kjörnsberg visar en betydande uppgivenhet i dessa frågor, vilket jag tycker är beklagligt. Jag är inte här för att mucka gräl med honom, eftersom dessa frågor är av den arten att man inte gärna vill mucka gräl om dem. Det gäller i stället att vara samlad i ett synsätt som gör att det faktiskt kan bli bättre för de människor som lider i världen. Därför borde Sverige med tanke på den solidaritet som man säger sig hysa och den röst som man ändå har i internationella sammanhang kunna driva dessa frågor betydligt hårdare.

Vpk har tillsammans med miljöpartiet framfört förslaget om att en FN-bank skall skapas. I reservationen sägs:

”Utskottet delar motionärernas uppfattning att initiativ bör tas till diskussioner om möjligheter att skapa en FN-bank.”

Därmed har vi angett en färdriktning och inte i detalj angett hur kapitalförsörjningen skall ordnas, utan vi är öppna för diskussioner om hur detta skall gå till. Det är ju en vanlig metod i Sverige att man anger en färdriktning och sedan på olika sätt försöker fylla förslaget med ett innehåll så att det sedan praktiskt kan genomföras. Varför skulle man inte kunna göra det i detta fall också? Jag anser att det skulle vara utomordentligt bra om man kunde bilda en FN-bank som skulle kunna vara betydligt mer neutral, inte neutral i vanlig bemärkelse utan en bank som tog människorna i u-länderna och deras liv på verkligt allvar och som inte bara var neutral till pengarna utan i stället alltså hade ett starkt engagemang för livet och dess fortsättning. Det är synd att man återigen ser en svaghet i detta. Vi borde från Sveriges sida i stället kunna agera betydligt mer kraftfullt och driva regeringen framåt i dessa frågor. Jag saknar detta och är ledsen över att det är på det sättet. Vi kommer inte att ge upp utan kommer att vara tjatiga på denna punkt, så Arne Kjörnsberg får finna sig i att återigen debattera dessa frågor till dess det blir en lösning som vi anser är riktig. Vi kommer inte att ge upp, det kan Arne Kjörnsberg vara helt övertygad om.

Tack för ordet.

ARNE KJÖRNSBERG (s):

Herr talman! Det är inte lätt här i världen. Här försöker jag faktiskt från hjärtat, Viola Claesson, uttrycka min beundran för vpk:s envishet. Då uppfattar Viola Claesson det som att jag ironiserar. Jag trodde att vi kände varandra så väl att om jag ironiserar så skulle Viola Claesson snappa upp det.

Jag ironiserar faktiskt inte, utan jag menade vad jag sade, men det är tydligen inte så enkelt att få fram det.

Viola Claesson sade att jag begär detaljerade förslag om en världsv valuta. Men det gör jag inte alls. Jag läste bara upp att det i vpk:s reservation står att detta tidigare inte har lyckats på grund av att enigheten om de fundamentala målen om den ekonomiska politiken inte har uppnåtts. Är det lättare att genomföra de fundamentala målen i dag än det var för ett, två eller fem år sedan? Jag sätter ett frågetecken för detta. Dessutom har det sagts, vilket det finns skäl att tro, att om man skulle ha en sådan världsv valuta borde man också ha en centralbank för hela världen. Det vill inte jag ha. Utifrån andra, eller samma, utgångspunkter är jag säker på att Viola Claesson och vpk inte heller vill ha det.

Beträffande uppgivenheten och att det är som det är vill jag säga följande. Det var ett slarvigt uttryck. Viola Claesson kan använda det på det sätt som hon gjorde, men jag uttryckte mig på mitt sätt när jag talade om USA:s budgetunderskott. Jag sade nämligen att det vore allvarligt för Västeuropa, men framför allt för många fattiga länder, om USA alltför fort och alltför hårt stramade åt. Och jag sade att det är synd att det är på det sättet, men det är som det är. Just det, dvs. att det vore farligt att strama åt för hårt. Det var i detta sammanhang jag använde termen.

Carl Frick sade att jag hade sagt att detta inte var några enkla frågor. Och vi är tydligen överens om det. Det enda jag har sagt är att om frågorna inte är enkla finns det skäl att tro att lösningarna inte heller är så enkla som Carl Frick försöker ge sken av. Det var detta jag kommenterade. Vi socialdemokrater är inte alls uppgivna. Men, Carl Frick, för en demokratisk socialist går hjärna och hjärta hand i hand och arbetar tillsammans och då försöker man fundera ut om förslagen är realistiska. Och förlåt mig, Carl Frick, men jag tillåter mig faktiskt att ibland ifrågasätta Carl Fricks förslag, precis som det är helt O.K. att han ifrågasätter mina, men jag måste också få förbehålla mig den rätten.

Jag anser naturligtvis inte att Carl Frick och hans partivänner är tjugiga om de återkommer till dessa frågor. Carl Frick sade att jag måste finna mig i att fortsätta debattera dessa frågor. Finna mig i detta! Jag tycker att det är jätteroligt, så kom igen, Carl Frick. Vi kan fortsätta att debattera dessa frågor. Och, Carl Frick, nu är jag mycket allvarlig: det går framåt, även om det är kärvt. Världsbanken har blivit öppnare. Den tar större miljöhänsyn, och den tar större ansvar för det som vi kallar det mänskliga ansiktet, och den utvecklingen skall fortsätta.

VIOLA CLAESSION (vpk) replik:

Herr talman! Jag tror på Arne Kjörnsberg när han säger att han inte var ironisk. Låt mig uttrycka mig på följande sätt i stället. Det känns som ett ödets ironi, det låter mycket högtidligt, att den folkhögskola där jag gick var en av landets många folkhögskolor där man bl.a. diskuterade och hoppades på en ny ekonomisk världsordning. Brundtlandskommissionen andas precis samma krav, för att inte tala om analysen, eller hur Arne Kjörnsberg? Inte kan detta betraktas som förlegade tankar? Det är i så fall däri som själva ironin skulle ligga, dvs. att man anser att det är så länge sedan dessa krav

ställdes och att utvecklingen har sett så fruktansvärt annorlunda ut att vi inte längre kan ställa dessa krav. Jag tror att denna typ av uppgivenhet, eftersom det faktiskt är fråga om uppgivenhet, Arne Kjörnsberg, inte leder någon vart. Därför fortsätter vi att ställa dessa krav och skulle önska att vi fick hjälp från fler.

Nu har miljöpartiet och vpk kunnat reservera sig gemensamt. Tidigare har vi varit ganska ensamma i många av dessa frågor, men vi är inte helt ensamma. Framför allt finns det utanför det här huset ett väldigt stort intresse för den typen av krav som vi fortsätter att ställa. Jag tror att det finns anledning för oss att föra sådana här debatter även i fortsättningen – tyvärr, vill jag säga. Det vore ju bättre om vi fick se rejäla framgångar.

När jag hänvisade till det seminarium som hölls för några veckor sedan här i Stockholm och där jag vet att Arne Kjörnsberg deltog, var det därför att det t.o.m. vid det seminariet, där panelen dominerades av representanter för IMF och Världsbanken, fanns folk som menade att det inte var lika nödvändigt i fortsättningen att dollarn skulle dominera. Det kunde vara någon annan valuta. Om Arne Kjörnsberg lyssnade till detta, är det faktiskt någonting att ta fasta på. Det är alltså inte farligt att ställa dessa krav. Tvärtom, hjälp till, så skall vi se att det finns en större optimism utanför parlamentet bland de folkliga rörelserna, som har mycket stora kunskaper i dessa frågor, inte minst den kristna rörelsen som jag glömde att nämna tidigare.

CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag gläder mig åt att Arne Kjörnsberg ansåg att det var viktigt att vi som tycker annorlunda fortsätter att driva dessa frågor. Det måste vara i någon sorts förhoppning om att det skulle leda till resultat, så att han skall kunna fatta andra beslut i framtiden. Jag ser fram emot att kunna vända hans och hans partis syn på dessa frågor så att det händer någonting.

Arne Kjörnsberg sade också att han som socialdemokratisk socialist vill arbeta med både hjärnan och hjärtat. Jag tror inte att han på det viset måste peka ut en viss grupp människor. Det finns många andra som har den förmågan. Jag vill påstå att vi också har den. Just genom att kombinera hjärna och hjärta kan man faktiskt nå resultat i dessa frågor. Att bara handla med hjärtat tror jag inte är speciellt effektivt. Med hjärnan kan vi registrera en mängd saker i vår omgivning och dra slutsatsen att någonting verkligen aktivt inträffar.

Jag hoppas att Arne Kjörnsberg mera aktivt förmedlar den här symbiosen mellan hjärnan och hjärtat till sina kamrater, så att de tar tag i dessa frågor i utskottet och här i kammaren. Då kan vi få insyn och kan driva utvecklingsfrågorna via Världsbanken och på annat sätt för att det skall hända någonting betydligt snabbare än hittills. Arne Kjörnsberg erkände ju själv att det går sakta framåt, men han säger sig vara glad för en match. Det kommer han att få i framtiden.

ARNE KJÖRNSBERG (s) replik:

Herr talman! Det var skönt, Viola Claesson, att vi har klarat av det här med ironin, så att vi inte missuppfattar varandra. En ny ekonomisk världsordning har vi ännu inte fått. Det har kanske gått back ett steg på ett område

och fram två steg på ett annat område. Men, Viola Claesson, låt oss inte ge upp. Jag tror att det händer saker. Det är bara att fortsätta att gneta. Det är inte några enkla saker som man löser med ett enda beslut någonstans. Det är vanligt gnetigt vardagsarbete.

Sedan tycker jag naturligtvis inte, Viola Claesson, att det är farligt att ställa krav på en annan världsvaluta. Jag har bara pekat på de problem som onekligen är förknippade med det när det gäller exempelvis vilken penningpolitik man skall föra och vem som skall bestämma den. Och diskussioner finns det visst, det har jag också uppfattat. Om man ser tillbaka på historien kan man konstatera att det har varit olika valutor som varit "världsvaluta" vid olika tillfällen. Det kan hända att man skall konstruera en världsvaluta, men vi skall då inte bortse från de problem som det skapar.

Sedan tillåter jag mig att till Carl Frick säga att jag tycker att hans tolkning av vad jag sade faktiskt i långa stycken var väldigt fri. Men, O.K., det gör inte så mycket. Det kan jag överleva. Jag ser fram emot fortsatta debatter på detta område. Jag tror att vi egentligen besjålas av samma grundläggande förhoppning. Vi får väl se, Carl Frick, hur vi ordnar samarbetet mellan hjärnan och hjärtat.

INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! Folkpartiet står bakom majoritetens skrivning i det här betänkandet om Världsbanken. Vi är fullt medvetna om att det under en lång tid har funnits, och finns, kritik mot både Valutafonden och Världsbanken, men jag kan inte instämma i Carl Fricks beskrivning att det bara blir sämre och sämre. Trots allt har det faktiskt skett en förbättring i fråga om miljöhänsynen av de insatser som gjorts från Världsbankens och Valutafondens sida. Men vi nöjer oss inte med det. Vi tycker att det fortfarande finns anledning att kritisera deras sätt att agera, men vi tycker ändå att det går i rätt riktning.

Jag var själv med på det seminarium som Viola Claesson nämnde i sitt anförande. Det var regeringen som hade tagit initiativ till att representanter för Världsbanken och Valutafonden var med på seminariet. Det tycker jag var ett väldigt lovvärt initiativ från regeringen, och seminariet var mycket informativt. Så nog finns det anledning att vi diskuterar dessa frågor gemensamt.

Från folkpartiets sida har vi lagt fram ett förslag om att regeringen skall tillsätta en parlamentarisk utredning som just skall belysa det multilaterala biståndet. Glädjande nog har utrikesutskottet enat sig och tillstyrkt motionen. Det tycker vi är väldigt bra. Nu finns möjligheter för oss att gemensamt i en utredning diskutera dessa frågor. Vi behöver inte återkomma motionsvägen, utan vi kan inom en utredning på ett seriöst sätt diskutera de olika aspekter som tagits upp i debatten i dag. Det står i vår skrivning i betänkandet att vi utgår från att Världsbanksgruppens ekologiska och sociala ansvar såväl som syfte, mål, effektivitet, öppenhet, organisation m.m. kan prövas inom ramen för denna utredning. Vi i folkpartiet är väldigt glada över att man i utrikesutskottet har kunnat enas på denna punkt.

I seminariet framgick att det finns en ändrad inställning till världsvaluta från västvärldsländer. Man kanske inte är lika negativ till att diskutera att ersätta dollarn. Även om det i dagsläget inte finns en debatt om detta, finns

det en förändrad attityd bland västvärldens länder. Det är möjligt att man på sikt kan få en annan ordning när det gäller världsvaluta. Det framgick också på seminariet att det inte är oviktigt vad Sverige och de övriga nordiska länderna säger. Vi kan faktiskt ha ett inflytande på detta område, eftersom vi är så stora bidragsgivare. Även om vi är små länder ger vi förhållandevis stora bidrag. Det gör att vi räknas med på ett seriöst sätt. Det är viktigt vad vi säger i Norden.

För folkpartiets del hoppas vi på ytterligare debatt och hoppas att Sverige tar initiativ och försöker påverka i dessa frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 9 §.)

6 § Aktiebolaget Tipstjänsts stöd till idrotten

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU3 Aktiebolaget Tipstjänsts stöd till idrotten (förs. 1988/89:18).

FILIP FRIDOLFFSSON (m):

Herr talman! Jag läste i en tidning häromsistens en rubrik som löd: "Idrotten förbrödrar och förenar." Jag tycker att det ligger oerhört mycket i det. Det kan man se gång på gång också i det här huset.

Om TV visar en viktig landskamp eller något annat framstående evenemang och någon från Sverige deltar och det går bra för "di svenske", jublar jag framför TV:n tillsammans med socialdemokrater och vpk-are. När sändningen är över är väl enigheten slut. Men det är kanske en annan sak.

Idrottsrörelsen är en rörelse som politiker av alla kategorier inte på något vis vill komma på kollisionkurs med. Man kan fråga: Varför denna respekt? Jo, idrotten intar en central position i de flesta människors liv. Så är det i Sverige och så är det världen över. Politikerna vet att idrottsrörelsen är en av vårt lands största och tyngsta folkrörelser och vill naturligtvis stå på god fot med den.

Vi har nu att behandla finansutskottets betänkande nr 3. Var och en kan notera att bred enighet råder om att idrott på alla nivåer bör stöttas av samhället. Det är bara vpk och miljöpartiet som, det framgår av reservation 3, för ett besynnerligt resonemang. Man ställer elitidrott och breddidrott mot varandra, och man kommer med ett ganska sensationellt uttalande. Man kan nämligen läsa i reservationen att elitidrottens huvudsyfte är underhållning. Javisst. Det har jag vetat i hela mitt liv. Tjusningen med idrotten är ju att från åskådarplats få uppleva kampen om seger. Det är nog bara Lars-Ove Hagberg och Carl Frick som inte förstår idrottens innebörd, detta med att segra. Jag tycker nästan synd om er.

Herr talman! Helt kort skulle jag bara vilja säga några ord om reservation 1. Vi moderater i utskottet har reserverat oss på en punkt. Läget är följande: Tipstjänst har bl.a. gett idrotten ett stöd med i runda tal 26 milj. kr. vilket är diskutabelt. Detta "direkta" stöd strider mot gällande regler enligt riksd-

gens revisorer. Nu hävdar Tipstjänst att pengarna har en klart kommersiell inriktning och att man har rätt att utbetala pengarna. Det är marknadsföringskostnader, hävdar man, och sådana bestämmer Tipstjänst över. Man måste också säga att det i sammanhanget är fråga om ett mycket litet belopp. Ställ 26 milj. kr. mot de 2 500 miljoner som staten tar hand om! Vi moderata ledamöter i utskottet har trott på Tipstjänsts förklaringar och resonemang, och vi tycker att revisorerna också skulle gjort det. Jag yrkar bifall till reservation 1.

Sedan vill jag säga ett par ord om etiska regler för spelreklam. Jag känner djup sympati för den motion som Karin Israelsson har väckt. Det är viktigt att understryka att utskottet i sin helhet upplever en oro för det problem som ett omfattande spelberoende kan föra med sig. Det som gör frågan så allvarlig är ju att det är så svårt att ange när ett spelberoende uppstår. Detta sker ju successivt. Vi bör komma ihåg att miljontals svenskar varje vecka satsar pengar på olika spel. Men man gör det inom rimliga gränser.

Egentligen tillhör alla dessa människor en riskgrupp. Skall jag, herr talman, vara riktigt uppriktig när jag nu talar i denna talarstol – Sveriges offentligaste talarstol – måste jag säga att jag också på något sätt är en spelare. Jag satsar litet pengar då och då för att få uppleva spänning och för att förhoppningsvis vinna. Jag hycklar inte med det, för så är det ju. Jag köper lotter i alla sammanhang. Jag gjorde en miss häromsistens. Jag köpte nämligen lotter från socialdemokratiska partiet här på Drottninggatan. Jag kommer aldrig att göra om det. Alla fem lotterna var också nitlotter. Men jag betraktar sådant spelande som ett oförargligt spelande. Jag delar den här passionen med miljontals människor – säkert också med majoriteten av riksdagens ledamöter. Sådant här kan dock vara inkörsporten till ett spelberoende. Jag tycker att utskottsmajoritetens skrivning är bra. Vi måste vara observanta och se till att överdrifter stävjas. De olyckliga människor som drabbas av speldjävulen bör få all den hjälp som är nödvändig. På den punkten instämmer jag i utskottsmajoritetens skrivning.

GUNNAR BJÖRK (c):

Herr talman! Som Filip Fridolfsson sade rör det här betänkandet riksdagens revisorers förslag angående Tipstjänst och dess hantering av pengar till idrottsrörelsen.

I reservation 2, som Ivar Franzén och jag har framställt, framhåller vi att gällande lotteritillstånd inte direkt ger Tipstjänst utrymme för ett direkt stöd till svensk idrott. Därigenom kan man missledas att tro att det handlar om en direkt gåva – och då skulle det ju stå i strid med gällande föreskrifter.

Rent formalistiskt har, tycker vi, riksdagens revisorer rätt. Men i ett vidare sammanhang menar vi att man självfallet inte direkt kan anföra klander mot att Tipstjänst stöder idrottsrörelsen.

Vi instämmer dock i den kritik som riksdagens revisorer riktar mot regeringen för de bidrag som man gett Tipstjänst och för dess rätt att fördela överskotten från vissa tipsveckor på olika ändamål. Regeringen kan inte undgå att få kritik för agerandet i denna fråga. Men jag skall inte ytterligare gå in på den saken.

Den motion som Karin Israelsson har väckt är kanske den principiellt sett

mest intressanta motionen på detta ämnesområde. Hon tar upp de problem som uppenbarligen ökar alltmer och de bekymmer som är ett resultat av spelberoendet och som kan få en ganska stor omfattning. Karin Israelsson menar – det framgår av hennes motion – att det bör sättas upp vissa etiska regler för spelreklamen. Jag tycker att det är viktigt att Tipstjänst funderar över utformningen av sin reklam och att man tar dessa saker på allvar. Det finns alltså stor anledning att fundera vidare över Karin Israelssons krav.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 4.

CARL FRICK (mp):

Herr talman! Filip Fridolfsson sade att bl.a. jag inte hade förstått idrottens inre väsen när det gäller kampen. Men jag har för mig att Pierre de Coubertin, som instiftade de olympiska spelen, har sagt någonting om att det viktiga inte är att segra utan att delta. Jag tror att det ligger en väldigt viktig poäng i det i fråga om idrotten. Det handlar alltså just om att delta.

Som typexempel på evenemang där deltagandet spelar en stor roll och segern en mindre roll kan väl anföras tävlingar av typen Tjejmilen. Jag tror att man när man talar om att det finns ett mycket stort värde i idrotten menar något som sträcker sig långt utöver själva segrandet.

Idrott är viktig, och samhället skall stödja bra idrott. Tipstjänst är ett företag som drar in pengar till statskassan genom att ordna spel, företrädesvis med anknytning till idrott, både svensk och utländsk. Längre hade den här verksamheten en relativt blygsam omfattning, och på senare år har uppfinningsrikedomen varit betydande, när man har tagit fram nya spelformer. Anknytningen till idrott har medfört att Tipstjänst stöder svensk idrott, av det skälet att man vill tillförsäkra sig spelprodukter, "spelobjekt", som man säger, året om. Man har skänkt pengar till stora uppvärmda hallar så att fotboll kan spelas året om. Om det i framtiden skulle bli så att den engelska fotbollen inte kan spelas på vintern vill man gardera sig med att ha spelplaner i Sverige, så att det kan spelas fotboll året om och spelobjekt säkerställas.

Detta har riksdagens revisorer protesterat mot, på grund av att det strider mot bestämmelserna, och det är helt riktigt.

Det centrala har blivit spelobjekten och inte idrotten som sådan. Det centrala blir att ta fram elitidrotten, eftersom det bara är den som kan bli spelobjekt. Det centrala blir idrottens underhållningsvärde, där bara toppprestationer, som många gånger utförs med hjälp av droger, är eftersträvningsvärda och därmed spelobjekt i framtiden - en ganska ruggig utveckling.

Inom miljöpartiet är vi för en omfattande och mångfaldig bred svensk idrott på amatörbasis. Vi är inte för att Tipstjänst skall få disponera de medel som inflyter från spel och dobbel från spelobjekten och fritt stödja de verksamheter som främjar penningspelet kring just idrotten. Idrott är alldeles för viktig och allvarlig för att skötas av penningmänniskor och marknadsförare. Idrotten har redan förlorat viktiga delar av sin fina grund i svenskt föreningsliv. Det vore synd om allt detta skulle kommersialiseras ännu mer.

Därför anser vi i miljöpartiet att frågan om hur svensk idrott skall få medel och vad som skall prioriteras bör avgöras av riksdagen och regeringen. Tipstjänst skall inte ha rätt att stödja idrott – det är inte ett företags uppgift, speciellt inte ett företag som vill ha god försörjning med spelobjekt. Det vore

att dra skam över något så fint som svensk breddidrott. Det vore vida bättre att vi ansträngde oss för att avkommersialisera idrotten så mycket som möjligt, genom att ge breddidrotten mycket goda villkor. Underhållningsvärdet måste få en mycket undanskymd roll i svensk idrottspolitik.

Därmed vill jag yrka bifall till reservation 3.

FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Det är en märklig idrottspolitik som miljöpartiet pläderar för. Det är naturligtvis viktigt att delta, men om man gör tankeexperimentet att segern skulle plockas bort som mål i tävlandet, var hamnar vi då? Tänk er bara ett hundrameterslopp där det inte spelar någon roll vem som kommer först i mål!

Det var bara en kort replik till Frick.

MARIANNE CARLSTRÖM (s):

Herr talman! All form av rörelse, idrott och annan motion har ett gemensamt: Det är bra för folkhälsan. Ur breddidrotten växer ett intresse som för vissa utövarare vidare till elitidrotten. För andra blir motion en nödvändig del av det vardagliga livet och viktigt för det allmänna välbefinnandet. För många ungdomar blir motionsutövande i olika former en nyttig och meningsfull fritidsaktivitet.

Det vi diskuterar här i dag är stödet till idrotten från AB Tipstjänst. Möjligheterna till idrottsutövning i olika delar av landet är viktiga för AB Tipstjänsts verksamhet.

Utgångspunkten för ärendets behandling är att riksdagens revisorer har granskat AB Tipstjänsts kostnader i form av reklam samt stöd till olika ändamål inom den svenska idrotten. Revisorerna anser att Tipstjänsts direkta stöd inte är förenligt med de föreskrifter som reglerar bolagets verksamhet.

I ärendet har väckts sex motioner, i vilka tas upp Tipstjänsts möjligheter till stöd till idrotten med olika frihetsgrader. Miljöpartiet vill i sin motion att stödverksamheten snarast skall upphöra. I de två moderatmotionerna vill man avslå revisorernas förslag, och i en av centermotionerna vill man ha etiska regler för spelreklam.

AB Tipstjänst har för sin del framhållit att de kostnader som revisorerna ifrågasatt inte skall betraktas som direkt stöd i betydelsen gåva, utan har en klart kommersiell inriktning. Alla liknande uppgörelser mellan Tipstjänst och idrottsrörelsen är alltid förenade med en motprestation från idrotten.

Tipstjänst anser också att bolaget arbetar på samma sätt som andra statliga aktiebolag och således måste ha möjlighet att göra bedömningar av olika marknadsföringsåtgärder och produktutveckling som främjar bolagets omsättning och vinst samt tillgodoser kundernas krav på service

Trots att en stor majoritet i utskottet tycker att AB Tipstjänst skall ha viss möjlighet att lämna stöd till idrotten har det avlämnats fyra reservationer till utskottsbetänkande.

I två reservationer, från vardera moderaterna och centerpartiet, vill man avslå riksdagens revisorers förslag att den nuvarande formen för stödverksamhet inte får bedrivas. Vad man egentligen vänder sig mot är kritiken mot

Tipstjänst, och man lämnar en annan förklaring till de olika posterna i verksamhetsberättelsen.

Centern vill i sin reservation dessutom klandra regeringen för att den har gett Tipstjänst rätt att fördela överskotten från vissa tipsveckor.

Vpk och miljöpartiet vill i sin reservation värna om breddidrotten, och de är oroliga för att elitidrotten tränger ut breddidrotten. I den sista reservationen vill centerpartiet ha etiska regler för spelreklam och att bidrag ges till Föreningen Spelberoende.

Med anledning av reservationerna vill jag säga följande.

Majoriteten av utskottet anser att Tipstjänsts verksamhet är beroende av idrottsrörelsen. Man måste därför skapa goda relationer och säkerställa spelmöjligheter. Detta görs bäst genom att Tipstjänst får möjligheter att på olika sätt stödja idrottsverksamheten – ett stöd som inte enbart är kommersiellt utan också är goodwillskapande. Utskottet föreslår därför att regeringen ges i uppdrag att pröva vilka riktlinjer som bör ligga till grund för Tipstjänsts idrottsstödjande verksamhet. Det är dags att införa klara regler för hur stödet från Tipstjänst skall fördelas men också att ge Tipstjänst vida ramar.

Regeringen bör också ge en samlad bild av det totala statliga stödet till idrotten.

När det gäller frågan om elitidrott kontra breddidrott vill jag säga att breddidrotten är en förutsättning för elitidrotten. Om inte kommunerna, idrottsrörelsen och staten satsade på breddidrotten skulle det inte finnas en återväxt inom elitidrotten. Större satsningar med samarbete mellan kommunen och idrottsrörelsen gör att fler i kommunerna ute i landet får möjlighet att utöva idrott.

I fråga om etiska regler råder det inte delade meningar. Det är oroande att vissa människor blir spelberoende, och reklamen för olika spel måste ske med stora krav på etik. Dessutom pågår en kartläggning i ämnet som delegationen för social forskning har tagit initiativet till.

Jag vill kommentera Carl Fricks citat. Det viktigaste var inte att delta, utan att kämpa väl, att göra sitt bästa.

Till Filip Fridolfsson kan jag säga att vi socialdemokrater inte vill inleda honom i spelberoende, men jag kan inte låta bli att tacka för bidraget till partiet.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Jag är glad att mitt citat av Coubertin korrigerades. Jag var inte riktigt säker på om det skulle vara "delta" eller "kämpa väl" – men det är samma sak.

Vi har protesterat från miljöpartiets sida därför att det är beklagligt att man så medvetet arbetar för att kommersialisera idrotten, när man uppenbarligen kan tänka sig att Tipstjänst skall vara en organisation som ger medel till idrott. Det är stora belopp som kan komma i rörelse, och det finns en utomordentligt stor risk för att sådant som bara har underhållningsvärde prioriteras och att de enorma prestationerna eftersträvas. Det är fråga om stora prispengar, och då gäller det att nå de här prestationerna. Jag erinrar

mig att vi har sett allsköns elände med personer som har drogat sig på olika sätt för att kunna uppnå prestationer. Ett sådant synsätt tror vi kommer att leda till mycket elände för människor som tar sig fram via elitidrotten, vilken har ett speciellt underhållningsvärde som Tipstjänst är intresserat av för att därigenom kunna erbjuda sina kunder spelobjekt.

Detta är ett sammelsurium av hur idrott inte borde vara. Idrotten borde vara något som många människor deltar i, där de gärna kan kämpa väl. Men det viktiga är faktiskt inte själva underhållningsvärdet, utan att människor kommer ut och rör på sig och gör en massa bra saker. Miljöpartiet tycker att det är rimligt att praktiskt taget alltsammans skall stödjas via olika samhällsorgan. Då kan man få någon ordning. Men att tänka sig att Tipstjänst, ett statligt företag med kommersiella intressen, skall ha en avgörande inverkan på vad som har underhållningsvärde och styra utvecklingen på idrottens område är egentligen otäckt. Därför vill jag yrka bifall till vår reservation nr 3 och hoppas på ett omtänkande.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

MARIANNE CARLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Inte för att jag tillhör experterna på idrottsverksamhet, men jag följer med litet i tidningarna. Visst finns det mycket som är fel inom idrotten, men därför behöver man inte blanda ihop det med Tipstjänst och Tipstjänsts bidragsverksamhet till idrotten. Skall vi ha en tipsverksamhet i vårt land, är Tipstjänsts verksamhet och idrottsrörelsen beroende av varandra. Jag tycker inte på något sätt att det är onaturligt att Tipstjänst har möjlighet att ge litet bidrag till den verksamheten.

Vi är i stort sett eniga i utskottet, fast vi har olika motiveringar, om att regeringen skall pröva denna fråga och sedan återkomma till riksdagen. Då får vi faktiskt möjlighet att diskutera frågan igen med utgångspunkt i våra olika synsätt. Jag tror att det är mycket bra.

Att delta och att kämpa väl är inte samma sak. Att göra sitt bästa, att kämpa, är en helt annan sak än att bara delta. Trots allt har många som i dag deltar i elitidrotten kommit med i idrottsverksamheten redan som små barn och sedan utvecklat sina talanger. Jag tycker att det är en viktig verksamhet. I dag när vi har så många problem med våld och annat tror jag att idrottsrörelsen har mycket stor betydelse.

Jag skulle vilja peka på ett av de stöd som Tipstjänst har lämnat, nämligen det till en idrottsprofessur. Jag tror att det är mycket viktigt att fortsätta att forska på detta område och att komma till rätta med en del avarter som man naturligtvis inte skall blunda för finns.

LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Finansutskottet har i denna fråga följt folkpartiets motion, vilket vi med glädje noterat. Naturligtvis har riksdagens revisorer alldeles rätt, när de påpekat att AB Tipstjänst i fråga om visst stöd direkt till idrottsrörelsen handlat utan riksdagens – och delvis utan regeringens – medgi-

vande. Företaget behöver därför klara direktiv, vilket utskottet i hemställan nr 2 också begär.

Anledningen till att jag begärt ordet är att jag vill understryka vad Jan-Erik Wikström och Margareta Fogelberg anförde i ett särskilt yttrande till kulturutskottets yttrande. Där påpekas att det är värdefullt för idrottens många organisationer att inte vara hänvisade till en enda väg då man söker stöd från det offentliga för olika projekt. Får man nej på ett håll, kan man hoppas på att få ja i en annan instans. Denna valfrihet anser vi i folkpartiet är en viktig del av hur en välfärdsstat skall fungera. Med dessa ord tillstyrker jag utskottets hemställan.

Precis som Filip Fridolfsson förut sagt, vill jag understryka folkpartiets sympati för Karin Israelssons motion om vikten av att undvika att vissa av våra medborgare blir alltför spelberoende. Utskottets skrivning innehåller dock en klar uppmaning till Tipstjänst att i företagets reklam ta hänsyn härtill, varför inget särskilt yrkande erfordras i denna fråga.

ALF WENNERFORS (m):

Herr talman! Riksdagens revisorer har som ett led i utövandet av riksdagens kontrollmakt bl.a. till uppgift att kontrollera redovisningar av statens inkomster och utgifter så att riksdagen får korrekta uppgifter i budgethänseende, dvs. ges tillräckligt god överblick över statens inkomster och utgifter. Med andra ord skall riksdagens revisorer å riksdagens vägnar granska hur riksdagens beslut om anslag och riktlinjer följs. All statlig verksamhet kan enligt instruktionen för riksdagens revisorer granskas. Det står uttryckligen i lagens andra paragraf att detta sker på riksdagens vägnar. Det tycker jag är viktigt att understryka.

När den statliga sektorn, eller den offentliga sektorn som vi också kallar den, ökat så enormt under de senaste decennierna har denna granskningsuppgift fått en allt större betydelse. Den har inte tidigare ifrågasatts, såvitt jag vet, även om intresset från riksdagen och riksdagens ledamöter är tämligen ljumt. I varje fall tycker jag att kritiker av den offentliga sektorns expansion borde sätta värde på riksdagens revisorers roll i den statliga beslutsprocessen. Därför blev jag utomordentligt förvånad över de här två reservationerna till finansutskottets betänkande.

Vi fann i vår granskning av Tipstjänst att det helstatliga bolaget inte följt riksdagens riktlinjer, dvs. man hade utan riksdagens stöd och efter eget gottfinnande börjat lämna direkta bidrag till svensk idrott. Att regeringen dessutom, utan stöd av riksdagsbeslut, givit Tipstjänst rätt att fördela överskotten från vissa tipsveckor till olika idrottsändamål gör inte saken bättre.

Utöver själva ställningstagandet av dessa reservanter blir man minst sagt förvånad över det sätt på vilket de uttrycker sig. "Sett utifrån ett snävt formalistiskt synsätt har således riksdagens revisorer rätt i sin kritik, men insatt i ett större sammanhang kan knappast något klander riktas mot det stöd som Tipstjänst lämnat."

Är det ett snävt formalistiskt synsätt att påpeka att ett helstatligt bolag inte följer riksdagens beslut och riktlinjer? Vad menas med att se verksamheten i ett större sammanhang? Vilka större sammanhang är det som tar över riks-

dagens tidigare beslut och riktlinjer, som ni själva har medverkat till? Anser ni att de nuvarande riktlinjerna och de nuvarande principerna är otidsenliga eller har tjänat ut? Motionera då om det under nästa allmänna motionsperiod! För närvarande gäller riksdagens riktlinjer, och detta har riksdagens revisorer rättat sig efter. Det är med stor tillfredsställelse som jag noterar att kulturutskottet och finansutskottets majoritet har förstått detta. Det är beklagligt att mina partivänner i finansutskottet, annars så kloka och alerta, har blivit vilseförda, eller vad man nu skall kalla det.

Herr talman! Jag vill också säga, med tanke på den eventuella debatt som kan uppstå i sådana här sammanhang, att mitt anförande inte handlar om personer, om handläggare på vårt kansli eller om riksdagens revisorer, som möjligen har blivit litet trampade på tårna. Det är totalt ointressant om Alf Wennerfors som revisor skulle känna sig litet stött. Mitt anförande är en markering – och en mycket viktig markering. Det väsentliga i dag är att hävda den roll som riksdagen har givit riksdagens revisorer i statsmakernas beslutsprocess, nämligen rollen som gransknings- och kontrollorgan.

Därför ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

FILIP FRIDOLFSSON (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte om riksdagens revisorer har utsett Alf Wennerfors att tala i den här frågan. Han är ju också vice ordförande, så han har givetvis rätt till det. Men det blir mera pikant om det är partikamrater som debatterar – det är helt klart.

Alf Wennerfors närmast dramatiska utspel om riksdagens revisorers position och kompetens känner jag väl till. Jag har i hela mitt yrkesverksamma liv, ca 40 år, varit småföretagsknegare, och jag har haft med revisorer att göra under denna långa tid. Det är ett utomordentligt viktigt skrä i företagssamheten och i politiskt hänseende.

Men revisorerna är ju inte en helig grupp utan fläck och skrynka, utan de kan också göra ett misstag. Och vi tycker att när Tipstjänst förklarar att man här har gjort en bokföringsteknisk miss och att det är fråga om marknadsföringskostnader som skall föras till kostnadssidan, skulle revisorerna ha sagt: "Aha, är det på det sättet, då skall vi inte skriva något på den här punkten."

Det är så vi har sett detta, och det är inget utfall mot riksdagens revisorer. Jag har själv tillhört den förnäma gruppen, och jag skulle aldrig komma på tanken att tala illa om riksdagens revisorer. Men fel kan de göra.

ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! För det första vill jag säga till min partivän att det här utspillet inte på något sätt är dramatiskt. De som har skapat dramatik i detta sammanhang är reservanterna i finansutskottet. Det är en mycket märklig dramatik.

För det andra är revisorerna inte alls något heligt skrä – det vill jag verkligen instämma i. Vi har bara följt de riktlinjer som Filip Fridolfsson och många andra har medverkat till.

För det tredje: Det här är ingen liten bokföringsmässig miss; då skulle inte riksdagens revisorer ha skrivit en hel rapport om detta, skickat den till riks-

dagens fina finansutskott och beth riksdagen uttala sig i frågan – inte på långa vägar. Det är mycket allvarigare än så.

Jag skall nöja mig med att säga detta och i övrigt hänvisa till mitt första anförande.

FILIP FRIDOLFFSSON (m) replik:

Herr talman! Det är en bokföringsmiss. När herrarna från Tipstjänst besökte oss i utskottet uttryckte de sig så, att här förelåg tyvärr ett bokförings-
schabbel. Man hade inte fört detta direkt på kostnader, utan man hade tagit det från vinsten.

Då höga vederbörande inom ett stort statligt bolag är så generösa och öpenhjärtiga att de öppet erkänner att de här har gjort fel i bokföringstekniskt hänseende, då skall man hålla dem räkning för det. Och jag tycker att riksdagens revisorer skulle ha gjort likadant. Denna uppgift som vi fick i utskottet – att direktörerna i Tipstjänst förklarade att det var en bokföringsmiss – hade också revisorerna fått vetskap om. Man kan alltid informera revisorer, även på det höga plan som riksdagens revisorer befinner sig på, och säga att så här ligger det till, och det bör då respekteras.

Det är inget dramatiskt utspel från reservanternas sida, även om jag gillar dramatik, utan vår ståndpunkt är sakligt väl grundad. Om hela riksdagen vore samlad här, tror jag att vi skulle få majoritet för vår reservation.

ALF WENNERFORS (m) replik:

Herr talman! Jag måste tydligen göra ett inlägg till. Riksdagens revisorer har självfallet lyssnat på Tipstjänst. Jag kan inte påminna mig att man betraktade detta som bara något vardagligt schabbel eller någon bokföringsmiss, men det är möjligt att man kan ha uttryckt sig så.

Oavsett det, bästa kollega i riksdagen, vill jag säga att när det är fråga om gävoverksamhet som, såvitt jag kan förstå, är rätt genomtänkt och som går stick i stäv mot riksdagens beslut och riktlinjer, då är det väl tillräckligt allvarligt för att riksdagens kontrollmakt, riksdagens revisorer, skall anmärka på detta. Det vill jag hävda, även om jag skall behöva stå här och säga det i flera olika repliker. Men jag tycker att nu kan det faktiskt vara nog.

Tredje vice talmannen anmälde att Filip Fridolfsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag har varit ordförande i den avdelning i revisionen som har handlagt det här ärendet.

Riksdagens revisorer har haft uppgiften att granska statlig verksamhet och statligt finansierad verksamhet. Men det var bara häromåret som riksdagen sade att man också skall få gå in och titta på bolagen. Det här är det första ärende där vi har gått in i ett bolag och tittat på verksamheten. I fjol sade en enig riksdag, efter ett betänkande från finansutskottet, att revisionen skall ägnas åt generella och principiella problem.

När det gäller det här ärendet gick vi alltså in och granskade Tipstjänst. Vi noterade att det i bolagets bokslut sades att det här gällde kommersiell

verksamhet – reklamverksamhet. Detta var gåvoverksamhet, och vi noterade att det inte fanns något underlag för gåvoverksamhet i något beslut.

Då säger Tipstjänst att vi i så fall kan ändra beteckningen. Men Tipstjänst sade också en annan sak – rätt offensivt i massmedia: Vad har riksdagens revisorer med Tipstjänst att göra? Jag menade att det ju var första gången vi gjorde en sådan granskning, och statliga bolag kanske lever i den tron att riksdagens revisorer inte har med deras verksamhet att göra, utan bolagen skall sköta sig själva. Jag tyckte att det då var riktigt att riksdagens revisorer visade att vi har den rätten att gå in och granska, för den har vi fått av riksdagen. Och det är inte bolagen utan riksdagens revisorer som avgör om vi skall granska.

Sedan är frågan generell och principiell. Vi har tittat på ett bolag, och det är klart att frågan är principiell – och vad vi säger här har naturligtvis generell giltighet. Jag skulle förmoda att LKAB tycker att vad sjutton – leverera in pengar till staten? Det är naturligtvis mycket roligare att få vara sponsor och betala det mesta av vinsten – eller helst hela vinsten – till saker som man får allmän goodwill för, opera och vad det nu kan vara. Men vi har sagt att så vill vi inte att företagen skall göra, utan de skall leverera in vinsten.

Jag tillhör för egen del ett parti som har sagt, när det gäller idrottsprogrammet, att alla pengar från tipsverksamheten skall gå till idrotten. Och det är okej, men de levereras in till staten och sedan skickas de tillbaka. Man kan i och för sig tycka att alla statliga bolag kan få skicka hur mycket pengar de vill till idrott som de anser vara bra. Men då skall riksdagen ha sagt det. Skulle man också tycka att Tipstjänsts styrelse är ett väldigt fint organ för att fördela merparten av pengarna till idrott – inte kommersiellt utan därför att det är bra att stödja idrott – så kan man göra det om riksdagen fattar ett sådant beslut. Och hade riksdagen fattat ett sådant beslut, skulle naturligtvis revisorerna inte ha sagt att riksdagens beslut var fel. Men det fanns ju inget sådant beslut.

Sedan en liten tanke i marginalen: Man skulle kunna välja den linjen att Tipstjänsts styrelse skall fördela de här pengarna – och inte leverera in dem till staten, som då på något sätt delade ut dem. Men det innebär naturligtvis att Tipstjänsts styrelse måste väljas inte bara bland folk som är kompetenta att leda ett företag utan bland folk som också fungerar som något slags mot-svarighet till kulturråd på idrottsområdet. Det fundamentala är att riksdagen i så fall bör fatta beslut om vilken linje man skall välja.

Detta är principiellt viktigt. Det man säger här har alltså giltighet för samtliga statliga bolag som ägnar sig åt sådant som inte ligger inom deras verksamhetsområde utan är att betrakta som gåvoverksamhet, något som Tipstjänst självt sade att man gjorde. Man försökte visserligen ändra i efterhand, men det gills alltså inte.

FILIP FRIDOLFSSON (m):

Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Det resonemang som Hans Lindblad för tycker jag är riktigt i långa stycken. Men den lilla fråga som vi diskuterar är det belopp som revisorerna har kritiserat Tipstjänst för, 26 milj. kr.

Herrar Lindblad och Wennerfors måste nu lyssna på mig. Vi som har re-

serverat oss på den här punkten tror på Tipstjänsts klara deklARATION att det inte rör sig om gåvoverksamhet utan att detta har en kommersiell innebörd. Då här reservationen, vad ni än säger och vilka uppgifter ni än drar fram.

Jag vet vilken uppgift riksdagens revisorer har. Det känner jag mycket väl till. Vi diskuterar här en liten detalj i riksdagens revisorers omfattande verksamhet. Vi tycker att man skulle kunna acceptera detta resonemang. Och så blir det ett sådant här ståhej! Jag tycker nu att jag har ännu mer rätt än när jag började, herr talman.

HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag vill ta upp tre saker.

För det första: Varken som privatperson eller som revisor i riksdagen tycker jag att 26 miljoner är en struntsumma.

För det andra: När vi arbetade med revisionen var det inget tal om idrott. Frågan, om idrott är bra eller inte, hörde inte dit utan frågan var om reglerna skall gälla eller inte. Situationen hade varit densamma oavsett om pengarna använts till ett konstverk eller till utlandsverksamhet. Det gällde alltså principen.

För det tredje: Var detta en gåva eller en kommersiell verksamhet? Jag har litet svårt att se att en idrottsprofessur kan betecknas som kommersiell verksamhet för Tipstjänst. Det var riktigt att det bokfördes som gåva. Det ligger en viss logik i det. Kommersiell verksamhet är det om man sätter upp reklamtavlor och hjälper till att bygga lokaler för fotbollsverksamhet etc. En idrottsprofessur har jag dock mycket svårt att se som kommersiell verksamhet. Jag tycker att det var helt logiskt att Tipstjänsts styrelse och revisorer hade bokfört det på två olika poster. Att man sedan på PR-avdelningen ville ändra på detta för att hindra oss att gå in, tycker jag var en ynkelig fint från bolagets sida.

Bolagets grundinställning är mycket klar: Man tycker inte att riksdagens revisorer har med detta att göra. Den attityden gjorde att vi ansåg det helt nödvändigt att fullfölja granskningen. Annars blir följden att när ett statligt bolag inte vill granskas skall det inte granskas.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 9 §.)

7 § Föredrogs

finansutskottets betänkande

1989/90:FiU4 Statistiken över mervärdeskatt (förs. 1988/89:25).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

(Beslut fattades under 9 §.)

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU5 Det statliga betalningssystemet.

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Till finansutskottets betänkande nr 5 om det statliga betalningssystemet finns en gemensam borgerlig reservation fogad. I den påpekas att staten måste medverka till att skapa rationella, billiga och bekväma betalningsrutiner i samhällets tjänst. En väsentlig förutsättning för detta är att fri konkurrens skapas mellan olika institutioner och betalningsformer. Det finns såväl formella som praktiska hinder för en sådan konkurrens, och de måste enligt vår uppfattning undanröjas snarast möjligt. Genom att staten för sina betalningar i huvudsak anlitar postgirot, saknas i dag förutsättningar att låta olika betalningsrutiner konkurrera med varandra på lika villkor.

Vi reser vanter ser det därför som angeläget att privatpersoner och näringsliv får tillgång till snabba och smidiga betalningsformer. Både posten och bankväsendet har under senare år utvecklat sin service. Som exempel kan nämnas att bankerna gett privatpersoner möjlighet att till ett räntebärande konto knyta en lång rad tjänster för betalningsförmedling, t.ex. privatgiro eller sparbanksgiro, kort för automatiska uttag eller betalning vid inköp.

Denna övergång till rationella betalningsformer hämmas av att staten håller fast vid sina otidsenliga rutiner. Detta är så mycket mera allvarligt som staten gör stora förluster från kassahållningssynpunkt. Det kan ta ända upp till fyra bankdagar innan en betalning från ett företag eller en privat person till en statlig myndighet når sin slutstation – som i regel är statsverkets checkräkning i riksbanken – och därmed kan reducera statens upplåningsbehov och de räntekostnader som det medför. Beräkningar som utförts på basis av uppgifter i den statliga utredningen Rationellare girohantering, tyder på att statsverkets korta upplåning skulle kunna minskas med inemot 5 miljarder kronor per år, om betalningarna till statliga mottagare fick gå direkt till riksbanken utan omvägen över postgirot. Räntekostnaderna för statskulden skulle kunna minska med nästan en halv miljard kronor per år. – Det är inte så dåligt.

Enligt vår mening bör statens betalningssystem fungera så kostnadseffektivt och praktiskt som möjligt. Förutsättningen är en fri konkurrens mellan olika institut och betalningsformer. Postverket och bankerna skulle då kunna åläggas att inleverera inkommande likvider direkt till myndigheternas konto i riksbanken. Utbetalningar kan på motsvarande sätt ske genom att erforderligt belopp dras direkt på detta konto på utbetalningsdagen. Det skulle spara staten avsevärda belopp, samtidigt som alla inblandade – myndigheter, företag och enskilda – får tillfälle att fritt välja postgiro eller bankgiro, vilket man tycker är mest praktiskt, för sina betalningar.

Postverkets behov av intäkter för att upprätthålla en s.k. rikstäckande verksamhet – det har använts som argument av majoriteten – är, enligt oss reser vanter, inget hållbart motiv för att bevara dessa orationella betalnings-

rutiner. Statens betalningssystem skall vara så kostnadseffektivt och serviceinriktat som de rent tekniska förutsättningarna medger. Däremot är naturligtvis finansieringen av postverksamheten i glesbygd en viktig fråga, men den skall lösas i ett annat sammanhang och inte den här vägen.

Under senare år har det blivit möjligt att vid viss skatteuppbörd göra inbetalningar via bankgiro. Det gäller källskatt och arbetsgivaravgift. Även riksförsäkringsverkets utbetalningar av barnbidrag, sjukpenning, pensioner, osv. kan ske genom insättning direkt på bankkonto. Det tycker mottagarna är bra – flertalet av dem väljer denna möjlighet. Men på andra, ofta helt närliggande områden finns inte denna valfrihet. Exempelvis när det gäller moms och punktskatter kan man inte agera på det sättet. Det tycker vi är inkonsekvent, när man kan göra det med källskatt och arbetsgivaravgift. Detta kan dessutom ge dem fördelar ur räntesynpunkt, eftersom inbetalningarna då kan göras på förfallodagen direkt från bankkonto i stället för minst dagen före, vilket nu krävs när man måste överföra från ett checkkonto eller någon annan typ av konto till postgirot.

Vi anser också att återbetalning av skatt skall kunna gå direkt till ett bankkonto liksom återbetalning av moms och punktskatter. Men den största betydelsen skulle förändringen få vid återbäring av inkomstskatt som kommer att ske i början av december. Då utskickas betalningsavier för överskjutande skatt som numera kan lösas in på både bankkontor och postkontor. Men enligt vår uppfattning är utsändning via postgiro en onödig ömgång, som leder till extra kostnader för statsverket och ränteförluster för dem som tar emot den överskjutande skatten. Större delen av de medel som skatteväsendet i dag betalar till postverket för denna hantering kunde då sparas in genom att man övergick till en kontorutin som innebär att medlen skickas direkt över till mottagarens bankkonto.

Ett annat skäl som är viktigt i detta sammanhang är säkerhetsskäl. Det har understrukits av brottsförebyggande rådet att detta vore en effektiv väg att lösa en del av säkerhetsproblemen i samband med utbetalning av överskjutande skatt.

Herr talman! Till sist vill jag säga att jag tycker att vi har mött en viss förståelse i utskottet för våra synpunkter. Vi noterar också att utvecklingen onekligen går åt rätt håll, dvs. åt det håll som vi önskar. Nu väntar vi bara på att de kvarvarande oregelbundheter som vi har påtalat när det gäller den fria konkurrensen mellan olika betalningssystem skall bli undanröjda. Först därefter kommer vi reservanter att känna oss nöjda. Vi hoppas att detta skall ske redan till nästa år, så att Lisbet Calner skall slippa föra en sådan här debatt en gång till.

LISBET CALNER (s):

Herr talman! Det statliga betalningssystemet har diskuterats under många år. Har man då bara pratat, eller har det hänt någonting? Jo visst, det har hänt en hel del. Men när jag läser de tre motioner som har föranlett finansutskottets betänkande nr 5, verkar det inte som om man har hängt med i svängarna.

I den ena moderatmotionen talar man om statens otidsenliga rutiner och

att postverket bevarar orationella betalningsrutiner. Sedan hänvisar man till en utredning från 1979 – "otidsenligt" var ordet.

I den andra moderatmotionen begär motionärerna att inbetalning av skatter och avgifter skall kunna ske på bankkontor och postanstalter eller genom girering av medel inestående på bank eller postgiro.

Men kära hjärtanes, hur tror motionärerna att det går till i dag måntro? I folkpartimotionen påstår motionärerna att medborgarna måste göra sina inbetalningar på posten en dag i förväg för att beloppet skall anlända inom föreskriven tid. Men kära hjärtanes, man kan fråga sig om motionärerna aldrig har besökt ett postkontor – ja, det heter "postkontor", inte "postanstalt" som är en otidsenlig benämning – den sista vardagen i månaden som ofta är sista förfallodagen för många räkningar. Då är det väldigt mycket folk på posten och dessa människor betalar sina räkningar i rätt tid. Att påstå någonting annat vore inte korrekt.

Utskottet anser att ett grundläggande krav är att betalningar till och från staten skall ske på ett för allmänheten och näringslivet rationellt sätt, att betalningssystemet skall vara kostnadseffektivt, passa statens redovisningssystem och tillgodose statens informationsbehov samt att betalningssystemet från kassahållningssynpunkt skall minimera behovet av upplåning. Där är vi överens, Rune Rydén.

På riksrevisionsverket arbetar man fortlöpande med dessa frågor. Jag får kanske erinra Rune Rydén om att det i ändamålsparagrafen i den nya riksbankslagen står att riksbanken skall främja betalningssystemets funktion – således ännu en granskning för att det hela skall fungera bra.

Det system som riksrevisionsverket och postgirot tillsammans har arbetat fram heter Cassa Nova, vilket kan översättas med "nya kassan", som är ett uttryck för statens nya system för de statliga betalningarna.

Riksrevisionsverkets projektledare säger t.o.m. i en tidningsintervju att postgirot har gjort ett stronglyt jobb – så det är inte bara kritik från det hållet.

När finansutskottets ledamöter härförleden gjorde ett studiebesök på posten fick vi en inblick i och information om Cash Management för staten, eller statens likviditetshantering, om man föredrar att uttrycka det så. Incitament till bättre kassahållning har byggts in i systemet, vilket också ger staten bättre grepp om ekonomin, större kontroll över penningflödet och bättre möjligheter till att göra betalningsprognoser. Har Rune Rydén inte hört talas om Cassa Nova? Syftet är att det skall bli en effektivare, säkrare och mer ekonomisk penninghantering.

Det talas ofta om postgirots gynnade ställning, men postgirot är ju statens betalningsinstitut. Då är det inte så konstigt att vi använder oss av postgirots tjänster, särskilt med tanke på att det ingår i ett större sammanhang – precis som Rune Rydén också var inne på. Jag tänker främst på att en väsentlig del av postens rörelseintäkter kommer just från betalningsförmedlingen, som helt enkelt är en förutsättning för att postverket skall kunna upprätthålla nuvarande servicenivå.

Om vissa lönsamma delar av postens betalningssystem skulle tas om hand av någon annan, måste detta helt naturligt få vissa effekter på den övriga verksamheten. Jag tänker då främst på de små postkontoren ute i våra bygder, på lantbrevbärarna och deras möjligheter att ge service på olika sätt.

Vid läsning av protokoll från tidigare behandling av denna fråga har det uttryckts förvåning över centerns åsikter. Herr talman! Jag sällar mig till den förvånade skaran.

Att staten använder sig av postgirot är ju även förenat med vissa villkor, som vid en förändring av betalningsrutinerna också måste ändras. Reservanterna folkpartiet, centern och moderaterna bryr sig inte om servicen på landsbygden. De säger bara att den får klaras på annat sätt. De har inte några förslag till lösningar att komma med. Men nu är det ändå så vist ordnat att det finns en utredning, post- och teleutredningen, som har till uppgift att se över postens och televerkets roll i regionalpolitiskt hänseende. I regeringskansliet pågår också en översyn av mål och styrinstrument för postens verksamhet. Av den anledningen uttalar utskottets majoritet att den förutsätter att riksrevisionsverkets synpunkter på förändringar, förbättringar och konsekvenser av dessa belyses i detta sammanhang.

Sedan vill jag kommentera det som Rune Rydén sade om skatter och skattegiro. Jag har här bankernas broschyr om skattegiro och under rubriken Punktskatter står att läsa att det finns ett tjugotal olika indirekta skatter och avgifter, som bankerna kan stå till tjänst med att förmedla om man bara skickar in inbetalningskortet fyra dagar i förväg. Vidare står det att – lyssna nu, Rune Rydén – betalningen utförs på förfallodagen och samma dag belastas bankkontot. Det är vad bankerna själva säger. Rune Rydén säger någonting annat.

Herr talman! När det gäller återbetalningskortet har vi i utskottsmajoriteten tidigare skrivit att vi mycket väl kan tänka oss att medlen sätts in på konton – det kan vara rationellt och bra – men att det nu, när det ändå pågår ett arbete, inte finns någon anledning att bryta ut en detalj. I avvaktan på resultatet anser utskottets majoritet att man inte skall ändra på nuvarande verksamhet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag ber än en gång att få yrka bifall till reservationen. Jag tycker att den är bra.

Jag skall ge Lisbet Calner rätt i att det onekligen har hänt en hel del på detta område, men inte tillräckligt mycket, enligt vår uppfattning. Lisbet Calner som – om man får använda det uttrycket – själv är i branschen tänker sig att utvecklingen har gått ännu snabbare än vad den i verkligheten har gjort.

Det är riktigt att utredningen från 1979 påtalade en lång rad problem, men de problemen är inte till fullo lösta. Det är därför vi påtalar dem än en gång. Vi reservanter vill uppnå en fullständig konkurrensneutralitet mellan olika betalningsförmedlare till och från staten, och dit har vi ännu inte nått.

I och för sig förstår jag att Lisbet Calner gärna vill att man skall använda inte postanstalter men väl postkontor. Det räcker inte med det, tycker vi reservanter. Man skall ha samma möjligheter med inte bara bankkontor utan jämväl bankkonton och de olika gireringsätten, både postgiro och bankgiro. Och detta skall man kunna göra på förfallodagen. Så kan man inte göra

ännu. Som Lisbet Calner mycket riktigt läste ur Bankgirocentralens broschyr så kommer det att dras på förfallodagen om man skickar in betalningsuppdraget fyra dagar innan – men man måste agera några dagar i förväg. Det är klart att vissa kanske har den framförhållningen, men alla har inte det.

Jag kan förstå att Lisbet Calner, när hon talar om att vi skall sköta dessa rutiner på ett speciellt sätt, sitter kvar i det gamla tänkandet, att man går till postkontoret och sköter sina affärer. Jag tycker att vi skall tala om det som kommer att ske i framtiden. Då vill man göra det som är mest praktiskt och effektivt, nämligen att låta olika gireringsrutiner klara av det hela.

Postgirot är förvisso statens betalningsförmedlare. Vad vi vill är att staten inte enbart skall ha postgirot som betalningsförmedlare utan också andra. Det har man inte i tillräcklig omfattning i dag. Vi vill att man upphandlar vem som skall vara betalningsförmedlare för de olika tjänsterna. Först då får vi ju en riktigt konkurrens och en möjlighet att se vem som billigast, bäst och effektivast för både kunderna och staten sköter om dessa rutiner.

LISBET CALNER (s):

Herr talman! Detta var i stort sett en upprepning av det anförande som Rune Rydén redan har hållit, så jag tänker bara göra en kort replik.

Att man skickar in inbetalningskortet fyra dagar i förväg för att banken skall ha möjlighet att jobba effektivt är en sak, men det intressanta är ändå när ens konto krediteras, och det är på förfallodagen. Det är skillnad på att vända papper och att dra pengar från konton!

RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Låt mig då ställa denna sista fråga: Tycker Lisbet Calner att det är rimligt att t.ex. moms och punktskatter skall undantas från detta rationella system, som man kan använda när det gäller andra skatter och andra betalningsrutiner?

Den inkongruens som fortfarande finns i den statliga betalningsförmedlingen tycker jag är inkonsekvent.

LISBET CALNER (s):

Herr talman! Jag skall bara be att få överlämna bankens broschyr till Rune Rydén, så kan han läsa innantill vad jag redan har svarat om punktskatter.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 9 §.)

9 § Beslut

Företogs till avgörande jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU3 samt finansutskottets betänkanden 1989/90:FiU1, FiU2, FiU3, FiU4 och FiU5.

Jordbruksutskottets betänkande JoU3

Mom. 1 (förhandsgranskning av nya kemiska ämnen)

Utskottets hemställan bifölls med 249 röster mot 56 för reservation 1 av Lars Ernestam m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (förbud mot försäljning av vissa kemiska produkter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (kartläggning av verksamheter med giftiga utsläpp av bl.a. biprodukter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation. .

Mom. 4 (produktregistret)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (innehållsdeklaration av kemiska produkter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (skärpning av kemikaliekontrollen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (lag om bekämpningsmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Lars Ernestam och Bengt Rosén – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (den s.k. omvända bevisbördan)

Utskottets hemställan bifölls med 272 röster mot 34 för reservation 8 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij.

Mom. 12 (s.k. livscykel-specifikation)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (s.k. materialbalanser för tillverkning av kemiska produkter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Lennart Brunander m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (behovsprövning av kemiska produkter)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 288 röster mot 17 för hemställan i reservation 11 av Annika Åhnberg.

Gunhild Bolander (c) meddelande att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 12 av Åsa Domeij anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 16 (behovsprövning som villkor för djurförsök)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (importförbud för produkter innehållande benzedin)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Lennart Brunander m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (gränsvärden för formaldehyd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Lennart Brunander m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (gränsvärde för kadmium i handelsgödsel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (förbud mot PCB)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 107 för reservation 17 av Lars Ernestam m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 21 (förbud mot PVC-plast i förpackningar m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 71 för reservation 18 av Lennart Brunander m.fl.

Mom. 22 (förbud mot vissa tillsatser i bränslen och drivmedel)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (förbud mot vissa kemiska produkter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (förbud mot metallic-lacker)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (internationellt samarbete om dioxin, PCB m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Lars Ernestam m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (internationellt samarbete om kemikaliekontrollen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Lars Ernestam m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (internationella förhandlingar om användningen av toxafen)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 76 för reservation 24 av Jens Eriksson m.fl.

Mom. 32 (Brundtlandkommissionens förslag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Annika Åhnberg – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (dioxiner och dibensofuraner)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (kommunernas befogenheter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU1

Mom. 1 (översyn av upphandlingsförordningen och lagreglering av kommunal upphandling)

Utskottets hemställan bifölls med 207 röster mot 95 för reservation 1 av Anne Wibble m.fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (enhetlig redovisning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Anne Wibble m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (regional- och arbetsmarknadspolitiska motiv för offentlig upphandling)

Först biträdades reservation 3 av Gunnar Björk och Ivar Franzén med 40 röster mot 35 för reservation 4 av Lars-Ove Hagberg och Carl Frick. 229 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 234 röster mot 71 för reservation 3 av Gunnar Björk och Ivar Franzén. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (miljöpolitiska hänsyn vid upphandling)

Först biträdades reservation 5 av Gunnar Björk och Ivar Franzén med 38 röster mot 34 för reservation 6 av Lars-Ove Hagberg och Carl Frick. 234 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 235 röster mot 71 för reservation 5 av Gunnar Björk och Ivar Franzén.

Finansutskottets betänkanden FiU2

Mom. 1 (Förenta Staternas budgetunderskott)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (införandet av en neutral världsvaluta)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 16 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (Världsbanksgruppens verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 270 röster mot 34 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg och Carl Frick. 1 ledamot avstod från att rösta.

Finansutskottets betänkande FiU3

Mom. 1 (Aktiebolaget Tipstjänsts nuvarande stöd till idrotten)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 1 av Rune Rydén m.fl., *dels* reservation 2 av Gunnar Björk och Ivar Franzén – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (behovet av stöd till idrotten för vadållningsverksamhetens bedrivande)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 34 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg och Carl Frick. 1 ledamot avstod från att rösta.

Gunhild Bolander (c) meddelade att hon avsett att rösta ja men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (etiska regler för spelreklam)

Utskottets hemställan bifölls med 264 röster mot 34 för reservation 4 av Gunnar Björk och Ivar Franzén. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Finansutskottets betänkande FiU4

Utskottets hemställan bifölls.

Finansutskottets betänkande FiU5

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 128 för reservationen av Anne Wibble m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

10 § Meddelande om sammanträdet måndagen den 13 november

TREDJE VICE TALMANNEN:

Med ändring av gällande sammanträdesplan har tidpunkten för bordläggningssammanträdet måndagen den 13 november bestämts till kl. 15.00.

11 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, skatteutskottets betänkanden SkU4 och SkU7, beslöt kammaren på förslag av tredje vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i båda dessa ärenden avslutats.

TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta kl. 19.00.

12 § Företagsbeskattning

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1989/90:SkU4 Företagsbeskattning.

HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Först vill jag hälsa Sverre Palm välkommen till den förnämliga första raden i riksdagen, en befordran som han har gjort sig väl förtjänt av.

Sedan har vi ett ärende om företagsbeskattning. Det är ett stort ämne som kommer att behandlas även i fortsättningen. I moderata samlingspartiet har vi länge hävdat att det behövs en reformering av företagsbeskattningen. Nu är en sådan i gång, och därför behöver man inte detaljerat gå in på varje ärende. Vid sidan av vårt krav på att det behövs en företagsbeskattning som främjar entreprenörskap och även nyföretagande vänder vi oss mot den fortsatta dubbla vinstbeskattningen.

Reservation 1 bygger på vår partimotion. Härmed yrkar jag, herr talman, bifall till reservationen. Jag vill särskilt understryka att man beträffande dubbelbeskattningen bör observera att flertalet länder har beslutat att avskaffa denna. Sverige bör därför med hänsyn till den ökade internationaliseringen välja samma väg.

Sedan kommer en del smärre reservationer. Jag yrkar bifall till reservation 4, som gäller särregeln om minst 400 timmars arbetsinsats för äkta makar när det gäller medhjälpande make i familjeföretag. Här kvarstår sambeskattningen, vilket vi tycker är inkonsekvent från rättvise- och jämlikhetssynpunkt. Det borde vara lätt för alla jämlikhetsivrare och rättviseivrare i riksdagen att biträda reservationen.

När det gäller reservation 5 anser vi att man bör ta bort gränserna beträffande minderårig och låta lön till barn i familjeföretag utgå fr.o.m. 15 årsåldern, varvid barnet självt får skatta för lönen. Jag yrkar bifall även till denna reservation.

När det gäller fåmansföretag har vi vissa reservationer. Vi vänder oss mot de särregler som drabbar småföretag. Jag yrkar bifall till dessa reservationer, dvs. reservationerna 6 och 7. Ibland har vi också fått med oss våra borgerliga kolleger.

Sedan har vi en litet mindre fråga som sedd ur evighetens synvinkel, sub specie aeternitatis, kan synas för liten att tas upp. Det gäller fåmansföretagsledares bilförmån. Här finns det nämligen särskilda regler beträffande bilar av en årsmodell som är sex år gammal eller äldre. Vi tycker att den föreliggande diskrimineringen bör avskaffas och begär därför förslag om detta. Jag yrkar bifall till reservation 8.

I reservation 9 tas det upp ett litet mindre problem, nämligen att det bör tas större hänsyn till den privata körningens faktiska omfattning och att schablonbeloppet för lätta lastbilar bör sänkas med möjlighet till ytterligare jämkning för tunga lastbilar. Det bör alltså riksdagen ge regeringen till känna. Jag yrkar bifall även till denna reservation liksom till reservation 10, som återspeglar en av de många inkonsekvenser som näringslivet drabbas av, nämligen detta att man inte får använda investeringsfonder för den inre miljön men väl för den yttre miljön. Denna inkonsekvens bör ju elimineras.

Så har vi frågan om tidpunkten för inbetalning på allmänt investeringskonto. Här särbehandlas ju handelsbolag, som måste göra inbetalning av skatten senast den 31 mars taxeringsåret. Även detta bör ändras till företagens fördel.

Vidare har vi reservation 12 om egenföretagares pensionering. Även här finns det en del underligheter. Från rättvis- och likformighetssynpunkt, kan man också i detta fall begära en ändring. Därför har vi begärt att riksdagen hos regeringen skall be om förslag i denna fråga, så att inkonsekvensen elimineras. Jag yrkar bifall till reservationen.

När det gäller kompanjonsförsäkringar, reservation 13, anser vi att en utredning bör göras beträffande frågan om införande av en avdragsrätt. Jag yrkar bifall till reservationen.

Reservation 14 gäller tjänstepension. Enligt reservationen bör man vidta åtgärder, så att alternativregeln bättre överensstämmer med kostnaderna för pensionsförmåner enligt allmän pensionsplan. Denna reservation är moderaterna ensamma om, varför jag alldeles särskilt yrkar bifall till den reservationen.

Reservation 18 gäller föräldrapenningen. Här vill vi ha en justering beträffande det förhållandet, att om den sammanlagda inkomsten överstiger den s.k. brytpunkten, inträder en begränsning av underskottets skattemässiga värde. Vi önskar ett förslag som går ut på en positiv ändring. Jag yrkar bifall till reservationen.

Reservation 20 gäller förlust genom borgensförbindelse. Borgensförbindelser som har direkt anknytning till det egna företaget borde ju vara avdragsgilla för ägaren. Jag yrkar bifall till reservationen, som moderaterna är ensamma om.

Reservation 21, som gäller kapitalförlust vid konkurs, är moderaterna också ensamma om. Vi anser att frågan åtminstone bör utredas, och vi önskar också förslag om rätt till avdrag vid kapitalförlust.

Debiteringen av preliminär B-skatt är ju litet underlig. För närvarande debiteras ju alla som drabbas av B-skatt av alldeles för höga belopp. Därför anser vi det motiverat att den preliminära B-skatten motsvarar den slutliga skatten enligt föregående års taxering. Det kan ju vara lätt att ändra på detta. I annat fall kan en företagare alltid gå in och begära jämkning under årets lopp. Denna möjlighet finns ju. Jag yrkar bifall till reservationen.

Även rennärigen utsätts ju för beskattning, och här behövs också en övergripande förändring, så att reglerna blir bättre anpassade till rennäringens speciella förutsättningar. Jag yrkar bifall till reservation 24.

Även samebyarna har kommit med. Dessa är oinskränkt skattskyldiga och saknar därför möjlighet till skattefria reserveringar. Detta bör naturligtvis ändras, så att samebyarna jämställs med ekonomiska föreningar. De påminner ju i olika avseenden om dessa. Jag yrkar bifall till reservation 25.

Vi anser att odlare av päron och äpplen bör ha möjlighet att utnyttja investeringsreserv i inkomstutjämnande syfte. Yrkesfiskare har nämligen denna rätt. Med hänsyn till de friare regler som nu gäller är det så mycket viktigare att en sådan här möjlighet ges yrkesfruktodlare när det gäller dessa två frukter. Jag yrkar bifall till reservation 26.

Sedan har vi ett särskilt yttrande, och det är rätt intressant. Det gäller pälsdjursnäringen. Här vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på att det ibland lönar sig för olika intresseorganisationer att komma in med särskilda skrivelser till riksdagen och dess utskott. Vi fick en skrivelse från pälsdjursföreningen, och tack vare mycket skicklig argumentering från Karl-Gösta Svensons sida tog utskottet initiativet att begära att pälsdjursuppfödare som har valt att bedriva rörelsen som enskild firma eller som handelsbolag skulle kunna få utnyttja avsättningar som gjorts till allmän investeringsfond. Vi har fått utskottet att gå med på detta, vilket är mycket positivt. Vi ville att man skulle gå längre och även inbegripa pälsdjursuppfödare som bedriver verksamheten i bolagsform. Men det gick inte, vilket är litet dystert, eftersom flertalet har valt denna företagsform. Vi är emellertid tacksamma för den ändring som kommer till stånd och för att pälsdjursnäringen i varje fall under 1991 – när det gäller enskild firma eller handelsbolag – kommer att kunna utnyttja medel som avsatts till investeringsfond. Det är inte bara därför att det är fråga om pälsdjur som vi i detta fall har strukit denna organisation medhårs, utan det kan man göra även i andra fall.

Herr talman! Jag yrkar bifall till alla motioner och reservationer jag har nämnt och även till dem jag har glömt.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Det är ingen överdrift att påstå att skattefrågorna dessa dagar står i förgrunden. I går tillkännagavs huvudlinjerna i den skattereform

som signerats av folkpartiet och socialdemokraterna och som till stora delar – i vart fall vad gäller skattesänkningarna – stöds av centern.

Det betänkande som vi nu debatterar behandlar ett trettiotal motioner från den allmänna motionstiden, vilka huvudsakligen berör skattevillkoren för mindre och medelstora företag, samt egen- och fåmansföretagare.

Dagens debatt om företagsbeskattningen kan sägas komma litet på mellanhand. Avsikten är ju att den fortsatta reformeringen av skattesystemet, för vilken huvudlinjerna presenterades i går, också skall omfatta en i grunden genomgripande översyn av företagsbeskattningen.

Det förefaller därför mindre meningsfullt att i dag rycka loss olika frågor ur en sådan mera systematisk översyn. Jag skall därför begränsa mig till de principiella frågor och beslut som enligt folkpartiets mening hör hemma i en kommande totalöversyn, samt vissa frågor som omedelbart borde kunna rättas till.

Eftersom motionerna handlar om de mindre företagens beskattning skall jag också koncentrera mig till dessa. Inte minst bidrar den oro som jag personligen känner för att dessa företag även fortsättningsvis – alltså även efter reformeringen av skattesystemet – skall komma att missgynnas, till att jag väljer att ta upp de skatteproblem som berör just dessa företag.

Småföretagen har under mycket lång tid medvetet missgynnats av den svenska skattelagstiftningen. Jag säger "medvetet" därför att socialdemokraterna känt till detta förhållande, men lika fullt energiskt värt sig mot tanken att göra någonting åt det. Jag vet inte hur många gånger jag från denna talarstol har påpekat orättvisorna, men talat för döva öron. Viljan har helt enkelt inte funnits.

Detta är med tanke på de mindre företagens betydelse ganska märkligt. Den tidigare socialdemokratiska attityden måste förändras radikalt när arbetet med företagsbeskattningen tar sin början på allvar. Vikten härav illustreras bäst av några siffror.

Småföretagen, definierade som företag med upp till 200 anställda, sysselsätter 1,3 miljoner anställda. Detta är 60 % av alla sysselsatta i privata företag. Drygt hälften av alla dessa jobbar i företag med högst 20 anställda.

Det rör sig här om ca 352 000 privata företag, jordbruk och skogsbruk undantagna. Av dessa har 99 % färre än 200 anställda. Inte mindre än 96 % av företagen har färre än 20 anställda. Dessa företag utgör alltså en för Sveriges ekonomi mycket betydelsefull del av näringslivet.

Herr talman! Jag har velat ta fram dessa siffror för att belysa just detta förhållande. För allas bästa är det bara att hoppas att även socialdemokraterna inser detta när arbetet med reformeringen av företagsbeskattningen tar vid på allvar.

Det måste då vara slut med att betrakta familjer där alla familjemedlemmar tar aktiv del i företagets skötsel som potentiella skattefuskare. Den s.k. fåmansföretagslagstiftningen måste befrias från den anda av misstro och misstänkliggörande som den präglas av.

Särreglerna om medhjälpare – det handlar oftast om en maka – kan betraktas som en ren könsdiskriminering. Det är uppenbart obilligt att sambeskatta insatser understigande 400 timmars årsarbetstid. Det förhindrar t.o.m. en blygsam uppbyggnad av ett socialt skydd för kvinnorna, och

det formligen uppmanar till lagbrott i stället för att förhindra detta. Denna lagstiftning hör enligt folkpartiets mening inte hemma i ett land med den syn i könsrollsfrågan som vi är stolta över i Sverige.

Det gör inte heller den åldersgräns på 16 år som gäller för barn verksamma i det egna företaget. Någon sådan gräns utöver vad som motiveras av arbets-skyddsskäl bör inte finnas i skattelagstiftningen.

Från folkpartiets sida protesterade vi när den s.k. arbetsmiljöavgiften nyligen infördes. Att dra in de medel eller delar av de medel som företagen avsatt i budget för arbetsmiljöförbättrande åtgärder är enligt vår mening en helt felaktig åtgärd. Denna fondering av medel kan inte ses som annat än ett uttryck för att man lågt prioriterar åtgärder för att nedbringa sjukfrånvaron och förbättra arbetsmiljön. Annars borde man ju se till att sådana åtgärder sattes in med omedelbar verkan, och inte lägga pengarna på hög för användning senare. Ett sätt att åstadkomma detta kan vara att genomföra ett generellt frisläppande av de allmänna investeringsfonderna.

Att en företagare skall få teckna pensionsförsäkringar på samma villkor som andra skattebetalare borde vara en ren självklarhet. Likväl är inte detta fallet. Det skulle vara tacknämligt om skatteutskottets värderade ordförande ville ge en något så när plausibel förklaring till varför inte detta från lagstiftningssynpunkt banala förhållande har kunnat rättas till ännu. Gör oss den tjänsten. Lars Hedfors, att förklara varför denna orättvisa och diskriminering mot vissa företagare skall kvarstå år efter år.

Den lagstiftningsmassa som reglerar verksamheten för en svensk småföretagare är ganska massiv. Ja, den är så omfattande att jag tvivlar på att det för en enskild människa ens är möjligt att behärska den totalt. Den arbetsrättsliga delen av lagstiftningen är också omfattande. Det är således lätt att omedvetet och oavsiktligt begå fel och därmed bli utsatt för skadeståndsanspråk. Uppgifter tyder på att så många som vart tionde företag har hamnat i denna situation. Här finns dock ett betydande mörkertal som inte kommer fram. De flesta väljer nämligen i en sådan situation att göra upp och betala skadestånd utan process. Beroende på att arbetsrättsliga skadestånd inte är avdragsgill omkostnad i rörelsen blir en sådan sanktion mycket hård. Den drabbar också olika beroende på företagsform. Efter skatt och arbetsgivaravgifter når ett relativt överkomligt skadestånd oanade höjder. Det torde vara en klen tröst för de drabbade att pensionen ökar till följd av denna hantering, och att de möjligen kan få en bättre sjukförsäkring. Detta kan dock rimligen inte vara meningen med lagstiftningen.

Herr talman! Jag har i detta anförande endast tagit upp sådana skevheter i skattelagstiftningen för mindre företag som egentligen endast kräver litet god vilja för att en rättvis skattelagstiftning för småföretagarna skall kunna åstadkommas. Jag hoppas detta skall vara ett memento för det framtida arbetet på området.

Vad gäller det övergripande arbetet på företagsbeskattningens område, vilket jag inledningsvis berörde, hänvisar jag till det särskilda yttrande om en reformerad företagsbeskattning som vi folkpartister fogat till betänkandet.

Herr talman! Avslutningsvis yrkar jag bifall till alla reservationer under-tecknade av oss folkpartister.

ROLF KENNERYD (c):

Herr talman! De senaste veckorna har en intensiv skattedebatt förts i landet. Den kommer säkert att fortsätta åtskilliga veckor. Inledningsvis vill jag med anledning av Kjell Johanssons insinuation om att vi i centerpartiet inte skulle vara beredda att finansiera de föreslagna skattesänkningarna, som offentliggjordes i går, meddela att vi är beredda att göra det. Vi har dock valt en delvis annan finansiering än socialdemokrater och folkpartister har gjort. Det finns säkert anledning att återkomma till den frågeställningen före juluppehållet.

I den nu pågående diskussionen om det framtida skattesystemet har företagsbeskattningen hittills spelat en begränsad roll. Jag tror att det i huvudsak har två orsaker. För det första föreligger uppenbarligen relativt politisk samstämmighet när det gäller bolagsbeskattningens framtida utseende. För det andra har vi nyligen avslutat utredningsarbetet när det gäller beskattningen av egenföretagare, vilket gör att debatten i det avseendet ännu inte har skjutit fart. Vi kan nog emotse en intensifiering av debatten när det gäller egenföretagarnas beskattning.

När det gäller företagsbeskattningens betydelse för nyföretagande, tillväxt och därmed också för hela välfärdsutvecklingen har tystnaden varit alltför påtaglig. Företagsbeskattningen har fått en alltför undanskymd plats i den allmänna skattedebatten. I vårt nuvarande skattesystem betalar de mindre företagen en större andel av sitt rörelseresultat i skatt än vad de större företagen gör. Jag tror att det i huvudsak finns två orsaker till det. Den ena är att mindre företag har mindre tillgång till juridisk och redovisningsteknisk expertis än de stora företagen. Den andra förklaringen är att skattereglerna för mindre företag är sämre än för större företag. Det är framför allt en bristande anpassning till småföretagens skiftande förutsättningar som ligger bakom detta förhållande. För de flesta egenföretagare är dessutom belastningen av socialavgiftssystemet större än belastningen genom inkomstbeskattningen.

Herr talman! Nyföretagandet medför avsevärda risker, men självfallet också möjligheter. Om vi skall stimulera till ett ökat nyföretagande – vilket i varje fall centern tycker att vi skall göra – bör vi ha ett företagsbeskattningssystem som möjliggör uppbyggande av stabila företag med motståndskraft när det gäller konjunkturella och andra skiftningar. Ett exempel på en sådan åtgärd för att åstadkomma stabila företag är en anpassning av reserveringsmöjligheterna till småföretagens skiftande förutsättningar. Vi måste ha en bibehållen kvittningsrätt i startfasen av nyföretagandet. Vi måste ha ett grundavdrag på åtminstone ett basbelopp vid fastställande av beräkningsunderlaget för uttagandet av sociala avgifter. Det hade därför varit mycket värdefullt om riksdagen nu hade fastställt riktlinjer i de banorna och inte, som majoriteten föreslår, enbart spelat pass inför reformeringen av företagsbeskattningen. Jag vill därför yrka bifall till reservation nr 2.

I det betänkande vi nu diskuterar behandlas ett antal motioner och tas ett utskottsinitiativ. Innan jag går in på ett par av motionskraven och utskottsinitiativet vill jag delge kammaren en generell observation som kan göras i betänkandet. Denna iakttagelse består i att majoriteten – i allt väsentligt bestående av socialdemokrater, vpk och miljöpartiet – genomgående väljer

att avstå från ställningstaganden med hänvisning till att regeringen behöver tid för överväganden. Att socialdemokratiska riksdagsmän endast undantagsvis tar ställning innan regeringen har gjort det är ingen nyhet. Det är heller ingen nyhet att vpk har ett svalt, för att inte säga obefintligt, intresse för småföretagandets speciella problem. Det är däremot litet mera uppseendeväckande att miljöpartiet inte har några egna åsikter när det gäller detta för samhället i sin helhet och framför allt för den regionala balansen så viktiga område.

I det följande skall jag ta upp ett par enskilda sakfrågor i betänkandet. Det gäller regler för medhjälpande make resp. lön till barn i familjeföretag. I båda fallen förekommer i dag otidsenliga begränsningar. I fallet med medhjälpande make rör det sig om den s.k. 400-timmarsregeln, och i fallet med barn rör det sig om en åldersgräns på 16 år. Dessa frågor har behandlats av företagsskattekommittén, som avgav sitt slutbetänkande för drygt ett år sedan. Det borde därför vara möjligt att nu ta ställning i frågan. Man skall inte behöva avvakta regeringens senfärdighet. Jag vill mot den bakgrunden yrka bifall till reservationerna 4 och 5 och därutöver till reservationerna 11, 12, 16, 23, 24, 27 och 28.

Slutligen, herr talman, vill jag kort beröra utskottsinitiativet beträffande pälsdjursnäringen. Initiativet möjliggör för uppfödare som bedriver verksamhet i enskild firma eller handelsbolag att använda investeringsreserv för täckande av under år 1990 uppkomna driftsförluster. Mot bakgrund av branschens speciella problem är det ett välbetänkt förslag. Denna rätt föreslås emellertid inte tillkomma uppfödare som bedriver verksamhet i aktiebolagsform, trots att dessa i allt väsentligt nästan undantagslöst är fåmansbolag med en eller två ägare – oftast i företaget arbetande ägare. Här har majoriteten – återigen bestående av socialdemokrater, vpk och miljöpartiet – inte vågat sig på denna lösning med hänvisning till att modellen är hämtad från fiskets område. Den uppenbara skillnaden i detta avseende mellan fiske och pälsdjursuppfödning är att fisket enbart i undantagsfall bedrivs i bolagsform, medan pälsdjursuppfödning till 60–70 % bedrivs i aktiebolagsform. Majoritetens agerande i denna fråga belyser på ett konkret sätt det som jag berörde inledningsvis, nämligen bristande insikt i och förståelse för småföretagandets skiftande villkor. Det är därför vi får sådana här stereotypa regler.

KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Herr talman! Mitt inlägg när det gäller den skatteöverenskommelse som träffades mellan folkpartiet och socialdemokraterna och som stöddes av centerpartiet i fråga om skattesänkningar var inte menat som en insinuation. Det var ett konstaterande av att centern inte står bakom finansieringen. Jag antar att det är korrekt uppfattat.

ROLF KENNERYD (c) replik:

Herr talman! Med anledning av detta vill jag bara upprepa att vi har en finansiering till samma grad, men vi har valt en annan metod.

LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Herr talman! Denna debatt skall handla om företagsskatterna, men på grund av nyligen timade händelser är det oundgängligt att göra någon sido-

kommentar. På grund av ett missförstånd har jag blivit anmäld för fyra minuter, men jag behöver nog åtta minuter för att hinna med sidokommentaren. Det är frestande att säga något om dimma – och det har redan gjorts här i kammaren i dag – men jag skall försöka tala klarspråk.

När vi nu har fått besked om regeringens, eller om man skall säga Westerbergs, skattepaket, är det lätt att låta litet som en försmådd friare och kritisera allting med genuin rönnbärsfilosofi. Det kan väl erkännas att en del oppositionspolitiker ibland låter som något magsura recensenter. Jag skall försöka att begränsa det anslaget och redovisa alternativa vägar, så får väljarna ikläda sig recensentens roll. För det finns delar i skattepaketet som är positiva – lägre skatt på arbete och ökad skatt på kapital. Skattereduktionen för låginkomsttagarna är förvisso positiv.

Men det man har lyckats med nedåt i skattesystemet, det har man inte klarat i progression. Vi i vpk står fast vid kravet på högre statlig skatt än 20 % för verkliga höginkomsttagare.

Vi står också fast vid att sänkta skatteskalor skall finansieras så att det ger positiva effekter för låg- och normalinkomsttagare. Då måste man vara restriktiv vid användandet av finansieringskällor som ökad indirekt beskattning av hushåll eller breddningar som leder till oöskäligen ökningar av bostadskostnaderna. I detta sammanhang kommer företagsbeskattningen in. I RINK, del 1 s. 85 står: "I många andra länder har skattereformer delvis finansierats genom ökad företagsbeskattning inte bara på lång sikt genom en mera välfungerande ekonomi utan även på kort sikt. Den av oss föreslagna skattereformen har dock ej denna inriktning."

Ett av de många andra länder som utredningen syftar på var och är USA. Där sänkte man inkomstskatten såsom i Sverige och lät företagssektorn vara med och finansiera sänkningen. I USA sänkte man skattesatsen men tog bort så mycket av reserveringsmöjligheter att man fick in mer skatter totalt sett från företagen, och då speciellt de stora företagen.

I Sverige sänker man skattesatsen för företagen och tar bort vissa reserveringsmöjligheter men kontrar med att införa en ny reserveringsmöjlighet: skatteutjämningsreserven, SURV. I utredningen sägs att utfallet blir plus minus noll.

Det som gick i kapitalismens högborg USA, att låta företagen vara med och finansiera sänkt inkomstskatt, går tydligen inte i socialdemokratis Sverige. Det är detta förhållande, eller, som vi ser det, missförhållande som ligger bakom vpk:s reservation nr 3 under mom. 1. I dag om några timmar kommer denna reservation att avslås. Det vet jag. Men vi kommer att fortsätta vårt opinionsarbete för vår ståndpunkt. Och vi vet att regeringssidan inte är orörlig. Den har ju med kraft visat att den kan gå – till höger. Om någon tid kanske den också lär sig att klara en vänstersväng. Det var någon politiker som sade att långvarigt opinionsarbete ger resultat. Vi räknar med att vi skall klara av det.

Det finns naturligtvis andra punkter i detta betänkande som vi vill kommentera. Jag yrkar bifall till vpk-reservationen nr 3. Jag vill också yrka bifall till reservation 15 under mom. 12 angående tjänstepensionerna.

Skattereglerna gynnar nu att man lämnar de kollektiva pensionssystemen.

Det är ett förhållande som vi och även andra ser. Detta är ingen lycklig utveckling. Det borde åtgärdas. Därför yrkar jag bifall till den reservationen.

Sedan vill jag säga några ord om reservation nr 17 under mom. 14. Med risk att framstå som glädjedödare vill jag ta upp frågan om representationsavdragen. Visst unnar jag folk att ha roligt, och i folk inkluderar jag mig själv. Däremot ser jag det som onaturligt att få skattesubvention om eller när jag går och ser en krogshow. Det som är naturligt för mig och de flesta andra, dvs. att betala för egna nöjen, borde också vara naturligt för företagare i gemen. Men så är det inte i dag. Vi kan nog inte begära att företagen skall självsanera. Vi får mera ta fasta på bönen "inled oss icke i frestelse", inte ens genom skattesystemets avdragsrätter. För frestelserna är stora med nuvarande system.

Några citat ur en affärsresetidning kan illustrera omfattningen. Jag tror inte att den är bekant för alla politiker, som mera rör sig i en värld där bulle och kaffe är den normala trakteringen – och det är många.

Vad gjorde General Motors Nordiska AB när man hade höstfest för 3 500 försäljare? Jag citerar ur affärsresetidningen Upp&Ner:

"GM hade av SJ för 300 000 kronor hyrt ett tågsätt om 14 vagnar Stockholm–Göteborg–Stockholm, bokat 20 hotell och chartrat 75 bussar. Illusionisten Joe Labero och sångerskan Vicki Benckert gjorde show av produktpresentationen, och på idrottsanläggningen Frölundaborg avslutades dagen med middag – hela programmet, från champagne till avec – med underhållning av dixielandbandet Cave Stompers – – . Efteråt sjöng Björn Skifs och till dansen spelade Vikingarna och Goodtimers." Det gick på ett antal miljoner.

När en ny bilmodell presenterades i Nice kostade det ett par miljoner. Storas berömda 700-årsjubileum känner vi till. Det är alltså någonting helt annat än när riksdagen samlas på kajen och äter kanelbulle och dricker kaffe.

Vad sägs nu om detta? Kommer man att fortsätta? Saab säger nu att företaget skall ha ett 100-årsjubileum 1991. Då skall man slå Storas stora kalas. Storakalaset gick väl på i runda tal 110 miljoner. Det skall nu Saab slå med sitt 100-årskalas.

Vad säger man om detta på skattemyndigheterna? Är det avdragsgillt eller inte? Jo då, nog dras det av alltid. Enligt riksskatteverkets anvisningar är representation i samband med jubileum, invigning av anläggning m.m. i princip avdragsgill. En liten fest för hundra miljoner är det fullt normalt att dra av för, enligt reglerna. Riksskatteverkets formulering lyder: "För att göra tekniska nyheter e.d. kända för en bredare allmänhet, förekommer det att företag som ett led i sin PR-verksamhet bjuder in t.ex. representanter för massmedia för demonstrationer, visningar och informaton samt i anslutning därtill utövar viss gästfrihet", t.ex. när man presenterar bilmodeller i Nice och har specialchartrade jetplan. Detta visar något av omfattningen. Det är en helt annan värld än den riksdagsledamöter vanligen rör sig i.

Jag yrkar bifall till reservation 17.

När det gäller yrkesfruktodlarna hade vi varit beredda att stödja moderaterna. Vi uppfattade det dock som att moderaterna ville låta sin reservation gälla hela trädgårdsnäringen. Det gjorde att vi inte stödde den. Hade vi vetat att den bara skulle handla om de grupper som odlar frukt hade vi kunnat

tänka oss att vara med på reservationen. Vi skulle dock inte ha fått majoritet i utskottet. Detsamma gäller för reservationen om pälsdjursuppfödarna. Vi står inte formellt bakom det särskilda yttrandet. I voteringen stödde vi dock initiativet att även ta med aktiebolagen, eftersom vi vet att de är små. Detta är dock kommentarer som mer rör det formella.

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Jag skall röra mig i mer anspråkslösa ekonomiska regioner än Lars Bäckström.

Frågar man hur mycket det kostar att äta lax på en enkel restaurang i Gamla Stan kanske man får svaret 100 kr. Detta är dock inte hela sanningen. För att tjäna ihop till den middagen måste en vanlig människa tjäna ungefär 200 kr., eftersom han också måste betala skatt. Det är däremot hela sanningen om den här laxen ingår i en representationsmiddag, för då får man dra av kostnaden på sin skatt. Det är en våldsamt orättvisa och en som verkligen inbjuder till överkonsumtion i stor stil. Det är viktigt att detta ofog stoppas. Tillsammans med Lars Bäckström vill jag på det bestämdaste be kamraren att uppmana regeringen att undersöka hur det kan avskaffas. Jag yrkar bifall till reservation 17 med anledning av mom. 14 i utskottets hemställan.

När det gäller förmånen fri bil vill jag liksom i tidigare sammanhang beklaga att systemet med schablonavgifter uppmuntrar till slöseri med resurser. En person som redan har betalt skatt på den här löneförmånen kör sedan privat hur långt som helst för samma skattebelopp. Dessutom är det inte sannolikt att en arbetsgivare är pigg på att betala ersättning för buss- och tågresa, när en anställd redan har tillgång till firmabil. Jag har i detta sammanhang fogat ett särskilt yttrande till betänkandet med anledning av mom. 7 i utskottets hemställan och kommer att återkomma till denna fråga igen.

I flera reservationer har principen med ett konto för resultatutjämning kommit upp. Även Rolf Kenneryd tog upp detta i sitt anförande. Det är helt i överensstämmelse med miljöpartiet de grönas ideologi, och frågan kommer att tas upp i ett större sammanhang i samband med det nya systemet för företagsbeskattning. Jag är säker på att Rolf Kenneryd kommer att glädja sig åt att vi följer denna linje och att vi i dag kommer att stödja de reservationer där principen för de speciella kategorier som sysslar med renskötsel, fruktodling och trädgårdsföretag tas upp. Vi kommer, inte endast på grund av Rolf Kenneryds debattskicklighet, att stödja reservationerna 23 med anledning av mom. 22 i utskottets hemställan, 26 med anledning av mom. 25 i utskottets hemställan och 27 med anledning av mom. 26 i utskottets hemställan.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kamrarens förhandlingar.

ROLF KENNERYD (c) replik:

Fru talman! Jag vill bara bekräfta att jag gläder mig åt detta besked.

LARS HEDFORS (s):

Fru talman! De flesta här tycks vara överens om en sak, nämligen att det svenska systemet för företagsbeskattnig har sina fel och brister. Det råder t.ex. inget tvivel om att detta system är mycket krångligt. Det har efter hand blivit mer och mer svåröverskådligt och komplicerat. Vi vet av bitter erfarenhet, skulle jag vilja säga, att sådant inbjuder till fusk och osund skatteplanering. Det påminns vi om nästan dagligen och stundligen. Invecklade skatte regler är ett relativt litet problem för de stora företagen som har råd att anställa skatteexperter. Men för små och medelstora företag kan det vara ett stort problem och en svår belastning, vilket Rolf Kenneryd var inne på. Är det detta som Kjell Johansson tänker på när han talar om att småföretagsamheten är diskriminerad, är jag beredd att instämma i hans yttrande på den punkten.

Det här har ytterst sin grund i företagsskattens konstruktion med en hög nominell skattesats kombinerad med mycket förmånliga avdragsmöjligheter. Den höga skattesatsen och den smala skattebasen har också skapat ett antal neutralitetsbrister som på sikt har lett till samhällseliga effektivitetsföruster. Skatten har t.ex. genom sin utformning en benägenhet att låsa in kapitalet i äldre, ofta stagnerande företag och samtidigt försvåra kanaliseringen av investeringsmedel till de för framtiden mest lönsamma investeringsobjekten. Andra sådana neutralitetsbrister är att olika slag av investeringar och olika slag av finansieringskällor behandlas olika skattemässigt.

Det finns också anledning att i detta sammanhang hålla ett öga på den internationella utvecklingen. Den svenska ekonomin blir mer och mer internationaliserad. Bolagsskatte reglerna i olika länder får en ökad betydelse för i vilket land ett företag väljer att förlägga sin verksamhet. Och den industrialiserade omvärlden väljer nu att mer och mer förändra sina regler i riktning mot sänkta skattesatser och bredare skattebasen. Det här är någonting som bl.a. Lars Bäckström bör tänka på när han så ivrigt pläderar för att vi i Sverige skall höja företagsskatten. Vi måste tänka på att vi lever i en omvärld där skatterna sänks. I detta sammanhang skulle jag vilja ställa en fråga till Lars Bäckström. Vilka tror han det blir som får betala en höjning av skatterna på företagen? Ja, inte blir det kapitalet. Kapitalet ser alltid till att hålla sig skadeslöst. Det blir de anställda och konsumenterna som i form av högre priser får betala en sådan höjning.

Fru talman! Vi socialdemokrater är övertygade om att det behövs stora förändringar i företagsbeskattnigens utformning. En viktig utgångspunkt för förändringsarbetet måste vara att skatteunderlaget breddas samtidigt som skattesatserna sänks. Det är egentligen ett arbete som redan har inletts. Sedan regeringsskiftet 1982 har riksdagen fattat flera beslut i den riktningen. Vi har sålunda begränsat lagernedskrivningarna och slopat investeringsavdragen och forskningsavdraget. Under samma tid har bolagsskattesatsen sänkts från 58 % till 52 %.

Detta var viktiga och nödvändiga åtgärder, men de var inte tillräckliga. Därför tillsatte regeringen redan 1985 en utredning med uppgift att se över i stort sett hela företagsbeskattnig. Det var Utredningen om reformerad företagsbeskattnig, för enkelhets skull kallad URF. I denna utredning deltog de politiska partierna med liv och lust i arbetet på att utforma ett nytt

skattesystem präglat av enkelhet, neutralitet, effektivitet och rättvisa. Jag tror också att det fanns en ärlig vilja till att uppnå en så bred politisk enighet som möjligt, något som sannolikt är nödvändigt för att vi skall få ett varaktigt och robust skattesystem i framtiden. Utredningen är, som alla vet, färdig med sitt arbete och har tillsammans med övriga skatteutredningar varit föremål för en omfattande remissbehandling. Just nu pågår propositionsarbetet för fullt i finansdepartementet.

Vad händer då under tiden på den politiska arenan, dvs. här i Sveriges riksdag? Ja, man skulle väl egentligen, med tanke på det omfattande arbete som pågått och pågår, ha rätt att förvänta sig en viss avvaktande hållning från de politiska aktörerna, dvs. partier och enskilda ledamöter, men ingalunda. Här kommer man dragande med samma gamla motionskrav som man i vissa fall framfört under det senaste årtiondet och som dessutom i väldigt många fall skulle innebära motsatsen till basbreddning, enkelhet, neutralitet och effektivitet, varom stor enighet råder inom utredningen.

Det är väl ingen överdrift att påstå att motionerna och de reservationer som bygger på dessa i stora stycken är överspelade av utredningsförslag, remissutlåtanden och den senaste tidens konstruktiva politiska arbete med århundradets skattereform. Detta tillsammans med det faktum att de flesta av reservationerna har behandlats i riksdagen under senare år gör att jag inte behöver ta upp kammarens tid med att kommentera varje enskild reservation. Jag nöjer mig med att kort och gott yrka bifall till hemställan i föreliggande utskottsbetänkande och avslag på samtliga reservationer.

Avslutningsvis skall jag dock kortfattat kommentera det s.k. initiativ som skatteutskottet tar i detta sammanhang. Utskottet har uppmärksammat den svåra ekonomiska situation som Sveriges pälsdjursuppfödare just nu befinner sig i. Utskottet anser att näringsens problem är så allvarliga att åtgärder måste vidtagas och föreslår därför att pälsdjursuppfödarna skall få använda till allmän investeringsreserv avsatta medel. Den här åtgärden skall endast gälla vid 1991 års taxering. Det blir alltså fråga om tillfällig hjälp i en svår situation. Utskottsmajoriteten är här, liksom i övrigt, angelägen om att inte föregripa en skattereform genom att införa permanenta särregler för vissa branscher.

LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Fru talman! Lars Hedfors undrade vem jag tror betalar företagsskatterna. Ja, jag tror att företagsskatt först och främst betalas av företagen själva och sedan av ägarna av företagen.

Hur ser man då i USA på detta? Jag har försökt att ta reda på hur det förhåller sig, eftersom man där har tagit sig före att beskatta företagen hårdare när man sänkte inkomstskatten. Jag har därför skaffat en bok från Congress of the United States, Congressional Budget Office. Jag får be om ursäkt för min något knaggliga engelska. Jag vill dock citera vad som står i kongressens rapport under rubriken The Short and the Long Run: "In the short run, economic theory holds that an increase in the corporate tax is paid by the corporation. -- -- As owners of the corporation, the stockholders bear the full tax -- --."

Som jag har tolkat detta menar man att kortsiktigt säger den ekonomiska

teorin att företagen betalar – det är alltså vad jag trodde – och ägarna, aktieägarna, bär hela bördan.

Långsiktigt säger man i samma rapport: "The long-run effects – – –. One milestone in the theory of corporate tax – – – was the model developed by Arnold Harberger, suggesting that all owners of capital bear virtually all of the tax in the long run." Alltså: Långsiktigt betalar alla kapitalägare bolagskatt.

I en not säger man: "– – –owners of capital may bear slightly more or less than 100 percent of the tax, while workers may experience a slight increase or decrease in their wages."

Kapitalägarna betalar således litet mer eller mindre än 100 %, och de anställda får litet mer eller mindre i lön. Men det är väldigt marginellt som dessa påverkas.

Det är den ståndpunkt som man har i USA:s kongress. Jag håller med i det avseendet. Det är något märkligt att en vpk-are i Sverige och experterna i USA:s kongress har samma uppfattning. Uppenbarligen har Lars Hedfors en annan uppfattning. Men jag kan i varje fall säga att jag har hygglig expertis på min sida. Jag är alltså inte alldeles ensam.

Sedan till en annan sak, Lars Hedfors. Vi i vpk instämmer också i den borgerliga kritiken mot att socialdemokraterna har beskattat småföretagen alltför hårt i förhållande till de stora bolagen. Vi är inte så svala som någon trodde. I varje fall håller vi på att bli varmare när det gäller småföretagen. Det framgår också av vår reservation angående företagsbeskattningen.

Jag glömde tidigare att yrka bifall till reservation 19 – mom. 18 – angående skalbolagen, vilket jag alltså härmed gör.

Till sist: Det är riktigt att vi inte kan ta ut hur mycket som helst, som Lars Hedfors sade. Men i Riksdag & Departement, och det är inte en av de vanligaste vänstertidningarna, lanserade och beskrev man utredningen URF under rubriken "Västeuropas lägsta bolagsskatt". Det är vad vi kommer att få efter URF. Som sagt: Det är inte i vpk:s husorgan Ny Dag, utan det är i Riksdag & Departement som den rubriken återfinns.

HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Först några ord med anledning av Lars Bäckström inlägg här om vem det är som egentligen betalar företagsskatten och hur det förhåller sig med uppdelningen på kort resp. lång sikt.

På kort sikt är det klart att företagen betalar en större del. Men hur mycket de på lång sikt kommer att betala beror på flera faktorer. Det beror på marknadsituationen – i vilken utsträckning företagen kan övervältra företagsbeskattningen på konsumenterna. Vissa företag kan faktiskt betrakta skatten som en kostnad, medan företag som befinner sig i väldigt effektiv konkurrens inte har den möjligheten. Då får aktieägarna betala på kort sikt.

Lars Bäckström sade att på lång sikt skulle alla kapitalägare vara med och betala skatten. Ekonomer blir ju citerade här. Då kommer jag att tänka på en av de mest berömda ekonomerna, och det är då ingen mindre än John Maynard Keynes. Han hävdar ju att vi alla på lång sikt är döda, så då kan man inte gärna vara med och betala skatten.

Fru talman! Utan att på något sätt vara överdrivet känslsam måste jag

säga att jag blev djupt rörd när jag lyssnade till Lars Hedfors, som talade sig varm för en företagsbeskattningsreform. Han talade om "århundradets skattereform". Det är naturligtvis att ta i. Även Kjell Johansson var inne på samma beskrivning. Men vi får väl se hur mycket som återstår av reformen före det här århundradets slut.

En fråga skulle jag vilja ställa till Lars Hedfors: Hur kommer det sig att det tog nästan ett århundrade innan ni insåg att det behövdes en reform – först måste ni ju själva använda beteckningen pervers och rutton? Det kunde inte ske på en vecka, eller hur? Men varför har det tagit så förtvivlat lång tid för er att komma till insikt om att systemet måste reformeras?

KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Hugo Hegelands replik gällde inte mig. Jag borde därför inte heller replikera på Hugo Hegeland. Men eftersom han fällde orden att jag skulle ha använt epitetet århundradets reform, eller något liknande, i mitt anförande, vill jag gärna ha sagt att något sådant uttryck inte kommer att återfinnas i protokollet även om Hugo Hegeland läser detta aldrig så många gånger.

Lars Hedfors frågade om det är det invecklade skattesystemet jag tänker på när jag säger att småföretag är diskriminerade. Om det var så, var han beredd att hålla med mig. Ja, till en viss del är det så. Krångel leder ju alltid till att småföretag missgynnas. Men det här är bara en mycket liten bit av det hela.

Sådana evenemang i samband med ett jubileum som en talare nämnde här är det helt otänkbart att ett litet företag skulle få göra avdrag för. Dessutom tror jag att det är helt otänkbart även i stora företag. Men det är en annan historia. Ett litet företag är alltid utsatt för en helt annan granskning än ett stort företag.

Lars Hedfors säger att vi kommer dragande med samma gamla motionskrav. Ja, men det är ju just här som orättvisorna finns. De gamla motionskrav som vi kommer dragande med avser ju medhjälpande maka i småföretag, i fåmansföretag, för vilka det finns en speciell lagstiftning som missgynnar dessa företag. Det är klart att man måste ha rätt att lyfta fram detta i ett motionskrav.

Det gäller då lön till barn i familjeföretag. Det gäller fåmanshandelsbolag, för vilka vi har en lagstiftning som är dels oberättigad, dels onödig. Dessutom är den här lagstiftningen grovt orättvis och diskriminerande gentemot företagen i fråga. Det gäller hyresersättningen i fåmansföretag. Det gäller fåmansföretagsledares bilförmåner. Det gäller egenföretagarnas pensionering. Det gäller arbetsrättsligt skadestånd. Det gäller representationskostnader och föräldrappening. Dessutom gäller det debiteringen av preliminär B-skatt.

Det här är bara några av de motionskrav som är omnämnda.

Det är bara att konstatera att småföretagare som driver rörelsen i form av enskild firma eller handelsbolag är missgynnade på alla dessa områden jämfört med dem som driver de stora företagen.

Jag ställde en enda fråga till Lars Hedfors, som han skulle kunna besvara: Varför kan inte en småföretagare, oavsett företagsform, få teckna pensions-

försäkring på samma villkor som andra företagare och för den delen också löntagare i Sverige?

HUGO HEGELAND (m) replik:

Fru talman! Jag är naturligtvis ledsen om jag missuppfattade att Kjell Johansson använde orden "århundradets skattereform". Däremot har ett stort antal folktoparter gjort det, och tidningsrubrikerna i dag hade detta budskap. På ett sätt är det helt felaktigt, därför att vi vet ännu inte om det blir en reform. Det är fråga om en omläggning, som skall betalas, och vi får se vad det kostar när notan kommer. Nu presenteras bara fördelarna, ungefär som när man bjuder på en representationsmiddag som man ännu inte har betalat räkningen för.

KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! För att inte bringa total oreda i riksdagens replikordning skall jag avstå från att ta upp den här debatten.

ROLF KENNERYD (c):

Fru talman! Lars Hedfors hade förväntat sig en mer avvaktande hållning med hänvisning till pågående utredningsarbete och efterföljande beredning. Jag kan försäkra Lars Hedfors att vi i centerpartiet har intagit en sådan avvaktande hållning i väntan på utredningsresultat och beredning. Det hade varit en helt annan flora om situationen inte hade varit den som Lars Hedfors hänvisade till.

Lars Hedfors följde upp detta med att säga att vi har återkommit med samma gamla motionskrav, som till stor del är överspelade i utredningsarbetet. Då vill jag fråga: Hur kan man påstå att exempelvis våra förslag om slopande av 400-timmarsregeln och förändring av åldersgränsen för lön till barn i fåmansföretag skulle vara överspelade i utredningsarbetet, när företags-skatteskommittén i allt väsentligt har bifallit dem?

Vad gäller utskottsinitiativet inskränker sig Lars Hedfors till att peka på att vi har uppmärksammat problemen och försökt medverka till en lösning, visserligen temporär, men ändock. Varför har då denna skillnad mellan egenföretag och aktiebolag uppstått i majoritetsförslaget, Lars Hedfors, när förutsättningarna är så olika i de båda branscher som nu åtnjuter den möjlighet som jag pekade på i mitt inledningsanförande?

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Lars Hedfors motiverar med en generell och stor gest avslagsyrkandet på samtliga motioner med att skattesystemet skall vara enklare. Det håller vi i och för sig med om, men systemet blir väl inte krångligare om ofoget med avdragsrätt för representationskostnader avskaffas, som vi föreslår i vår reservation. Det är snarare precis tvärtom.

LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Den diskussion som Lars Bäckström och jag för om företagsbeskattningen och vem som i realiteten betalar företagskatterna är mycket intressant. Under vår resa i USA, som Lars Bäckström har talat om, ställde

jag själv ofta till de experter som vi träffade frågan vem som egentligen betalar den skärpta företagsbeskattningen. Jag kan försäkra kammaren att experterna där ingalunda var lika tvärsäkra som Lars Bäckström är, utan de var tvärtom mycket osäkra. Många av dem sade just att den höjda företagsbeskattningen betalas ytterst – det är det som det är fråga om, Lars Bäckström – av konsumenterna i form av höjda priser eller av de anställda i form av sämre löneförmåner. Det hjälper alltså inte att Lars Bäckström läser högt ur kongressrapporten, därför att man där inte går så långt in i problematiken att man undersöker vem som ytterst får betala. Man är rätt naiv om man tror att kapitalet tar på sig sådana här kostnader.

I fråga om småföretagarnas villkor i dagens samhälle är både Lars Bäckström och Kjell Johansson ganska svepande i sin argumentation. De säger att småföretagarna har sämre villkor än bolagen. På vilket sätt har de sämre villkor? Vi ser ju dagligen och stundligen hur småföretagen växer upp som svampar ur jorden i Sverige, och det tyder inte på att de har särskilt dåliga villkor.

Jag talar gärna om århundradets skattereform, men jag förstår att Hugo Hegeland inte så gärna gör det. Han befinner sig i den för honom mycket trista situationen att han står vid sidan om och tittar på när vi genomför århundradets skattereform. Hugo Hegeland och moderaterna är inte med när vi genomför en exceptionellt kraftig marginalsattesänkning, när vi genomför en radikal förenkling av skattesystemet, när vi skapar mycket förbättrade villkor för arbete och sparande, när vi tar upp kampen mot miljöförstörande teknik osv. Och när vi eliminerar orsakerna till skattefusk och skatteplanering är inte Hugo Hegeland och moderata samlingspartiet med. Jag förstår att de då ägnar sig åt en typ av rönnbärsfilosofi, som Hugo Hegeland gör här.

Kjell Johansson säger att de har rätt att motionera. Ja, ni skall självfallet motionera om ni vill göra det. Det jag har försökt peka på är att vi har genomfört ett omfattande utredningsarbete, där landets samlade expertis på skatteområdet har funnits med. Här har man lagt fram förslag, som har prövats i en omfattande remissbehandling. Det vore därför felaktigt, och ett slöseri med resurser, att gå in och göra ändringar nu. Ändringarna skall göras när det hela kan ses i ett större sammanhang.

Rolf Kenneryd aktualiserar återigen 16-årsregeln och 400-timmarsregeln. Som han vet är det någonting som för närvarande diskuteras och bereds i finansdepartementet, och det vore lämpligt att avvakta den beredningen innan man uttalar sig alltför tvärsäkert på den punkten. Bestämmelserna har ju tillkommit för att någon inte skall kunna tillskansa sig ekonomiska fördelar som inte kan förklaras av den verksamhet som bedrivs i företaget i fråga.

Slutligen vill jag ta upp det Gösta Lyngå säger om representationskostnaderna. Det kanske kan vara bestickande med sådana exempel som Lars Bäckström läste upp i sitt inledningsanförande, men då skall man ha klart för sig att de kostnader som företagen har – SAAB i Lars Bäckströms exempel – i mycket stor utsträckning hänför sig till de anställda. Det är inte fråga om någon representation, utan det är något som går till de anställda i form av festligheter och liknande.

Får jag också påminna Gösta Lyngå om att det inte var så länge sedan vi ändrade möjligheterna att göra avdrag för representationskostnader. Vi

skärpte bestämmelserna högst avsevärt. Det innebar bl.a. att man inte skulle få lov att göra avdrag för den del av representationen som bestod av alkoholhaltiga drycker.

LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Fru talman! Om Lars Hedfors tror att jag menar att företagen skulle betala hela sänkningen av inkomstskatterna förstår jag hans inställning. I sådant fall skulle jag hålla med Lars Hedfors. Men vad jag menar är att man i andra länder, vilket RINK påpekar, har låtit företagssektorn vara med och betala. Jag kan förstå logiken i det. Man menar ju att sänkt inkomstskatt inte leder till så stora krav på löneökningar som annars. Man får lägre nominella löneökningar, eftersom mer pengar blir kvar efter skatt. Då får man lugnare löneutveckling. Såvitt jag förstår är en lugnare löneutveckling även ett argument i Sverige för den som står bakom reformen. Alltså gynnas företagen till den delen.

Sedan får man en allmän dynamisk effekt som antagligen leder till ökade vinster. Inte ett öre tar socialdemokraterna i sitt alternativ från företagssektorn. Vi har ett skatteuttag på stora börsbolag i dag som, enligt Familjeföretagens skatteberedning för ett år sedan, ligger på ungefär 10 % på de stora börsbolagen och dubbelt så mycket för de små familjeföretagen. Min poäng är inte att familjeföretagen i och för sig har det oerhört svårt. Min poäng är att de stora börsbolagen har det väldigt mycket bättre än de mindre familjeföretagen. Min poäng är så att säga att likställigheten skall ske när man förbättrar det relativa läget för småföretagen, framför allt genom att skärpa skatteuttaget på vinstgivande storkoncerner, mycket stora vinstgivande koncerner med miljarder i vinst. Vi har dock sådana företag i Sverige i dag.

Lars Hedfors, företagen etablerar sig inte bara där skatten råkar vara lägst. I så fall skulle merparten av svenska företag finnas i tredje världen. Företag placerar sig marknadsoptimalt för att få in intäkter. Företagen ser inte bara på att få bort så mycket skatt som möjligt. Den svenska företagskatten representerar inte mer än 4-5 % av lönekostnaderna, inte mer än så. Där finns ett mycket gott utrymme för att skattebelägga företagen. Sverige har i dag en låg effektiv bolagsbeskattning, och vi kommer att få en ännu lägre effektiv bolagsbeskattning. 2,8 miljarder sade skatteutredarna att man skulle ta in från företagssektorn. 1,8 miljarder av dessa var engångseffekter av avskaffningen av fonder. Så sänker man arbetsgivaravgifterna med 2,8 miljarder. Man tar alltså inte in ett enda öre, utan får minus.

I USA, t.o.m. i det republikanska Reaganska USA, vågade man sig på big business. Det är detta som är felet med den svenska modellen vad gäller företagsbeskattningen, att man inte vågar sig på de stora. Vi har så goda marknadsförutsättningar med arbetskraft, med infrastrukturer att vi ändå har en god marknad för svensk företagsamhet. Under rekordåren följde vi inte en väg som bara byggde på vinstmaximering. Vi hade en utveckling som byggde på nya produkter, ny teknologi, know how. Det är den utvecklingen som tryggar en långsiktig framgång. En vinstmaximerad framgång blir en temporär framgång, icke långsiktig. Det är min poäng.

Vi menar alltså att det borde ha varit möjligt att i dag genom företagsskatterna ta in i vart fall drygt 20 miljarder, icke mer. Det borde ha varit möjligt

att få ut ett effektivt skatteuttag på i alla fall 5 miljarder mer. Då hade man kunnat finansiera t.ex. den skattereduktion som skall utgå till låginkomsttagarna med ökad företagsbeskattning.

Lars Hedfors säger att den kongressrapport som jag har i min hand inte går så djupt. Detta är en kongressrapport på många hundra sidor från USA:s kongress, som har mycket god ekonomisk expertis till sitt förfogande. Jag tror inte att det finns någon motsvarande studie inom RINK eller URF som har belyst vem som har betalat företagsskatterna. Den kanske inte går nog djupt, men det finns ingen utredning som Lars Hedfors kan hänvisa till som går djupare i denna fråga. Därför tycker jag att den står sig gott. Det är till yttermera visso i slutänden en fråga om facklig styrka. Men i det fallet har vi snarast bättre facklig styrka än man har i USA, med deras mycket svaga fackföreningar. Trots det kommer man i USA fram till att det är kapitalägare och företagare som huvudsakligen betalar bolagsskatten.

HUGO HEGELAND (m):

Fru talman! Lars Hedfors slår återigen på känslorsträngarna. Han tyckte hysa ett visst medlidande med oss moderater, som står utanför skatteomläggningen. Framför allt tryckte han på att man nu föreslår exceptionella marginalskattesänkningar. Nej, det är vi inte alls ledsna för. Jag är tvärtom glad att vi står utanför denna uppgörelse, för dessa exceptionella marginalskattesänkningar beror på att vi har haft exceptionella marginalskattehöjningar.

Det hela visar att det är det höga skattetrycket som är det avgörande problemet. Därför har det nu kommit fram att det skattesystem som vi har haft under många år inte fungerar. Systemet har accepterats. Ingen har reagerat, i varje fall inte på vänstersidan. Men ju högre skattetrycket har blivit, desto mer uppenbart har det blivit att detta system inte går att ha. Vad säger då socialdemokraterna? Jo, vi får ha ett annat skattesystem som vi kan ta ut lika höga skatter med. Det, säger vi, är helt uppåt väggarna. Om vi verkligen skall få en reform som gynnar arbete och sparande måste vi sänka det totala skattetrycket.

Det sägs att villkoren för arbete förbättras genom denna omläggning. Det är inte alls säkert. Om jag räknar villkoren för arbete i form av den ersättning jag får när jag arbetar och använder den ersättningen för att betala bostad och konsumtion, kommer marginalskattesänkningen att tas tillbaka genom ökade bostadskostnader, ökade konsumtionsutgifter, dyrare el och annan service. Genomsnittsinkomsttagare kommer att till sista öret få betala denna omläggning. Därför förbättras inte villkoren för arbete på något sätt genom detta. Villkoren förbättras bara om vi sänker det totala skattetrycket.

Det sägs även att sparandet gynnas. Inte gynnas det nu när pensionssparandet plötsligt skall beskattas med 15 resp. 10 %. Det går inte in i mitt huvud i varje fall.

Det är den fortsatta ökade beskattningen som är det avgörande problemet. Det är därför vi måste ha ned den. Sedan kan man utforma skattesystemet på alla möjliga sätt, med hänsyn till den skattenivå man vill lägga sig på. Det primära är att man vill ha en så hög skattenivå och att man därför lägger om skattesystemet, så att man fortfarande kan ta ut dessa orimliga skatter. Det tycker jag är en mycket viktig punkt att komma ihåg. Det är huvudför-

klaringen till att vi moderater inte kan gå med på denna omläggning. Vi anser att detta är den primära orsaken till de problem vi har, inte själva den tekniska sidan.

KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Hela mitt första anförande och hela min första replik ägnade jag åt att sakligt beskriva ett antal punkter där mindre företag, huvudsakligen sådana som bedrivs i form av enskild firma och handelsbolag, är missgynnade i skattehänseende. Då säger Lars Hedfors att jag uttrycker mig ganska svepande – när jag har en konkret exemplifiering beträffande de punkter där man är missgynnad.

Sedan drar Lars Hedfors till med att vi ju dagligen ser hur småföretag växer upp som svampar ur jorden i Sverige. Var finns den statistiken? Den är nog Lars Hedfors ensam om; jag har i alla fall inte sett den. Jag har sett *en* statistik, som säger att konkurserna slår rekord i Sverige, trots att vi har en utpräglad högkonjunktur. Men det vill jag inte åberopa, för det är inte betecknade för läget inom småföretagen i dag. Det är en konstighet som inte ens jag begriper mig på.

Nu är det slöseri med resurser, säger Lars Hedfors, att rätta till de här orättvisorna som jag har pekat på. När hela Sveriges samlade skatteexpertis har suttit och utrett de här sakerna, då är det slöseri att rätta till det nu! Men saken är ju den, att i utredningarna har hela Sveriges samlade skatteexpertis kommit fram till att det är alldeles otillständigt att det skall vara på det här sättet när det gäller skatten, och man föreslår förändringar.

Jag ställde en enda fråga. Envis skall man vara – det har andra också sagt – och jag ställer frågan på nytt: Varför skall inte en liten företagare i Sverige få teckna en pensionsförsäkring på samma villkor som gäller för alla andra företagare och löntagare i Sverige? Om Lars Hedfors vill ha en upplysning, så kan jag tala om att även på den punkten har Sveriges samlade skatteexpertis, som Lars Hedfors uttrycker det, sagt att det är helt otillständigt att det skall vara på det här sättet, och man föreslår att vi skall ändra på det. Varför skulle inte vi ha kunnat göra det i skatteutskottet, Lars Hedfors, när det gäller en så enkel åtgärd som att medge avdrag på rörelsebilagan i stället för på huvudblanketten? Varför har det år efter år varit omöjligt att göra en så otroligt enkel ändring i det svenska skattesystemet?

LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Beträffande egenföretagarnas pensionering är det ju så – och det känner säkert Kjell Johansson till – att vi har diskuterat den frågan vid ett flertal tillfällen i skatteutskottet. Och skatteutskottet har enhälligt sagt att det är någonting som inte är riktigt bra på den punkten, att vi måste se över detta – och man har t.o.m. uppmanat regeringen att göra det.

Nu föreligger två utredningar, RINK, reformerad inkomstbeskattning, URF, utredningen om reformerad företagsbeskattning, som båda två har förslag som kommer att eliminera den här asymmetrin. Då är det väl rimligt att man avvaktar och ser vad som blir resultatet av dessa utredningars förslag innan man tar ställning här i Sveriges riksdag. Det är rimligt att man får ta ett helhetsgrepp på de här problemen och se vad lösningen kan bli, och att

man sedan diskuterar detta. Jag skulle vilja råda Kjell Johansson att försöka ge sig till tåls en liten aning på den punkten.

Kjell Johansson tar upp alla de reservationer i det här betänkandet där folkpartiet har sina namn med. Det är bara att konstatera att det finns sådana reservationer. Det konstiga med de reservationerna är att många av dem går stick i stäv mot de förslag som finns i utredningarna, framför allt i URF. I URF är alla, inkl. folkpartirepresentanten, överens om att man skall försöka bredda basen så mycket som möjligt. Men i många av dessa reservationer, framför allt reservationer från moderata samlingspartiet och folkpartiet, gör man precis tvärtom. Man förespråkar det ena avdraget efter det andra, och på det sättet kommer skattebasen att bli smalare. Någon konsekvens och logik måste man väl begära även av folkpartister och moderater i det här sammanhanget.

Hugo Hegeland fortsätter naturligtvis att kritisera skattereformen, och jag kan inte frigöra mig från tanken att det är litet av rönnbärsfilosofi nu när man inte är med och genomför de kraftiga marginalsattesänkningar som det är fråga om. Men det finns ju inte mycket att göra åt det, och vi har kanske ingen anledning att fördjupa oss i den diskussionen just nu.

Till Lars Bäckström vill jag rikta en liten kommentar: Det är faktiskt inte så att utredningen om reformerad företagsbeskattnig inte sätter av ett enda öre till finansieringen. Man avsätter ungefär en miljard kronor, som framför allt bankväsendet kommer att få skjuta till. Det är i och för sig inte mycket pengar i det här sammanhanget.

Får jag slutligen påminna Lars Bäckström om att vi inte lever i ett isolerat samhälle. Vi har en industrialiserad omvärld med effektiv framställning av produkter, och vi måste försöka konkurrera med denna omvärld. Det kan inte hjälpas – hur man än vrider och vänder på frågan så är företagskatten en viktig konkurrensfaktor i detta sammanhang. Och när omvärlden sänker beskattningen av företag – de flesta länder gör det – kan inte vi sätta i gång med några kraftiga höjningar.

KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! Jag är ledsen över att behöva förlänga den här debatten. Men Lars Hedfors måste faktiskt också lägga band på sig om debatten skall ta slut någon gång.

Att påstå att vi i skatteutskottet i full enighet år efter år skulle ha varit överens om att detta med pensionsförsäkringen måste ändras, och sedan hänvisa till att den saken måste skjutas på framtiden – det är fullständigt barockt, fullständigt otroligt. Vad har vi Sveriges riksdag till, om vi inte skall rätta till det som är felaktigt, enligt vad vi från samtliga partier är helt överens om? Den beskrivning som Lars Hedfors gör kan verkligen inte jag, och jag tror knappast någon annan heller, svälja.

Sedan talar Lars Hedfors om breddad skattebas, och det är så att jag får hjärtat i halsgropen. Vi har i reservationer gått emot att medhjälpande maka i företag missgynnas av skattereglerna. Vi har gått emot att barn i familjeföretag missgynnas, att fåmansbestämmelser missgynnar mindre företagare osv. Är det den breddade skattebasen som Lars Hedfors vill införa? Vilka ytterligare orättvisor är det som skall införas när Lars Hedfors skall bredda

skattebasen? Den tolkningen av begreppet breddad skattebas hoppas jag verkligen att Lars Hedfors är ensam om i Sveriges avlånga land.

LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Fru talman! Till Lars Hedfors vill jag säga att om vi hade tagit in t.ex. 3 miljarder från företagssektorn, hade man kunnat låta bli en bensinskattehöjning på 50 öre. Med Lars Hedfors sätt att se slår ju ökade företagsskatter omedelbart mot konsumtionsutrymmet genom att lönenivån hålls nere. Jag delar inte Lars Hedfors uppfattning. Men om man har den utgångspunkt som Lars Hedfors har, skulle t.o.m. höjda företagsskatter vara åtstramande på konsumtionen. Det är felaktigt i och för sig. Vi har i Sverige haft en extremt hög vinstökning som saknar motstycke, och vi har haft en börsyra. Börsen har inte ökat till 1 000 miljarder på grund av att vinsterna i Sverige har gått ner, eller på grund av att vi har haft en alltmer stigande bolagsbeskattning.

Familjeföretagens skatteberedning, som förvisso icke är en vänsterorganisation, skrev i en av sina rapporter: "För börsbolagen sjönk skattebelastningen från 10 till 8% under perioden 1984-1986." Skattenivån sjönk. Vi har en låg företagsskatt. Svenska Dagbladets ekonomiske journalist skrev som analys av URF: "Det är svårt att se hur utredarna tror att skatteuttaget skall öka. Det kommer tvärtom att minska på de stora börsbolagen." Med ett enda litet undantag: på banksidan. Men det är alltså ett undantag. Den generella bilden kommer troligtvis att bli ett minskat skatteuttag på företagssektorn.

Lars Hedfors talar om 1 miljard. Det är alltså 1 miljard i löpande tillskott. Vidare sänker man arbetsgivaravgiften med 2,8 miljarder. Det blir alltså ett underskott i löpande finansiering framöver.

Men jag tror att socialdemokratin kommer att få värdera om. Dagens Nyheter skrev: Antikapitalistiska finansieringsmetoder är inte på modet hos socialdemokratin just nu. Det är sant. Men modet växlar, som bekant!

LARS HEDFORS (s):

Fru talman! Låt mig bara i all korthet säga till Lars Bäckström att det är alldeles riktigt att vi har haft en kraftig vinstutveckling i de svenska företagen. Men jag vill också påminna om att vi har genomfört ett stort antal åtgärder för att kapa vinsterna – vinstdelningsskatter och vinstskatter, omsättningsskatter, engångsskatter, osv. Det får Lars Bäckström inte glömma bort.

Låt mig sedan säga några ord till Kjell Johansson. När det gäller egenföretagarnas pensionering kan jag citera vad skatteutskottet sade för ett och ett halvt år sedan, nämligen: Utskottet förutsätter att regeringen lägger fram förslag som undanröjer olikformigheterna i de nuvarande bestämmelserna.

Nu finns det alltså på den punkten förslag från två utredningar som övervägs i regeringskansliet. Varför i fridens namn kan Kjell Johansson inte lugna sig tills det är färdigberett i regeringskansliet? Det är min fråga.

Slutligen till skattebasen. Det är klart att om man föreslår ökade och större avdrag, Kjell Johansson, minskar man skattebasen. Det finns flera reservationer – jag skall inte ta upp tiden med att citera dem – som folkpartiet

varit med om och där man pläderar för ökade eller nya avdrag. Genomför man dem minskar man skattebasen.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Jordbruksbeskattning

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 14 §.)

13 § Jordbruksbeskattning

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1989/90:SkU7 Jordbruksbeskattning.

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! I samband med gårdagens presskonferens fick vi beskedet att regeringen har för avsikt att höja skattepliktsgränsen för förmögenhet till 800 000 kr. Besked om att, i enlighet med företagsskattekommitténs betänkande, undanta det arbetande kapitalet i små och medelstora företag från förmögenhetsbeskattning lyser fortfarande med sin frånvaro. Jag väntar mig att den socialdemokratiska representanten under den här debatten ger besked på den punkten.

Utskottsmajoritetens skrivning är enligt vad jag kan förstå numera överspeland. Under tiden mellan utskottsbeslut och dagens debatt har våra skatter som bekant varit föremål för en omfattande diskussion i en liten krets på toppnivå. Det resulterade under gårdagen i en del besked från regeringens sida. Med ledning av föregående debattrunda kan man kanske ifrågasätta om ni, folkpartister och socialdemokrater, är riktigt på det klara med hur ni skall ha det, men det lät i varje fall så i går.

Jag vill i varje fall ha ett klart besked av Bruno Poromaa, om uppgörelsen med folkpartiet innehåller denna viktiga förändring när det gäller förmögenhetsbeskattningen av det arbetande kapitalet i små och medelstora företag.

Fru talman! Det är helt ofattbart att vi har en förmögenhetsbeskattning av det arbetande kapitalet i små och medelstora företag. Substansvärdet av en plog i jordbruket eller en svarv i den mekaniska verkstaden förmögenhetsbeskattas! Företagen dräneras på pengar, som i stället med fördel kunde användas för utveckling.

När det gäller jordbruket är det mycket viktigt att förmögenhetsskatten på det arbetande kapitalet slopas, i synnerhet som man nu står inför stora förändringar av verksamheten. Jag väntar mig ett besked i positiv riktning från Bruno Poromaa.

I reservation 2 i betänkandet har vi moderater påpekat vikten av att den kommande fastighetstaxeringen avseende jordbruksfastigheter inte leder till en höjning av det totala skatteuttaget avseende lantbrukstaxeringen. Jag konstaterar att vi är ensamma om det synsättet. Folkpartiet har, i ljuset av uppgörelsen med socialdemokraterna, aviserat en skattehöjning. Det är i varje fall ett besked. Socialdemokraterna och centern förväntar sig att regeringen skall ta initiativ i frågan. Med utgångspunkt i ägerandet när det gäller villabeskattningen kan jag säga att den nya fastighetstaxeringen med

all säkerhet kommer att innebära höjda skatter för jordbruket. Nya problem staplas på oss, av stora problem redan tyngda bönder! Oroade jord- och skogsbrukare vill ha besked om vad som skall hända.

I reservation nr 5 tar vi upp en viktig fråga som gäller avdragsrätt för styrkta lantmäterikostnader i samband med strukturrationalisering. En sådan positiv beskattningsåtgärd skulle stimulera till bildande av rationella enheter. Dalarna skulle ha en klar fördel av denna beskattningsförändring. Man frågar sig då: Varför ställer socialdemokraterna inte upp på denna förträffliga idé, som på frivillig grund kan förbättra strukturen på jordbruksenheterna i Dalarna?

Alla partier talar om vikten av en levande landsbygd. I den pågående skattedebatten glömmar man oftast detta löfte. Det ena skatteförslaget efter det andra missgynnar landsbygden och dess utveckling. Ett sådant förslag är att slopa avdragsrätten för reparationer och underhåll av mangårdsbyggnader på jordbruksfastigheter. Genom att även i framtiden tillåta avdrag för detta ändamål stimulerar man till en gynnsam utveckling i glesbygden. Jag beklagar att även centern torde ha för avsikt att följa sossarna i denna glesbygdsofientliga fråga. Slopandet av avdragsrätten kommer också att medföra att en stor del av landsbygdens kulturbyggnader på sikt får ett försämrat underhåll. Försvinner avdragsrätten har man inte längre råd att underhålla på ett fullgott sätt.

Med det sagda, fru talman, yrkar jag bifall till samtliga reservationer i det här betänkandet som innehåller moderata namn.

LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! Efter att i tidigare betänkande i dag ha behandlat Förenata Staternas budgetunderskott kan man naturligtvis tycka att det är litet avslaget att tala om avdragsrätten för reservverk i svenskt jordbruk. Men det tillhör ju vår vardag; här växlar det verkligen mellan större och mindre frågor. Frågan är vilka ärenden som är viktigast – det må vi kanske också ha en debatt om.

Fru talman! I dessa de många skatteutredningarnas tid kan det givetvis ligga något i att man bör avvakta utredningarnas förslag för att rätta till felaktigheter, inte minst i beskattningen av företag, i detta fall även jordbruksbeskattningen, som detta betänkande handlar om.

Utskottets majoritet har naturligtvis utnyttjat detta till max. I praktiskt taget varje delfråga som tas upp i betänkandet hänvisar utskottsmajoriteten till utredningar eller översyner som är på gång.

Detta är i och för sig ett redan tidigare klassiskt sätt att enkelt finna skäl att avstyrka motioner, inte minst på företagsidan. Jag vet t.ex. inte i hur många betänkanden om företagsbeskattning under senare år som ordet staketmetoder har använts för att lättvindigt avskryva och avstyrka motioner.

I de yttersta av dessa dagar har en i all hast tillsatt utredning om särskild redovisningsmetod för enskild näringsverksamhet lagt fram ett förslag. Där berörs, såvitt jag förstår, frågor om staketmodellen. Jag utgår givetvis från att såväl denna utredning som översynen av förmögenhetsbeskattningen i enskild näringsverksamhet tar bort de skevheter som i dag finns i beskattningen av arbetande kapital i våra företag.

Det enklaste sättet enligt folkpartiets sätt att se är att slopa förmögenhetsbeskattningen av arbetande kapital i de mindre och medelstora företagen. Det handlar om tillgång till riskvilligt kapital. Alla borde inse att en beskattning av detta kapital innebär en belastning för företagen i den alltmer hårdnande konkurrensen, inte minst med utlandet.

Fru talman! Även om vi nu enligt majoriteten i utskottet väntar på resultatet av översynen i finansdepartementet, kunde det vara intressant att få veta hur utskottets socialdemokrater ser på frågan. Får vi bort förmögenhetsskatten på arbetande kapital eller hur blir det? En liten vink kan vi väl få!

Jag yrkar bifall till reservation nr 1.

Fru talman! Inför de nya fastighetstaxeringar som nu väntar oss är oron på många håll stor för vilka ekonomiska effekter de höjda taxeringsvärdena kommer att få, främst i form av genomslag på fastighetsskatten och självfallet även på förmögenhetsskatten.

Det betänkande som vi nu behandlar berör ju 1992 års lantbrukstaxering. Vi i folkpartiet anser – liksom vi tidigare gjort – att fastighetsägarna i förväg måste få besked om skatteeffekterna och att det dessutom behövs justeringar av både fastighets- och förmögenhetsskatten för att inte de nya värdena skall få fullt genomslag vid höjd fastighets- och förmögenhetsskatt. Inte minst är det viktigt att här ta hänsyn till de väntade regionala variationerna. Det gäller naturligtvis såväl 1990 års småhustaxering som 1992 års lantbrukstaxering, som vi nu diskuterar. Om detta begär vi ett tillkännagivande från riksdagen till regeringen i reservation nr 3, till vilken jag yrkar bifall.

Fru talman! Slutligen vill jag ta upp en kär gammal fråga. Tillsammans med min partikollega Gudrun Norberg har jag under flera år motionerat om att riksdagen bör medge direktavskrivning av hela anskaffningskostnaderna när det gäller inköp av reservverk i jordbruket. Syftet med vårt förslag är att stimulera lantbrukarna till att investera i reservverk för att de skall kunna klara framför allt djurhållningen vid strömavbrott, som ju förekommer ett antal gånger per år på många ställen i vårt land. Det är viktigt att just tillgängligheten till reserveverk ökar och ett enkelt sätt vore därför att stimulera till en sådan investering genom att tillåta direktavskrivning. Det handlar om investeringar i storleksordningen ca 30 000 kr. inkl. installation. Investeringar av den här typen borde få förtur i lantbrukets investeringsprogram. En direktavskrivning kan då bidra till att vara en morot för att skaffa reservkraft. Detta är inte bara en fråga för den enskilde lantbrukaren, utan faktiskt för hela bygden – ja, det är en angelägenhet också för hela nationen att ha en god beredskap på detta område.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Jag konstaterar att Leif Olsson accepterar en skattehöjning när det gäller jordbruket efter den kommande fastighetstaxeringen 1992. Genom att gå med på en förhandlingsuppgörelse med socialdemokraterna i går bidrog ni som ett steg på vägen till att höja villabeskattningen med 1,3 miljarder kronor, vilket drabbar också taxeringen av jordbrukets mangårdsbyggnader 1992.

Jag konstaterar att det blir höjda fastighetsskatter och höjd bostadsbeskattning även för lantbruket 1992.

Jordbruksbeskattning

LEIF OLSSON (fp) replik:

Fru talman! Det totala skattetrycket är ett begrepp för sig som jag anser att vi borde ta med i den här debatten. I den stora uppgörelse som nu skall föreläggas riksdagen och som jag hoppas skall gå igenom handlar det ju om ett totalt sänkt skattetryck i storleksordningen 6 miljarder kronor.

Men att som moderaterna vill i sin reservation göra ett uttalande i en speciell fråga, nämligen att nya taxeringsvärden inte i något fall skall leda till höjning av skattetrycket för en speciell grupp, anser jag vara helt omöjligt att i dag ställa sig bakom. Det innebär att riksdagen skulle skriva ut något slags fribrev för viss typ av fastigheter och viss typ av grupper, i det här fallet lantbrukarna.

Som jag ser det är skattereformen, om den går igenom, bra för alla grupper. Folkpartiets inställning är fortfarande den att effekterna på nya taxeringsvärden skall beaktas före reformens ikraftträdande. Detta trodde jag att vi var överens om. Vår reservation är ju för övrigt uppbyggd just på en moderat motion, nämligen Sk406. Det borde Karl-Gösta Svenson nästan applådera i stället för att kritisera.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Vi accepterar inte några skattehöjningar till följd av nya taxeringsvärden. Vi vill fortfarande bibehålla den nivå på skatten som vi har. Den är tillräckligt hög när det gäller såväl villaboende som jordbruk. Vi vill minimera effekterna av en ny sådan fastighetstaxering och inte se att den får genomslag i nya höjda skatter.

Vi såg vid uppgörelsen i går att folkpartiet uppenbarligen inte delar den uppfattningen. Det märkliga är att man i våras var överens med moderata samlingspartiet om införandet av ett moratorium när det gäller villabeskattning inför 1990. Man har nu gått ifrån detta och i stället följt socialdemokraterna genom att gå med på att höja skatten för villaägarna fr.o.m. beskattningsåret 1990. Det är effekterna av folkpartiets politik.

LEIF OLSSON (fp) replik:

Fru talman! Som jag tidigare påpekade diskuterar vi faktiskt 1992 års lantbrukstaxering. Jag upprepar här vad vi uttalade i reservation 3, nämligen att lantbrukstaxeringen inte bör få fullt genomslag i höjd fastighetsskatt.

Vad RINK föreslår är ju dessutom att småhus på lantbruk, vilka bebos av ägaren, i princip skall beskattas som andra privatbostäder. Detta gör att det är ännu viktigare att riksdagen bifaller folkpartiets reservation 3 för att man i god tid skall få besked om effekterna och för att den nya taxeringen inte skall få fullt genomslag i höjd fastighetsskatt. Något annat kan vi i dag inte dela ut några fribrev på.

HÅKAN HANSSON (c):

Fru talman! Detta betänkande om jordbruksbeskattning och det förra betänkande vi behandlade gäller ju i mycket hög grad samma frågeställningar.

Därför finns det inte någon anledning att återupprepa diskussionen från föregående betänkande.

Jag vill påminna om att när vi diskuterar jordbruksbeskattningen berör också denna en ganska betydande del av svenskt näringsliv. Vi hörde nyss att småföretagens antal utgör 352 000 – om jag minns rätt. Även jordbrukssektorn är en stor småföretagssektor med uppemot ett drygt hundratusental hel- eller deltidsaktiva småföretagare. Därför spelar företagsbeskattningen och utformningen av denna en viktig roll också för dessa grupper.

Jag vill i likhet med de två tidigare talarna betona nödvändigheten av att problemet med beskattning av egenföretagarna nu äntligen blir löst. Jag, liksom flera andra talare, inser att vi inte kan åstadkomma detta i dag, men det kan bli aktuellt med en lösning i samband med diskussionen om företagsbeskattning i stort. Det är viktigt att förslag i den riktning som Sven-Olof Lödins utredning om särskild redovisningsmetod kommit fram till tas med i en skattereform. Det är inte desto mindre viktigt att hålla liv i debatten kring frågor som vi tillsammans med moderaterna och folkpartiet har drivit åtskilliga gånger i denna kammare, bl.a. frågan om förmögenhetsbeskattning. Jag vill gärna fråga socialdemokraternas representant i denna debatt hur socialdemokraterna inför skattereformen egentligen ser på frågan om slopande av beskattning av arbetande kapital. Detta är och förblir en oerhört central fråga för småföretagandet i stort.

Låt mig kort nämna något om lantbrukstaxeringen 1992. Från centerens sida har vi inte avgett någon reservation och inte heller yrkat bifall till moderaternas motion just med tanke på att man i denna motion – precis som Leif Olsson sade – redan nu vill ha ett beslut om att den nya lantbrukstaxeringen inte skall leda till skattehöjningar. Men jag vill säga till både Bruno Poromaa och Karl-Gösta Svenson att vi har kraftfullt skrivit in i utskottsbetänkandet att reglerna för lantbrukstaxering måste omprövas i samband med den nya taxeringen, så att denna inte får orimliga konsekvenser. Det är det som är utgångspunkten för vårt uttalande när det gäller detta betänkande.

Jag kan hålla med Karl-Gösta Svenson om att det med erfarenheterna hittills finns anledning till oro för hur sådana här frågor hanteras av regeringspartiet. Men eftersom detta handlar om 1992 års taxering, får vi säkert tillfälle till att hålla ögonen på utvecklingen.

Jag tackar för den omsorg om landsbygdens utveckling som här visas från olika håll – jag skall komma ihåg det till debatterna i fortsättningen.

Vad beträffar mangårdsbyggnader vill jag bara säga att det är en brist att vi hela tiden måste skjuta frågor framför oss med hänsyn till den pågående diskussionen om en ny skattereform. Jag tycker inte att vi redan nu skall avslå förslag som inte ens är verklighet.

Fru talman! Jag tänker inte gå in på de andra områdena här, utan jag vill bara avslutningsvis yrka bifall till samtliga reservationer som centerpartiet har undertecknat.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Det hade nog varit på sin plats att Håkan Hansson hade talat om vilken centerpartiets inställning är när det gäller avdragsrätten för man-

gårdsbyggnad. Delar ni RINK:s uppfattning i den frågan, att avdragsrätten skall slopas?

När det gäller 1992 års taxering av jordbruksfastigheter hade det väl också varit på sin plats att man från centerns sida hade ställt upp för den moderata reservationen, just för att väcka opinion och skapa intresse för att jord- och skogsbrukare får det besked de så väl behöver, om de skall förvänta sig nya ökade skatter efter 1992 eller inte. De har problem den dag som i dag är – det vet väl Håkan Hansson – och förväntas få svåra problem i samband med de strukturförändringar som vi står inför. Det hade allt varit på sin plats att centerpartiet hade ställt upp klart och entydigt för den kategorin, i stället för att låta den förvänta sig nya skatter.

HÅKAN HANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag förstår att det är frestande för Karl-Gösta Svenson att se till att det efter den här debatten publiceras i Vi och Vår Landsbygd att centern inte är för att motverka höjd beskattning på lantbruksfastigheter 1992.

Men det finns faktiskt de bland dem som äger lantbruksfastigheter i dag som kanske inte tillhör dem som har det så svårt. Jag tackar för omtanken om lantbruksnäringen och de omställningssvårigheter som den står inför, men det finns också en grupp som har haft andra syften med sina förvärv av lantbruksfastigheter. De har bidragit till att priset på jordbruksfastigheter har stuckit i höjden, vilket har bidragit till att prismarknaden i dag är sådan att det inte går att leva på jordbruket. Då kommer vi in på jordförvärvslagen och liknande; det kan vi ta upp i något annat sammanhang.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Bara en kort kommentar till det allra sista.

Vi har sett i en nyligen avlämnad utredning från professor Sören Wibe, att jordförvärvslagen inte alls haft någon sådan betydelse. Snarare har den varit hindrande för utvecklingen av landsbygden. Sören Wibe har alltså helt anammat den politik som vi har fört i frågan om jordförvärvslagen.

HÅKAN HANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill bara konstatera att Karl-Gösta Svenson och jag kanske inte riktigt har samma referensramar på det jordbrukspolitiska området. Det må vara.

Att i dag säga att lantbrukstaxeringen 1992 inte får innebära en enda kronas höjning av fastighetsskatten, som ju egentligen var innebörden av ert krav, menar vi är orimligt.

BRUNO POROMAA (s):

Fru talman! Det betänkande som nu behandlas är föranlett av åtta motioner, som tar upp frågor som har anknytning till beskattning av jordbruk. Motionerna har väckts under den allmänna motionstiden under föregående riksmöte. Ett flertal av dem har också varit föremål för riksdagens ställningstagande vid tidigare tillfällen. Det ställningstagande som riksdagen då har gjort, nämligen avslag på motionerna, har motionärerna inte kunnat acceptera, utan det har fått till följd att de har återkommit. Man har ändrat på

datum, och sedan har det varit en ny, fräsch motion som lämnats till riksdagen för förnyad prövning.

Utskottets behandling av motionerna har resulterat i sju reservationer, vilka jag i korthet skall kommentera.

Jag vill då först beröra de reservationer som riksdagen så sent som under riksmötet 1987/88 avslog, nämligen reservationerna 4 om reservverk och 5 om lantmäterikostnader. I de båda fallen hänvisar utskottets majoritet till de tidigare ställningstagandena, och jag yrkar således avslag på reservationerna.

När det sedan gäller reservation 6 om arbetsmiljön, vill utskottsmajoriteten bl.a. hänvisa till det arbete som påbörjats i den s.k. arbetsmiljökommissionen, som före den 30 juni nästkommande år skall redovisa en kartläggning av arbetsmiljöproblemen på olika områden. Den skall också, vilket här är av betydelse, redovisa förslag till ekonomiska styrmedel som man bör skapa för att få till stånd en bättre arbetsmiljö. Därutöver skulle jag också vilja peka på det beslut som vi tog här i kammaren under vårsessionen om införandet av en tillfällig arbetsmiljöavgift. De pengarna kommer att förvaltas av arbetsmiljöfonden, och avsikten är att de så småningom skall användas till olika investeringar i syfte att förbättra arbetsmiljön där sådana förbättringar är nödvändiga – och där är inte jordbruket undantaget.

I den sista reservationen vid betänkandet krävs att rätten att dra av kostnader för reparation av bostäder i jordbruk skall bibehållas. Enligt utskottsmajoriteten finns det i dag ingen anledning att tillmötesgå det förslaget, eftersom det i dagsläget inte finns något förslag från regeringen att göra en sådan förändring – det är ju RINK som har föreslagit detta. Det är alltså inte aktuellt i dag.

Avslutningsvis vill jag något kommentera de tre första reservationerna i betänkandet.

När det gäller den första reservationen vill jag hänvisa till de tre utredningar som under försommaren har presenterat sina förslag om inkomstbeskattningen, företagsbeskattningen och de indirekta skatterna. Det omfattande arbete som dessa utredningar har åstadkommit kommer nu efter en bred remissbehandling att resultera i förslag från regeringen, som till stora delar förhoppningsvis tillmötesgår reservanternas bakom den första reservationen. Som också framkommit i bl.a. massmedia, har regeringen under gårdagen meddelat att man har för avsikt att framlägga ett förslag om en kraftig höjning av skiktgränserna inom förmögenhetsbeskattningen. Det måste väl också vara något som kan anses till vissa delar tillmötesgå reservanternas önskemål? Detta får bli mitt svar till samtliga borgerliga ledamöter på den fråga som jag har fått i deras anföranden.

Om de två sista reservationerna, nämligen nr 2 och nr 3, som handlar om 1992 års lantbrukstaxering, vill jag säga att jag tycker man är tidigt ute. Det är moderaterna och folkpartiet som står för dessa reservationer, som är identiskt lika så när som på en mening. Moderaterna vill att skattskyldiga i vart fall något år i förväg kan få besked om att en fastighetstaxering inte kommer att tillåtas resultera i kraftiga skattehöjningar, medan folkpartiet framhåller att de skattskyldiga i förväg bör få besked om skatteeffekterna av en fastighetstaxering. Enligt vår uppfattning är det svårt att tillmötesgå sådana öns-

kemål, eftersom beskattningsreglerna hitintills regelmässigt har omprövats i samband med att resultatet av en ny allmän fastighetstaxering blivit känt. Det är knappast troligt att 1992 års taxering av lantbruksenheter blir ett undantag.

Fru talman! Med det här har jag kommenterat samtliga reservationer, och jag vill avsluta med att yrka avslag på alla dessa och i övrigt yrka bifall till hemställan i detta betänkande.

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! I TV i går kväll såg vi statsminister Ingvar Carlsson tala på en presskonferens. Bruno Poromaa. Han informerade om att socialdemokraterna och folkpartiet nu var överens om – som jag kallar det – skatteomläggningen. Statsministern hänvisade till de tre utredningar som föregått de senaste fem veckornas intensiva förhandlingar med två borgerliga partier om det nya skatteförslaget. Såvitt jag förstår inryms i gårdagens uppgörelse att avdragsrätten för mangårdsbyggnader kommer att försvinna. Så enkelt kan alltså inte Bruno Poromaa göra det för sig att han hänvisar till att det ännu inte föreligger något beslut. Det föreligger ju faktiskt i grunden ett regeringsbeslut om att man vill ha det så här, och innehållet i det beslutet instämmer tydligen folkpartiet i. Bruno Poromaa, som är från Norrland, borde ha all anledning att vilja bibehålla denna avdragsrätt för att inte försämra möjligheterna till nya investeringar på den norrländska landsbygden.

Jag lade märke till att både Ingvar Carlsson och Kjell-Olof Feldt sade att det inte kan göras några ensidiga förändringar i den träffade uppgörelsen, utan sådana måste göras i samråd med de partier som har deltagit i uppgörelsen. Man "nitar" i stort sett fast både centern och folkpartiet genom gårdagens uppgörelse.

Det är vidare viktigt att komma fram till ett beslut i frågan om beskattningen av förmögenhet i det arbetande kapitalet i företagen. Bruno Poromaa svarar inte på frågan om man också har kommit överens på den punkten. Det går inte att hänvisa till de utredningar som gjorts, eftersom dessa över huvud taget inte har behandlat frågan om förmögenhetsbeskattningen. Det ärendet har legat på regeringens bord. Om regeringen har diskuterat frågan med de borgerliga partiernas företrädare, då är det fantastiskt om det ingår i uppgörelsen att man inte skall ta hänsyn till det arbetande kapitalet. Jag vill få ett besked, Bruno Poromaa, huruvida socialdemokraterna kommer att lägga fram en proposition som går ut på att förmögenhetsbeskattningen på det arbetande kapitalet slopas.

Vad så gäller fastighetstaxeringen 1992 konstaterar jag med erfarenhet av tidigare socialdemokratiska förslag och med kunskap om gårdagens presskonferens att det blir högre skatt för jordbruket. Genom gårdagens uppgörelse kommer skatten för villaägarna att höjas i och med den kommande fastighetstaxeringen. Därav måste den logiska slutsatsen dras att ni är beredda att göra samma sak för jordbruks- och skogsbruksägarna.

LEIF OLSSON (fp):

Fru talman! Låt mig bara göra en kommentar till Bruno Poromaas inlägg om framtida beskattning av förmögenhet i arbetande kapital. Kan jag tyda

Bruno Poromaa så att den översyn som nu sker får till resultat att den beskattningen försvinner? Den frågan är ju mycket vital. Bruno Poromaa sade – jag tror nästan ordagrant – så här: Resultatet tillmötesgår förhoppningsvis reservanternas krav. Bruno Poromaa kan ju tillse detta genom att helt enkelt rösta på reservationen.

BRUNO POROMAA (s):

Fru talman! Det är nästan omöjligt att föra en debatt med Karl-Gösta Svenson, eftersom han spekulerar så otroligt mycket. Jag har exempelvis inte sett något förslag beträffande mangårdsbyggnaderna, som ni berör i reservation 7. Det är meningslöst att debattera en fråga i vilken det inte föreligger något förslag. Jag vet inte heller om frågan om avdragsrätt för mangårdsbyggnader finns med i den överenskommelse som har träffats mellan partierna. Om moderaterna hade deltagit i skatteförhandlingarna hade Karl-Gösta Svenson varit bättre informerad.

Så till frågan om lantbrukstaxeringen år 1992. Om folkpartiets och i synnerhet moderaternas önskemål uppfylldes, tror jag att det skulle vara en björntjänst för er. Frågan vore säkerligen bra för er att använda i valrörelsen som skrämselfpropaganda.

Vad som gäller om förmögenhetsbeskattningen på arbetande kapital framgår klart av utskottets skrivning, varför jag inte ytterligare skall debattera den saken. Jag rekommenderar er att ge er till tåls och inte vara så heta på gröten.

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! Här ser vi, Bruno Poromaa, konsekvenserna av att föra dessa skattediskussioner på toppnivå där bara ett fåtal personer deltar. Den diskussion som gäller beskattningen av svenska folket borde äga rum i riksdagen och dess utskott och inte vid sidan om riksdagen.

BRUNO POROMAA (s):

Fru talman! Det är en självklarhet att den debatten måste föras på någon nivå. Så småningom kommer den till riksdagen. Var så säker på det, Karl-Gösta Svenson.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 14 §.)

14 § Beslut

Företogs till avgörande skatteutskottets betänkanden 1989/90:SkU4 och SkU7.

Skatteutskottets betänkande SkU4

Mom. 1 (en reformerad företagsbeskattning)

Först biträdades reservation 2 av Rolf Kenneryd och Håkan Hansson med

39 röster mot 16 för reservation 3 av Lars Bäckström. 251 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Hugo Hegeland m.fl. med 63 röster mot 36 för reservation 2 av Rolf Kenneryd och Håkan Hansson. 207 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 207 röster mot 62 för reservation 1 av Hugo Hegeland m.fl. 38 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (medhjälpande make i familjeföretag)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 130 för reservation 4 av Kjell Johansson m.fl.

Mom. 3 (lön till barn i familjeföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (fåmanshandelsbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (hyresersättning från fåmansföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Hugo Hegeland m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (fåmansföretagsledares bilförmån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (bilförmån i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (de allmänna investeringsfonderna och arbetsmiljön)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (tidpunkten för inbetalning på allmänt investeringskonto)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (egenföretagares pensionering)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 130 för reservation 12 av Kjell Johansson m.fl.

Mom. 11 (kompanjonsförsäkringar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (tjänstepension)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 14 av Hugo Hege-land m.fl., *dels* reservation 15 av Lars Bäckström – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (arbetsrättsligt skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Kjell Johanson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (representationskostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Lars Bäckström och Gösta Lyngå – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (föräldrapenning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Kjell Johanson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (skalbolag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Lars Bäckström – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (förlust genom borgensförbindelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 20 av Hugo Hege-land m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (kapitalförlust vid konkurs)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Hugo Hege-land m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (debiteringen av preliminär B-skatt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Hugo Hege-land m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (renkonto)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Rolf Kenneryd och Håkan Hansson – bifölls med acklamation.

Mom. 23 (en översyn av rennäringens beskattning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Kjell Johanson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (samebyarna)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Hugo Hege-land m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (yrkesfruktodlare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 26 av Hugo Hege-land m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (trädgårdsföretags resultatutjämningsfond)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 27 av Rolf Kenneryd och Håkan Hansson – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (Norrbottnens forskningsråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Rolf Kenneryd och Håkan Hansson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU7

Mom. 1 (förmögenhetsbeskattningen av arbetande kapital)

Utskottets hemställan bifölls med 176 röster mot 131 för reservation 1 av Kjell Johansson m.fl.

Mom. 2 (1992 års lantbrukstaxering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 2 av Hugo Hegeland m.fl., *dels* reservation 3 av Kjell Johansson och Leif Olsson – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (reservverk)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Kjell Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (lantmäterikostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Hugo Hegeland m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6 (arbetsmiljön)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Rolf Kenneryd och Håkan Hansson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (mangårdsbyggnad)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Hugo Hegeland m.fl. – bifölls med acklamation.

15 § Meddelande om uppskjutna interpellationssvar

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att miljö- och energiminister Birgitta Dahl är sjuk och inte kan besvara interpellationer vare sig i morgon eller på fredag.

Miljöavgifter m.m.

16 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang vid kammarens arbetsplenum onsdagen den 15 november.

17 § Miljöavgifter m.m.

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1989/90:SkU8 Miljöavgifter m.m.

KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! I skatteuppgörelsen mellan i första hand socialdemokraterna och folkpartiet, vilken till vissa delar även stöds av centern, har man uppenbarligen kommit överens om olika slag av miljöavgifter, eller rättare sagt: miljöskatter. Det gemensamma budskapet från dessa partier kan bara uppfattas på ett sätt, nämligen att miljöavgifter enligt deras modell är nya skattepålager, eftersom syftet är att finansiera skatteomläggningen.

Vi moderater trodde att det fanns en bred enighet om att ekonomiska styrmedel borde utgöra en väsentlig del av miljöpolitiken. Den senaste tidens diskussioner har emellertid klart visat att huvudinriktningen beträffande miljöavgifter är att dessa skall skaffa staten mera inkomster. Den nuvarande energibeskattningen är ett lapptäcke av olika principer och regler. Nu kommer detta lapptäcke att breda ut sig ytterligare genom tillkomsten av miljöskatter.

Såvitt jag kan förstå är folkpartiets representanter i skatteutskottet helt överkörda av sin partiledare. Han har ju nämligen klart uttalat att en del av finansieringen av skatteomläggningen kan utgöras av miljöavgifter, eller rättare sagt miljöskatter.

I folkpartiets reservation står det att miljöavgifterna skall konstrueras på ett sådant sätt att de sjunker om förorenaren vidtar de reningsåtgärder man vill åstadkomma, annars blir miljöavgiften en skatt. I den uppgörelse folkpartiet har träffat med socialdemokraterna utgör miljöavgifter en av finansieringskällorna. Hur förklarar folkpartiet denna helomvändning? Vad innebär det för framtiden? Får vi en fortlöpande höjning av miljöskatterna, eller hittar man på nya skattebaser inom miljöområdet? Eller förväntar man sig inte att miljöskatterna skall stimulera till förbättrad reningsteknik?

Jag vill samtidigt ställa en fråga riktad till både socialdemokrater och folk-

partister: Med hur mycket stiger bensinskatten år 1991, när vi får nya miljöavgifter? Detta framgår inte riktigt av de handlingar som lämnades ut vid presskonferensen i går.

Vi moderater har alltid hävdad att miljöavgifter framför allt skall vara ett styrmedel som kan ge oss en bättre miljö. Miljöavgifter skall användas där en tydlig valmöjlighet föreligger för konsumenten eller producenten. Miljöavgifter leder då snabbt till långtgående, goda effekter för vår miljö. Vad beträffar miljöavgifter vill vi moderater inte blanda in statsfinansiella ståndpunktstaganden. Miljöavgifter kan därför enligt vår uppfattning inte utgöra en källa för finansiering av en marginalskattesänkning.

Moderaterna förordar en sammanhållen politik som skall leda till en minskning av miljöskadorna. Detta vill vi åstadkomma genom energibeskattnings i kombination med olika slag av miljöavgifter och miljökrav. Vi vill därför införa en koldioxidskatt. Eftersom ingenting egentligen kan göras för att undvika utsläpp av koldioxid vid förbränning, blir det fråga om en skatt som samtidigt blir styrande vid valet av bränsle för användning vid produktion av elkraft och värme. Energibeskattnings enligt moderat modell blir enkel och samtidigt styrande. Vi förordar således moms på energi i kombination med en koldioxidskatt om 30 öre per kg utsläpp av koldioxid. När bränsle används som insatsmedel i industriprocessen, exempelvis i järn- och stålföretagen och i cementindustrin, skall vi inte beskatta koldioxidutsläppen. Detta är typiska exempel på områden där vi skall ställa miljökrav. Koncessionsnämnden fyller en viktig funktion i detta avseende.

Nuvarande punktskatter på energiområdet skall enligt vår mening avskaffas. Bensinskatten ersätts delvis av en trafikskatt. Allt detta är förändringar inom ramen för nuvarande sammanlagda energiskatter om ca 31 miljarder. Bensinpriset höjs inte med den inriktningen av beskattningen som vi förordar.

Fru talman! För att stimulera till fortsatt produktion av värme i fjärrvärmeverk vill vi i momssammanhang införa en nollskattesatsnivå vid tillhandahållande av värme. Detta är exakt samma regler som finns i England.

Den av oss moderater förordade energiskattepolitiken stimulerar till användning av icke fossila bränslen. Den stimulerar till användning av miljövänliga alternativ, såsom sol och vind. Den beskattar inte vårt inhemska bränsle, biobränsle. Etanol t.ex. blir skattefritt.

I kombination med denna energibeskattnings vill vi dessutom införa miljöavgifter och miljökrav. Miljöavgifter skall inte betraktas som en inkomstkälla för staten. I konsekvens därmed vill vi att den nuvarande miljöskatten på inrikesflyget omarbetas till en miljöavgift i syfte att åstadkomma miljöförbättrande åtgärder inom flyget.

Vi har i detta betänkande två reservationer avseende gödselmedelsavgiften och bekämpningsmedelsavgiften. Det är sedan länge känt att vi vill slopa denna punktbekattning av produktionsmedel.

Dessutom har vi en reservation som gäller inbetalningarna av indirekta skatter. Dessa inbetalningar skall ske på ett likformigt sätt, vilket är en självklarhet. Vi har tidigare haft en debatt i finansutskottet i fråga om betalningsmedel. Vi anser att dessa inbetalningar skall kunna göras via postgiro och bankgiro och bestämmelserna skall vara entydiga.

Fru talman! Med det sagda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 8, 12, 15 och 21 i betänkandet.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Miljöavgifter m.m.

KJELL JOHANSSON (fp):

Fru talman! I detta betänkande behandlas ett antal motioner rörande frågor om miljön och med skatteanknytning, alla från den allmänna motionstiden. Två av folkpartiets partimotioner behandlas också, och behandlingen avser då de avsnitt i motionerna som rör miljöavgifter. Motionerna är folkpartiets partimotioner om trafik och miljö samt motionen om miljö och utveckling.

I den motion som behandlar miljö och utveckling förs ett ganska intressant resonemang om olika statssystemens inverkan på miljön i olika länder, dvs. hur planekonomi resp. marknadshushållning påverkar miljön. Detta är väl i dag inte något speciellt hett ämne; alla vet ju hur det står till i planekonomierna.

Men det är intressant att konstatera att marknadstryckets förmåga att ändra företagens produktionsinriktning är mycket betydande. Låt mig nämna ett exempel. Under förra året infördes i Sverige ett antal klorfria produkter på massaområdet enbart beroende på det konsument- och miljöintresse som uppstod. Konsumenterna styrde alltså produktionen i mycket hög grad. Detta är naturligtvis bra.

Detta hade kunnat påskyndas om statsmakterna hade velat hjälpa till och om de hade varit på alerten i fråga om att införa miljöavgifter.

Svensk industri har på massaområdet gjort ganska betydande insatser. Jag har själv i mitt civila yrke varit verksam och arbetat ganska mycket med vattenrening. Det finns ofta en stor benägenhet att hacka på svensk industri, inte minst massaindustrin. Jag tycker att det är litet orättvist. Man ligger internationellt sett mycket långt framme. Det kan vara intressant att se på vad som har hänt. Det är ingen mening för ett företag att köpa massa eller själv odla skog, transportera till bruket och koka eller slipa för att få fram massa för att sedan släppa ut fibrerna i våra vattendrag. Alla begriper att det skulle vara en ganska dålig affär. Här finns ett starkt ekonomiskt incitament att ta vara på massan och minska utsläppen. Detta gäller även kemikalier. Det är en lika dålig affär att köpa kemikalier och sedan släppa ut dem i vattendragen. Om man kan ta till vara dem är det av stort värde.

Miljöavgifterna kommer här in som ett annat ekonomiskt incitament som befördrar sparande. Det krävs dock att man tänker sig för när man skall utforma miljöavgifterna. Man kan inte utforma dem hur som helst. De måste utformas så att de verkligen påverkar de faktorer som man vill påverka inom ett företags verksamhet.

Den andra partimotionen handlar om den allmänna miljöavgiften på flygtrafik som infördes för något år sedan. Det är inte fråga om en miljöavgift i ordets egentliga bemärkelse, utan det är en ren skatt. Avgift utgår på starter och landningar. En flygtrafik utan starter och landningar är som bekant ganska ineffektiv. Man kan således inte påverka avgiften. Man kan möjligen dra ner trafiken som sådan och inte starta över huvud taget. Det är ju det samma som att trafiken försvinner. Med den utgångspunkten kan man möjligen tala om en miljöeffekt.

Miljöavgifterna skall naturligtvis utformas så att de påverkar användning

av bränslen och motorkonstruktioner. Det tillkännagivandet vill vi ge till regeringen. Miljöavgiften måste konstrueras så att utsläppen sjunker. De företag som drabbas av avgift skall då införa de reningsåtgärder som man vill åstadkomma, annars bli det en skatt.

Detta innebär att de medel som har inkommit genom miljöavgifter inte utan vidare kan återgå till företagen för miljöförbättrande åtgärder. Om det finns någon form av identifikation fungerar inte miljöavgifterna som det är tänkt.

För ungefär fem år sedan införde riksdagen miljöavgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Då fanns en moderat- och centerreservation som sade att jordbrukarna först skulle ha avdrag för avgifterna. Sedan skulle dessutom de influerna medlen återföras till jordbrukarna. Det förslaget skulle innebära att jordbruket kollektivt skulle uppbära större summor än det hade betalt in i miljöavgifter. Jag tillät mig då, och jag tillåter mig fortfarande, att tvivla på den typen av åtgärder.

Slutligen måste avgifterna också relateras till någon form av bedömning av hur mycket miljön tål. De måste utformas så att de blir kännbara för företagen, om man skall få till stånd en omläggning. Socialdemokraterna har under många år bekämpat de tankar vi har fört fram om att man skall införa miljöavgifter. Jag minns hur Birgitta Dahl i en interpellationsdebatt med Bengt Westerberg gjorde honom nästan helt förtvivlad genom att oavbrutet säga att företagen inte skulle kunna köpa sig fria. Det hjälpte inte hur många gånger Bengt Westerberg än påpekade att det i dag faktiskt är gratis att smutsa ner miljön. Så småningom har man dock kommit underfund med detta.

Arbetet med miljöavgifter tog inte ordentlig fart förrän vi från folkpartiets sida i KIS, Kommittén för indirekta skatter, krävde att energibeskattningen helt skulle föras till miljöavgiftsutredningen. Vår grundsyn är nämligen att energibeskattningen skall bestå av miljöavgifter och ovanpå detta en mervärdeskatt.

Därmed har jag också i viss mån svarat litet grand på Karl-Gösta Svensons frågor. Karl-Gösta Svenson spelade upp en väldig indignationsvals från talarstolen. Jag förstår mig inte riktigt på det. Såvitt jag kan förstå är vi helt överens om hur energibeskattningen skall utformas, nämligen med miljöavgifter i botten och mervärdeskatt ovanpå. Det är det systemet vi vill genomföra.

Nu säger Karl-Gösta Svenson att vi har förfuskat tanken genom att gå med på en finansiering med miljöavgifter. Vi har en miljöavgift som Karl-Gösta Svenson själv sade att man inte kan göra något åt, nämligen avgiften på koldioxidutsläpp. Koldioxid uppstår vid förbränning. Det ligger i sakens natur, och det är meningen. Därför har vi tagit med koldioxidavgiften som en del av finansieringen av skattereformen.

Karl-Gösta Svenson frågade hur mycket bensinpriset kommer att stiga 1991 när miljöavgiften införs. Om jag inte tar fel är 50 öre av den bensinprisökning på 1,50 kr. som har diskuterats ett uttag av koldioxidavgift. Det skall motsvara koldioxidavgiften. Koldioxid uppstår som bekant även när man förbränner bensin.

Såvitt jag kan se är vi helt ense om samtliga detaljer i energibeskattningen.

Den punkten kan moderaterna med fördel avföra från indignationslistan när de skall ut och kritisera den skatteöverenskommelse som har träffats.

Fru talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 9 och 21.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Miljöavgifter m.m.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Kjell Johansson är inte konsekvent. Han talar om miljöavgiften – när det gäller miljöskatten – på flyg och säger att det inte är riktigt. I det avseendet delar jag hans uppfattning. Jag sade redan i mitt inledningsanförande att miljöskatten skall omarbetas till en miljöavgift på flyget.

Avgiften på koldioxid är också en typisk skatt. Eftersom man inte kan rena koldioxidutsläppen är det ingen form av avgift. Man kan inte avfasa den mot noll. Om vi skall införa miljöavgifter i vårt land – vilket vi t.ex. gör på svavel- och kväveutsläpp – skall det innebära en stimulans till att man skall minska utsläppen. På sikt skall avgiften försvinna. Den skall fasa ut till noll om det är någon mening med att ha en miljöavgift. Detta måste folkpartiet komma till rätta med.

Vi för en konsekvent politik i det avseendet. Vi har en skatt i botten, en koldioxidskatt, och till det kommer en mervärdeskatt. När det gäller bensen vill vi ha en trafikskatt som skall inrymmas i det nu gällande skatteuttaget på bensen. Vi vill inte höja någon form av bensinskatt eller över huvud taget höja energiskatterna. Till detta kommer att vi föreslår miljöavgifter beträffande svavel och kväve. Det är avgifter, märk väl, som på sikt kan fasa ut. De skall då inte ingå i en finansiering av sänkta marginalsatser.

I ett pressmeddelande från socialdemokraterna står att i finansieringsplanen för 1990 skall bensinpriset stiga och 34 öre per liter utgöra miljöavgift. Det har framgått av pressen och av uppgifter vi fick via media i går att bensinpriset skall stiga med 1,50 kr. fr.o.m. den 1 januari. Det har talats om att det finns en koldioxidskatt i botten på 25 öre per kilo. Om jag är rätt informerad motsvarar det en koldioxidskatt på ungefär 60 öre per liter. Såvitt jag förstår sker ytterligare en höjning av bensinpriset år 1991.

KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att detta är något av en strid om påvens skägg. Det är möjligt att jag inte är konsekvent då det gäller vokabulären, att jag råkar kalla en miljöskatt på koldioxid för miljöavgift. Möjligen kan det ha ett visst värde när man skall beskriva folkpartiets inställning och linje här, nämligen att vi vill ha miljöavgifter i botten och sedan mervärdeskatter ovanpå detta. Att ytterligare komplicera det genom att tala om en koldioxidskatt kan möjligen ha ett pedagogiskt värde när det gäller att lära människor att koldioxid bildas vid förbränning. Men någon skillnad i sakfrågan gör det inte. I princip är vi alltså totalt eniga med er moderater om hur beskattningen skall se ut.

Karl-Gösta Svenson har tydligen bättre informationer än vad jag har om den uppgörelse som är träffad. Det är intressant i och för sig. Han talar om en något annorlunda nivå på avgiften. Jag säger att den kommer att bli ca 50 öre då det gäller bensen, medan Karl-Gösta Svenson säger att den blir 60 öre.

Det intressanta är att vi är överens. Att vi inte är överens om nivån på

skatten är ingen hemlighet för svenska folket. Det har vi verkligen gått ut och klargjort, att vi inte är med på en social nedrustning av det mått ni vill företa samtidigt med en sådan här skatteomläggning. Att t.ex. lägga på kommunerna enorma besparingskrav i detta läge innebär ju att man måste höja kommunalskatten, det som ni basunerar ut att ni är så rädda för att göra. Det är ju er politik, med våldsamma besparingar för kommunerna, som innebär en risk för att kommunalskatten kommer att höjas. Den debatten får vi väl tillfälle att föra senare.

Jag konstaterar att vi då det gäller principerna för energibeskattnings är totalt eniga. Jag föreslår än en gång att ni från moderaterna lägger ner kritiken på den punkten. Den är en kritik mot er själva.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Det är bra att folkpartiet har närmat sig våra idéer när det gäller energibeskattnings och miljöavgifter. Det har inte framgått av ert agerande hittills. Det har uppfattats så att ni vill använda miljöavgifter i första hand för att finansiera en skattesänkning. Då förfelas användningen av miljöavgifter som styrmedel. Vi har entydigt framfört att vi vill använda en koldioxidskatt tillsammans med miljöavgifter. Det är den väsentliga skillnaden mellan moderat politik och folkpartiets politik.

Vi vill genomföra en skattereform, inte en skatteomläggning. Vi vill från moderat håll sänka skattetrycket. Vi står på en bergfast grund när vi säger det. Vi vill sänka skattetrycket utan att rasera välfärden. Vi ser dagligen hur välfärden är i gungning, med det skattetryck som vi har. Vi har köer i sjukvården. Barnomsorgen och äldreomsorgen fungerar inte. Till stor del beror detta på det höga skattetrycket i vårt land. Därför måste vi enligt vår uppfattning sänka skatterna. Genom en skattesänkning i kombination med avreglering, bantning och effektivisering av den offentliga sektorn får vi en gynnsam samhällsutveckling i vårt land.

KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Om detta senare förhållande är vi i långa stycken också överens med er moderater. Jag tycker att ni kan lägga ner kritiken även på den punkten. Om ni skall kritisera oss i folkpartiet ligger det en poäng i att ni tar fram någonting där vi inte är överens, där vi inte har samma grundläggande synpunkter. Vi vill också sänka skattetrycket. Det gör vi i samband med denna skattereform, som ni inte vill vara med om. Vi sänker skattetrycket med sex miljarder i samband med denna reform.

Fru talman! Jag är ledsen att denna debatt kommer upp. Den hör inte hemma under miljöavgifter precis, men vi får väl ändå ta den när jag blir attackerad. För att gå tillbaka till miljöavgifterna: Det vi nu tydligen är oense om då det gäller finansieringen av reformen har att göra med att vi från folkpartiets sida har gjort det felet att vi har talat om miljöavgifter i stället för att vara korrekta och tala om en koldioxidskatt. Jag kan inte lova Karl-Gösta Svenson att vi kommer att göra det i fortsättningen. Men jag kan lova honom att det vi har gjort är att ta en koldioxidskatt till hjälp för att finansiera reformen.

Förste vice talmannen anmälde att Karl-Gösta Svenson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Miljöavgifter m.m.

HÅKAN HANSSON (c):

Fru talman! Debatten om miljöavgifterna ligger också med i stöpsleven när det gäller skattereformen. Jag kan inledningsvis med glädje konstatera att vi i dag i denna kammare tar en debatt kring miljöskatter alternativt miljöavgifter som en naturlig del i skattepolitiken, att vi i Sveriges riksdag har kommit fram till att miljö/ekologi och ekonomi är två sidor av samma sak.

Utgångspunkten för en resultatnriktad miljöpolitik är enligt centern en kombination av en effektiv lagstiftning och ett fungerande miljöavgiftssystem. Vi tror att det är detta som bäst kan främja en snabb och positiv utveckling, framför allt en miljöteknisk utveckling. När det gäller miljöavgiftssystem menar vi att det är viktigt att systemet ger klara signaler till aktörerna ute i samhället, vilka det än vara må, om vad det är vi vill åstadkomma genom att använda, låt oss kalla det styrinstrument för att få en bättre miljö.

Fru talman! Jag vet att vi kommer tillbaka till detta, liksom till mycket annat när det gäller skattereformen. Det som är viktigt för oss i centern, som har gjort att vi inte har kunnat ställa upp på den finansiering av skattesystemet som socialdemokraterna och folkpartiet står bakom, är att systemet med miljöskatter och miljöavgifter måste ha en styrande effekt. Det talas här om att man inte skall ta ut skatter på miljö- och energiområdet. Förslaget om energimoms är ju ett typiskt exempel på en skatt.

Från centerns sida säger vi nej till en energimoms, av det enkla skälet att en sådan inte har någon styrmekanism om vi vill åstadkomma stimulanser och incitament på miljöområdet. Den bidrar snarare till en neutralisering. Det är därför vi inte kan acceptera att man ersätter punktskatter med t.ex. en energimoms.

Vår representant i miljöavgiftsutredningen har redovisat hur vi anser att miljöavgiftssystemet skall vara utformat. Vår utgångspunkt är en konsekvent övergång till ett system med skatter/avgifter i produktionsledet för att stimulera effektiviseringar och begränsningar av utsläpp i produktions-, distributions- och konsumtionsled.

Huvuddragen i de förslag som vi har lagt fram är att punktskattesystemet skall vara kvar och att det nuvarande energiskattesystemet skall halveras, med undantag av bensinen, men då kompletteras med en koldioxidskatt på 25 öre per kg. Detta är ett exempel på den utformning som vi från centern menar är den effektivaste. Skälet till att vi vill ha kvar en del av dagens energiskattesystem, som många andra vill ersätta med en helt neutraliserande moms, är att vi menar att det naturligtvis finns motiv för det. Detta skall jag emellertid inte nu gå närmare in på.

Fru talman! Vi återkommer till dessa frågor, men jag skall till de båda tidigare talarna och socialdemokraternas representant i debatten ställa en fråga: Anser ni att införande av en energimoms leder till att man åstadkommer de styreffekter som vi alla tydligen är överens om? Karl-Gösta Svenson talade också om stimulanser för användande av etanol. Anser ni att en energimoms ger en sådan effekt att miljöpolitiska mål, som vi tydligen är helt överens om i denna kammare, uppnås?

Avslutningsvis vill jag yrka bifall till de reservationer som centern står bakom.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Håkan Hansson, i kombination med en koldioxidskatt åstadkoms en styrande effekt på energibeskattningen. Dessutom vill vi moderater kombinera detta med miljöavgifter. Då anser vi att det är en fördel att också kunna ha mervärdeskatt. De förslag som socialdemokraterna har lagt fram, som folkpartiet tydligen står bakom, får inte den effekten, eftersom de vill reducera koldioxidskatten på samma sätt som de vill låta elskatten reduceras till 1,7 % när det gäller elintensiva industrier. När det nu eldas med fossila bränslen och produceras elkraft och värme spelar det inte så stor roll. Då har koldioxidskatten inte den styrande effekt som den borde ha. Det får den däremot med den moderata politiken. Därför kan vi moderater med fördel säga att man kan kombinera en energibeskattnings med moms, koldioxidskatt och miljöavgifter, och det inte minst viktiga, miljökrav.

LARS BÄCKSTRÖM (vpk):

Fru talman! I detta betänkande behandlas, som någon talare tidigare påpekade, motioner som är väckta under den allmänna motionstiden och som främst är inriktade på det miljöpolitiska och det näringspolitiska området. De är inte väckta främst i fiskala syften. Själv lägger jag, efter min tid i skatteutskottet, mest fiskala aspekter på politiken just nu, för att försöka få fram pengar till allt det som vi vill åstadkomma. Det kanske hade varit bättre om någon vpk-representant från närings-, trafik- eller jordbruksutskottet hade deltagit i denna debatt. Men icke förty skall jag delta i denna debatt. Men jag lägger märke till att debatten har vissa drag av semantiskt seminarium – vad är vad egentligen? Jag vill för min del särskilja tre drag, nämligen miljöavgifter, punktskatter och miljöskatter. Miljöavgifter skall ju vara styrande, och då bör det så att säga finnas ett rakt rör till det område som drabbas av miljöavgifter. Det kan man tänka sig är möjligt inom jordbrukssektorn.

När man talar om miljöskatter är man inne på skatter som har styrande effekter, som minskar konsumtionen av något som är skadligt och finansierar något annat, men det är svårt att se detta raka samband. Men de finansierar företrädesvis satsningar på miljöområdet. Sedan kan man tala om mer allmänna punktskatter på energi. Då är det svårare att veta exakt vart dessa pengar tar vägen. Ibland finns det en tendens bland politiker att vara så fasta när de talar om pengar att de tycks tro att pengar på något sätt är besjälade, att de har ett minne, att de vandrar från bensinpumpen vidare någon annanstans. Men pengar är icke besjälade, pengar är betalningsmedel. Och statsfinanserna består inte av en mängd små påsar med olika etiketter som anger varifrån de kommer och vart de skall. Det vet alla om de tänker efter.

När det gäller miljöavgifter fanns det en stor poäng i det som Karl-Gösta Svenson sade att det till stor del egentligen rörde sig om miljöskatter eller punktskatter. Vi i vpk har under lång tid varit kritiska till miljöavgifter. Vi har numera accepterat dem. Men min personliga reflexion är att problemen inte löses enbart med miljöavgifter. Jag kommer från ett län som har en av

Sveriges största förorenare, Scanraff, som är ett raffinaderi i Brofjorden. Om rejäla miljöavgifter läggs på detta raffinaderi, vilket behövs för att föroreningarna skall minska, kommer detta raffinaderi att stängas. Raffinaderiet kan inte bära dessa kostnader. I vissa fall borde man kanske tala om miljöbidrag. Sverige kommer nämligen att behöva ett visst mått av raffinerade produkter hur miljövänligt Sverige än skall vara. Om man tror att miljöavgifter skulle vara något slags heureka stämmer det inte med verkligheten.

Vi i vpk har sagt att vi kan tänka oss miljöskatter, miljöavgifter och punktskatter på energi. Men vi vill sätta in dem i ett fördelningspolitiskt sammanhang. Därför har vi avvisat tanken på en generell energimoms. Vi begriper att vi måste ha särregler när det är fråga om miljöavgifter, punktskatter och miljöskatter, för vissa typer av industri. Men så att säga tekniska problem får inte slå ut fördelningspolitiken i alla lägen. Och Sverige är ett högteknologiskt samhälle med goda administrativa rutiner, så detta går att klara.

Jag vill göra några kommentarer beträffande det som Kjell Johansson sade om planekonomiernas dåliga miljö. Men marknadsekonomier, t.ex. Mexico City och São Paulo är ju inte de bästa föredömena när det gäller miljön. Det är inte heller Japan, men om det är en marknadsekonomi eller en kapitalistisk planekonomi är något osäkert. Men icke heller där är ju miljöproblemen obefintliga. Inte heller England har obefintliga miljöproblem. Jag vill därför påstå att det för att man skall få en god miljö krävs en aktiv demokrati som är förankrad i en folkrörelsedemokrati. Det är det viktigaste. Då får man incitament för att skapa en god miljö. Det krävs också ett mått av välstånd. Det visar förhållandena i tredje världen. Det är snarast detta och inte den enkla motsättningen mellan planekonomi och marknadsekonomi som är betydelsefull.

Fru talman! Vi får anledning att återkomma till den här debatten när MIA har lagt fram hela sitt betänkande. Då kan vi ta upp dessa frågor i ett miljöpolitiskt och ett fördelningspolitiskt sammanhang. Jag vill slutligen yrka bifall till reservationerna 11, 13 och 16 under mom. 4, 5 och 6 i utskottets hemställan.

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Få ord har utsatts för så mycket skenheligt missbruk på senare år som ordet miljö. Den typiska inställningen uttrycktes av en kommunalpolitiker tillhörande ett parti, vars beteckning inte behöver nämnas. Han sade: "Ett politiskt parti i dag har inte råd att undvara ett miljöprogram." Med det menade han helt enkelt att ett parti, för att kunna optimera sitt stöd av de röstande, måste tala om att man tycker om miljöfrågor. Att sedan i praktiken prioritera miljö även när det kostar pengar hade han inte den minsta tanke på. Detta är en felsyn av stora mått. Miljöproblemen beror på en felaktig ekonomisk prioritering i det förgångna, och de kan inte rättas till med samma gamla ekonomiska principer. Det där tycks människor förstå i allt högre grad – kanske de sista att uppfatta signalerna är de politiker för vilka gamla värderingar inte är lätta att överge.

När det gäller principer för miljöavgifter är det för de gröna självklart att dessa skall vara styrmedel för att gynna miljövänligare processteknik. Detta bör gälla upp till sådana gränsvärden som går att ta hand om inom det ekolo-

giska systemets ram. Utsläpp därutöver måste betraktas som kriminella och bestraffas. I reservationerna 4 och 6, som jag yrkar bifall till, har dessa principer närmare utvecklats för utsläpp av olika skadliga gaser från industrin, för radioaktiva utsläpp samt för utsläpp från bilismen.

Ett speciellt problem utgör de stora affärscentra som på senare tid utvecklats utanför tätorter. Inte endast konkurrerar de ut de normala, traditionella butikerna med all deras betydelse för ett naturligt stadsliv. De orsakar också ett beroende av bilismen som är miljömässigt olyckligt och som i sin tur gör att speciellt pensionärsgrupper ställs utanför folklivet i ett naturligt affärscentrum. Vi föreslår därför en miljöavgift för affärscentra uppgående till 2 % av bruttoomsättningen. De ekonomiska vinster som dessa jätteföretag gör genom att minska sin kundservice räcker mer än väl till för att betala den avgiften. Jag yrkar bifall till reservation 7 under mom. 3.

Flygmiljöskatten har jag tidigare debatterat i denna kammare, och jag kan bara upprepa min kritik av den flathet som vidlåder en kammare, där man inte kan leva upp till de målsättningar man själv har satt. Om koldioxidutsläppen inte skall öka, måste tillräckliga ekonomiska styrmedel anbringas för att bromsa den fortgående expansionen av inrikesflyget. Även ur energisparsynpunkt är detta viktigt. Vi vet att per personkilometer åtgår tio gånger mer energi för flygtransport än järnvägstransport, och ändå fortsätter man att skattebefria flygbränsle. Denna rädsla för att styra är beklämmande. Reservation 11 tillstyrks.

Reservationerna 14 och 17 under mom. 5 och 6 berör båda jordbrukets förhållande. Den första avser gödselmedelsavgiften och den andra bekämpningsmedelsavgiften. I bägge fallen är det fråga om en utveckling av det kemiberørende och oekologiska jordbruket som har gått fullständigt snett. Det är viktigt för oss i miljöpartiet de gröna att vrida utvecklingen rätt igen, men det är också viktigt för oss att se till att samhället, och inte de enskilda jordbrukarna, bär kostnaden för denna nödvändiga omställning. Vår konstruktion av avgifter som skall återgå till jordbruket är avsedda att gynna en omställning och att göra den positiv för dem som arbetar inom jordbruket. De flesta lantbrukare har en god känsla för naturen, och är inte nöjda alls med att tvingas av nuvarande ekonomiska system att utöva sitt arbete på ett naturvidrigt sätt. Alltså yrkar jag bifall till reservationerna 14 och 17.

I reservation 18 föreslår jag en avvecklingsavgift för sopeldning, ett annat angeläget miljöproblem. Samtidigt bör man införa källsortering i allt fler kommuner. Utveckling pågår på området, men vårt förslag med stöd för genomförandet innebär att det skulle kunna realiseras i en snar framtid. Ett positivt mottagande kan man räkna med från hushållens sida. De flesta hushåll vill ofta bara få chansen till ett miljövänligt konsumtionsmönster.

Reservation 19 refererar till engångsförpackningar, och i den reflekteras den alltmer klarnande insikten att många sopor egentligen är onödiga. Ett steg mot att minska sopberget är att uppmuntra returförpackningar, och även här föreslår vi ekonomiska styrmedel i form av en speciell skatt. Jag yrkar bifall till reservationerna 18 och 19.

Reservation 20 handlar om en annan sorts miljöförstöring, nämligen den kommersiella reklam som vi alla konstant utsätts för. Ett flöde av information som vi inte har bett om strömmar ständigt mot oss och snart har vi väl

glömt allt vad frid heter. Det kan inte vara riktigt att behöva avbrytas i sin läsning av tidningarnas kultursidor med budskapet att man skall köpa en viss sorts heltäckningsmatta eller att, som sker i andra länder, en spännande TV-film plötsligt avbryts för att man skall övertygas om Coca-Colas förträfflighet. Vi menar att konsumentinformation har sin givna plats, men att påträngande och oönskad reklam skall beskattas på ett sådant sätt att den förhoppningsfullt tar sig mer mänskliga former. Jag yrkar bifall till reservation 20.

Jag vill också kommentera vad moderaternas Karl-Gösta Svenson sade. Han talade om att skatten skall användas för styrning till effektivare energianvändning. Då blir jag lika förvånad som glad. Mer igenkännande men åter ledsen blir jag när jag hör att Karl-Gösta Svenson föredrar energimoms. Det är just momsutgifter som dras av för industrin så att beskattningen blir helt verkninglös. Man tjänar alltså inte på att spara energi. Håkan Hansson har också påpekat detta i debatten.

Vårt förslag i ett annat sammanhang om beskattning av energiråvaran fungerar däremot effektiviserande, både så att industrin får bära kostnaderna och så att det är lönande att producera energi mer effektivt.

Jag hoppas att även centern kommer till insikten att det verkligen är så som energin egentligen skall beskattas. Tack för ordet!

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Det är alltså koldioxidskatten som blir styrande enligt vårt förslag när det gäller valet av bränsle. Med en koldioxidskatt i botten på energibeskattningsområdet stimulerar vi till att använda bränslen som inte är fossila till produktion av elkraft och värme. Därmed får vi en bättre miljö och mindre utsläpp. Den beskattningen är klart styrande.

GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Fru talman! Jag finner till min glädje att jag och Karl-Gösta Svenson är överens när det gäller koldioxidskatten, kanske inte när det gäller höjden för vi har en litet högre siffra, men principen där med styrande skatt är densamma. Principen med energimoms måste då vara felaktig om den skall ha någon styrande effekt.

KJELL NORDSTRÖM (s):

Fru talman! I skatteutskottets betänkande 8 behandlas 24 motioner som väckts under den allmänna motionstiden, om bl.a. miljöavgifter, och som har anknytning till skatter och skatteutskottet. Motionärerna föreslår bl.a. införande av olika slag av miljöavgifter och en ändrad utformning av flygmiljöskatten. Vidare föreslås både slopande och höjning av avgifterna för gödselmedel och bekämpningsmedel liksom införande av avgift på att elda sopor, på engångsartiklar och på engångsförpackningar samt ändringar i reklamskatten.

Frågan om olika typer av miljöavgifter har behandlats, och behandlas fortfarande, i statliga utredningar där samtliga politiska partier är representerade. Frågan om storleken på avgifterna liksom vilka områden som på kort och längre sikt skall beläggas med miljöavgifter är inte utan problem. Många

olika aspekter måste vägas in innan en slutlig ställning kan tas på detta viktiga område.

Kommittén för indirekta skatter, KIS, presenterade i juni ett betänkande om att lägga moms på all energi samt justera punktskatterna. Men denna utredning tvingades, som Kjell Johansson tidigare här påpekade, också att överlämna vissa frågeställningar till "miljöavgiftskommittén" för vidare beredning.

I går presenterade regeringen förslag till ett nytt skattesystem där vissa delar av KIS och MIA:s förslag ingår. Det handlar bl.a. om den koldioxidavgift om 34 öre som har diskuterats här tidigare när det gäller bensin.

Ibland tycker både vi som är engagerade här i riksdagen och väljarna att vi bara pratar och pratar. Men nu börjar vi skönja en skatteomläggning, där det finns inslag av miljöavgifter – något som de flesta meddebattörer har hälsat med tillfredsställelse. Naturligtvis återstår många viktiga områden. Men Rom byggdes inte på en dag. Vi klarar väl inte heller att forcera fram nya miljöavgifter så snabbt som en del motionärer önskar. Men det kommer något – var så säkra!

Det stora problemet när det gäller att införa miljöavgifter är kanske vi själva. Om de reservationer som återfinns i betänkandet avspeglar den uppfattning som gäller här i kammaren, kommer det tyvärr att bli svårt att uppnå någon större enighet om utformningen av miljöavgifterna och nivån för dessa.

Vid ett studium av reservationerna i dagens betänkande upptäcker man en hel del skillnader, speciellt beträffande reservationerna 12, 13 och 14 som gäller gödselmedelsavgiften. I reservation 12 föreslås att avgiften skall tas bort. I reservation 13 säger man att man vill fördubbla avgiften. I reservation 14 tycker man att avgiften borde öka med 300 %. Det är alltså inte så lätt att träffa rätt. Det finns därför all anledning för miljöavgiftsutredningen att ägna tid åt dessa förslag och att nogsamt gå igenom dem, så att vi träffar rätt.

Naturligtvis är vi alla ansvariga för den miljö som vi har i dag. Men det gäller även hur vi skall få till stånd en bättre miljö i framtiden. I detta arbete måste vi jobba både med miljöavgifter och med en effektivare miljöskyddslagstiftning – det ena utesluter inte det andra. Det är därför mycket viktigt att avvakta såväl miljöavgiftsutredningen som den översyn av miljöskyddslagstiftningen som man håller på med, innan vi beslutar vad som skall beläggas med miljöavgifter och vilka nivåer som skall gälla.

Det är mot den bakgrunden som utskottsmajoriteten har avstyrkt samtliga motioner. Det handlar inte om synen på behovet av avgifter utan mera om att vi måste få ett bättre beslutsunderlag. Detta får vi redan under 1990.

Fru talman! Med hänvisning till denna redovisning yrkar jag avslag på samtliga 21 reservationer och bifall till utskottets hemställan i betänkandet.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Kjell Nordström sade att miljöavgiftsutredningen inte har avslutat sitt arbete. Såvitt jag förstår är det helt klart att den också kommer att fortsätta att arbeta. Men en stor del av det som man har kommit fram till i utredningen när det gäller avgifter eller s.k. skatter har man utnyttjat vid finansieringen av inkomstskatteomläggningen.

Att döma av den presskonferens som socialdemokraterna hade i går kommer man att finansiera skatteomläggningen 1991 med moms och miljöavgifter på energi. Det rör sig om nästan 25 miljarder – nettoeffekten är 23 miljarder. Hur stor del av det som är miljöskatter framgår däremot inte. Vid 1990 års skatteomläggning höjs ju bensinskatten med 34 öre. Jag ställer samma fråga till Kjell Nordström som jag nyss ställde till Kjell Johansson: Hur mycket höjs bensinskatten 1991 och hur mycket av de 25 miljarder som jag nämnde kan hänföras till bensinskatt?

Socialdemokraterna förordar nu en koldioxidskatt. Det borde få en styrande effekt när det gäller att minska eldningen med fossila bränslen. Men det är märkligt att 1,7-procentsregeln skall gälla även för koloxidskatten. Då får vi inte den här styrande effekten. De stora förbrukarna av olja och kol, för produktion av både värme och kraft, gynnas i verkligt hög grad. Den stora förloraren är vår miljö. Vi får inte den minskning av koldioxidutsläppen som är så viktig ur global synpunkt. Det gäller ju för oss att reducera växthuseffekten, som på sikt är så allvarlig för hela jordklotet. Jag är alltså förvånad, Kjell Nordström.

Jag måste ställa ytterligare en fråga till socialdemokraterna: Varför har ni inte en rak, entydig linje när det gäller beskattningen av koldioxidutsläpp – varför tillåter ni denna enorma reduktion, som medför att koldioxidskatten enligt er och folkpartiets modell inte får den styrande effekt som den borde ha?

GÖSTA LYNGÅ (mp) replik:

Fru talman! Jag hoppas att Kjell Nordströms yrkande om avslag på reservationerna om gödselmedelsavgiften inte bara beror på att det finns flera reservationer i det sammanhanget. Att det finns olika bedömningar av hur hög den här avgiften skall vara behöver inte vara anledningen till att man yrkar avslag på samtliga reservationer. Ungefär lika svag är faktiskt utskottets egen motivering, nämligen att det för närvarande inte kan anses aktuellt med någon förändring av avgiftsuttaget. Det kan man i och för sig anse om man inte uppmärksammar att det förekommer en mängd näringsläckage till havet runt Sverige och till sjöarna i vårt land eller att fiskar och sälar dör etc. Läger man inte märke till sådant här, kan man anföra som motivering att det inte finns någon anledning att åstadkomma en förändring av avgiftsuttaget.

KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Om den inställning och attityd som Kjell Nordström här visar är betecknande för socialdemokratin nu, är väl socialdemokratin och svenska folket att gratulera. Det är i så fall en intressant sak. Under många år har ni ju förhålat arbetet med de här frågorna ganska rejält. Situationen kunde ha varit en helt annan i dag. Vi kunde alltså mycket väl ha haft miljöavgifterna om ni tidigare hade haft den inställning som kommer fram här i dag. Den här inställningen tvingades fram genom folkpartiets ställningstagande i KIS – den saken är helt klar. Där accepterade vi över huvud taget inte en konstruktion med sänkta punktskatter. Vi begärde i stället en slutgiltig lösning med en kombination av miljöskatter och ovanpå dessa moms.

Det är emellertid inget nytt att ni yrkar avslag på samtliga reservationer.

Men i det här fallet är det litet tragiskt. Det finns faktiskt ett par reservationer där reservanterna tar upp just principerna för miljöavgifterna, och dessa borde ni faktiskt inte yrka avslag på. Ni borde i stället vara med på ett tillkännagivande till regeringen i det avseendet. Ni borde också vara med på att ge regeringen till känna den uppfattning om den s.k. miljöavgiften på flyget som jag har framfört här tidigare. Den här avgiften är ju totalt felkonstruerad. Konstruktionen är alltså sådan att miljöavgiften inte får avsedd nytta.

HÅKAN HANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är uppenbart att vi i ärende efter ärende samlar på oss frågor som vi skall återkomma till för att senare kunna ta ställning till dem i denna kammare.

Med den här repliken ville jag bara säga att problemet med att regeringen och regeringspartiet nu uppenbarligen väljer energimomsen som ett medel att åstadkomma något på detta område är att man underminerar möjligheterna att få den styreffekt som man vill ha på miljöområdet. En stor del av industrin lyfter av moms. I stället belastas konsumenterna med energiskatten. Bl.a. leder detta till ökade boendekostnader.

Så till en annan fråga där jag gärna vill ha en kommentar från Kjell Nordström. Det gäller frågan om hur koldioxidavgiften skall vara utformad. Kontentan av majoritetsförslaget i utredningen är ju att det är avgörande om produktionen innebär värmeproduktion eller elproduktion. I praktiken innebär det att koldioxidavgiften slår fullt ut om det gäller värmeproduktion – inte elproduktion. Det är väldigt viktigt att vi i det avseendet får en neutralitet när det gäller koldioxidutsläppande verksamhet.

KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Den höjning av bensinskatten som nu genomförs, Karl-Gösta Svenson, kan senare enkelt ändras till en koldioxidavgift. Tanken är inte att höja skatten ytterligare 1991 utan att införa en avgift på 34 öre och lägga moms på.

Det finns hundratusentals företag i Sverige, och det är hundra företag som är inne i systemet med 1,7-procentsregeln. Risken är att också de placerar sig utomlands, och då skulle det inte bli bättre på något sätt. Det är anledningen till att de finns i detta system och att koldioxidavgiften finns med.

Jag vill säga till Gösta Lyngå att vi inte avstyrkte förslaget om gödselmedelsavgift på grund av att det fanns tre förslag. Vi tyckte att det fanns anledning för miljöavgiftsutredningen att titta på det här, så att vi skulle kunna bli något mer eniga. Med denna stora spridning var det svårt att avgöra vilken linje man skulle följa. Skulle man följa den linje som ville avskaffa avgiften, den som ville fördubbla den eller den som ville höja avgiften med 300 %? Därför är det vettigt att fundera litet mera.

Håkan Hansson säger att svaret är att frågorna kommer att behandlas senare. Ja, så är det, så länge det pågår en utredning och så länge riksdagen har det här systemet att behandla sina frågor. Om det skulle vara som det är i kommunfullmäktige hemma i Skara skulle sådana här motioner få ligga i flera år till dess utredningarna var färdiga, och då hade man behandlat dem. Det systemet tillämpas inte här, och därför får vi säkert uppleva att exakt

likadana motioner kommer att presenteras under januari 1990. Jag har då en vädjan till er att avstå från att skriva de motionerna, eftersom alla nu vet att det pågår en utredning.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Miljöavgifter m.m.

KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga till Kjell Nordström att jag kan förstå socialdemokraternas inställning när det gäller 1,7-procentsregeln. Ni har uppenbarligen visat att ni vill använda miljöskatter för att finansiera statens utgifter och en skatteomläggning. Det är det väsentliga skälet för er att göra på detta sätt. Ni har inte primärt miljön i sikte.

Vi tar för vår del bort punktskatter på el, och därmed får de elintensiva företagen en klar fördel, och det blir den styrande effekten framför allt på koldioxidutsläppen. De som producerar värme och el med hjälp av fossila bränslen skall belastas med en koldioxidskatt, som då styr företagen att använda alternativa bränslen för att producera värme och el.

KJELL NORDSTRÖM (s) replik:

Fru talman! I den debatt som har förts tidigare i dag, där bl.a. Karl-Gösta Svenson har diskuterat skatter, finns det naturligtvis en grundläggande skillnad mellan socialdemokrater och moderater. Vi vill inte genomföra en skattereform utan att vi finansierar den. Om man har ansvaret för landets ekonomi och för invånarna kan man kanske använda även koldioxidavgiften till att finansiera en något lägre skatt på arbetsinkomster.

KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Eftersom vi lever i en marknadsekonomi som ännu inte har hittat effektiva former för att ta hänsyn till miljön och kommande generationer, måste det till både lagar och ekonomiska styrmedel för att företagen skall finna att det ligger i deras intresse att värna om miljön. Många beslutsfattare och medarbetare i industrin mår säkert illa i dag av att angelägna miljöinvesteringar inte anses lönsamma och av att det inte är företagsekonomiskt lönsamt att använda miljövänligare råvaror eller att byta ut produkter som inte är miljövänliga mot mer miljövänliga produkter. Därför behövs det ekonomiska styrmedel som gör det lönsamt för dem att handla annorlunda.

Vi har pratat litet om luftmiljön. Någon nämnde luften i bl.a. Mexico City, där det har gått så långt att maginfektioner överförs via luften. I vissa polska och ryska samhällen är luftföroreningarna sådana att medellivslängden nu går ner. I vissa västtyska städer har det förekommit att man har fått förbjuda trafiken under vissa tider därför att värdena blivit så höga att det ansetts alarmerande och farligt för hälsan att verksamheten fortsatte. På samma sätt har man tvingats begränsa eller ställa av industrin under särskilt besvärliga dagar.

Så långt har det inte gått i Sverige ännu, men i vissa svenska samhällen är luftmiljön mycket dålig. Här anser regeringen att vi har råd och tid att vänta på bättre beslutsunderlag. Jag tycker inte det. Vi exporterar också luftföroreningar, och varken vi, våra grannländer, våra barn eller barnbarn har råd att vänta längre. Det är inte realistiskt att göra det, utan det är dumdrigt.

Det borde åtminstone vara möjligt att ta itu med sådana saker som höjd

skatt på reklam och engångsförpackningar, och det borde också vara möjligt att ta itu med beskattningen av flyget och dess bränsle. Det skulle också vara fullt möjligt att införa de övriga miljöavgifter som miljöpartiet har föreslagit.

Slutligen vill jag, fru talman, säga att det är spännande att notera att moderaterna i en motion har sagt att ett system med miljöavgifter inte får undergräva de svenska företagens internationella konkurrenskraft.

Det är viktigt och realistiskt att vi äntligen sätter livet före pengarna, och jag är övertygad om att utvecklingen kommer att gå i den riktningen i alla länder. Sverige kan visa sig vara ett föredöme, och vi kan bearbeta sådana organisationer som GATT för att de skall medge att länderna skyddar sina miljöintressen med hjälp av miljöavgifter och att de anses vara ett medel som inte är konkurrensbegränsande.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 15 november.)

18 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammären beslöt kl. 17.59 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

19 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av tredje vice talmannen.

20 § Föredrogs
justitiekammarens betänkande
1989/90:JuU1 Rättegångsgudstjänst (prop. 1988/89: 148).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 15 november.)

21 § Lärares tillsynsplikt m.m.

Föredrogs
justitiekammarens betänkande
1989/90:JuU3 Lärares tillsynsplikt m.m.

BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Den motion som justitiekammaren har behandlat tar upp lärares rätt och möjlighet att ingripa för att avstyra våld i skolan.

Under senare år har vi alltmer hört talas om våld bland barn och ungdom. Vi har hört och sett – genom massmedias försorg – hur våldet blivit allt

grövre och råare, hur meningslöst det utövats och hur urskillningslöst det drabbat oskyldiga människor – barn såväl som vuxna.

Vi moderater har länge varit allvarligt oroade över utvecklingen i skolan. Allt oftare hör man uttrycket "en skola i kris". Man menar då inte bara oreparerade, slitna lokaler, trasiga böcker, dåliga bänkar och bord och sämre kunskaper än vad världens mest påkostade skola egentligen skulle kunna ge sina elever. Det gäller även mobbning. Det gäller oroliga, okoncentrerade elever, som utövar våld mot varandra och även ibland mot lärare eller annan personal i skolan. Vi hör också allt oftare talas om meningslös förstörelse, destruktiva beteenden.

Samtidigt vet vi att allt fler lärare funderar på att byta arbete, att många lärare hoppar av, att många lärare blir utbrända och går ned i undervisningstimmor (med sämre lön som följd) eller omplaceras på mindre krävande tjänster, när och om det går.

Utbildningsplatserna till de nya lärartjänsterna har inte gått att fylla. Man har helt enkelt inte haft tillräckligt många kompetenta sökande. Det här är ytterligare förhållanden som djupt oroar oss moderater.

Det händer att lärare blir attackerade, knivskurna eller slagna av våldsamma elever. Många kvinnliga lärare utsätts för råa, verbala hotelser utan att egentligen ha någon som helst möjlighet att försvara sig eller att ge någon disciplinär reaktion av betydelse. Samtal räcker långt ifrån alltid, vare sig med rektor, elevvårdsgrupp, kurator, eller mellan föräldrar, klassföreståndare och elev, som ofta förekommer.

Och här står skolan i dag utan möjlighet att sätta stopp för framfarten på ett effektivt sätt. Jag talar nu om den obligatoriska skolan; på gymnasieskolan kan man fortfarande avstänga en elev från undervisning. Jag har själv börjat fundera över om inte tiden är mogen att återinföra betygen i ordning och uppförande. Det skulle vara till hjälp för många elever och kanske ge bättre information till föräldrarna.

Vi har under de senaste dagarna kunnat läsa om en del stockholmselevers framfart. Vid en demonstration – där elever bara uteblivit från lektionerna för att gå ut och demonstrera – bröt sig en del elever ut ur tåget, plundrade och förstörde. samt skrämde butikspersonal.

Vid Allhelgonahelgen – alltså helt nyligen – ställde 900 skolelever på skollov till med upplopp på en Finlandsfärja. Det blev en skräckresa för de övriga passagerarna. Bl. a. förstörde berusade elever brandlarmen på fartyget och slog sönder inredning.

Vi moderater har under mycket lång tid varnat för den här utvecklingen. Det är föräldrarna som bär huvudansvaret för barnens fostran, men skolan skall stödja och stötta. Skolan skall också förmedla kunskap, inte bara i matematik och svenska utan också om vårt etiska kulturarv. För att stävja våldet och våldstendenser i skolan skulle även ett mycket närmare samarbete mellan socialförvaltning och skola behöva etableras.

Jag har här pekat på några möjliga vägar att pröva. Däremot – och det är viktigt att poängtera – skall man inte skapa särregler för skolan, regler eller lagar som inte tillämpas i samhället i övrigt. Skolan är en del av vårt öppna samhälle, och samma lagar och förordningar skall gälla för alla.

SÖ har efter ett tillbud som gått igenom pressen och i samband med vilket

en lärare blivit fälld givit ut en informationsskrift. S 89:24. Där redogör man för lärares såväl som annan personals rätt att ingripa i olika situationer. Den s.k. nödvärnsrätten beskrivs på ett bra sätt i skriften. Det slås fast att lärare har en tillsynsplikt och en plikt att ingripa, men man understryker också att våld allmänt sett är främmande för den svenska skolan. I stället skall man försöka att uppfostra elever till respekt och omtanke om varandra i det dagliga livet i skolan. Vidare pekar man på situationer som kan uppkomma och ger vissa exempel på hur vissa företeelser skall kunna stävjas.

Jag vill med dessa ord yrka bifall till utskottets hemställan. Det är viktigt att slå fast att samma lagar och regler skall gälla överallt i vårt samhälle.

EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Vi är ju överens i utskottet, och det behövs därför inte någon lång debatt om det här ämnet. Jag vill understryka att det är bra att utskottet är enigt, liksom också att utskottet så klart har avvisat förslag om att ge lärare särskilt lagstadgade befogenheter att använda våld mot elever.

Det vore naturligtvis spännande att nu föra en diskussion om hur man i skolan kan arbeta för att lösa sådana konflikter som vi vet förekommer där och som är bakgrunden till motionen. Som Elevorganisationen i Sverige skriver i sitt remissyttrande handlar debatten i hög grad om behovet av att förbättra skolans arbetsklimat, och för detta krävs skolpolitiska beslut. I en sådan diskussion kan justitieutskottet bara ge ett begränsat bidrag.

Brottsförebyggande rådet har i en rapport belyst skolans roll i det brottsförebyggande arbetet och klargjort något som egentligen är ganska självklart, men som förtjänar att påpekas igen. Elever, lika väl som barn och ungdomar över huvud taget och kanske människor i alla åldrar, med inflytande över sin vardag och med en samhörighet med samhället och andra människor begår färre brott. För ungdomarnas del har man kunnat konstatera att elever med inflytande över skolsituationen vandaliserar mindre.

Man har konstaterat att skolans organisation och pedagogik har en betydelse också i det här avseendet. Skolor där eleverna möter färre lärare upplever färre brott och mindre vandalisering. Skolor där man arbetar med kollektivt beslutade ordningsregler, där alla är överens om vilken ordning och reda som skall förekomma, har också färre brott och mindre vandalisering. Skolor där man arbetar med uppmuntran och belöning i stället för med straff har också ett bättre resultat. Man konstaterar i en av forskningsrapporterna att det framför allt var två former av straff som var särskilt förknippade med dåliga resultat, nämligen det som kallas avbasning av rektor och kollektiva bestraffningar. Detta är någonting som jag tycker är viktigt att ta till sig.

Justitieutskottet har inte ansett att det finns fog för att införa andra regler för skolan än vad som gäller i samhället i övrigt. Vi tycker tvärtom att det är av stort värde att det är samma regler som gäller. Det är bra att eleverna lär sig vad som gäller. Det bästa sättet är att tillämpa de kunskaperna direkt i sin vardag.

Det är också nödvändigt att elever, precis som vuxna, känner sig respekterade av sin omgivning. Det främjas inte om lärarna skulle befrias från sitt ansvar i fråga om sådant våld mot elever som skulle leda till någon form av påföljd om det gällde en annan person än just en elev. Ett sådant beteende

skulle tvärtom hota att undergräva ungdomarnas respekt för vuxna, för våra värderingar och normer när det gäller så viktiga ting som just respekten för människors liv och hälsa. Vi är alltså överens om att en utvidgad rätt för lärare att använda våld, utöver vad som anges i nödvärnsbestämmelserna, skulle innebära en risk att binda ris åt egen rygg och inte motverka våld. Snarare skulle det ha motsatt betydelse.

Jag tror inte heller att det behov av att klargöra gränsen för det tillåtna våldet, som framför allt lärarorganisationerna skriver om i sina remissyttranden, skulle kunna uppfyllas av en sådan här lagstiftning. Det torde vara omöjligt att på förhand dra sådana gränser. Det är alldeles nödvändigt att sådana frågor prövas från fall till fall, utifrån de förutsättningar som faktiskt föreligger i varje enskilt ärende.

Däremot är det angeläget att lärare och annan personal – precis som elever och deras föräldrar – har god kännedom om de regler som gäller. Det är viktigt att dessa frågor ges utrymme i både lärarutbildningen och fortbildningen av skolans personal.

Det skulle bidra till att tillgodose de önskemål som lärarnas fackliga organisationer har fört fram i remissyttrandena. Man efterlyser en klarläggande diskussion. SÖ har bidragit. Men jag tror också att diskussioner mellan skolans personal, eleverna och även deras föräldrar ytterligare skulle kunna hjälpa till att klarlägga dessa saker.

Jag tycker också att det är viktigt att understryka det som Riksförbundet Hem och skola skriver i sitt remissyttrande, att det är angeläget att lyfta fram de här problemen till diskussion och därmed klarlägga det förhållningssätt och ansvar som elever, lärare och övrig personal samt föräldrar förväntas ha i det dagliga umgänget i skolan. För det är ju precis detta det handlar om. Vårt gemensamma ansvar som vuxna är att bibringa unga människor den moral som säger att livet och hälsan skall respekteras, att vårt behov av trygghet, social gemenskap och vänskap också skall respekteras.

Jag vill avsluta med något som Elevförbundet säger i sitt remissyttrande. Jag tycker att det finns ganska mycket klokt att läsa där: Skolans uppgift är att fostra oss elever till ansvars-kännande medborgare. Hur kan man genom våld och begränsningar från våra läromästare uppnå det? Det undrar Elevförbundet. Den frågan gäller självfallet inte enbart lärarna i skolan. Vi är alla de ungas läromästare. Jag tycker att vi skall ta till oss den frågan från ungdomarna och även titta på vad Brottsförebyggande rådet har kommit fram till i sin rapport. Jag är säker på att där finns mycket stoff för en debatt om skolans arbete.

Jag vill, precis som föregående talare, föreslå att riksdagen bifaller utskottets hemställan.

BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill bara mycket kort kommentera det Eva Johansson sade. Det är riktigt att vi är överens och att vi i betänkandet har uttryckt viss oro för situationen i skolan. Men jag kanske inte håller med när hon beskriver det som ganska enkelt att med regler och ordning få bukt med det som försiggår i våra skolor. Även i skolor med mycket god personal och där man har lagt ner oerhört mycket arbete, mycken kraft för att tillsammans med

eleverna resonera, ta fram ordningsregler och försöka följa dem, har sådana här våldsamma situationer ändå dykt upp. Det är detta som är det djupt allvarliga.

Men jag är medveten om att detta bör vara en skoldebatt och föras i ett annat utskott, varför jag nu nöjer mig med det sagda.

EVA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag är övertygad om och har själv upplevt att det förekommer situationer i skolorna, där skolans personal och de vuxna i skolan måste, om inte använda våld så åtminstone ta tag i elever för att klara ut våldsamma situationer, för att värna andra elever och annan personal i skolan. Dessutom måste man se till att det inte uppstår onödiga farliga situationer.

Men jag tror inte att man löser problemen genom att utvidga rätten att använda våld. Det är vi överens om. Det är inget lätt arbete att skapa ordning och reda i en stor grupp ungdomar, där många är ganska vilsna i fråga om vilken ordning och reda som skall skapas. Det är en av de svåraste arbetsuppgifter som skolan har, tror jag. Det är ingen lätt uppgift. Det kräver mycket av fantasi, mycket mer än att ropa på mer våld och straff.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 november.)

22 § Prostitution m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1989/90:JuU6 *Prostitution m.m.*

GUNILLA ANDRÉ (c):

Herr talman! De flesta människor anser, åtminstone i ord, att det är rätt och riktigt att värna om de svaga, att ge dem stöd och hjälp. För mig är det därför ofattbart att det, när det gäller kvinnor som hamnat i prostitutions-träsket eller på porrklubbar, infinner sig en tvehägsenhet och handlingsförlamning. Visst säger man sig ogilla företeelser som porr och prostitution, och visst är det bra med sociala insatser, men att göra något som kan begränsa efterfrågan är otänkbart.

Jag kan inte förstå annat än att det bottenar i manssamhällets starka grepp över värderingarna, över normerna för mänsklig samlevnad. De unga kvinnornas misär vill man inte se, inte förstå. Bäst alltså att allt blir vid det gamla.

Man tycks resonera som så, att om en man har lust att förnedra och förtrycka unga kvinnor och dra ner sexualiteten i smutsen, skall det kunna ske helt enligt Svea rikets lag. Inte ens HIV-smittan kan förändra detta synsätt. Att kvinnor offras, blir socialt utslagna och dras in i kriminalitet är något som tydligen accepteras. Att kvinnor på porrklubbar är totalt rättslösa, ja, det är inget som man bryr sig om.

Jag anser att vårt svenska samhälle, som vill framstå som ett välfärdssamhälle, på ett grymt sätt sviker de utnyttjade, de utstötta och de utslagna unga

flickor som hamnat i porr- och prostitutionsträsket. Det är en skamfläck som måste tvättas bort.

För sju år sedan började jag driva kravet om en kundkriminalisering. Skälen för en lagstiftning är flera.

För det första: Det är genom våra lagar vi ger till känna vad vi anser vara rätt och orätt i mänsklig samlevnad.

För det andra: Genom en kundkriminalisering minskas efterfrågan och därmed blir det färre prostituerade.

För det tredje: En lagstiftning ger poliser och socialarbetare ett verktyg – något som de efterlyst länge.

Utskottsmajoriteten har radat upp argument mot en lagstiftning. Dessa har upprepats år efter år. För mig blir de om möjligt allt ihålligare ju oftare de förs fram. Mest cyniskt är vad man kallar en huvudinvändning, nämligen att en kriminalisering av kundernas beteende skulle kunna få negativa effekter även för de inblandade kvinnorna! Det är således omsorgen om kvinnorna som ger männen deras lagliga rätt att förnedra kvinnor!

Jo, visst känner vi igen argumentet från andra områden, att det alltid är kvinnornas fel, men att lägga skuldbördan på kvinnorna för att de blir förnedrade är, tycker jag, ändå väl magstarkt.

Prostitutionen skall motarbetas genom sociala insatser, inte straffrättsligt, hävdar utskottsmajoriteten. Jag ber då att få exempel på sådana sociala insatser som gett långsiktigt goda resultat. Jag efterlyser också exempel på framgångsrikt arbete när det gäller att få männen på bättre tankar. Det står nämligen i betänkandet att det är en viktig uppgift att få männen att förstå verkligheten bakom prostitutionen och dess konsekvenser för de inblandade kvinnorna.

När det gäller porrklubbar kan vi nu konstatera att gällande lagstiftning inte haft avsedd effekt. Verksamheten pågår öppet, och rekryteringen av unga flickor sker via press och genom bekanta till de kvinnor som redan arbetar på klubbarna. De som knyts till klubbarna får arbeta mycket hårt i en självutgivande och kränkande verksamhet. Inkomsterna kvittas mot förmånen att få vistas i lokalerna. Det föreligger således inget arbetsgivar-arbetsagarförhållande.

Kvinnorna arbetar utan stöd i arbetstidslagen, arbetsmiljölagen, semesterlagen, föräldraledighetslagen, osv. Är man helt rättslös, är steget till kriminalitet och prostitution nära. Det är en inskolning till asocialitet. Sexklubbar är prostitutionens förskola, om man så vill.

Här krävs en skärpt lagstiftning enligt min uppfattning.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till reservationerna i detta betänkande.

BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Ordet juridik kommer från de latinska orden jus, som betyder rätt, och dicere, som betyder säga. Juridiken beskriver alltså rätten, det rätta.

Men ordet rätt kan betyda olika saker. Dels kan det användas i betydelsen "gällande rätt" och avser då gällande lagar och andra regler med tolknings-

och tillämpningsföreskrifter, dels kan det betyda rättvist och rättfärdigt, alltså uttrycka moraliska värderingar.

Men moraluppfattningar skiftar mellan olika tider, och därmed skiftar behoven av förändringar i gällande rätt. En strävan efter överensstämmelse mellan dessa två begrepp – den moraliska rätten och den gällande rätten – är en viktig drivkraft i lagstiftningsarbetet.

Utskottet har alltsedan utskottsbehandlingen 1987/88 ställt sig bakom motionärer/reservanter när det gällt det moraliskt riktiga i att fördöma prostitutionen. Men säger i årets betänkande att prostitutionen är en företeelse som över huvud taget inte kan accepteras vidare, att prostitutionen medför att kvinnor utnyttjas och förnedras, att den motverkar strävanden mot jämställdhet mellan kvinnor och män och bidrar till att negativt påverka sexualsynen i allmänhet.

Utskottet har under de senaste åren även ansett att en kriminalisering av kunderna skulle kunna få en viss avhållande effekt på benägenheten att anlita prostituerade.

Det har under åren skett en rätt stor förändring i utskottets syn på de här frågorna, från exempelvis riksdagsåret 1976/77, när utskottsmajoriteten för första gången uttalade att man kanske borde överväga att förbjuda offentliga pornografiska föreställningar med samlag på scen – en företeelse som är helt otänkbar i dag.

Synen på prostitution och pornografi har alltså förändrats. Tiden är därför mogen att få till stånd en överensstämmelse mellan moralisk rätt och gällande rätt i prostitutionsfrågan. Mot bakgrund av att utskottet anser att prostitutionen är en företeelse som inte kan accepteras är det svårt att förstå att det inte även skall vara straffbart att köpa människor för sexuell tillfredsställelse – det är vad det är fråga om. Det kan bara förstås om det sätts in i ett större historiskt sammanhang när det gäller synen på kvinnan – jag tänker på kvinnans underordnade ställning och mannens hävdvunna rättigheter.

Kvinnors kamp för jämställdhet, rättsligt och mänskligt, har varit lång och många gånger hård, i ett samhälle där manliga värderingar är normen och där kvinnor och kvinnors livsvillkor därmed blir undantag från denna norm.

När det gäller de prostituerade kvinnorna stöter man fortfarande alltför ofta på myter, som myten om den lyckliga lyxhoran, som har päls, bil och juveler och som själv har valt ett liv i lyx och prostitution. Eller myten om att det är vanliga hemmafruar eller studerande som genom prostitution drygar ut sin kassa litet. Dessa myter omhuldas av vissa män för att eliminera sin egen skuld och för att förringa det faktum att man grovt utnyttjar en medmänniska.

Andra myter är att det är stackars ensamma eller handikappade män som på det här sättet köper sig litet mänsklig värme. Horan framställs ungefär som en god moder, vilken gör en vällovlig insats nästan i likhet med en socialarbetare. Man säger också att prostitutionen minskar antalet sexuella övergrepp.

En av motiveringarna för yrkandet om avslag på motionen är att en kriminalisering av kunderna innebär att det blir svårare för socialtjänsten att bedriva förebyggande arbete. De socialarbetare som jag under de senaste da-

garna har talat med och som jobbar med prostituerade säger att socialtjänsten inte kan lösa dessa problem. För detta behövs det lagstiftning.

Risken för spridning av HIV-smitta är ett starkt motiv för att vi skall ta ytterligare steg i strävandena att minska prostitutionen. Men det absolut viktigaste argumentet är ändå att man inte längre kan tillåta människohandel. Det är ju det som detta är fråga om.

Ett annat skäl mot kriminalisering är att prostitutionen skulle gå under jorden. Sedan några år har vi en lagstiftning där det är straffbart att köpa sexuella tjänster av ungdomar under 18 år. Man kan fråga sig om detta har medfört att verksamheten med prostitution av ungdomar under 18 år har gått under jorden eller om det inte i stället förhåller sig så att denna form av prostitution har minskat.

Det är ingen hejd på befarade negativa effekter av en kriminalisering som radas upp. Man anför att de prostituerade skulle kanske få större behov av mellanhänder. Mellanhänder är ju någonting som redan finns i dag när det gäller den typ av prostitution som förekommer på hotell och på klubbar. I Norge avslöjades nyligen en skandal där en skridskostjärna var inblandad, som senare blev dömd för hallickverksamhet. Skridskostjärnan kunde redovisa att allt var klart för att öppna filial här i Stockholm. Jag tror med bestämdhet att den sortens prostitution skulle minska. Firmor som i dag utnyttjar prostituerade skulle kanske dra sig för att anlita dessa för sina affärskontakter om det vore kriminellt.

Vidare säger man att verksamheten blir svåråtkomlig för myndigheterna. Men man undrar vad det är för vits med att polisen ser och upprörs över att den s.k. obducenten åter ses jaga prostitutionskontakter. Det är ju lagligt och därför kan polisen ingenting göra.

En annan invändning mot kriminalisering är att det ökar risken för utpressning. Återigen handlar det om en rörande omtanke om kunderna. I vilket annat lagstiftningssammanhang tar man in den aspekten vid bedömningen?

När det gäller argumentet att vi skall ha lagar som man kan kontrollera kan man dra en parallell med förbudet mot aga. Det var inte meningen att man skulle gå in i varje hem och se efter om föräldrarna agade sina barn, utan förbudet var samhällets sätt att markera att man inte accepterar aga. Det förhåller sig på samma sätt med förslaget att kriminalisera kunderna. Det är ett sätt för samhället att betona att man inte längre accepterar prostitution.

BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! I dag behandlar vi justitieutskottet betänkande om prostitution. Jag vill börja med att yrka bifall till utskottsmajoritetens förslag – ett förslag som går ut på att majoriteten inte anser att prostitutionskontakter skall kriminaliseras. Slutsatsen verkar ologisk, eftersom utskottet fördömer prostitution. I nästan alla andra sammanhang lagstiftar vi när vi vill fördöma ett beteende. Själva lagstiftandet, i det här fallet kriminaliserandet av kunderna, skulle kunna sägas markera att samhället tar avstånd från den verksamhet som prostitution innebär. Ändå gör vi inte det. Skälet till majorite-

tens i justitieutskottet ställningstagande beror på att svårigheterna bedöms som större än de positiva effekterna av en lagstiftning.

Jag erkänner gärna att övervägandena är svåra. Det finns ändå två frågor som jag vill ge extra tyngd. Den första är bevisfrågan. När ett beteende kriminaliseras bör själva handlingen bedömas vara bevisbar. Om man kriminaliserar prostitutionskontakter blir det svårt att bevisa brott. Själva handlingen är ett avtal mellan två personer som båda anser sig tjäna på avtalet. Ingen av parterna, vare sig kvinnan eller mannen, har något intresse av att berätta eller medverka i en utredning.

Om vi spekulerar i att socialarbetare eller föräldrar till en prostituerad anmäler kunden till polisen, så är det näst intill omöjligt att bevisa brott om kvinnan inte berättar. Och även om hon berättar, men mannen nekar, blir det bevissvårigheter. Mannen medger kanske att han vistats tillsammans med kvinnan någonstans, men hur skall åklagaren i detta läge där uppgift står mot uppgift kunna bevisa samlag mot betalning. Jag skulle kunna fortsätta att spekulera på detta tema, men min slutsats skulle ändå bli densamma. Brottet blir i det närmaste omöjligt att bevisa.

Jag skulle vilja göra en kort jämförelse med våldtäktsbrott. Vid våldtäkt berättar den utsatta kvinnan nästan alltid om brottet kommer fram till polisen. Kvinnan är ofta t.ex. misshandlad, hon uppvisar märken, hennes kläder är trasiga osv. Och ändå har man stora svårigheter att bevisa våldtäktsbrott.

Min andra betänklighet gäller följdbrott som kan komma av en kriminalisering. Oavsett vilka svallande känslor vi har när vi diskuterar prostitution, upplever ändå såväl den prostituerade som kunden att de sluter ett avtal. Den ena tillhandahåller tjänsten och den andra betalningen. Ingen av parterna sneglar åt någon annan riktning än den överenskomna. Om vi kriminaliserar prostitutionskontakter försvinner gatuprostitutionen. Det blir svårare att få kunder för de prostituerade och många av de kunder som blir kvar är de med samlevnadsproblem, vilka kan vara just de kunder som förmodligen är de mest grymma och perversa. Jag håller inte för uteslutet att en del prostituerade i den här situationen försöker att pressa ut litet extra pengar, eftersom de då har ett redskap i sin hand, nämligen att det är kriminellt att köpa tjänster.

Jag kan förutse olika situationer där pressade män då ger sig på de prostituerade. Misshandel och dråp är brott som inte ligger långt bort i sådana sammanhang, och det är kvinnan som drabbas. Jag är inte säker på att det är den utvecklingen vi vill ha.

Nå, skall man då inte göra någonting alls? Jo, jag anser att det finns kolossalt mycket att göra opinionsmässigt, om vi verkligen vill.

För ett år sedan var jag inbjuden till en middag där det var 200 personer närvarande. När vi hade hunnit till desserten, började den ene mannen efter den andre att berätta de mest vulgära historier om prostituerade kvinnor, som de kallade proffs. Alla de församlade, inkl. kvinnorna, tjöt av skratt. Samma vecka satt jag på flyget från Luleå tillsammans med två herrar, som försökte övertyga varandra om vem av dem som hade haft den mest spännande kvällen i Stockholm. Båda berättade om äventyr med köpt sex. Inte förrän jag frågade om herrarna var impotenta, eftersom de var tvungna att köpa sex, tystnade de.

Varför accepterar vi att lyssna på den här typen av historier, som förnedrar kvinnor?

Vad har vi egentligen för ett samhälle i Sverige, där i vart fall 100 000 män bedöms vara kunder till prostituerade? 10 % av den manliga svenska befolkningen anses ha haft prostitutionskontakter. Dessa män, som uppenbarligen inte har mer självkänsla än att de måste köpa sig sexliv, är verkligen att beklaga. Dessa andligt torftiga män försöker sedan hävda sig genom att berätta historier som skall klassa ner deras offer därför att de själva är avslöjade som män med samlevnadsproblem, med kontaktsvårigheter eller som är perversa. Genom att ständigt påminna dessa män om vilka underliga personer de i grunden är, skulle vi kvinnor – och förhoppningsvis en och annan man – kunna göra mycket för att få en värdigare syn på kvinnan.

Genom opinionsbildning kan man faktiskt nå långt. Det är männens ömklighet vi skall peka på. Här tycker jag också att skolorna har ett stort ansvar när det gäller att skapa bilder av vad som är förkastligt och vad som är acceptabelt, vad som är manligt och vad som är kvinnligt.

De kvinnor som låter prostituera sig kommer nästan uteslutande från otrygga och splittrade hem. De har en bristfällig skolgång, och de saknar yrkesutbildning. Den bästa hjälp dessa kvinnor kan få är ändå en uppsökande och stödjande verksamhet från socialförvaltningarna. I storstäderna borde det dessutom finnas en kontinuerlig prostitutionsförebyggande verksamhet.

Herr talman! Förutom prostitution behandlas i det nu aktuella betänkandet också två motioner med förslag till åtgärder som skulle kunna bidra till att förbudet i allmänna ordningsstadgan mot otillåten pornografisk föreställning skulle bli mer verksamt. I betänkandet finns också en reservation till förmån för motionerna.

Tyvär delar utskottet inte heller på den här punkten reservanternas tro på förändring via lagstiftning. Det är enligt lag förbjudet att anordna offentlig pornografisk föreställning. Det gäller bara för polisen att beivra denna verksamhet. Bevissvårigheter finns inte heller. Ett utmärkt sätt vore om polisen i större utsträckning än vad som sker i dag fotpatrullerade kvällstid. Då skulle den här typen av klubbar upptäckas och kunderna känna sig iakttagna.

Lagstiftningen finns – det är bara för polisen att utnyttja den. En skärpning av straffen tror jag inte har någon som helst effekt. Resultat uppnås bara om vi kan påverka polisen att hålla efter klubbarna.

Med detta yrkar jag också på denna punkt bifall till hemställan i justitieutskottets betänkande.

GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Jag vill tro att Britta Bjelle tycker lika illa om prostitution och sexklubbar som jag gör, men jag tycker inte att det verkar finnas någon vilja hos Britta Bjelle att se några möjligheter att förändra.

När det gäller lagstiftningen hävdar Britta Bjelle att det är så oerhört stora svårigheter att få en sådan lagstiftning och att det är i stort sett omöjligt att efterleva den. Men redan i dag har vi ju en lagstiftning som gäller otillåten

kontakt med ungdom under 18 år. Varför har vi den, om det skulle vara så fruktansvärt omöjligt?

Min fråga blir: Vill Britta Bjelle att den lagstiftningen skall tas bort? Det måste bli resultatet i så fall. Det är ju konsekvent, om man enbart ser till svårigheterna med en sådan lagstiftning.

Och tycker inte Britta Bjelle att det är litet stötande att det enligt vår lagstiftning är kriminellt att hyra ut lokaler till prostitutionsverksamhet men att det är fullt lagligt enligt Svea rikets lag att bedriva prostitution och att köpa kvinnor på det här sättet?

Jag tycker att det är dubbelmoral. Det är också dubbelmoral vi ägnar oss åt, när vi exempelvis vill att prostituerade skall vara skattskyldiga och att de skall deklarerar inkomst av rörelse. Är inte detta ganska stötande även för Britta Bjelle, som ju är jurist?

Min fråga när det gäller de sociala insatserna kvarstår. Får jag be om exempel på sådana sociala insatser som gett långsiktigt goda resultat? Jag efterlyser också exempel på framgångsrikt arbete när det gäller att få männen på bättre tankar.

BERITH ERIKSSON (vpk) replik:

Herr talman! Kärlek, sensualitet och sexualitet är något man kan ge och få. Det är verkligen hög tid – jag trycker på det igen – att vi slutar att tillåta människohandel.

För sex, sju år sedan var man fortfarande ganska optimistisk över möjligheterna att genom upplysning och insatser från socialtjänsten avskaffa prostitutionen. Jag kommer ihåg en affischkampanj som SSU hade, som var väldigt bra. På en affisch stod det: "Tänk på att det kan vara grannens dotter som du köper!"

I dag tycker jag inte man kan vara lika optimistisk längre. Prostitutionen har inte upphört, och den har heller inte minskat.

Britta Bjelle pratade länge och väl om de prostituerades dåliga sociala bakgrund och om orsakerna till att de är prostituerade. Vi, som har möjlighet att hjälpa de här kvinnorna, borde göra det nu!

En gång – jag satt och tittade i trycket – har samtliga kvinnor i riksdagen gått samman med ett gemensamt krav på förbättringar för kvinnor. Det var 1946 och gällde lika lön för lika arbete i staten. Under 1970- och 1980-talen har det varit några gemensamma aktioner, men det har aldrig hittills varit så att alla kvinnor har gått tillsammans för att förbättra för kvinnokollektivet.

BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker mycket illa om prostitution, Gunilla André. Men jag fördömer inte de prostituerade kvinnorna, vilket man mellan raderna kan läsa att så många gör i olika sammanhang. Däremot fördömer jag de män som inte har kraft att skaffa sig det sexuella liv de vill ha utan att betala för det. Det är alltså de män som söker kontakt med prostituerade som skall angripas.

Sedan frågar Gunilla André mig om jag anser att lagen inte skall gälla kvinnor under 18 år. Självfallet tycker jag inte det. Men här rör det sig enligt mitt synsätt om två skilda saker. Den som är under 18 år är minderårig och

står under föräldrarnas tillsyn. En flicka på 15–17 år har en helt annan syn på saker och ting än den som är 18 år eller äldre. Det är lättare att få henne att lyssna på vad de vuxna säger, och föräldrar och sociala myndigheter har i regel ett bättre grepp över vad 16–17-åringen gör. Jag tror också att det är lättare att bevisa brott om en minderårig flicka har prostitutionskontakter.

Kan Gunilla André tala om för mig hur det skall vara möjligt att bevisa brott när två personer har samma ambition, nämligen den ena – flickan som är över 18 år – att få betalt och den andra att få något för betalningen? De båda har ett gemensamt intresse av att inte medverka till att deras kontakt avslöjas. Även om exempelvis en socialarbetare eller någon annan anmäler deras brott, en utredning påbörjas, kvinnan berättar och mannen nekar, så är det svårt att få fram bevis för könshandeln, såvida det inte är fråga om våldtäkt eller misshandel.

När vi för diskussioner om att lagstifta på olika områden, försöker vi alltid först att ta reda på om det är möjligt att bevisa de brott som innefattas i lagstiftningen. I en del stater i USA har man kriminaliserat såväl prostitution som köp av sexuella tjänster. Där har det visat sig att man inte kommer åt männen, utan att det är kvinnorna som blir straffade.

Om vi här i Sverige kriminaliserar prostitutionskontakter, tror jag att prostituerade kvinnor kan falla för frestelsen att försöka ta extra betalt av sina kunder. Därmed följer genast brott som misshandel och dråp, något som inte är ovanligt i samband med förtryck av kvinnor.

GUNILLA ANDRÉ (c) replik:

Herr talman! Jag hoppas att det framgick tydligt av mitt första anförande att jag inte tillhör dem som fördömer kvinnor som prostituerar sig. Tvärtom har jag alltid hävdat att vi måste värna om de svagaste i samhället, och det gäller också prostituerade.

Enligt Britta Bjelle går det tydligen mycket bra att tillämpa den lag som gäller för kvinnor under 18 år. Jag kan inte förstå hur det kan vara svårare att tillämpa en lag som gäller för dem som har fyllt 18 år.

Alla som arbetar i olika prostitutionsgrupper har länge efterlyst en lag om kriminalisering av prostitutionskontakter. Med hjälp av en sådan kan de arbeta med förebyggande verksamhet. Det handlar, som Berith Eriksson tidigare har sagt, om en normgivande lagstiftning.

Jag är glad över att jag inte ingår i den bekantskapskrets som Britta Bjelle talade om i sitt första anförande och får lyssna till männens middagskonversation. Skulle inte dessa män, som uttalar sig på det sättet, tänka sig för både en- och två gånger innan de köpte en prostituerad, om prostitutionskontakter kriminaliserades? Misshandel och våld mot kvinnor, Britta Bjelle, har vi tillräckligt med i dag.

BRITTA BJELLE (fp) replik:

Herr talman! Jag skulle önska att varje kvinna som uttalar sig mot prostitution startar med att fördöma köp av sexuella tjänster, vilket vissa män utan självkänsla gör.

För mig, Gunilla André, är det stor skillnad på att kvinnor över 18 år prostituerar sig och att yngre tonårsflickor gör det. Jag inbillar mig att samhället,

föräldrar, socialtjänst och allt vad vi har av skydds nät här i Sverige har en annan kontroll över dem som är under 18 år än över dem som är äldre. Det är skälet till att jag tror att det är möjligt – märk väl – att leda i bevis när någon sexuellt utnyttjar flickor under 18 år. Gunilla André har inte gett något bevis på hur det skall vara möjligt att bevisa brott vid mäns kontakter med vuxna prostituerade.

Det ligger en point i att lagstifta för att fördöma. Innan jag gick till den här debatten funderade jag över om det hade stiftats någon lag där de brott som den omfattade hade ansetts i stort sett omöjliga att bevisa innan lagen i fråga stiftades. Det är ju fallet med den här tänkta lagen.

Egentligen är det beklämmande att behöva stå här och försvara någonting som jag tycker är så förkastligt. Men om vi nu skall lagstifta på detta område måste vi utforma lagen så att den har någon verkan. Jag kan inte se hur det skall vara möjligt i ett fall som detta. Självfallet vill de som arbetar på det sociala fältet få till stånd en lag som kriminaliserar prostitutionskontakter. Men de har säkert inte tänkt igenom på vilket sätt brott mot en sådan lag skall utredas och bevisas.

Tredje vice talmannen anmälde att Gunilla André anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

KENT LUNDGREN (mp):

Herr talman! Det här inlägget skall bli mycket kort. Så mycket är redan sagt och många känslor är ventilerade. En sak som skiljer mig från tidigare talare är att jag är man.

Jag tror att vi alla lika mycket avskyr prostitution och människoförnedring. Vad vi inte är överens om för att komma till rätta därmed är metoderna.

Britta Bjelle räknade upp ett antal förslag till åtgärder och tog därmed ordet ur mun på mig. Jag har alltså inte mycket att tillägga. Att jag inte tror att en kriminalisering av prostitutionskontakter får någon effekt beror på att HIV och aids, de värsta straff som kan drabba en människa, inte har lyckats stoppa prostitutionen. När inte dessa sjukdomar har kunnat stoppa prostitutionen, då vet jag inte vad som skall kunna stoppa den.

Jag håller med Britta Bjelle om att svårigheterna med bevisföringen blir enorma med en lag som kriminaliserar prostitutionskontakter. Jag ställer gärna upp på att försöka finna andra vägar till lagstiftning där bevisföringen är lättare. Om det skall bli en lösdriverilag eller något annat kan jag inte svara på nu. Men jag är således beredd att diskutera detta med kvällens debattörer för att gemensamt komma fram till en vettig lösning för framtiden.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 november.)

23 § Föredrags

justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU7 Vittnesplikt för psykologer, m.m.,

Tredje vice talmannen konstaterade att inga talare var anmälda.
(Beslut skulle fattas den 15 november.)

24 § Socialavgifter

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1989/90:SfU4 Socialavgifter.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det betänkande vi nu skall diskutera behandlar ett 20-tal motioner från den allmänna motionstiden om socialavgifter. Vi moderater har ensamma eller tillsammans med andra undertecknat åtta reservationer som jag redan nu ber att få yrka bifall till.

Socialavgifterna skall ju utgöra grunden för det sociala trygghetssystemet men har tyvärr i många fall övergått till att bli en ren beskattning utan motsvarande förmån – ett faktum som är orsaken till flera av de föreliggande reservationerna och som har föranlett en ganska häftig debatt under de senare åren.

Arbetsgivaravgifterna utgör en mycket dryg utgiftspost för företagen med 37,47 % av lönesumman, inkl. den s.k. löneskatten, utöver lönen. Egenavgifterna för den som driver jordbruk eller rörelse är 33,85 % jämte löneskatt om 0,34 %, och det är en nog så kännbar utgift, särskilt om vederbörande inte kan få motsvarande sociala förmån, vilket tyvärr ofta är fallet. Det här kan ju inte accepteras.

Herr talman! Jag skall genast övergå till reservationerna och motiveringarna för dessa.

I reservation 1 anser vi moderater, i enlighet med en motion av förste vice talmannen Ingegerd Troedsson och Karl-Gösta Svenson, att intäkten av såväl jordbruksfastighet som rörelse bör delas upp i avgiftsgrundande resp. icke avgiftsgrundande inkomster, dvs. inkomster av eget arbete resp. kapitalinkomster. Det kan annars uppstå stora tröskeeffekter, om inkomsten överstiger de 15 000 kr. i jordbruksrörelse som inte är avgifts- eller förmånsgrundande. Samma typ av inkomster, t.ex. hyresinkomster, behandlas olika i avgiftshänseenden, beroende på om denna inkomstgräns passeras eller inte och om förvärvskällan är jordbruksfastighet eller rörelse, något som givetvis inte bör accepteras.

I reservation 2 återkommer vi moderater tillsammans med centerns och folkpartiets representanter i utskottet med vårt gamla krav om bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter, dvs. socialavgifter skall inte utgöra en ren skatt.

I dag debiteras t.ex. socialavgifter på inkomster som är så små att de inte ger någon ersättning, vare sig från sjukförsäkringen eller från ATP-systemet.

Makar som t.ex. båda arbetar på ett jordbruk eller i en egen rörelse och har så låga inkomster att deras resp. inkomst inte når över basbeloppet vid en inkomstuppdelning blir helt utan ATP-skydd – trots att de betalat för dem dryga sociala avgifter. Detta är inte rimligt.

En bristande överensstämmelse mellan avgift och förmån råder också för t.ex. en jordbrukare i sjukförsäkringen, där vederbörande inte har rätt att ta upp högre sjukpenninggrundande inkomst än vad som gäller lönen för en anställd.

Alla de här frågorna bör enligt vår uppfattning bli föremål för en utredning, i syfte att nå bättre överensstämmelse mellan avgifter och förmåner. Det har redan gjorts en utredning för något år sedan, i vilken jag själv deltog, och där förelåg också ett borgerligt förslag om hur man skulle kunna nå en framkomlig väg. Men det förslaget var uppenbarligen inte intressant för socialdemokraterna, vilket vi beklagar. Vi vill alltså ha en ny utredning om det här.

I reservation 3 uppmärksammar vi moderater det problem som kan uppstå vid anställande av tillfällig utländsk arbetskraft, t.ex. vid bärplockning. Om det inte finns en social konvention med landet i fråga, måste arbetsgivaren teckna en privat försäkring för arbetstagaren – trots att han betalar sedvanliga sociala avgifter – därför att den utländska arbetstagaren inte har rätt att utnyttja den svenska sjukvården. Vi begär att regeringen kraftfullt skall verka för att öka antalet konventioner men om detta inte är möjligt ge förslag som syftar till att arbetsgivaren slipper betala dubbla avgifter.

I reservation 4 påtalar vi tillsammans med centern och folkpartiet de negativa konsekvenserna av en slopad kvittningsrätt som föreligger sedan 1982. Inte minst i glesbygden är det vanligt med kombinationssysselsättning, och med tanke på förslaget till ny jordbrukspolitik blir det kanske rent av en förutsättning för att människor över huvud taget skall kunna stanna kvar på sin bostadsort och bidra till en levande landsbygd. Går förslaget om en ny skatteuppgörelse också i uppfyllelse, blir det ännu sämre, för då kan man heller inte kvitta ett underskott i jordbruksrörelse t.ex. mot en inkomst av tjänst, vilket ju också för många är en förutsättning för att kunna bo på landsbygden. Men den debatten skall vi inte ta här i dag.

Vi anser liksom företrädarna för centern och folkpartiet i utskottet att överskott i en förvärvskälla inom inkomstslagen jordbruksfastighet eller rörelse bör få kvittas mot underskott i annan förvärvskälla inom något av dessa inkomstslag.

I reservation 5, som baseras på en motion av Ingrid Hasselström Nyvall och Sigge Godin, anser vi att en utredning bör göras rörande eventuellt differentierade sjukförsäkringsavgifter, relaterade till företagens möjlighet att hålla nere sjukfrånvaron genom en förbättrad arbetsmiljö. Dessa frågor är ju synnerligen aktuella för närvarande med tanke på den mycket höga sjukskrivningsfrekvensen.

I regel är sjukfrånvaron lägre på små arbetsplatser, men det finns också skillnader mellan regioner och mellan olika typer av regioner. Vi anser att de faktorerna bör belysas ytterligare i en utredning.

Reservation 7, i anledning av en borgerliga motion, tar upp de besvärliga och delvis mycket svårtolkade arbets- och uppdragstagarbegreppen, som

ofta har debatterats i denna kammare. Vem minns t.ex. inte "fallet Hjortberg". mannen som drabbades så hårt på grund av att han inte kunde tyda de svårtolkade reglerna? Debatten ledde till en viss förenkling och förbättring 1987 – det skall sägas – men reglerna har fortfarande en rad brister som bör rättas till. De är t.ex. inte konkurrensneutrala mellan fysiska och juridiska personer inbördes.

Nu föreligger det förslag till en form av företagarregistrering i ett betänkande. Ds 1988:59, men vi anser att något *skyndsamt* bör hända i denna fråga och att riksdagen bör få ta ställning till ett förslag redan under innevarande riksmöte.

Vi återkommer också med vårt krav om att endast en av parterna i ett uppdragsförhållande skall kunna ansöka om förhandsbesked. För närvarande gäller att båda parterna gör en sådan ansökan, och även i fortsättningen torde väl detta bli det vanligaste. Men vi menar alltså att det skall räcka med att *en* gör ansökan.

I reservation 9 tar vi åter upp arbetsgivaravgifterna för idrottsföreningar, en fråga som varit föremål för många debatter sedan "lex Westblom" kom till 1985. Vi moderater anser att en idrottsutövare eller annan som är verksam inom idrottsrörelsen skall ha samma förmåner som vid en vanlig anställning, om idrottsverksamheten är den huvudsakliga inkomstkällan. I de fall där det föreligger en annan huvudinkomst, anser vi att det bör kunna träffas en överenskommelse huruvida sociala förmåner skall utgå och om avgifter skall erläggas eller ej. Vi anser att regeringen snarast bör lägga fram ett förslag om detta.

Herr talman! I reservation 10 slutligen begär åter de borgerliga partierna att sociala avgifter inte skall utgå för vinstandelar. Det är viktigt att ett långsiktigt bundet sparande stimuleras – som fallet är i en rad andra länder – och inte ständigt blir belagt med skatter och avgifter. Både samhälle och anställda gynnas ju av ett breddat ägande av de svenska företagen. Våren 1987 införde socialdemokraterna som bekant systemet med socialavgifter på vinstandelssystem, och vi anser nu – liksom då – att detta är helt fel. Det finns flera avgörande skillnader mellan vanliga inkomster och inkomster i form av vinstandelar. Lönen bestäms ju i förväg genom avtal medan vinstandelarna bestäms i efterhand i förhållande till hur pass bra företaget går, och de är bundna under en viss tid innan de kan disponeras av mottagarna. Vi kräver att regeringen snarast lägger fram förslag till upphävande av arbetsgivaravgifter på avsättningar till vinstandelsstiftelser.

Därmed, herr talman, ber jag att utöver reservationerna också få yrka bifall till de delar av betänkandet där vi är eniga.

SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! De avgifter som har att finansiera den allmänna försäkringen är ett nätverk av avgifter som för såväl den enskilde som företagaren är svåra att förstå sig på. Det kan finnas anledning att även vi beslutsfattare då och då påminner oss om vad de olika avgifterna är till för. I betänkandet finns en bra redovisning över vad exempelvis arbetsgivaravgifterna består av. De utgörs enligt betänkandet av sjukförsäkringsavgift, folkpensionsavgift, tilläggspensionsavgift, delpensionsavgift, barnomsorgsavgift, arbetsskadeav-

gift, arbetsmarknadsavgift, arbetarskyddsavgift, vuxenutbildningsavgift och lönegarantiavgift.

För den oinvidge är det närmast en orimlighet att förstå varför en arbetsgivare skall svara för alla dessa enskilda avgifter.

Nu finns det skäl att erinra sig vad vi får för dessa avgifter och vilket syfte de har. Självfallet finns det mycket goda skäl att gemensamt finansiera den allmänna försäkringen på detta sätt. Men samtidigt är det viktigt att avgiftssystemet är överblickbart och att det upplevs som rättvist. Framför allt de mindre företagen och egenföretagarna upplever vissa delar av socialavgifterna som orättvisa och som en extra belastning, och de mindre företagen drabbas hårdare än de större. Framför allt är det överensstämmelserna mellan förmåner och avgifter och kvittningsrätten vid beräkning av pensionsgrundande inkomst främst inom mindre företag som anses orättvisa.

Många små företag får också betala en orimligt stor sjukförsäkringsavgift i förhållande till den sjukfrånvaro som det mindre företaget har. Sjukförsäkringsavgiftens storlek ger inte heller incitament för insatser för att förbättra arbetsmiljön i företagen.

Frågan om arbets- och uppdragstagarbegreppet är också ärligen föremål för motioner. Trots de påpekanden som görs varje år synes regeringen inte förstå de problem som råder.

Floran av motioner inom denna sektor har också utökats de senaste åren genom att idrottsföreningarna tvingas betala avgifter för medlemmar, främst idrottsmän, som får ersättning för idrottsutövande.

Socialförsäkringssystemet är komplicerat, och det är av yttersta vikt att systemet justeras så att det upplevs som rättvist och inte snedvridet och försett med oklarheter.

Herr talman! Folkpartiet har även i år, precis som Gullan Lindblad har sagt, liksom tidigare år tillsammans med moderaterna och centern fogat ett antal reservationer till detta betänkande. Eftersom vi delar på reservationerna skall jag inte bli långrandig, utan jag skall inskränka mig till några smärre kommentarer.

I reservation 2 tar vi upp den bristande överensstämmelsen mellan förmåner och avgifter. Denna brist ger för den enskilde helt orimliga effekter. Som framhållits i motionerna debiteras socialavgifter för inkomster som är så små att de inte ger någon rätt till ersättning från sjukförsäkringen och tilläggspensioneringen. Vi anser att det finns skäl att göra en utredning, som tar fram ett förslag som ger bättre överensstämmelse mellan förmåner och avgifter för egenföretagaren.

I reservation 4 påpekar vi det orimliga i att kvittningsrätt inte tillåts mellan olika förvärvskällor. I den nyligen avlämnade regionalpolitiska utredningen framhölls vikten av kombinationssysselsättningar i glesbygd. För att dessa sysselsättningar skall komma till stånd är det viktigt att kvittningsrätt finns mellan olika förvärvskällor. Vi anser att regeringen skyndsamt skall utreda frågan.

I ett par år har man från folkpartiets sida föreslagit att frågan om differentierad sjukförsäkringsavgift skall utredas. Sjukfrånvaron i de små företagen är väsentligt lägre än i större företag. I den dagliga debatten talas det om hur sjukfrånvaron främst på grund av psykosociala skäl tenderar att öka. I

socialförsäkringssystemet finns, som jag sade tidigare, inget incitament för företagen att via en förbättrad arbetsmiljö kunna pressa ner företagens sociala kostnader. Den mer positiva arbetsmiljön i de små företagen kan sägas få betala den sämre arbetsmiljön i de större företagen. Rimligtvis borde varje företag betala sjukförsäkringsavgifter som svarar mot de anställdas sjukfrånvaro.

Utskottsmajoriteten har i utskottsskrivningen antytt att motionärerna har rätt. Men trots denna s.k. välvilliga skrivning är majoriteten inte beredd att vidta några åtgärder. Jag frågar Nils-Olof Gustafsson: Varför?

De nya reglerna om uppörd av socialavgifter som infördes 1986/87 har flera brister. Systemet är, som Gullan Lindblad sade, inte konkurrensneutralt mellan fysiska och juridiska personer. Vi anser att det skyndsamt måste vidareutvecklas och att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett kompletterande förslag.

Enligt vår mening har inga vägande skäl anförts mot att låta endast en part i ett uppdragsförhållande ansöka om förhandsbesked. Jag vill fråga utskottets företrädare varför detta inte är möjligt. Vilka dunkla motiv ligger bakom att man inte skulle kunna medge detta?

Idrottsrörelsen har en samhällsviktig funktion främst när det gäller fostran av barn och ungdom. De insatser som den samlade idrottsrörelsen gör kan inte betalas av samhället med pengar. Kravet på att idrottsföreningar skall betala arbetsgivaravgifter för sina idrottsutövare har blivit ett hot mot föreningarnas existens och också för den samhällsinsats som de gör.

Riksidrottsförbundet har i en egen utredning pekat på olika modeller för att lösa problemet. Utredningen har överlämnats till regeringen men utan resultat. Självfallet skall också idrottsutövaren känna trygghet. Men detta får inte innebära att regeringen inte tar fasta på de förslag som Riksidrottsförbundet presenterat. Det är en självklarhet att föreningarnas och idrottsutövarnas situation måste lösas för att samhället inte skall gå miste om den viktiga insats som föreningarna gör. Riksdagen bör därför ge regeringen i uppdrag att snarast lägga fram förslag i frågan.

Herr talman! I reservation 8 motsätter vi oss att avgiftsbelägga avsättningar till vinstandelssystem. Vi anser att bidrag till vinstandelssystem inte kan jämföras med lön. Bidragen bestäms i efterhand av arbetsgivaren på grundval av företagets vinst, medan lönen avgörs genom förhandlingar mellan arbetsgivaren och den fackliga organisationen. Andelarna i en vinstandelsstiftelse binds under en viss tid innan de kan disponeras av löntagarna.

Vinstandelar kan följaktligen inte jämföras med lön. Jag vill därför fråga utskottsmajoriteten vilka likheter som finns mellan vinstandelar och lön. Vi borde kunna utreda detta i kväll, så slipper vi diskutera den frågan senare.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationerna 2, 4, 5, 7, 8 och 10.

RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Det som i dagligt tal kallas för arbetsgivaravgifter består inte endast av olika avgifter till socialförsäkringsområdet, utan där ingår också avgifter till helt andra ändamål, såsom arbetsmarknad, barnomsorg, utbildning, arbetsmiljö och löntagarfonder. Från att ha varit några procent av lö-

nesumman har arbetsgivaravgifterna vuxit genom åren och uppgår i dag till över 38 % i lagstadgade avgifter. Därtill kommer ytterligare några procent som parterna på arbetsmarknaden enas om i avtal. För egenföretagarna gäller att man har några procents lägre avgift.

Herr talman! Den under gårdagen publicerade skatteuppgörelsen innebär ju bl.a. att man sänker den direkta skatten på arbete. Samtidigt breddar man det skatteunderlag på vilket man betalar inkomstskatt och sociala avgifter. Detta innebär att arbetsgivaravgifterna på den statliga sidan blir den dominerande skatten på arbete. På samma sätt som marginalskatteerna har ansetts ha en styrande effekt på utvecklingen i näringslivet och samhället, har också arbetsgivaravgifterna det. Höga avgifter och avgiftshöjningar slår hårt mot arbetskraftsintensiva företag och verksamheter. Särskilt betungande upplevs avgifterna av egenföretagarna, som ofta har svårt att kompensera sig inkomstvägen för höjningar.

I betänkandet SFU4 återkommer ett antal bekanta stridsfrågor när det gäller hur man skall beräkna avgifter och förmåner inom systemet, vem som skall betraktas som arbetsgivare och hur man skall lösa frågan om avgifterna för idrottsrörelsen. Gullan Lindblad och Sigge Godin har tidigare i debatten utvecklat argumenten kring vad vi reserverar vill åstadkomma när det gäller dessa frågor. Det finns ingen anledning att upprepa dessa argument, utan jag vill endast säga att vi från centerns sida instämmer i vad som har sagts i fråga om reservationerna 2, 4, 7, 8 och 10.

Herr talman! Det finns däremot anledning att närmare utveckla argumenten vad gäller möjligheten att åstadkomma en differentiering av avgifterna. Centern har under flera år föreslagit en differentiering av sjukförsäkringsavgiften. Vi har föreslagit att man sänker avgiften med fem procentenheter för de första 15 anställda. Sänkningen skall finansieras genom en omfördelning av avgiftsuttaget.

Vi anser att en sådan åtgärd skulle stimulera nyföretagandet och småföretagens verksamhet. Nyföretagandet sker i dag till stor del inom tjänste- och servicemrådena, dvs. arbetskraftsintensiva verksamheter. Generellt sett har de små företagen en lägre sjukfrånvaro än stora företag. Man kan med visst fog påstå att de små företagen i dag genom sjukförsäkringsavgiften har subventionerat de stora företagens sjukfrånvaro.

Herr talman! På senare tid har det också framförts tankar om en annan typ av differentiering. Man skulle relatera sjukförsäkringsavgiften direkt till frånvaron i företaget, eller till frånvaron inom en speciell bransch. Det finns en reservation som tar upp tankar kring detta. Om man väljer den modellen kommer man förmodligen att komma till ungefär samma slutresultat som det vi har lanserat i vår modell, dvs. det är de små och mindre företagen som har en lägre sjukfrånvaro, detta även om man skulle välja denna modell.

Det finns alltså enligt min mening i sig inget hinder att, om man vill åstadkomma en sänkning av arbetsgivaravgiften för de mindre företagen, även pröva att gå denna väg. Då skulle man kanske kunna använda ett generellt system för de små företagen och i fråga om de stora ha ett direktuttag, dvs. att man där direkt skulle kunna koppla avgift och frånvaro till varandra. På detta sätt skulle man åstadkomma en differentiering.

Jag vet att man på olika håll funderar kring hur man skall kunna åstad-

komma kopplingar och signaler mellan en bättre arbetsmiljö och en minskning av sjukfrånvaron. Jag tror att detta är en av de viktigaste frågorna vi har att lösa under de närmaste åren. Nu när skattefrågorna förmodligen inte tar lika mycket tid i anspråk i regeringskansliet kanske det finns utrymme att också komma till skott när det gäller socialförsäkringsavgifterna. Med tanke på utvecklingen i fråga om kostnaderna och hur systemen fungerar är det utan tvivel så att vi måste åstadkomma radikala förändringar på delar av socialförsäkringsområdet och vad gäller hur systemen skall finansieras under 90-talet. Detta blir nödvändigt för att inte systemen skall komma i så stor obalans att man måste göra kraftiga neddragningar av de förmåner som finns i systemen.

Från centerns sida är vi öppna för olika typer av diskussion kring hur man skulle kunna åstadkomma ett bättre signalsystem på detta område. Vi har, som jag tidigare har påpekat, lanserat en modell som vi anser vara enkel och som vi tror ger rätt signaler även till de företag som här är aktuella, dvs. de allra minsta företagen.

Herr talman! Med detta vill jag som representant för centerpartiet yrka bifall till reservationerna 2, 4, 6, 7, 8 och 10.

NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Så är det då dags för den årliga omgången här i kammaren av debatten kring sociala avgifter. I betänkandet behandlas många motioner från den allmänna motionstiden, nämligen 19 stycken om jag har räknat rätt. Det är dock svårt att hitta några nya motioner. Det är gamla bekanta krav som förs fram. Såvitt jag förstår är det endast den moderata motionen om socialavgifter vid tillfällig anställning av utländsk arbetskraft som innehåller något nytt. I övrigt rör det sig som sagt om krav som har förts fram många gånger här i riksdagen.

Av litet olika anledningar går uppfattningarna isär i utskottet. I en del frågor har vi olika synpunkter på hur vi praktiskt kan hantera våra socialförsäkringar, i andra frågor skiljer vi oss åt mera av principiella och ideologiska skäl.

Jag går nu direkt över till att kommentera de reservationer som är fogade till betänkandet. Eftersom det här är frågor som har behandlats en hel del gånger och utskottsmajoriteten tydligt har redovisat sitt ställningstagande i tidigare debatter anser jag att jag skulle kunna vara ganska kortfattad i mina kommentarer.

I reservation nr 1 anser de moderata ledamöterna i utskottet att den nyligen införda bestämmelsen om avgifter på intäkter på jordbruksfastighet inte är tillfredsställande. Bestämmelsen gäller sedan 1988, och den innebär att egenavgifter inte beräknas på inkomst av jordbruksfastighet som uppgår till högst 15 000 kr. Sådan inkomst är inte heller pensionsgrundande. Som framgick av Gullan Lindblads anförande vill reservanterna avsevärt utvidga denna bestämmelse.

Jag vill bara påminna om att den nya bestämmelsen som innebär en avvikelser från vad som i övrigt gäller för uttag av socialavgifter tillkom i ett alldeles bestämt syfte, nämligen att stimulera till ökad skogsavverkning. Ut-

skottsmajoriteten är inte nu beredd att gå längre än så. Jag yrkar därför avslag på reservation nr 1.

I reservation nr 2 tas frågan om överensstämmelse mellan förmåner och avgifter för egenföretagare upp. När vi tidigare några gånger har behandlat denna fråga har utskottsmajoriteten hävdad, att även om den nu gällande regeln innebär en viss bristande överensstämmelse mellan avgifter och förmåner innebär den också betydande administrativa lättnader för såväl myndigheter och arbetsgivare som egenföretagare. Jag vill också i detta sammanhang påminna om att när de nya reglerna infördes, för övrigt på förslag av dåvarande socialminister Karin Söder, sänktes tilläggspensionsavgiften med tre procentenheter. Utskottsmajoriteten vidhåller sin tidigare redovisade uppfattning.

Det skall dock sägas att flera av de frågor som tas upp i motioner och i reservationen är föremål för överväganden i andra sammanhang. Pensionsberedningen utreder vissa frågor. Riksförsäkringsverket lämnade den 22 juni i år sin rapport om sjukpenningförsäkring för egenföretagare till regeringen. Rapporten bereds nu i regeringskansliet. Vi har som praxis att avvakta sådan beredning. Det skall vi också göra vad gäller pensionsberedningens arbete.

Med hänvisning till vad jag sagt yrkar jag avslag på reservation nr 2.

I reservation nr 3 hävdas ånyo att det bör föreligga bättre överensstämmelse mellan avgifter och förmåner. Jag kan bara hänvisa till vad jag nyss sade om reservation 2. I reservationen och den motion som ligger till grund för den pekar man speciellt på det förhållande som råder vid tillfällig anställning av utländsk arbetskraft. I de fall där den utländske arbetskraften inte har rätt till sjukvård i Sverige måste arbetsgivaren, som Gullan Lindblad sade, teckna en privat försäkring för att skydda den anställde. Arbetsgivaren drabbas på så sätt av dubbla kostnader. Det anser reservanterna vara orimligt. Man anser att arbetsgivaravgift inte skall utgå vid tillfällig anställning av utländsk arbetskraft.

Vi avvisar detta förslag och anser att det här skall lösas genom socialförsäkringskonventioner. Sådana överenskommelser har träffats med ett flertal länder – nu senast med Polen. Den överenskommelsen gäller från den 1 juni i år och innebär att personer som är bosatta och har rätt till sjukvårdsförmåner i en av staterna skall, under tillfällig vistelse i den andra staten, vid plötslig ohälsa, olycksfall eller akut sjukdom erhålla sjukvårdsförmån på samma villkor som gäller där. Vi anser att dessa frågor skall lösas på det sättet.

Jag yrkar avslag på reservation nr 3.

Reservation nr 4 tar upp ytterligare en gammal bekant fråga, nämligen kvittningsrätten vid beräkning av pensionsgrundande inkomst. Nu, liksom tidigare, kräver reservanterna att kvittningsrätten skall återinföras. Nu, liksom tidigare, anser utskottsmajoriteten att utifrån de aspekter som vårt utskott främst har att tillgodose kan vi inte godta att en försäkrads framtida pension skall kunna begränsas genom möjlighet till kvittning vid beräkning av den pensionsgrundande inkomsten.

Jag yrkar avslag på reservation nr 4.

Moderaterna och folkpartisterna i utskottet står bakom reservation nr 5, som tar upp frågan om differentierade avgifter. Reservanterna pekar på sambandet mellan sjukfrånvaro och arbetsmiljö och menar att om beräkningen

av avgifterna kunde relateras till skador och sjukdomar som härrör från brister i arbetsmiljön som är påverkbara, skulle det sannolikt få effekt när det gäller att förbättra arbetsmiljön. Reservanterna vill att regeringen skall utreda frågan.

Jag tycker att bra tankegångar förs fram i den motion som ligger till grund för reservationen. Det ligger mycket i att man skall kunna använda avgifterna som ett incitament för arbetsgivaren att vidta förbättringar av arbetsmiljön. Arbetsmiljökommisionen har emellertid redan i uppdrag att undersöka om det här är en framkomlig väg. Det behövs således ingen särskild utredning. Detta får också bli svaret på Sigge Godins fråga om varför regeringen inte gör någonting. Det finns ingen anledning att tillsätta en utredning när en kommission redan undersöker frågan. Av den anledningen yrkar jag också avslag på reservation nr 5.

Frågan om differentierade sjukförsäkringsavgifter tas också upp i reservation nr 6, som centerpartiet och miljöpartiet står bakom. Utgångspunkten är dock en annan, vilket framgick av Rune Backlunds anförande. Reservanterna säger här att sjukfrånvaron generellt sett är lägre i de små företagen än i de stora, vilket skulle motivera lägre avgifter. I tidigare debatter i denna fråga har vi sagt – vilket jag nu upprepar – att företagets storlek rent generellt inte är avgörande för hur stor sjukfrånvaron är. Det är i praktiken mycket stora variationer mellan de enskilda företagen, såväl mellan de stora företagen som mellan de små företagen. Ett system med sådana differentierade avgifter skulle således inte bli rättvist.

Jag yrkar avslag på reservation nr 6.

Reservation nr 7 handlar om arbets- och uppdragstagarbegreppet. I det här avseendet har, som mina meddebattörer har sagt, utskottet en lång lidandets historia bakom sig. De regler som nu gäller är oklara och förorsakar besvär ute i arbetslivet. Vi har också gemensamt uttalat att det är mycket angeläget att få fram klara regler så snabbt som möjligt. Tyvärr har regeringen hittills inte ansett sig ha tillräckligt bra underlag för en proposition. Nu föreligger det, som Gullan Lindblad sade, ett betänkande. Det bereds i regeringskansliet. Reservanterna kräver att regeringen skall lägga fram ett förslag för riksdagen under innevarande riksmöte. Bedömningen i regeringskansliet är att man inte hinner lägga fram något förslag förrän hösten 1990. Jag är naturligtvis medveten om att det har tagit mycket lång tid att få fram förslag till nya regler. Vi vet dock att det inte är några lätta frågor att arbeta med. Det är ett oerhört komplicerat system. För min del är jag övertygad om att regeringen arbetar så skyndsamt som möjligt, och jag anser inte att det behövs något särskilt påpekande från riksdagen.

I den andra delen av reservationen föreslås, som tidigare, att förhandsbesked skall kunna lämnas efter ansökan av endast en part. Utskottsmajoriteten anser nu, liksom vid tidigare behandling av frågan, att en gemensam ansökan ger det bästa underlaget för en korrekt bedömning av omständigheterna och också ökar förutsättningarna för en snabb handläggning.

Jag yrkar avslag på reservation nr 7.

Reservationerna nr 8 och 9 gäller arbetsgivaravgifter från idrottsföreningar. I båda reservationerna påpekas att den ändrade rättstillämpningen, efter en dom i regeringsrätten 1985 som medfört att idrottsföreningarna nu

mera skall betala arbetsgivaravgifter, gjort att många idrottsföreningar fått ekonomiska svårigheter. I reservation 8 krävs en översyn och förslag som syftar till att reducera avgifterna. I reservation 9 krävs förslag som skulle möjliggöra för idrottsutövaren och föreningen att träffa överenskommelse om huruvida sociala förmåner skall utgå. Detta skulle gälla i de fall då idrottsverksamheten inte är den huvudsakliga inkomstkällan. Om man kommer överens om att förmånen skall utgå skall avgifter erläggas. Det är således en viss skillnad i de krav som framförs i de båda reservationerna.

Jag kan bara upprepa vad utskottsmajoriteten tidigare har hävdad. När det nu i dom fastslagits att inkomster i samband med idrottsutövning är att likställa med andra arbetsinkomster, är det vår klara, principiella uppfattning att de skall grunda rätt till socialförsäkringsförmåner och därmed föranleda att socialavgifter erläggs. Enligt vår mening skall idrottsutövare, i sin egenkap av inkomsttagare, ha en självklar rätt att omfattas av samma socialförsäkringsskydd som andra inkomsttagare.

Jag yrkar avslag på reservationerna nr 8 och 9.

I reservation nr 10 krävs att regeringen lägger fram förslag om att upphäva beslutet om arbetsgivaravgifter på avsättningen till vinstandelsstiftelser. Riksdagen fattade beslut i den frågan den 3 juni 1987. Oppositionen hävdade då, liksom nu, att det är fel att belägga avsättningen till vinstandelsstiftelser med avgifter. Den anser att en utveckling av vinstandelssystem bör uppmuntras eftersom de har gynnsamma effekter för samhälle, näringsliv och anställda. Vidare anser reservanterna, som framgick av inläggen, att det finns flera framträdande skillnader mellan bidragen till vinstandelsstiftelser och löneutbetalningar, vilket också skulle motivera skillnader i avgiftshänseende.

Utskottsmajoriteten hävdar att det finns grundläggande likheter mellan avsättningar till vinstandelssystem och löneersättningar. Det är inte alls ovanligt med ersättningar från arbetsgivare till arbetstagare som i avgiftshänseende betraktas som lön, trots att ersättningarnas belopp inte bestäms i löneförhandlingar. Exempel på sådana ersättningar är gratifikationer, bonus och vinstandelar av den typ som utbetalas direkt till arbetstagare. Vi anser att det faktum att utbetalningarna sker via en stiftelse inte förändrar beloppens karaktär av löneersättningar och att socialavgifter således skall tas ut.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservation nr 10. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkandet i sin helhet.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag kan hålla med Nils-Olof Gustafsson om att det är mycket av "the same procedure as last year", som det heter i nyårssketchen. Icke förty är det viktigt att vi ventilerar dessa frågor. De svåra problemen för särskilt de mindre företagen kvarstår ju.

Det är då sannerligen inte de praktiska skälen som torde vara de svåra för socialdemokraterna, Nils-Olof Gustafsson. Här är det först och främst ideologiska skäl det handlar om. Det kan också vara så att facket har sagt sitt, och då rättar sig socialdemokraterna in i ledet. Slutligen kan det vara någon utredning eller kommission som arbetar med ärendet eller också be-

reds det i regeringskansliet, och där har det beretts i årtal. Vi har helt olika uppfattningar, det är alldeles klart. Jag skall här bara beröra några saker.

Överensstämmelsen mellan förmåner och avgifter blir hela tiden sämre och sämre. Jag tycker att det borde vara genant. Man betalar allt högre avgifter, men det som den enskilde löntagaren får ut blir allt mindre. Nog skulle man kunna ändra på detta, Nils-Olof Gustafsson, om den goda viljan funnes. Det är bara att konstatera att ni inte vill.

När det gäller kvittningsrätten kommer den gamla vanliga "pappa vet bäst"-attityden in igen. Man kan inte lita på att människor själva inser vad som är bäst för dem, utan socialdemokraterna kommer med sin förmyndarinställning och säger: Ni måste betala detta, så att ni inte går miste om ert framtida socialförsäkringsskydd. Det är också gamla bekanta argument.

Nog är det en lång lidandets historia när det gäller arbetstagar- resp. uppdragstagarbegreppen. Jag hade en debatt med dåvarande socialministern Sten Andersson för jag vet inte hur många år sedan, då han lovade att det skulle bli en ändring. Nog har ni tagit lång tid på er! Vi håller inte med om att arbetet sker skyndsamt i regeringskansliet. Nils-Olof Gustafsson. Sannerligen inte!

Ni säger att det finns framträdande likheter mellan vanlig lön och vinstandelar. Men varför i fredens namn är då inte vinstandelarna att betrakta som sjukpenninggrundande inkomst, om det nu finns sådana likheter? Där gör socialdemokraterna en fullständig kullerbytta. Vinstandelarna skulle alltså beläggas med socialavgifter och berättiga till ATP, men de var icke sjukpenninggrundande. Ni vet inte vad ni vill rent praktiskt, tydligen. Men ni har en ideologi som går ut på att ni vill förhindra det ägande som skulle kunna komma löntagarna till del, vilket jag tycker är en mycket egendomlig uppfattning av ett parti som säger sig värna om de enskilda löntagarnas intressen. Kan Nils-Olof Gustafsson förklara hur man kan betrakta vinstandelarna som lön samtidigt som man inte betraktar dem som lön?

SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag vill ta upp ett par frågor. När det gäller den differentierade sjukförsäkringsavgiften, som vi har talat om, är skrivningen positiv, som Nils-Olof Gustafsson säger. Det erkänner jag. Man ni har gått som katten kring het gröt när ni har talat om vad som ingår i utredningens uppdrag. Jag tycker inte att det ni säger är sant. Ni skriver att det ingår i uppdraget att ta upp frågan om incitament för arbetsgivaren att vidta förbättringar av arbetsmiljön och medverka i rehabiliteringsarbetet. Det handlar väl om att arbetsgivaren skall betala sjukersättningen under viss tid. Det är inte den positiva delen, som vi tycker att man också skulle pröva. Varför kan ni inte vara litet rappa här, Nils-Olof Gustafsson, och kräva att man studerar den delen också? Det skulle vara klädsamt.

När det gäller uppdragstagarbegreppet har jag faktiskt inte fått något besked om vad det finns för motiv att inte medge att den ena parten ensam skall få ansöka om ett förhandsbesked. Att få göra det är ett krav man borde kunna ställa. Ge mig ett konkret besked, Nils-Olof Gustafsson, så skall jag kanske nöja mig.

I årets betänkande, där fjolårets betänkande citeras, skriver ni beträf-

fande idrottsmännens sociala kostnader följande: "En lösning på idrottsföreningarnas ekonomiska problem fick därför enligt utskottet sökas på annat sätt än genom att man gav avkall på det skydd som socialförsäkringarna erbjuder." Men varken vi eller Riksidrottsförbundet har sagt att man skall göra avkall på skyddet. Nils-Olof Gustafsson. Vi har pekat på att idrottsmännen kan få teckna en egen försäkring när det gäller ersättningar upp till två basbelopp. Därutöver skall samma system gälla för idrottsföreningarna som för andra arbetsgivare. När skall ni ta tag i detta, eller ge regeringen i uppdrag att göra det? Det är oerhört viktigt att man löser denna fråga och inte bara kastar fram uttalanden om att idrottsföreningarna vill slippa undan ansvaret och att människor drabbas av det. Det är faktiskt inte det vi menar. Något annat argument har ni inte framfört i år heller. Jag får tolka det som att det är detta ni menar.

Vilka likheter finns det mellan vinstandelar och lön? Det finns grundläggande likheter, säger Nils-Olof Gustafsson och hänvisar till exempelvis bonus. Men det är ju inte det vi talar om. Här är det, som jag sade i min inledning, frågan om att man vid årets slut bedömer att det skall bli en vinst i företaget och avsätter pengar som vinstandelar och binder dem i ett antal år. Det vet ni lika väl som vi.

Varför skall man då ta ut sociala avgifter på vinstandelar? Jag kan i och för sig förklara vad ni är rädda för. I-betänkandet sägs om vår motion: "Den kanske största samhällsekonomiska vinsten är enligt motionärerna att man härigenom bättre tar till vara medarbetarens engagemang och ansvar, vilket leder till konkurrenskraftigare företag, effektivare produktion och därmed också skatteintäkter för stat och kommun." Det där låter väl egentligen positivt. Facket säger då självklart nej – vi skall inte ha engagerade människor som tycker att företaget går bra och att det är viktigt att det fungerar bra, utan vi skall ha människor, medlemmar i facket, som kräver att arbetsgivarna skall ta sitt ansvar och betala sociala avgifter även på det som inte är lön. Det är där skon klämmer. Det är hög tid att ni tänker om i den frågan också.

Herr talman! Jag kan nöja mig med detta, eftersom Gullan Lindblad har argumenterat för en del andra synpunkter.

RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Det som skiljer Nils-Olof Gustafsson och oss centerpartister är synsättet på hur man kan använda de sociala avgifterna, arbetsgivaravgifterna, för att uppnå olika mål inom näringspolitiken. Vårt förslag om att sänka sjukförsäkringsavgiften ingår som ett led i näringspolitiken. Vi vill stimulera nyföretagande och småföretagande i Sverige. Det blir inte sämre av att vi med ganska starka argument kan påvisa att små företag generellt sett har en lägre sjukfrånvaro. Det blir alltså inte sämre av att det är så, när vi nu argumenterar för differentierade avgifter.

Nu har Nils-Olof Gustafsson, frånt att ha sagt blankt nej till allt som heter differentieringar, blivit öppen för ett resonemang om att man skulle kunna ha vissa differentieringar för att styra förändringar och åstadkomma en förbättrad arbetsmiljö. Jag sade i mitt tidigare inlägg att vi i centern är öppna för den typen av resonemang. Vi tror nämligen att slutresultatet ändå blir att

de mindre företagen kommer att gynnas. Då kan i och för sig flera saker kombineras. Förutom att ett företag får en lägre avgift på grund av en lägre sjukfrånvaro kan det få ytterligare en sänkning av näringspolitiska skäl. Det finns alltså, som vi ser det, inget motsatsförhållande mellan dessa två modeller.

Denna debatt har varit en följetong under flera år, och vi har debatterat i stort sett samma saker varje höst här i riksdagen. Med stor sannolikhet kommer vi nog att stå här om ett år igen och debattera socialavgifter. Men jag hoppas att vi då har kommit så långt att det antligen finns ett förslag på bordet om att åstadkomma någon förändring av det här systemet, så att det sker en nödvändig anpassning för att vårt näringsliv skall kunna fungera på ett effektivt sätt under 90-talet. Jag hoppas verkligen, Nils-Olof Gustafsson, att det nu blir fart i socialdepartementet och finansdepartementet under resten av detta år, så att riksdagen får förslag som kan behandlas och sedan debatteras nästa höst.

NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det har ställts många frågor till mig, och jag skall besvara så många jag hinner i detta inlägg.

Beträffande den, som det sägs, bristande överensstämmelsen mellan avgifter och förmåner vill jag säga följande. När jag hör mina borgerliga meddebattörer får jag en känsla av att det är en annan princip för socialförsäkringen som de är ute efter. För oss har det alltid varit viktigt att hävda principen att socialförsäkringen skall bygga på den obligatoriska och solidariska tanken. Om man fullföljer de borgerliga partiernas resonemang om överensstämmelse mellan avgifter och förmåner, innebär det att de vill att vi skall ha en annan typ av försäkring.

Det är ingen konst att hålla med om att detta kan få margineffekter som inte är bra. Om detta inte hade upptäckts, skulle knappast vare sig pensionsberedningen eller riksförsäkringsverket ha fått i uppdrag att se över detta. Vi får emellertid se vad dessa kommer fram till. Men jag har mycket svårt att tro att vi socialdemokrater kan överge huvudprincipen för vår socialförsäkring.

Beträffande överföring till vinstandelsstiftelser – kan ni inte se några likheter mellan löneutbetalning och denna överföring? Både Sigge Godin och Gullan Lindblad har begärt att jag skall förklara skillnaden. Jag har framför mig ett dokument där det skrivs om dessa system. Det står bl.a.:

”Bortsett från de andra fördelar sådana system för med sig, bidrar det också till en ökad förståelse hos de anställda för vinster i företagen. När de anställda vet att de får del i den vinst som kan uppstå blir behovet att i förväg i löneförhandlingarna ta ut denna eventuella vinst mindre. Även löneglidningen dämpas om de anställda får andel i vinsten.”

Det dokument som jag citerade ur är den folkpartistiska partimotionen med anledning av proposition 1987/88:60 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m.m. Jag hade själv inte bättre kunnat formulera den likhet som vi anser finns mellan löneutbetalningar och dessa överföringar till vinstandelsstiftelser.

Jag blir nästan litet bedrövad över att det är svårt att få er att förstå vad

vi egentligen menar när det gäller socialavgifter till idrottsutövarna i deras egenskap av inkomsttagare. Jag begriper inte hur man kan mäla ut en grupp inkomsttagare på detta sätt, speciellt som även de borgerliga företrädarna måste veta att idrottsutövarna i denna egenskap inte är någon yrkesgrupp som är särskilt förskonad från att vara sjuk och att skada sig. Att jag, för att jag hävdar denna princip, blir hållen för att inte förstå hur viktig och hur stor idrottsrörelsen är i det här landet, gör mig litet bedrövad. Man skall kunna ge idrottsrörelsen ett ordentligt stöd, men det får vi hjälpas åt att kämpa för i andra sammanhang. Men att det skall ske genom ett laborerande med socialförsäkringen ställer jag mig aldrig bakom.

Differentierade avgifter är ju ett kärt samtalsämne mellan Rune Backlund och mig. Och jag är inte sämre karl än att jag skall erkänna att de administrativa svårigheter med differentierade avgifter som jag har använt såsom argument med visst brett tidigare allteftersom tekniken m.m. har utvecklats har visat sig vara överkomliga, även om man inte kommer bort från att dessa avgifter innebär mer administration. När de borgerliga företrädarna påstår att det skulle finnas en generell skillnad mellan sjukfrånvaron i stora och små företag vill jag med bestämdhet hävda att det inte är på det sättet. Dessa skillnader finns oavsett företagets storlek. Jag kommer också från ett län där hela näringslivet är uppbyggt av småföretag, och jag känner mycket väl till de problem som kan finnas i dessa sammanhang. Och det finns goda skäl att stödja småföretagsamhet, men det skall kunna ske på ett annat sätt än genom att man i alltför stor utsträckning laborerar med vårt socialförsäkrings-system.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Vi har skilda synsätt, Nils-Olof Gustafsson. Det är vi överens om. Men nog borde vi kunna vara överens om att företagen skall få någon förmån av de dryga egenavgifter och arbetsgivaravgifter som de betalar. Jag tänker i detta sammanhang på ett par makar som har ett litet jordbruk och delar inkomsten, men ingen av makarna får någon som helst förmån. Det är ju skandalöst att så skall behöva vara fallet. Jag skulle bl.a. kunna ta upp detta som en viktig kvinnofråga. Om makarna i detta fall delar upp inkomsterna får kvinnan i fråga inte vare sig del av ATP eller så hög inkomst att det räcker till en vettig sjukpenning. I detta sammanhang borde väl ändå något kunna göras för att få en ändring till stånd av tingens ordning.

När det gäller svårigheterna att frångå det enkla systemet vill jag hävda att socialdemokraterna redan har gått ifrån den principen, Nils-Olof Gustafsson, när de häromåret tillät jordbrukare att ha en inkomst av rörelse på upp till 15 000 kr. utan att behöva erlägga sociala avgifter för detta. Men bevekelsegrunden var då en annan. Då var det nämligen facket som hade ropat på mer virke till skogsindustrin. Det framgick också av vad Nils-Olof Gustafsson sade tidigare. Då vek sig socialdemokraterna. Det är bara att konstatera att småföretagare, egenföretagare och jordbrukare inte har särskilt mycken nåd att hämta från socialdemokratins sida även om socialdemokraterna ibland talar om det. Ändå betyder ju dessa småföretag så oändligt mycket för Sverige och för att människor skall få jobb, intc minst ute i våra glesbygder.

När det gäller vinstandelssystemen gör socialdemokraternas ideologiska syn att de inte vill att löntagarna själva får köpa aktier och bli delägare i de svenska företagen. Socialdemokraterna vill enbart öka det offentliga sparandet genom tvångssparande och på annat sätt eller genom indirekt tvångssparande, så att socialdemokraterna den vägen skall kunna köpa upp det svenska näringslivet. Det är ju en socialisering socialdemokraterna är ute efter på sikt.

Jag kommer så väl ihåg den förra debatten 1987 då vinstandelssystemen skulle införas. Då utropade LO-tidningen: Hur går det med facket om löntagaren blir kapitalist? Man oroade sig för att många enskilda människor själva skulle få säga till om någonting och känna trevnad och gilla att arbeta i ett företag där man själv är delägare, något som Sigge Godin också var inne på här. Nej, det offentliga skall äga. Bockfoten sticker fram under den vänliga fasaden!

Under detta anförande övertog andra vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag trodde inte att den här debatten skulle bli så pass häftig att Nils-Olof Gustafsson behövde ta till ord som skamgrepp, eller i varje fall näst intill. Han säger när det gäller överensställningen mellan avgifter och förmåner att socialdemokraterna aldrig ger avkall på huvudprincipen. Jag skall återge vad jag sade i mitt inledningsanförande: Nu finns det skäl att erinra sig vad vi får för dessa avgifter och vilket syfte de har. Självklart finns det mycket goda skäl att gemensamt finansiera den allmänna försäkringen på detta sätt.

Så sade jag, Nils-Olof Gustafsson, för ett tag sedan.

Vi har alltså inga delade meningar. Vi tvistar inte om principen att vi solidariskt skall hjälpa till med dessa avgifter för att alla skall få del av en bra försäkring. Det finns inga delade meningar där. Men de skall faktiskt vara rättvisa. Jag räknade upp vilka olika smådelar som ingår i arbetsgivaravgiften och socialförsäkringsavgiften. Då är det viktigt att man också gör det hela så rättvist som möjligt så att alla människor i samhället upplever att de betalar in detta därför att vi skall vara solidariska – alla skall ha samma skydd. Då skall jag inte heller som liten företagare straffas i förhållande till större företag, utan jag borde ha samma rättigheter när jag också uppfyller mina skyldigheter.

Jag vet inte om jag skall använda tiden här för att försöka övertyga Nils-Olof Gustafsson om vad som är rätt och riktigt när det gäller sociala avgifter på vinstandelar. Jag har fört fram en del argument, och det tycker jag räcker. Annars skulle jag kunna ägna tio minuter åt att räkna upp en hel del positiva skäl för att inte ha sociala avgifter på vinstandelar. Men jag vet att LO-facken har sagt nej. Det skall vara avgifter på vinstandelarna – punkt och slut. Det skall då socialdemokraterna rätta sig efter. Men det finns andra fack i det här samhället som vid sina kongresser har krävt att de skall få avsättningar till vinstandelssystem därför att det är viktigt för de anställda.

Sedan till idrottsutövarnas socialavgifter. Jag har inte fått något svar av

Nils-Olof Gustafsson. Vi skall inte göra avkall på skyddet för idrottsmän, utan vi skall försöka lösa frågan. Regeringen har fått tre alternativ, men den gör ingenting. Ni i utskottsmajoriteten gör inte heller någonting. Ni säger att man inte skall göra något undantag. Nej, det skall man inte göra, men man kan hitta andra lösningar, som innebär att människor som har ett heltidsarbete och där får sina avgifter inbetalda också får möjlighet att hitta en billig och rationell lösning i sin idrottsförening, en försäkring som skyddar dem på fritiden när de utövar sin idrott. När man kommer upp i högre belopp, som kan betraktas som ersättning för någon form av anställning, kan man betala de faktiska utgifterna. Det går alldeles utmärkt. Då är min fråga: Varför uttrycker ni er så som ni gör i utskottsbetänkandet, både i fjol och i år, utan att egentligen lämna några konkreta förslag till vad man skall göra? Det räcker inte att förslaget från Riksidrottsförbundet ligger och skräpar i någon låda hos regeringen. Det viktiga är: Hur blir det nu, skall regeringen komma med något förslag?

Till sist: Det är alldeles riktigt, Nils-Olof Gustafsson, att idrottsrörelsen är en stor och stark organisation. Vi vet samtidigt att den är stor och stark därför att den består av många mycket små föreningar, som har dålig ekonomi men som ändå tack vare människornas ideella arbete lever vidare och gör enorma insatser i vårt samhälle som vi inte kan betala dem för. Vore det inte skäl att se till att de får detta problem ur världen och inte skall behöva om inte gå i konkurs så i alla fall hotas av att inte klara av att betala dessa avgifter? Vad gör de då? Jo, man avvecklar barn- och ungdomsverksamheten och kör vidare med resten som man kanske har pengar till.

RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson är vid varje debatt som vi har om dessa avgifter lika kategorisk när han säger att det inte är lägre sjukfrånvaro i de små företagen. Det finns inget storlekssamband, säger han. Han hänvisar också till att det har skett tekniska förändringar. När man nu genomför dessa tekniska förändringar ute på försäkringskassorna kommer man om ett par år att kunna se relationen mellan sjukfrånvaro och företagets storlek. Jag är helt övertygad om att vi en bit in på 90-talet kommer att kunna påvisa det som jag har påstått under flera år i debatterna. Det är lägre sjukfrånvaro i de små företagen. Det är bara synd att det skall behöva dröja flera år till innan Nils-Olof Gustafsson, med hänvisning till att tekniken gett honom möjligheter till det, kan instämma i mina påståenden. Det är synd att vi skall behöva fastna så här. Jag hoppas att arbetsmiljökommissionen skall kunna presentera siffror som kan övertyga även Nils-Olof Gustafsson på denna punkt.

Sedan säger Nils-Olof Gustafsson att socialavgifterna inte skall blandas in när vi talar om näringspolitiken, utan där skall vi använda andra åtgärder. Men om vi ser på vilka möjligheter vi har när det gäller att stimulera de små och medelstora företagen är det egentligen bara skatter och avgifter som vi kan påverka. Vi har från centerns sida valt att använda båda dessa instrument för att stimulera nyföretagande och småföretag. Det tycker vi är en riktig modell. Men det är bara att konstatera att socialdemokraterna här ligger väldigt lågt. Det finns inga förslag från socialdemokraterna om hur man

skulle kunna stimulera till småföretagande och egenföretagande. Då blir min fråga till Nils-Olof Gustafsson: Om man avvisar alla möjligheter att använda instrumentet socialavgifter, vad har man i stället för att stimulera och utveckla företagen, för att de skall kunna hålla nere kostnadsläget? Man måste väl då ha något annat i bakfickan?

NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Att den stora samhörigheten mellan den fackliga och politiska arbetarrörelsen är en nagel i ögat på moderaterna är varken någon nyhet eller en överraskning. Det var inte därför att LO ropade efter det som vi drev igenom avgiften på vinstandelar. Jag läste snabbprotokollet från den debatt som fördes när beslutet fattades. Finansministern sade vid upprepade tillfällen att han principiellt inte hade någonting emot stiftelser. Men det var den klara likheten mellan utbetalningarna till sådana stiftelser och löneutbetalningarna som gjorde att det var nödvändigt att införa socialavgifter på sådana överföringar. Sigge Godin sade i samma fråga att det var svårt att övertyga mig. Ja, det är det naturligtvis. Med hänvisning till det som jag läste upp ur folkpartiets partimotion bör det ligga litet närmare till för Sigge Godin att övertyga sina egna om att det som jag har sagt skulle vara fel.

Att det skulle vara ett skamgrepp att tänka tanken ända ut när det gäller ett system där det finns ett klart samband mellan avgifter och förmåner förstår jag inte. Det blir ju konsekvensen av att tänka tanken ända ut. Men då är det fråga om en helt annan typ av försäkring som man är ute efter. Det handlar alltså inte alls om något skamgrepp.

Sedan detta med idrottsrörelsen. Jag har oerhört svårt att förstå att just idrottsutövaren i sin egenskap av inkomsttagare skall betraktas på annat sätt än vilken annan inkomsttagare som helst. Den rättsinstans som har att avgöra sådana frågor har ju fastställt hur det skall vara. Jag har inte hört någon av er ta upp denna fråga från idrottsutövarens – inkomsttagarens aspekt. Det finns ju ett fall där en idrottsutövare drivit denna fråga, och där kom det också ett domstolsutslag. Idrottsutövarna skall alltså betraktas som vilka andra inkomsttagare som helst. Sedan är det en helt annan sak hur idrottsrörelsen skall få inkomster för att finansiera sin verksamhet. Men det är inte socialförsäkringsutskottet som för riksdagens räkning närmast har att bereda sådana frågor.

Jag uttryckte mig kanske oklart. Rune Backlund. Jag menar att det i dag inte alls är ovanligt att man i diskussionen om avgifterna jämför dessa med någon form av företagsstöd. Vi har ju försöket i Norrbotten, och regionalpolitiska utredningen föreslår en väldig breddning för den typen av stöd och då i form av avgiftsnedläggningar. Men det är inte riktigt det som centerns motion och reservation går ut på. Vad som hävdas är ju att de små företagen har lägre sjukfrånvaro och att det av den anledningen skall vara en lägre avgift. Jag har tidigare sagt och jag hävdar fortfarande att det inte finns belägg för att enskilda företag, även om dessa är små, skulle ha en lägre sjukfrånvaro. Jag vill emellertid säga att jag gärna resonerar om hur man på olika sätt kan stödja småföretagsamheten här i landet.

GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag vill också säga att det är väldigt viktigt att idrottsrörelsen har tillfredsställande arbetsvillkor. Nu har vi hört Nils-Olof Gustafsson här. Han tycker att det är alldeles omöjligt att gå med på centerns och folkpartiets förslag. Men om den goda viljan finns, skulle ni kanske kunna gå oss moderater till mötes. Vi förespråkar ju en något annorlunda modell. Vi menar nämligen att den som har idrottsutövandet eller arbete inom idrotten som sin huvudsakliga inkomstkälla skall betala sociala avgifter med utgångspunkt däri. Men man skall ha möjlighet att avtala bort det som så att säga är en bisyssla. Det förslaget överensstämmer delvis med rådande förhållanden. Men uppenbarligen saknas viljan att åstadkomma något här.

Jag är åtminstone glad över att jag inte hört Nils-Olof Gustafsson i dag säga att detta får lösas på annat sätt – dvs. att man först skall betala dryga sociala avgifter och att man sedan skall gå till staten och be om bidrag, vilket man tvingades till häromåret.

Till sist! Finansministern apostroferades här. Det gällde uttalanden som han gjorde inför debatten om vinstandelssystemen. Ja, finansministern har sagt mycket under åren, Nils-Olof Gustafsson! Han åstadkom som bekant en mycket berömd dikt när det gällde införandet av löntagarfonder. Jag skall inte läsa upp den. Alla känner ju till den. Finansministern har också sagt att vi har ett perverst och ruttet skattesystem och att vi skulle få århundradets skattereform. Ja ja, vi får väl se hur det blir med den saken. Det är inte uttalanden som räknas, Nils-Olof Gustafsson, utan det är handlingarna som räknas!

SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson hävdar att han inte vill ställa idrottsmännen utan socialt skydd. Därför måste jag faktiskt tala om vad som står i betänkandet. Där står det nämligen att enligt den utredning som Riksidrottsförbundet har gjort innebär alternativ 1 att idrottsutövare erhåller lagstadgade sociala förmåner utan att avgifter behöver erläggas. Alternativ 2 innebär att idrottsutövare erhåller skydd genom en privat försäkring som föreningen tvingas teckna enligt lag. Alternativ 3 innebär, som folkpartiet har föreslagit, att man upp till två basbelopp är skyldig att teckna en försäkring. Därutöver gäller alternativ 2.

Det är alltså inte så, Nils-Olof Gustafsson, att vi ställer någon utanför. I stället erbjuder vi ett fullt korrekt skydd. Detta tycker vi är viktigt. Samtidigt ger vi föreningarna en rejäl möjlighet att klara detta. – Det är ju det som är så viktigt.

Man skall inte i debatten försöka påstå att vi är ute efter att ställa några människor utanför bara för att rädda en och annan idrottsförening från att betala sociala avgifter. Ett sådant påstående är faktiskt inte sant.

Avslutningsvis, herr talman, vill jag säga följande. Nils-Olof Gustafsson ger sken av att socialdemokraterna skulle vara ensamma om att hävda den allmänna principen att vi solidariskt tillsammans skulle finansiera den allmänna försäkringen. Men det är inte sant. Inledningsvis sade jag ju att vi självfallet skall göra detta gemensamt. Således behöver vi inte polemisera

mot varandra om den saken. Det är helt klart att folkpartiet har samma uppfattning. Ni behöver således inte bekymra er om det.

Jag skall inte förlänga debatten. Det finns ju ett antal ledamöter här som sitter och väntar på att få ta upp en ny och kanske mera spännande debatt.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Kollektiv sakförsäkring

NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det finns ingen som helst anledning att tro annat än att det är av ren omtanke om idrottsrörelsen som ni för den här debatten. Men jag vill att ni skall förstå att det inte är för att jag är ute efter att skada idrottsrörelsen som jag så envetet hävdar att idrottsutövaren skall betraktas som vilken annan inkomsttagare som helst och ha samma rätt som andra till socialförsäkringsskydd. Men givetvis skall avgifter erläggas. Den principiella skillnaden tycker jag faktiskt att ni också borde förstå, inte minst med tanke på att vi jobbar inom just socialförsäkringsutskottet. Det är något annat att gemensamt i denna kammare se till att idrottsrörelsen får en chans att jobba med sin viktiga verksamhet.

Just här är det väl inte intressant att göra en bedömning av vår finansministers eventuella kvaliteter när det gäller det litterära utövandet. Det är klart att Kjell-Olof Feldt i egenskap av finansminister gör en hel del uttalanden. Gullan Lindblad hänvisar till finansministerns uttalanden och säger att det bara pratas i vårt parti och att ingenting görs. Men det tycker jag nog är en orättvis bedömning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 november.)

25 § Kollektiv sakförsäkring

Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1989/90:NU1 Kollektiv sakförsäkring.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det betänkande vi nu tar oss an är en gammal bekant. Det är åter dags att här i kammaren diskutera de kollektiva sakförsäkringarna. Det handlar främst om hemförsäkringar, men det kan också röra sig om kollektivt tecknade bil- eller bätfförsäkringar och annat.

Alltsedan 1982, då de första kollektiva hemförsäkringarna tecknades mellan Svenska Eelektrikerförbundet och Folksam, har de kollektiva sakförsäkringarna ifrågasatts och debatterats. Kritiken har hittills lett till att kollektivt tecknade hemförsäkringar med obligatorisk anslutning är ute ur handlingen, trots att ingen lagstiftning har skett. Kollektiva sakförsäkringar med reservationsrätt är den modell man nu använder sig av.

Fyra partier står bakom den reservation till det här betänkandet där vi kräver förslag till en lagstiftning som innebär att kollektiv sakförsäkring skall vara baserad på individuell anslutning.

Herr talman! Försäkringsverksamheten i Sverige grundar sig på fri kon-

kurens på en öppen marknad. Fri konkurrens mellan försäkringsgivare och fritt val för försäkringstagare är förutsättningar för en sund marknadsutveckling på försäkringsområdet. Dessa förutsättningar riskerar att saboteras genom att fackliga organisationer tecknar t.ex. hemförsäkringar kollektivt för sina medlemmar och ensidigt gynnar ett speciellt försäkringsbolag - Folksam.

I februari 1988 var ca 500 000 kollektiva hemförsäkringar genomförda. Folksam har praktiskt taget monopol på dessa försäkringar. Det har visat sig att fackförbund har tecknat avtal med Folksam utan att begära offerter hos några andra försäkringsbolag. I en del fall har det t.o.m. tecknats avtal med Folksam trots att ett annat försäkringsbolag haft förmånligare erbjudanden.

När marknaden inom försäkringsbranschen på detta sätt snedvrids blir följderna samtidigt den att premierna för hemförsäkringar över lag blir dyrare.

De kollektiva sakförsäkringarna i nuvarande tappning hotar att förstöra den sunda och önskvärda konkurrenssituation på marknaden som är till gagn för alla försäkringstagare.

Frågan är också i vems intresse och med vilken rätt fackförbund på detta sätt vidgar sina verksamhetsområden in i medlemmarnas privata sfärer, som helt saknar anknytning till arbetslivet. Det handlar om att skydda den enskilde fackmedlemmen från kollektiva beslut, där han eller hon först i efterhand får en möjlighet att protestera, med allt det besvär och omak som det medför. Det är den enskilde medlemmens berättigade intresse att han inte, på grund av ett medlemskap som han som arbetstagare i praktiken är bunden till, skall kunna tvingas underkasta sig kollektiva lösningar rörande frågor som inte har naturligt samband med förhållandena som arbetstagare som tvingar fram denna debatt.

Enskilda medlemmar i en facklig organisation skall självfallet själva avgöra om, och i så fall i vilket försäkringsbolag de önskar teckna en hemförsäkring. Det är närmast genant att denna självklarhet år efter år motarbetas av socialdemokraterna. Det är uppenbart att ett kollektivistiskt synsätt och önskan att tillgodose fackföreningarnas intressen går före hänsynen till den enskilde i detta som i så många andra sammanhang när det gäller socialdemokraterna.

Vi känner också igen inställningen när det gäller kollektivanslutningen via facket till partiet. Båda dessa frågor tillhör samma andas barn. Med sin kollektivistiska syn på medborgarna har socialdemokraterna värnat om system där svenska löntagare genom facklig anslutning kollektivansluts till socialdemokratiska partiet och kollektivförsäkras hos Folksam. Den enskildes rätt till valfrihet och integritet får stå tillbaka för en målmedveten strategi att skapa fördelar för organisationer inom det röda nätverket.

Herr talman! Stig Malm höll 1983 ett uppmärksammat anförande om bl.a. vikten av ett starkt Folksam som ett verktyg för LO. Kollektiva lösningar på försäkringssidan skulle utvecklas i samarbete med just Folksam. Folksam fick också hundratusentals nya försäkringstagare utan besvärande konkurrens från andra försäkringsbolag.

Staten och kommunerna har i sina upphandlingsreglementen skapat garantier för affärsmässighet i sin upphandling. På motsvarande sätt borde det

vara ett försäkringstagarintresse att de här aktuella försäkringarna upphandlas på ett affärsmässigt sätt.

Enligt ett regeringsbeslut i april 1986 ankommer det på försäkringsinspektionen och NO att bevaka konkurrensförhållandena på försäkringsmarknaden och vidta de åtgärder som kan anses vara befogade.

Herr talman! NO har försökt fullfölja sin uppgift. I en skrivelse från maj 1987 har NO redogjort för de svårigheter man mött när det gällt att kartlägga vissa organisationers upphandling hos Folksam.

Fackliga organisationer har genom uppgiftsvägran försvårat NO:s arbete.

Ett regelrätt upphandlingsförfarande som innebär konkurrens mellan försäkringsbolagen på lika villkor såg NO också som en ovillkorlig förutsättning för att anslutningsformen med reservationsrätt skulle kunna godtas. I stället har nu fackförbunden praktiskt taget skapat monopol för Folksam.

Herr talman! Frågan om de kollektiva sakförsäkringarna har fått en ny innebörd genom det beslut som riksdagen fattade i juni 1988 om att a-kassornas fondmedel på över 2 miljarder kronor skänktes till de fackliga organisationerna. Enligt LO-tidningen var avsikten bl.a. att miljardgåvan skulle finansiera en kollektiv hemförsäkring i Folksam för hela LO-kollektivet. Fondmedel som tillkommit genom arbetsgivaravgifter och skatter skulle på så sätt bekosta vissa grupper hemförsäkringar. Hur blir det då med rättvisan gentemot andra medborgare? Och hur påverkar detta den fria konkurrensen och en sund utveckling på försäkringsmarknaden?

I vissa fall täcks premierna för de här försäkringarna av fackförbundsavgiften. Hur ställer sig denna förman rent skattemässigt? Fackföreningsavgifterna är ju som bekant avdragsgilla vid deklarationen. Återigen: Hur blir det med rättvisan här gentemot andra medborgare?

Herr talman! Försäkringsinspektionens utvärdering, som nämns i det här betänkandet, ändrar på intet sätt den kritik som vi reserverar mot systemet med denna försäkringskonstruktion. Denna utvärdering är gjord på ett mycket tunt underlag och är knappast aktuell. Siffrorna var redan vid presentationen mer än ett år gamla.

Herr talman! Sammanfattningsvis: Det är statens uppgift att skydda medborgarna mot kollektiva beslut som i onödan begränsar valfriheten. Det är statens uppgift att värna om en sund konkurrenssituation på försäkringsmarknaden.

Jag yrkar bifall till reservationen till betänkandet.

ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida vill vi säkra konsumentens, individens rätt att fritt få välja varor och tjänster. Vi är motståndare mot kollektiva sakförsäkringar, där den enskilda människan inte tillfrågas om hon vill ha försäkringen. Man kan få tacka nej när man fått den.

Folkpartiet ser det framför allt som ett principiellt ställningstagande. Det här är en konflikt mellan å ena sidan individens intresse och å andra sidan det starka kollektivets intresse. Då tar vi självklart ställning för individen. Socialdemokraterna kallar detta för intrång i föreningsrätten och låter det kollektiva beslutet avgöra. Man sätter sig över den enskildes rätt att själv bestämma över sitt görande och låtande.

De principiella argumenten mot kollektiva sakförsäkringar är alltså de viktigaste för folkpartiet. Men vi har också invändningar av mer praktisk natur, t.ex. den uppenbara risk för dubbelförsäkring som kollektiva sakförsäkringar medför, något som innebär fördyringar för den enskilde och leder till krångliga förhandlingar mellan bolagen när en skada har uppstått. Detta betyder byråkrati, kostar pengar och höjer premierna för konsumenterna.

Näringsidkare får inte använda sig av negativ avtalsbindning genom konsumenterna, och det är därför naturligt för konsumenter att helt enkelt utgå från att de inte för att undvika att bli bundna av ett erbjudande om en tjänst eller en vara som de inte har beställt skall behöva tacka nej eller reservera sig. Detta gäller oavsett om erbjudandena kommer från näringsidkare eller från fackföreningar.

Det har också i praktiken visat sig att det inte är möjligt att genom information eliminera dubbelförsäkring. Det är många som inte vet om att fackföreningen har tecknat hemförsäkring för dem. I praktiken kan det faktiskt betyda att en LO-familj som har barn hemma kan ha nästan hur många hemförsäkringar som helst. Exempelvis kan en man, en kvinna och deras son ha fyra hemförsäkringar: tre som är kollektivt tecknade och en egen, som de har tecknat själva därför att de inte vet om de andra. De betalar alltså för fyra hemförsäkringar, varav tre är totalt värdelösa. De betalar premierna, men när en skada inträffar är det bara en av försäkringarna som gäller.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! I det här betänkandet behandlas ett antal motioner om kollektiva sakförsäkringar. Motionärerna tar upp de problem och olägenheter som uppkommit i samband med de kollektiva försäkringarnas införande. Både Karin Falkmer och Isa Halvarsson har nu framfört en del viktiga synpunkter, och jag skall därför fatta mig kort.

Låt mig konstatera att ett väl fungerande försäkringsväsende är den främsta garantin för att den enskilde skall kunna få ett gott försäkringsskydd till en rimlig kostnad, samtidigt som skyddet är anpassat till den enskildes behov och önskemål. Detta är en viktig princip när man diskuterar förändringar och utveckling inom försäkringsväsendet.

De här försäkringarna har hitintills mest tillämpats på hemförsäkringsområdet, men har också gått in på andra områden som villaförsäkringar, fritidshusförsäkringar och fordonsförsäkringar.

Utvecklingen av kollektiva sakförsäkringar utan individuell anknytning innebär ju även stora förändringar av både principiell och praktisk natur. Det förhållandet att premierna inte påverkas av skaderisken gör exempelvis att skälighetsprincipen sätts ur spel. Upphandlingssättet har också många gånger medfört att ett bolag, nämligen Folksam, har gynnats.

Detta gör i sin tur att den fria konkurrensen sätts ur spel, vilket påverkar kostnaderna för försäkringen. Det finns också risk för att den enskilde får en försäkringssituation som inte är harmoniserad, eftersom man i eget intresse kan skaffa en individuell försäkring samtidigt som man utan att veta om det har motsvarande försäkringsskydd i kollektiv form. Många är alltså

omedvetet dubbelförsäkrade, vilket också framgår av en undersökning som Folksam gjort.

Principiellt anser vi i centern att en sakförsäkring utan individuell anknytning inte skall kunna tecknas i kollektiv form. Det kan inte accepteras att starka organisationer tar över det individuella ansvaret i dessa frågor. Ett utbrett bruk av kollektiva sakförsäkringar kan också leda till stora strukturförändringar inom försäkringsbranschen. Det kan också i framtiden bli svårt för den enskilde att få ett bra försäkringsskydd till en rimlig kostnad.

Staten måste därför ha möjlighet att skydda den enskilde mot kollektiva beslut som i onödan begränsar valfriheten. Vi anser att riksdagen bör få förslag till en lagstiftning som innebär att kollektiv sakförsäkring skall vara baserad på en individuell anslutning.

Herr talman! Med stöd av det anförda yrkar jag bifall till reservationen.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet har inte haft tillfälle att delta i denna tydligen årliga debatt i frågan om kollektiva sakförsäkringar. Vi är nu med för första gången.

Vi har ställt oss bakom reservationen i betänkandet, till vilken jag yrkar bifall, även om jag tror att de betänkligheter inför risker för strukturförändringar inom branschen som kommer till uttryck i reservationen kanske är någon överdrivna. Vi i miljöpartiet vill ingalunda förhindra de fackliga organisationerna och andra intresseorganisationer att på olika sätt arbeta för sina medlemmars bästa och förhandla fram kollektiva sakförsäkringar som kan vara gynnsamma. Vi vill inte heller ålägga dem speciella villkor för hur många de skall förhandla med eller för hur de skall förhandla. Vi anser att det är ett uttryck för föreningsfriheten att varje förening beslutar om detta helt suveränt.

Däremot tycker vi att det är orimligt att medlemmar skall anslutas kollektivt och enbart skall ha reservationsrätt. Det har visat sig, som redan sagts här flera gången, att det leder till dubbelförsäkringar, dess värre i inte ringa omfattning. Nej, det är ett definitivt krav att man med sin namnteckning skall bekräfta att man vill vara med i den erbjudna kollektiva försäkringen.

Jag har själv i ett SACO-förbund blivit erbjuden kollektiv livförsäkring, och för mig var det självklart att jag inte skulle ansluta mig med mindre än att jag själv med min namnteckning bekräftade att jag var intresserad av det – vilket jag dock inte var, eftersom mitt försäkringsskydd var ordnat på annat sätt.

Man kan ju också mycket väl vara ansluten till två kollektiv och kan då inte rimligtvis omfattas av kollektiva försäkringar som erbjuds från båda dessa håll. Det är uppenbart att systemet med reservationsrätt är otillräckligt. Det är ett klart villkor, som vi reserverar ställer, att regeringen vidtar sådana åtgärder att det inte blir lagligen möjligt att erbjuda kollektiva sakförsäkringar med mindre än att den enskilde får möjlighet att bekräfta att han vill delta i försäkringen.

LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! I detta betänkande från näringsutskottet rörande kollektiva sakförsäkringar behandlas fem motioner, där det bl.a. yrkas på en lagstift-

ning rörande sådana sakförsäkringar. Den här frågan har varit förmål för riksdagens behandling vid flera tidigare tillfällen, som också framhållits här tidigare. Någon bakgrundsbeskrivning torde därför inte vara behövlig.

Motionerna och reservationen har i stort samma innehåll som tidigare – här gäller "inget nytt under solen". Däremot har försäkringsverksamhetskommittén och regeringens preliminära ställningstagande styrkt utskottsmajoritetens uppfattning i denna fråga, dvs. att det ligger ett stort värde i denna försäkringsform. Kollektiv sakförsäkring får därmed anses som en allmänt godtagen försäkringsform med klart övervägande fördelar för försäkringstagaren.

I reservationen sägs att kollektiva försäkringsformer eftersätter möjligheten till fri konkurrens och möjligheten till fritt val. Vidare sägs att den solidaritetstanke som finns i försäkringsväsendet blir åsidosatt. Det förhåller sig ju tvärtom. Genom kollektiva försäkringar har man skapat bättre balans mellan försäkringstagare och försäkringsgivare. Detta har obestriddligen sänkt premierna på försäkringen. Det fria valet har inte heller eftersatts, eftersom man har möjlighet till reservation.

Försäkringsformen har definitivt inte satt den fria konkurrensen ur spel, utan den har lett till att försäkringsgivarna har tvingats börja med en viss produktutveckling. De har fått börja se över de försäkringsformer de vräkt ut över de enskilda människorna. Genom denna försäkringsform anser utskottsmajoriteten att solidariteten har utvidgats i stället för att inskränkas. Man har gett ett försäkringsskydd till många människor som inte har omfattats av någon försäkring.

Karin Falkmer tar upp frågan om fackföreningsavgiften och de pengar som A-kassan genom ett beslut i riksdagen fick ta över. Då man genom neutralisering skapade likvärdiga avgifter till A-kassan fanns det mycket pengar i fonderna. Det var definitivt inga skattemedel, Karin Falkmer. Det var definitivt inte arbetsgivarnas eller skattebetalarnas pengar. Det var fackföreningsmedlemmarna som ägde dessa pengar. Det kom från den avgift som medlemmarna själva betalat till A-kassan. Därför tycker jag att det är cyniskt att dra in de uppgifterna i detta. Vill något fackförbund använda dessa medel är de suveräna att göra detta utan riksdagens inblandning.

Man skall vara medveten om att det bara är 20 % av fackföreningsavgiften som är avdragsgill. En lagstiftning i enlighet med det som föreslås på detta område skulle innebära intrång i föreningsrätten. Det är vår uppfattning. Det skulle också innebära långtgående konsekvenser för fackföreningarnas möjlighet att tillvarata medlemmarnas intressen.

Herr talman! Utskottsmajoriteten ser positivt på möjligheterna till sakförsäkring i kollektiv form. Vi är styrkta i vår uppfattning. Jag yrkar därmed avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Leif Marklunds anförande ger en tydlig bild av var socialdemokraterna anser att solidariteten skall ligga, nämligen hos de starka organisationerna och inte hos den enskilde. Leif Marklund ger uttryck för den socialdemokratiska och fackliga synen på begreppet valfrihet och inflytande för den enskilde. Frihet är tydligen lika med att beslut först skall fattas över

huvudet på medlemmarna. Sedan får den medlem som inte vill vara med om det som fackstyrelsen har beslutat komma med mössan i hand och be att få slippa få sitt hem försäkrat i ett försäkringsbolag som facket har valt.

Reservationsrätten försätter den enskilde medlemmen i underläge. Reservationsrätten utnyttjas inte heller så ofta som man skulle kunna förvänta sig. Det upplevs helt enkelt som besvärligt att reservera sig mot fackstyrelsens beslut. Någon ekonomisk kompensation för att man avstår från försäkringen får man kanske inte ens. Lättast är det då att foga sig.

Med en sådan lagstiftning som vi reserverar vill ha, innebärande att försäkringar av denna typ skall vara baserade på individuell anslutning, försätts inte den enskilde medlemmen i detta underläge.

Det är rätt som Leif Marklund säger att det är 20 % av fackföreningsavgiften som är avdragsgill. Kvar står frågorna: Hur bedöms det skattemässigt, om premierna är inbakade i fackföreningsavgiften, hur ser det ut med rättvisan gentemot andra grupper i samhället? De frågorna har vi inte fått svar på.

ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Leif Marklund såg ingen anledning till den återkommande debatten i den här frågan. Men debatten återkommer därför att det rör sig om en så viktig ideologisk fråga. Vi hoppas och tror att ett långvarigt opinionsarbete för den enskildes rätt till självbestämmande skall ge frukt.

Fritt val är inte detsamma som reservationsrätt. Vi ser nu runt omkring oss hur det kollektivistiska synsättet rämnar i de socialistiska länderna. Jag tror att vårt sätt att se på individen så småningom också kommer att genomrya socialdemokratien i Sverige. Ni har ju förmågan att tänka om. Det har ni visat i dessa dagar.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Leif Marklund säger att man har debatterat denna fråga många gånger och att det därför inte skulle finnas någon anledning att fortsätta med debatten. Men jag tycker att det finns all anledning att göra det. Trots att vi debatterat detta så många gånger har socialdemokraterna vägrat att göra något åt saken. Det handlar om en snedvriden konkurrenssituation, som jag har sagt tidigare.

Här som i så många andra fall förespråkar socialdemokraterna kollektiva lösningar. Det leder till att konkurrensen försvagas och att försäkringsskyddet blir både dyrare och kanske sämre för den enskilde. Vi förespråkar därför försäkringar med individuell anslutning. Kollektivanslutningar är något som är socialdemokratien kärt, men för den enskilde är dessa lösningar många gånger sämre, kanske också dyrare.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag kan inte se att någon av de fördelar med de kollektiva försäkringarna som Leif Marklund räknar upp skulle försvinna om man inför och kräver att var och en av medlemmarna i fackföreningen eller den förening det gäller med sin namnteckning skall bekräfta att han eller hon vill vara med i försäkringen. Alla de fördelarna kommer såvitt jag förstår att vara fullt möjliga att bibehålla. Men det är ett renlighetskrav att den enskilde

i en sådan här fråga, som ligger vid sidan av föreningens huvudsyfte, har full möjlighet att vara fri i sitt beslut.

LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Karin Falkmer påstod att reservationsrätten ej utnyttjas. Men reservationsrätten är inte något som riksdagen skall efterlysa. Det måste vara de medlemmar i fackföreningarna som har avvikande uppfattningar som skall göra det. Andra människor kan inte påstå att det är för få medlemmar som nyttjar denna möjlighet. Det är bara ett bevis, Karin Falkmer, på att det är mycket få människor i de svenska fackföreningarna som över huvud taget känner behov, kanske av ideologiska skäl, att reservera sig.

Det är helt klart att Folksam inte är något att skämmas över. Folksam har en starkt folkrörelsetraditionell uppbyggnad. Följaktligen är det kanske också det bolag som är bäst på att skraddarsy en försäkring som passar fackföreningsrörelsens människor och LO-folket. Däremot vill jag inte ha sagt att man inte låter andra försäkringsbolag lägga in anbud på de försäkringar som skall upphandlas.

Jag tror knappast att jag, som Isa Halvarsson påstår, sade att jag tyckte att debatten var onödig. Det jag sade var att ingenting nytt förekommer i motionerna, ingenting nytt i reservationen. Vi debatterar samma frågor här i kammaren nu som man debatterade 1984, 1986 och 1987. Jag tror ändå att det vore fel att säga att debatten inte är nyttig, men det finns få nyheter. Den enda nyheten är försäkringsinspektionens skrivelse och kanske också det preliminära ställningstagandet från regeringen om att den här försäkringsformen är godtagbar.

Till Kjell Ericsson vill jag säga att jag tror att han griper sina uppgifter ur luften. Jag tror inte att Kjell Ericsson på något sätt kan belägga sina påståenden om att de här försäkringarna är sämre och dyrare. Försäkringsdomstolen har tvärtom kommit fram till att de onekligen givit försäkringskonsumenten ett bättre pris.

Till Lars Norberg vill jag bara säga att fackföreningsrörelsen är en demokratisk organisation, som definitivt inte toppstyr medlemmarna. Medlemmarna är med i diskussionen, men naturligtvis fungerar de demokratiska spelreglerna även där, så att det till sist är ett mindre antal människor som fattar det slutgiltiga beslutet.

Det står också helt klart att de kollektiva sakförsäkringarna i det här fallet än så länge har försäkringsinspektionens välsignelse. Det definitiva beslutet kommer att fattas först då regeringen gör sitt slutliga ställningstagande.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Leif Marklund talar om en bättre balans på försäkringsmarknaden. Den som läser betänkandet ser vad som har hänt sedan 1982, nämligen att ett bolag har ökat sin andel av försäkringsmarknaden enormt, att ett bolag legat stilla – det är Länsförsäkringar, och tolkningen är att det beror på dubbelförsäkringarna – och att övriga bolags andel av marknaden har minskat. Det system som vi nu har medför en snedvridning av hela marknaden på det här området.

Det sägs att det här har diskuterats förut. Jag tror att jag började mitt an-

förande med att säga det, men jag sade också att det faktiskt är ganska genant att vi varje år tvingas föra den här debatten.

Men debatter i riksdagens kammare visar sig faktiskt ibland löna sig. Ni har tvingats backa från systemet med de obligatoriska sakförsäkringarna. Är det då inte nu dags att backa ett litet stycke till och erkänna att den typ av försäkringar som vi här diskuterat årligen under så många år skall vara baserade på individuell anslutning? Är det inte dags att nu ta mer hänsyn till den enskilde fackmedlemmen i stället för att först och främst känna solidaritet med de starka fackliga organisationerna och Folksam?

ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Idéer och åsikter minskar inte i aktualitet bara för att de blir gamla och kända. Jag kan lova att vi återkommer med våra argument även nästa år – de kommer att bära också då. Våra argument – som gäller den enskildes rätt att själv bestämma – är eviga.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Leif Marklund säger att jag inte har något belägg för att de här försäkringarna blir sämre och dyrare. Men i och med att det oftast är ett bolag, nämligen Folksam, som blir aktuellt vid upphandlingen sätter man konkurrensen ur spel. På sikt kan det innebära att det blir mycket sämre med försäkringar. För den enskilde blir det både sämre och dyrare när man inte har möjlighet att välja bolag, därför att konkurrensen har satts ur spel.

När det gäller reservationsrätten vill jag säga att det inte är lätt för den enskilde att reservera sig. Många upplever det som krångligt att göra det. Det syns inte minst på alla dubbelförsäkringar. Att många är dubbelförsäkrade beror mycket på att man inte förstår sig på reservationsrätten eller inte vill utnyttja den därför att man tycker att det är krångligt.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Leif Marklund svarade inte på min fråga. Han räknade upp alla fördelar som man kunde vinna genom de kollektiva sakförsäkringarna, men han talade inte om vilka stora nackdelar det skulle innebära om man begärde att varje medlem som vill delta i den kollektiva försäkringen med sin namnteckning skall bekräfta detta. Jag tycker fortfarande att det är ett renlighetskrav att så skall ske.

Leif Marklund skönmålar nog också en smula fackföreningarnas situation. Det verkar som om han föreställde sig att en mycket stor procentandel av medlemmarna samlas och ivrigt diskuterar hur de skall ha det med sin kollektiva sakförsäkring. På fackföreningsmötena är det nog sällan så. Det är väldigt ofta ett fåtal medlemmar som fattar besluten. Så är det inom många grenar av svenskt föreningsliv, och fackföreningarna är dess värre kanske inget undantag därvidlag.

LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Först till Lars Norberg. Jag vill kontra med att säga: Egentligen vittnar det inlägg som Lars Norberg gjorde om ganska stor okunnighet om fackföreningsrörelsen. Idén om kollektiva sakförsäkringar har säkert

inte fötts i toppen av fackföreningsrörelsen – den har via motioner framförts till fackföreningarnas kongresser, och därifrån har kraven sedan förts vidare. Man har sagt att det här är ett område som fackföreningen bör jobba med. Man jobbar med arbetslöshetsförsäkring, och man jobbar med olika typer av andra konsumentfrågor, just för att stärka medlemmen i fackföreningen. Fackföreningsrörelsen är till för medlemmarna. Den är inte till för någonting annat.

Det är en sak som jag måste hålla med Kjell Ericsson om, nämligen det han sade om dubbelförsäkringarna. Också försäkringsinspektionen har givit uttryck för att det är viktigt att man informerar, även om reservationsrätten. Jag skall medge att försäkringsinspektionen har givit en fingervisning om att man bör bättra sig i det avseendet.

Men i betänkandet står det klart och tydligt att här inte behövs någon lagstiftning. Utskottets majoritet understryker att den obligatoriska anslutning som vid något tillfälle tillämpats inte längre tillämpas. Försäkringsinspektionen har till uppgift att bevaka det.

Vad som är märkligt är att alla fyra reservanterna – som står för avreglering och för att man skall ha minimal lagstiftning – här förordar lagstiftning mot fackföreningsrörelsen. Det tyder faktiskt på en negativ syn på just fackföreningsrörelsen. Det är den man vill slå till mot.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! För det första: Vi kräver denna lagstiftning för att värna den enskildes rätt. Vi anser den enskilde fackmedlemmens intressen viktigare än organisationens.

För det andra: Jag har i min hand det tal som Stig Malm höll. Jag kan ur det citera en passus som klart visar att idén till denna typ av försäkringar faktiskt kom uppifrån. Det räcker med en mening: "Det är endast utifrån ett starkt Folksam som vi kan gå vidare och diskutera utvecklingen av olika försäkringar."

Jag kan tillägga att Stig Malm, som är ordförande i LO, tillika är ordförande i Folksam.

ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida är vi inte emot fackföreningar. Vi riktar inte detta förslag mot fackföreningsrörelsen, utan framlägger det för individen.

KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Från centern är vi inte heller emot fackföreningar, men vi kräver denna lagstiftning som ett skydd för individen.

LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag vet inte med vilken rätt Leif Marklund bedömer min kunskap om fackföreningar. Jag inser givetvis att den här typen av frågor mycket väl kan vara behandlade på kongresser och liknande. Som de flesta människor i det här landet är jag själv naturligtvis medlem av en fackförening. Men jag har fortfarande inte fått fram några bra argument för varför

ett personligt accepterande av de erbjudanden som facket har förhandlat fram med Folksam – för övrigt gäller detta inte bara facket, utan det kan röra sig om båtföreningar eller andra kollektiv som förhandlar fram den här typen av kollektiva försäkringar – plötsligt skulle förlora så mycket i värde om man säger att det är rimligt att var och en som vill delta i försäkringen bekräftar detta med sin namnteckning.

LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Jag vill helt kort säga att om vi skulle lagstifta, skulle fackrörelsens arbetsområde ordentligt begränsas. Vi kan absolut icke ställa oss bakom en sådan begränsning.

Lars Norberg envisas med att dra fram den rätt som han hävdar. Man har ju prövat detta i olika instanser. Vi har fått försäkringsinspektionens godkännande att formen är gångbar. Följaktligen finns det inte någon orsak att gå ifrån den här typen av försäkringar. Man skall aldrig föra in mera krångel i fackföreningarna än vad som är nödvändigt för att över huvud taget kunna fatta beslut. Vi vidhåller att de demokratiska spelreglerna skall vara vägledande inom fackföreningarna, men vi skall absolut inte begränsa fackför-
eningsrörelsens uppgift att skydda sina medlemmar.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det sista som Leif Marklund nämnde är just det som vi moderater har lagt extra tyngd vid, nämligen socialdemokraternas angelägnaste prioritering att inte begränsa fackföreningarnas uppgifter. Vi moderater anser att det är den enskilde medlemmens intressen som i detta sammanhang måste gå före.

LEIF MARKLUND (s):

Herr talman! Karin Falkmer ger uttryck just för den krassa moderata synen på fackföreningsrörelsen. Här vill man lagstifta för fackföreningsrörelsens begränsning för att skydda den enskilde individen. Vi socialdemokrater arbetar tvärtom. Om vi är många är vi starka, och för att lösa många knepiga frågor i det här samhället erbjuder fackföreningsrörelsen den enskilde individen hjälp.

KARIN FALKMER (m):

Herr talman! Det här börjar likna rena skolexemplet på skillnaden mellan socialdemokratisk och moderat politik. Socialdemokraterna har en kollektivistisk syn på medborgarna. Vi ser individen som viktigast.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 november.)

26 § Personalpolitik

Personalpolitik

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1989/90:AU7 Personalpolitik.

ERIK HOLMKVIST (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas 14 motioner från förra riksmötet rörande olika frågor inom den statliga personalpolitiken.

Till betänkandet har moderata samlingspartiet fogat 4 reservationer.

Den första reservationen handlar om den allmänna inriktningen av den statliga personalpolitiken. Vi uttalar där att staten i sin egenskap av arbetsgivare måste se till att anställnings- och löneformerna är sådana att tillgången på kompetent personal tryggas. Ytterligare ansträngningar måste göras för att statliga anställningar skall bli attraktiva. Det räcker inte med att kunna konkurrera lönemässigt. Staten måste också utveckla sin roll som arbetsgivare och arbetsledare så att personalen kan erbjudas arbets- och utvecklingsmöjligheter som är jämförbara med förhållandena i framgångsrika privata företag. Detta är särskilt viktigt med tanke på att konkurrensen om personal just nu hårdnar mycket starkt. Inte minst inom det statliga området ser vi att konkurrensen om personal nu är en helt annan än den var bara för något år sedan.

I den andra reservationen, nr 8, tas frågan om nattaktamenten upp. Det är viktigt att staten som arbetsgivare håller nere kostnaderna för personalens övernattningar genom att i kommande avtal utforma regler för bl.a. nattaktamentena på ett sätt som stimulerar till sådana övernattningsalternativ som medför lägre kostnader. Ett sätt att minska övernattningskostnaderna är att justera nattaktamentet på 55 kr. med hänsyn till penningvärdeförsämringen. När vi vet att det i dag ofta kostar 1 000 kr.–1 200 kr. för ett övernattningsrum i Stockholm finns det starka skäl för att vi gör allt för att komma ifrån den här uppåtgående spiralen.

Den tredje reservationen, nr 10, handlar om bilersättning i de fyra nordligaste länen. Där uttalar vi att den extra bilersättningen i de fyra nordligaste länen är alltför låg med hänsyn till dels de faktorer den har till uppgift att kompensera, dels den allmänna prisutvecklingen. Det förhåller sig nämligen så att denna extra ersättning har legat på samma nivå under många år, vilket innebär att den har förlorat i betydelse. Vi anser att man bör slå vakt om betydelsen av den extra bilersättningen.

Den fjärde och sista reservationen, nr 11, tar upp frågan om bilersättning för medresande. Den ersättning för samåkning som betalas i dag, fem öre per kilometer och passagerare, är alldeles för låg för att den skall fylla någon som helst funktion. Vi menar att ersättningen bör höjas till en sådan nivå att det blir intressant att samåka och att erbjuda plats i bilen, vilket det nuvarande systemet inte inbjuder till.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till de fyra reservationer som är fogade till detta betänkande och som ledamöter av moderata samlingspartiet står bakom.

CHARLOTTE BRANTING (fp):

Herr talman! Många offentliganställda känner sig i dag orättvist behandlade i den debatt som försiggår om den offentliga sektorn. Vi i folkpartiet anser visserligen att det finns allvarliga problem och att stora förändringar är nödvändiga. Men det verkliga hotet mot de offentliganställdas trygghet och tillfredsställelse i arbetet kommer inte från oss utan från dem som blundar för problemen och motarbetar varje förändring.

Den offentliga sektorns verksamhet är betydelsefull, och vi vill göra den ännu bättre. Att intressera sig för dess problem är inte, som det ofta framställs i debatten, att nedvärdera det arbete som de offentliganställda utför. Just därför att de offentliganställda har så viktiga uppgifter vill vi bättre ta till vara deras engagemang och kompetens. Det förekommer i dag en omfattande misshushållning med mänskliga resurser i den offentliga sektorn. Därför måste stat och kommun bli bättre arbetsgivare.

Den offentliga sektorn har fått allt svårare att rekrytera och behålla personal. De problem som tidigare gällde några få specialiserade yrkesutövare har nu blivit mer generella. Det har kommit många larmrapporter om detta under 1980-talet.

- Daghem och vårdavdelningar stängs på grund av personalbrist.
- Domare, officerare, skattejurister och tekniker hoppar av till mer lönsamma arbeten i näringslivet. Var åttonde lågstadielärare har lämnat yrket i förtid sedan 1980.
- 75 % av socialsekreterarna uppgav i en undersökning att de ofta upplever sitt arbete som psykiskt pressande. Sjukskrivningsfrekvensen är hög, liksom personalomsättningen.
- En IMU-undersökning som presenterades i början av 1988 visade att andelen förvärvsarbetande som helst skulle vilja arbeta i den offentliga sektorn sjönk från 40 till 30 % mellan 1984 och 1987. Av dem som arbetade i privat tjänst 1987 föredrog 73 % att vara kvar i denna sektor medan endast 50 % av de offentliganställda föredrog den offentliga sektorn.

Det finns också undersökningar som visar att de offentligt anställda ofta har en mer negativ bedömning än privatanställda t.ex. vad gäller befogenheter att planera sitt dagliga arbete, att någon i ledningen lägger märke till eller gör något extra för de anställda när de gör en extra insats eller ett bättre jobb än vanligt, att man får lön efter det som presteras och att det finns goda möjligheter att avancera och göra karriär.

Mycket talar för att stora delar av den offentliga sektorn, inte minst inom det sociala området, har eftersatt personalutbildning och kompetensutveckling. Volvo har lika många anställda som den svenska hemtjänsten. Men Volvo satsar fem gånger så mycket inom detta område som hemtjänsten.

Vi i folkpartiet avvisar ett system där plånboken avgör om man skall få en god eller dålig social service. Vi vill i stället utveckla välfärden genom att uppsöka och undanröja den ofärd som alljämt finns kvar och genom att öka valfriheten vad gäller vård, omsorg och utbildning.

Den offentliga personalpolitiken är faktiskt mycket konservativ och stel. Felet ligger inte enbart hos arbetsgivarna utan beror även på fackliga krav. Antal tjänsteår och formella meriter har ofta betytt mer än kompetens och

skicklighet. Möjligheterna att ta egna initiativ och att få personlig utdelning för kreativa idéer är alltför begränsade. Lönesättningen är för stel och lönenivåerna för sammanpressade.

De offentliganställdas kreativa insatser blir särskilt viktiga då kraven på kvalitet och kundanpassning växer, samtidigt som den offentliga sektorn inte kan fortsätta att öka sin andel av resurserna. Genom att låta de anställda få utlopp för sitt skapande blir det förmodligen också lättare att rekrytera och behålla kvalificerad personal.

Kreativt arbete utförs i regel individuellt eller i små grupper. Därför är ofta små enheter med stort eget ansvar den mest lämpliga organisationsformen. Kreativitet förutsätter också möjlighet till oplanerade och okonventionella kontakter – att formella gränser och traditionella revir kan överskridas. Ledningen måste uppmuntra experiment. Misstag måste tolereras.

Bra chefer är nödvändiga för att få en verksamhet att fungera och utvecklas. Daghem, skolor och sjukhem med identiska förutsättningar kan vara olika som natt och dag beroende på cheferna. En chef måste våga vara ledare, ta ansvar, fatta obehagliga beslut, säga sin åsikt. Det förutsätter att man har kunskaper och egenskaper som gör att man vinner respekt och ger inspiration.

Att utsätta den offentliga sektorn för konkurrens är enligt många socialdemokrater ett hot mot de offentliganställdas sysselsättning och trygghet. Detta påstående innebär dels en underskattning av den offentliga sektorns konkurrensförmåga, dels en felaktig uppfattning av konkurrensens betydelse på arbetsmarknaden. Enskilda alternativ ger de i dag offentliganställda en mer varierad arbetsmarknad. Fler arbetsgivare kommer att konkurrera om arbetskraften och dessutom ökar möjligheterna för dem som vill starta ett eget företag.

Detta innebär givetvis inte att enskilda alternativ alltid är bättre än offentliga. Däremot kan man utgå ifrån att en offentlig producent blir bättre om den utsätts för konkurrens. Även konkurrens mellan olika offentliga producenter kan ha en sådan effekt. Det vore intressant att höra om Gustav Persson håller med om detta.

I betänkandet skriver utskottsmajoriteten att mycket av vad som sägs i folkpartiets motion, som jag här delvis har relaterat, är helt i linje med utskottets uppfattning. Och visst kan man se vissa ljuspunkter. Bl.a. är det ju uppenbart att man ser olika på enskild verksamhet inom regeringen och det socialdemokratiska partiet. Tyvärr tillhör ju inte Gustav Persson de företrädare för socialdemokraterna som har tänkt om i synen på de enskilda alternativen – om det nu inte är så att Gustav Persson har ändrat uppfattning sedan vi diskuterade detta för ett par veckor sedan. I så fall vore det intressant och glädjande att få reda på den saken. Men vi litar alltså inte riktigt på socialdemokraterna i de här frågorna.

Gustav Persson, vad kommer det att bli av den översyn som utskottsmajoriteten hänvisar till? Det skulle vara bra om vi här i dag kunde få någon information om vad denna egentligen syftar till.

Vi har faktiskt inte särskilt goda erfarenheter av regeringens förnyelsearbete på det här området. "Den stora propositionen om den offentliga sektorns förnyelse", som skulle ha kommit före valet 1985, blev i stället en tämli-

gen innehållslös regeringsskrivelse. Det är alltså hög tid att något radikalt sker!

Till sist bara några ord om de reservationer som vi har gemensamt med moderaterna och centern.

För att börja med natraktamentena är det viktigt att riksdagen tar ställning och inte överlåter detta till någon utredning. Utredningar kan ju som bekant bli överkörda. Nuvarande regler om 55 kr. ersättning är helt otidsenliga och bidrar sannerligen inte till att stärka prismedvetenheten hos de anställda. Ersättningen måste höjas snarast, och detta bör riksdagen ge regeringen till känna.

Också angående bilersättningen för medresande hänvisar majoriteten till en utredning. Men om det verkligen är så att socialdemokraterna anser att ersättningen skall höjas så måste det vara bättre om vi beslöt det här i riksdagen. Det vore väl rimligt, eller hur, Gustav Persson? Kunde vi få ett besked på den punkten i dag så vore det bra.

Jag yrkar bifall till samtliga reservationer som folkpartiet står bakom.

GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Herr talman! Förnyelsen av den offentliga sektorn var en huvudfråga när finansministern presenterade årets finansplan och statsbudget i januari. En särskild proposition utlovades, men kom inte, under våren.

Bakgrunden till insikten om behovet av en förnyelse är uppenbar för de flesta. Den offentliga sektorns funktion, dess förmåga att ge tjänster som i volym och kvalitet står i proportion till kostnaderna, är under debatt. Dess roll ifrågasätts på många områden. Man kan i vissa fall tala om en legitimitetskris.

Oavsett inställning till statens roll och hur stort område av samhället som skall omfattas av denna, är vi rimligen överens om att staten som arbetsgivare bör vara föregångare på de flesta områden.

Med den förändrade situation som nu råder på svensk arbetsmarknad kommer det de närmaste åren att bli en knivskarp konkurrens om arbetskraften. Det finns en uppenbar risk att staten och hela den offentliga verksamheten kan komma att bli ett B-lag i denna tävlan. Samtidigt som de stora exportföretagen har en historiskt sett hög lönsamhet och därmed lönebetalningsförmåga, har sedan lång tid de allra flesta statliga områden varit utsatta för finansministerns osthyvel, som bl.a. icke har medgivit en effektiv rekrytering eller utbildning för de offentliganställda. Jag tycker det finns anledning att i det här sammanhanget påpeka just detta förhållande.

Det skall samtidigt sägas att det nu sker en positiv utveckling på personalpolitikens område. De flesta ser var problemen finns, men ändå återstår mycket att göra. Just i dessa dagar kan man se en brist på samordnad arbetsgivarfunktion inom den offentliga sektorn, och den är enligt min mening på väg att leda oss in i en ny 70-talskris beroende på de snabba och höga löne-kostnadsstegringar som man kan tro följer av den pågående avtalsrörelsen. Visst behövs det på många områden – jag skall återkomma till det – ett relativt sett förbättrat löneläge. Men att i ett enda steg ta igen allt för alla kan leda till för nationen olyckliga konsekvenser. Det vore intressant att få en kommentar till detta från utskottets socialdemokratiska talesman. Kommer

den socialdemokratiska regeringen att göra något innan olyckan är skedd? Det är så frågan måste formuleras. Staten har onekligen ett stort ansvar för detta i sin arbetsgivarroll. Man måste ta på sig en samordnande funktion.

Ett problem i den statliga verksamheten hör samman med löneläget inom rättsväsendet i vid mening. Staten måste kunna rekrytera men också behålla och utveckla kompetent personal. Just på detta område är det för närvarande en riskabel obalans. Medan, som jag nyss sade, det privata näringslivet kan betala och betalar mycket höga löner samt kan erbjuda karriärmöjligheter ligger lönerna vid exempelvis skattemyndigheterna ute i landet på en mycket låg nivå. Det innebär, menar jag, en fara för rättssäkerheten på sikt. Att ständigt behöva skola in ny personal kostar pengar och ger inte den kunskapsuppyggnad inom förvaltningarna som är så viktig. Staten skall självklart helst ha de bästa juristerna. Detta är dessutom ett statligt kärnområde där vi inte kan vänta på insatser mycket längre. Det vore också intressant att få en kommentar till denna situation, som jag menar är så typisk i dag.

I folkpartiets motion påtalas vikten av s.k. osynliga kontrakt mellan arbetsgivare och arbetstagare. Jag delar i stor utsträckning de åsikter som förs fram i motionen. Det handlar inte bara om löner för att göra en arbetsplats attraktiv. Känslan av att ingå i ett uppskattat arbetsteam är också mycket betydelsefull. En alltför ensidig kritik mot all offentlig verksamhet skadar känslan av att man betyder någonting. Denna ensidiga kritik kommer ibland från mycket väletablerade partier i Sveriges riksdag. Jag tycker det är litet onödigt och skapar lätt mindervärdes känslor hos arbetstagarna. Att skapa en "företagskultur" ingår i dag i många offentliga förvaltningars förnyelsearbete. Det är positivt, men mycket återstår att göra innan man har uppnått acceptabla positioner. Flexibla löner och belöningssystem ingår också i denna process. Extra insatser bör märkas i lönesättning och i form av behållna medel på resp. arbetsplatser. Den som har gjort extra insatser och lyckats förbilliga verksamheten samt kunnat ge bättre service åt medborgarna måste få behålla en del av den vinst som förvaltningen i fråga har uppnått. Det var några synpunkter på den allmänna inriktningen av personalpolitiken.

Så till våra reservationer i betänkandet. Jag börjar med att yrka bifall till reservation 4, som gäller värnpliktstjänstgöring som meritvärde. Centern förreslår i den reservationen att regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag som tillgodoser principen om lika meritvärde för värnpliktstjänstgöring.

Reservationerna om traktamenten är verkligen värda ett bifall. Alla vet att stora summor i dag går åt till mycket dyra hotellkostnader. Inga incitament finns egentligen för att välja ett billigare alternativ. Jag tror att detta helt har kommit bort i hanteringen. Därför yrkar jag bifall till reservation 8.

I reservation 11 tar centern upp frågan om bilersättningen till medresenärer. Denna ersättning har legat på sin nuvarande låga nivå, dvs. 5 öre extra, sedan 1960-talet. Det finns i dag och kommer i en nära framtid – jag tänker på höjningarna av bensinpriset och annat – att finnas ännu starkare skäl för att ge bilisterna en ordentlig stimulans till ökad samåkning. Utöver ekono-

miska skäl bör det självklart ske också av miljöskäl. Ingen kan väl vara emot en sådan stimulans.

I de nya kaliforniska lagförslagen på miljöområdet stimuleras just samåkning i bilar på ett markant sätt. Jag tror t.o.m. att det finns tvingande bestämmelser i lagstiftningen. Innan vi har samma miljösituation som man har där bör socialdemokraterna kunna samla sig till att föreslå en höjning av ersättningen som gör att den åtminstone finns i bakhuvudet hos resenärerna när de skall välja fortskaffningsmedel till en mötesplats. Så är ingalunda fallet i dag. Det tror jag att alla inser. Jag får hoppas att det är ett förbiseende att man inte har rättat till det här. Bilersättningen för medresenärer är alltså onödigt låg.

Skälen för avstyrkan av motionen i betänkandet är nu borta i och med den skatteuppgörelse som socialdemokraterna, folkpartiet och i stor utsträckning centern har medverkat till. Om inga nya sakskalet kan presenteras, Gustav Persson, och det torde vara svårt, bör motion och reservation bifallas.

Herr talman! Jag yrkar därmed bifall till dem.

KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Det som händer inom den statliga sektorn är normgivande för kommun- och landstingssektorn. Risken för tvätredjedelssamhället kommer att växa om staten fortsätter att satsa på cheferna på det sätt som man har gjort inom den statliga sektorn. Det måste, som vi i vpk ser saken, vara lika viktigt att satsa på personal och utvecklande utbildning på alla områden. Det är endast så man kan skapa möjligheter till ökade kunskaper hos all personal och se till att jämställdheten bättre beaktas. Som det nu ser ut kan ingen med bästa vilja i världen skryta med att ha lyckats.

Jag tycker det måste vara pinsamt för socialdemokraterna att tala om den statliga personalpolitiken, när man kan konstatera hur stor lönespridningen är inom de statliga förvaltningarna. En uppvärdering av chefsrollen och av lönerna för duktiga medarbetare är den enda centrala del i den statliga personalpolitiken som nu genomförs också inom den övriga offentliga förvaltningen. Den statliga personalpolitiken skall utformas utifrån krav på jämlikhet och rättvisa samt utifrån likalöns- och likavärderingsprincipen. Det måste vara de grundläggande kraven.

På s. 4 i betänkandet står följande: "De övergripande målen för den statliga personalpolitiken är att bidra till en effektiv statsförvaltning, medverka till samhällsekonomisk balans och att främja ett demokratiskt arbetsliv."

Har man uppnått dessa mål, Gustav Persson, eller är de bara visioner inför framtiden? När tänker man i så fall se till att de visioner som man skriver så vackert om i betänkandet blir verklighet? Dessa visioner skulle, om de blev verklighet, vara till gagn för många människor inom den offentliga verksamheten. Där finns människor som strävar efter att få utbildning, möjligheter till utveckling och en berättigad del av den gemensamma kakan. Är det bara visioner på ett papper eller finns det tankar på att realisera dem?

Nu tillsätts en utredning, och dess direktiv är det svårt att utläsa i betänkandet. Men är direktiven grundläggande för den utveckling som man vill ha inom den offentliga och statliga förvaltningen?

Som det ser ut i dag inom den statliga förvaltningen ur jämställdhetssyn-

punkt är det, som jag sade förut, egentligen inte någonting man kan gå ut och skryta om. Jag tycker att det är synd, för inom den statliga förvaltningen finns det många kompetenta, bl.a. kvinnor, som borde ha möjlighet att utvecklas och få en chefsroll, men de hålls tillbaka på ett eller annat sätt.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga vpk-reservationer vid detta betänkande.

ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Det finns i den kommunistiska reservationen nr 3 några passusar som också Karl-Erik Persson vidrörde och som jag något vill ställa under luppen.

Karl-Erik Persson säger att löneskillnaderna inte får bli stora, att det måste finnas en solidaritet i löneutvecklingen, ett slags jämlikhetsideal, och att det är ett rättvisekrav att lönepolitiken skall vara lika lön till alla. Han talar också om att utbildningen om möjligt bör bli lika och att man därför vill satsa på dem som har den sämsta utbildningen. Men man talar inte något om att också de som är duktiga kan behöva en fortsatt utbildning.

Det här innebär, som jag ser det, en uniformering i svenskt arbetsliv av öststatsmodell. I öststaterna rasar nu allting samman på ett sätt som vi faktiskt inte trott vara möjligt, även om vi haft aningar om att utvecklingen skulle gå i den riktningen.

Den politik som bedrivits i öststaterna har lett till en sämre arbetsledning på arbetsplatserna än som varit nödvändigt – ingen har velat ta på sig arbetsledaruppgifter, därför att det inte har gett några extra pengar. En sämre utveckling har blivit följd, en sämre tillväxt, med ytterligare försämrade lönebetalningsförmåga. Är det den utvecklingen, Karl-Erik Persson, som vänsterpartiet kommunisterna vill ha också i vårt land?

KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är synd att inte Erik Holmkvist och jag har litet längre tid att diskutera det här, för det skulle vara väldigt roligt.

Jag förstår att tankar om solidaritet bär Erik Holmkvist emot – det uttryckte han ju nu här. Men likalönspolitiken innebär inte att alla skall ha lika lön. Att alla som har samma befattning, oavsett kön eller ålder, måste ha lika lön, det är vad likalönsprincipen utgår ifrån.

När moderater inte klarar av att försvara de egna ståndpunkterna eller själva vill angripa någon, då tar de till öststaterna. Jag vet inte vad Erik Holmkvist känner till om öststaterna. Han kanske känner dem bättre än jag. Jag kan inte svara för öststaternas vare sig personalpolitik, lönepolitik eller något annat.

Eftersom Erik Holmkvist verkar vara så intresserad av och engagerad i öststaterna, kanske han borde ta upp den debatten när kammaren behandlar ett betänkande om utrikespolitiken. Att tala om öststaterna när vi behandlar den statliga lönepolitiken i Sverige, tycker jag rimmar litet dåligt.

Jag skall gärna försöka få till stånd en öststatsdebatt med Erik Holmkvist, men då måste jag först få läsa på, så att jag kan mer om det ämnet än jag gör i dag.

ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Det skulle inte heller bjuda mig emot att få en debatt med Karl-Erik Persson där vi har mera tid.

Men jag vill än en gång ställa frågan: Är det den utvecklingen som Karl-Erik Persson och vänsterpartiet kommunisterna vill ha i Sverige som man har fått i öststaterna, där man har praktiserat just den politik som vänsterpartiet kommunisterna ger uttryck för i sin reservation? Det var den frågan jag ville ha svar på.

Att likalönsprincipen så småningom resulterar i en sådan utveckling, tror jag är allom bekant i dag. Jag tror inte att något parti i Sverige i dag – möjligen bortsett från vänsterpartiet kommunisterna – har någon annan uppfattning än att det inte är möjligt att genomföra en uniformering av utbildning och lönesättning.

Jag tycker att reservation 3 visar alldeles tydligt att vänsterpartiet kommunisterna i de här frågorna ännu är kvar i de djupa hjulspår där ni har vistats under så många år.

KARL-ERIK PERSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag vet inte om öststaterna har praktiserat någonting som vi har uttryckt i en reservation. Påståendet att de har gjort det får stå för Erik Holmkvist.

Det vi presenterar i reservationen är vår syn på hur den statliga personalpolitiken skall utvecklas i Sverige. Vad det har att göra med någonting som eventuellt har praktiserats i öststaterna kan jag inte svara på.

Andre vice talmannen anmälde att Erik Holmkvist anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

KARIN THOMÉ (mp):

Herr talman! Av miljöpartiets reservationer tänker jag nu bara tala om två. Gösta Lyngå skall senare tala för vårt förslag att den anställde vid löneökning skall kunna få välja att ta ut förbättringen i minskad arbetstid i stället för ökad lön.

Den ena reservationen som jag tänkte ta upp handlar om nattractamenten. Vi vill återinföra de generella nattractamentena, för dagens regler leder till stort slöseri. Dagens regler innebär att hela övernattningskostnaden betalas av den som sänt vederbörande på tjänsteresa, och det får lätt till följd att den enskilde inte försöker hålla igen på kostnaderna. Resultatet har blivit en kostnadsexplosion som belastar statskassan. Att det inte finns ett maximibelopp har säkert bidragit till att hotellpriserna har rusat i höjden. Vi föreslår att övernattningskostnaderna begränsas genom att man sätter ett maxbelopp.

Den andra reservationen gäller att rättvisa villkor skall gälla för homosexuella sambor i fråga om den statliga grupplivförsäkringen. Vi stöder här två motioner, en från vpk och en från folkpartiet. För mig känns det självklart att alla sambor skall ha samma regler i det här avseendet. Varför skulle det förresten inte kunna gälla även syskon som bott ihop i många år? Fast det handlar ju inte den här reservationen om.

Jag är besviken på att motionerna inte har fått större stöd i utskottet. Folkpartiets representanter i utskottet har t.ex. inte stött folkpartimotionen.

Till sist skall jag ta upp frågan om bilersättning för medresande, som flera redan har pratat om här. Jag håller med motionären Birgitta Hambraeus om att man borde stimulera samåkning genom att göra det mer lönsamt att ha många medpassagerare i bilen. I ett särskilt yttrande instämmer jag i syftet med hennes förslag att öka ersättningen från nuvarande fem öre till kanske 15 öre per kilometer, men ett villkor för att jag skall kunna stödja förslaget är att man samtidigt drar ner på grundersättningen för föraren/bilägaren.

Vi vill inte öka bilersättningarna, snarare minska dem. Det är anledningen till att jag inte kan stödja reservation 11, som bara föreslår höjd ersättning för medpassagerarna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 5, 6, 7 och 9.

GUSTAV PERSSON (s):

Herr talman! I det här betänkandet som behandlar 14 motioner anknyter de flesta motionerna till den statliga personalpolitiken. De flesta motionerna har behandlats tidigare av arbetsmarknadsutskottet.

Moderaterna och folkpartiet hävdar att man skall trygga personalförsörjningen genom att skapa mer kompetent personal. Man vill utveckla arbetsgivarrollen och arbetsledarrollen och det skall finnas konkurrenskraftiga arbetsvillkor. Man talar även om ett flexibelt lönesystem och hänvisar till privata företag. Folkpartiet säger också att den enskilda arbetsgivaren har lättare att rekrytera personal inom sociala sektorn utan att ange några bevis för det. Dessutom hävdar man att lönerna är alltför sammanpressade.

Vpk hävdar däremot motsatsen. Lönpolitiken skall utgå från jämlikhet och rättvisa och man tar avstånd från uppvärderingen av chefsrollen. Vpk kräver innehåll i och inflytande på arbetet och lokalt godkännande av fackföreningar vid förändringar i arbetsorganisationen, dvs. i klartext vetorätt.

Denna redovisning belyser mycket klart de stora skillnader som råder mellan de borgerliga och vpk. De borgerliga betonar arbetsgivarrollen, cheferna, större löneskillnader och större skillnader i arbetsvillkor. Man talar visserligen i förtäckta ordalag genom att tala om konkurrenskraftiga arbetsvillkor, löneplaner som har blivit för mycket sammanpressade och flexibelt lönesystem, och man hänvisar till de privata som ett föredöme. Vpk har alltså den rakt motsatta åsikten här. Så här olika är det alltså mellan ytterligheterna när det gäller statlig personalpolitik.

Vi socialdemokrater ser på detta litet mera mitt emellan. Vi vill driva en personalpolitik som tillgodoser de anställdas önskemål. Men vi vill också ha en arbetsgivarroll så att medborgarna får nytta av den produktion som staten bedriver. Det är alltså båda dessa delar som måste sammanföras. Det är mer än vad det borgerliga lägret eller vpk gör.

Det sägs här att de övergripande målen för personalpolitiken är en effektiv statsförvaltning. Vi vill också medverka till samhällsekonomisk balans. Det är viktigt med tanke på att staten är en stor arbetsgivare och måste ta samma ansvar som man gör inom den privata sektorn. Ett demokratiskt arbetsliv skall främjas. De borgerliga tror att man kan främja ett demokratiskt arbets-

liv genom att skapa större löneskillnader och större olikheter i arbetsvillkor. Det tror inte vi socialdemokrater på.

Karl-Erik Persson undrar om vi har uppnått dessa mål. Självfallet har vi inte uppnått alla mål. Men man måste ständigt arbeta i den riktningen. Det är vad de övergripande målen går ut på. Jag tror aldrig man når dessa mål då arbetsmarknaden förändras varje dag.

När jag arbetade på arbetsförmedlingen hade jag en lärare som sade att arbetsmarknaden är varje morgon ny. Det sker alltså en ständig förändring. Därför måste man ha dessa mål att arbeta mot.

De borgerliga har en övertro på löneskillnaderna och tror att de skall lösa alla problem tillsammans med konkurrensen om arbetskraften. Erfarenheterna från de år som har gått efter andra världskriget visar på annat. Vi har i det här landet drivit en solidarisk lönepolitik, och det har gett, Charlotte Branting, kvinnorna en helt annan lönesättning än om vi hade drivit en spridd lönepolitik. Dessutom har de lågavlönade fått en helt annan ekonomisk situation med hjälp av denna politik. Vi hävdar därför att lönepolitiken är bara en del för att uppnå de tre mål jag tidigare har redovisat.

Vi tror inte heller, som vpk, på att det går att ha en lokal vetorätt när arbetsorganisationen skall ändras. Det krävs så stor strukturomvandling också i den offentliga sektorn att det inte går att ha vetorätt i sådana sammanhang. Det är också en erfarenhet som svensk fackföreningsrörelse har gjort.

Folkpartiet har även tagit fram decentralisering och anpassning av personal till olika verksamhetsgrenar. Det ligger helt i linje med den nuvarande utvecklingen av personalpolitiken. Vpk har krav på att satsningar på utbildning av personer med endast nioårig skolgång skall göras. Syftet med den statliga personalpolitiken är att detta krav skall tillgodoses.

Regeringen skall tillsätta en utredning om kompetensutveckling. Den utredningen syftar till att dels kartlägga, dels analysera de framtida behoven av just utbildning och föreslå åtgärder. Detta kommer naturligtvis de breda grupperna till del, och det gäller över hela arbetsmarknaden och självfallet inom den statliga sektorn.

Arbetsmarknadsutskottet hävdar här att den nuvarande inriktningen på den statliga personalpolitiken måste fullföljas. Den är väl avvägd mellan de borgerliga partiernas förslag och vpk:s förslag. Utskottet avstyrker därför motionerna.

Lennart Brunander har åter väckt en motion om meritvärdering av värnpliktstjänstgöring. Han vill att värnpliktstjänstgöring likställs med annan anställning. Arbetsmarknadsutskottet anförde förra året, och gör det på nytt, att all erfarenhet som är relevant när man söker en tjänst också skall få åberopas. Det skall man naturligtvis också få göra med värnpliktstjänstgöring. Men samtidigt anförde arbetsmarknadsutskottet då, och gör det även nu, att det exempel som motionären nämner om uppsägning gäller mindre meritvärdering och mer anställningsskyddslagen och turordningsregler som fastställs genom avtal. Utskottet är därför inte berett att vidta några ytterligare åtgärder i det fallet.

I motionen från Sven-Gösta Signell m. fl. socialdemokrater yrkar man på en vidareutveckling av den statliga personalpolitiken när det gäller kampen mot alkoholskador. Man nämner olycksfaktorer, otrivsel, längre sjukskriv-

ning, social utslagning och som det yttersta en för tidig död. Detta har bl.a. Folkhälsorapporten visat på. Arbetsmarknadsutskottet instämmer här i arbetsplatsens betydelse när det gäller att rehabilitera, förebygga och stödja. Utskottet redovisar en rad åtgärder som har vidtagits. Det gäller statens arbetsmiljönämnd som ger rekommendationer och vägledning i dessa frågor, Statshälsans insatser, de lokala arbetsmarknadsparternas insatser och skyddshälsoorganisationen. Vidare kan man hänvisa till att det kommer att framläggas en proposition baserad på rehabiliteringsutredningens och arbetsmiljökommissionens arbete. De arbetar ju också i den här riktningen. Vi anser att stora insatser görs och kommer att göras i framtiden. Därför bör motionen inte föranleda någon åtgärd.

Miljöpartiet genom Gösta Lyngå föreslår att arbetstagare vid uppflyttning till högre tjänstetidsklasser skall få välja mellan ökad lön och minskad arbetstid. Utskottet avstyrker motionen med hänvisning till att detta är en förhandlingsfråga. Löneplaner och tjänstetidsklasser kommer förmodligen att slopas, om man får tro utvecklingen som för närvarande pågår när det gäller avtalsförhandlingarna.

Bo Lundgren tillsammans med moderater, folkpartister, vpk och miljöpartiet tar upp frågan om pension för huvudlärar- eller institutionsföreståndartjänster som avskaffades den 1 juli 1987. Man hävdar här att de enskilda befattningshavarna har lidit rättsförluster. Arbetsmarknadsutskottet delar inte denna uppfattning. Det har här varit fråga om en förhandlingsuppställning i samband med övergångsbestämmelse när tjänsterna avskaffades. Riksdagen kan inte efter avtalsuppställningen komma och säga något annat. Utskottet avstyrker därför motionen.

Detsamma gäller en motion från vpk, Lars Werner, och folkpartiet, Maria Leissner, om efterlevandeskydd i grupplivförsäkringar för homosexuella sambor. Även här är det numera en förhandlingsfråga. Det gäller alltså en uppställning mellan arbetsmarknadens parter, dvs. reglementet har avskaffats och ersatts med avtal. Utskottet avstyrker motionen.

Slutligen tas frågan om statliga nattractamenten upp i motioner från miljöpartiet och moderaterna. Det gäller även bilersättningar för medresande och ersättning i de fyra nordligaste länen. Motionen avstyrks med hänvisning till den pågående behandlingen av inkomstskatteutredningen.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 7 och avslag på samtliga motioner och reservationer.

ERIK HOLMKVIST (m) replik:

Herr talman! Vad vi säger är att det är alldeles nödvändigt att staten som arbetsgivare i framtiden skall kunna konkurrera om den bästa arbetskraften. Något annat mål skall vi inte ha, och jag tror att vi är eniga på den punkten.

För att detta skall bli möjligt, för att staten skall kunna konkurrera om det bästa på arbetsmarknaden i fråga om arbetskraft, krävs en större flexibilitet än vad vi hittills har sett från statens sida. Statens roll som arbetsgivare är oerhört komplicerad, i all synnerhet i en tid när efterfrågan på arbetskraft är så stark som den är just nu.

En solidarisk lönepolitik, säger Gustav Persson, det är vad vi har drivit.

Vi har dessutom drivit en fördelningspolitik. Men, Gustav Persson, det har gått för långt, vilket bl. a. har resulterat i att vi nu får en ny skattepolitik som medger skattesänkningar på 4 000 till 6 000 kr. i månaden för dem som tjänar mycket. Den som tjänar litet däremot får inte just någon skattesänkning alls.

Detta tycker jag är ett bevis på hur nödvändigt det är att vi fortsätter att anpassa oss till vår roll inom EG, som kräver denna insats av oss. Det förslag som är lagt visar, med de brister det har i finansieringen, hur nödvändigt det ändå är att få en flexibel lösning som innebär att den som är duktig – och då naturligtvis har en hög lön – får mer kvar i sin plånbok än vad han får i dag. Detta tar så att säga loven av Gustav Perssons argument därvidlag. Socialdemokraterna har insett att denna insats är alldeles klart nödvändig. Jag tycker att Gustav Persson gärna kan erkänna det.

CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Det är oroande att Gustav Persson inte på något sätt känner ängslan över att de offentliganställda faktiskt till viss del flyr den offentliga sektorn och att man där har problem. Jag gav i mitt anförande en hel rad exempel på detta, och jag hänvisade till en IMU-undersökning som visar på just detta problem i fråga om den offentliga sektorns rekrytering av arbetskraft. Tror ändå inte Gustav Persson att en konkurrens från en alternativ sektor är positivt även sett från den offentliga sektorns sida?

Det är oroande att se att socialdemokraterna på flera olika sätt motverkar en utveckling inom den offentliga sektorn. Varför är man inte för dessa alternativ, och varför ser man inte det positiva i att det behövs en förändring och en förbättring av den offentliga sektorn?

Tycker inte Gustav Persson t.ex. att det är rimligt att man, om man på en arbetsplats har lyckats tjäna in litet pengar, själv skall ha möjlighet att använda de pengarna till det som man anser vara viktigt och riktigt? Att ge ett ökat budgetansvar för de offentliganställda är ett sätt för staten att visa att man verkligen tar ansvar för och litar på sin personal.

Ökade löneklyftor är inte ett mål i sig för oss i folkpartiet. Men det är enligt vår mening viktigt att utbildning lönar sig. Anser inte Gustav Persson att det är viktigt att en undersköterska som utbildar sig till sjuksköterska verkligen får även ekonomiskt utbyte av detta? På detta sätt får vi ökade löneskillnader, men vi får också en stimulans för utbildning. Och det kan väl inte vara fel?

Det skulle vara intressant om Gustav Persson ville säga något om den översyn av den offentliga verksamheten som utskottsmajoriteten hänvisar till i sin skrivning.

GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Herr talman! Statens roll som arbetsgivare, Gustav Persson, hänger intimt samman med löneförhandlingarna och resultaten av dessa. Det vi nu ser inför våra ögon är någonting av uppdämda krav och önskemål som håller på att explodera i en situation som tenderar att bli mycket lik den som rådde i mitten av 70-talet. Jag ställde en fråga för att få veta om socialdemokraterna hade några tankar på att försöka ta tag i detta med en mera samordnad statlig

insats. Uppenbarligen har man misslyckats med att i förväg skapa trovärdiga förutsättningar för en lönerörelse som skulle stanna ens i närheten av vad Kjell-Olof Feldt förutsåg i januari i år.

De borgerliga – jag räknar mig som borgerlig – vill inte bara se ökade löneklyftor, och se det som lösningen på statens personalproblem. Den ideologi, eller vad man skall kalla det, som Gustav Persson förfäktar går egentligen ut på att den rätta positionen måste finnas någonstans mitt emellan de borgerliga och vpk. Jag tror inte att detta räcker. Man måste ha en mera medveten inställning för att resultatet skall bli bra.

Vi tror att löner och chefsförhållanden är viktiga faktorer i förnyelsen av den offentliga sektorn. Jag kan som exempel nämna de skattehandläggare som finns på länsstyrelsen i mitt län. Dessa ställer knappast i dag upp på den typ av solidarisk lönepolitik som Gustav Persson förfäktar som den enda sanna lösningen. Egentligen är det precis tvärtom; de röstar så att säga även här med fötterna. De lämnar sina tjänster, och det uppstår ett behov av en ständigt ny inskolningsperiod med ny personal. Man får inte den kompetensuppbyggnad i förvaltningen som är så viktig för att staten på ett kärnområde verkligen i förlängningen skall kunna garantera den rättssäkerhet som alla är så betjänta av. Det är enligt min mening också viktigt att vi har effektiva belöningsystem inom den offentliga sektorn.

Till sist några ord beträffande centermotionen om ersättning för med-åkare, bilersättningen. Jag efterlyste nya argument eftersom de som fanns i betänkandet hade fallit till följd av skatteuppjörelsen. Det blir när det gäller bilersättningarna inte några grundläggande förändringar, som det står skrivet i betänkandet. Trots detta föreslår Gustav Persson, utan nya argument, att motionen skall avslås. Det är litet synd, för här skulle man faktiskt kunna agera genom ett bifall till en så självklar propå.

GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Vad är nu livskvalitet? Frågan är berättigad när människor som resultat av reklam, gruppträck, statusbehov etc. skaffar sig allt fler prylar för att fylla upp hem och fritid. Detta sker oftast när man har en disponibel inkomst som ligger över den nivå där man tillfredsställt sina basbehov.

Emellertid finns det många visare människor som väljer en annan väg, som i stället för högre lön väljer kortare arbetstid, mer tid för sin familj och sin fritid – vilket enligt min uppfattning är lika med högre livskvalitet. Det är bra att samhället är så flexibelt att många kan välja enligt sin egen livsstil. Dess värre är det dock inte så för alla; många är fast i sin lönekarusell. Min motion var avsedd att visa på en väg ut ur denna bindning. Tanken är att man i stället för ökad löneklass skall kunna välja en förkortad arbetstid. Detta skulle ha fördelar för alla parter:

Löntagare kan välja fritid framför pengar.

Arbetsgivare kan arbeta utan automatiska öknningar av lönekontot.

Samhällets ekonomiska takt kan bli lugnare.

När nu utskottet har avstyrkt motionen har detta skett av bl.a. två skäl. För det första har denna aspekt inte diskuterats i arbetstidskommitténs be-

tänkande. För det andra kan frågan tas upp i avtalsförhandlingar mellan parterna.

Prot. 1989/90:21
8 november 1989

Personalpolitik

Den första motiveringen är troligen den sämsta. Ett förslag kan alltså inte tas upp därför att det inte tidigare har tagits upp. Hur menar utskottet att någonting någonsin skall ske om det är deras filosofi som gäller?

Den andra motiveringen är av typ "goddag-yxskaft". Bästa utskott, det är ju just detta vi motionerar om, nämligen att visa vägen för arbetsmarknadens parter. Regeringen skall skaffa fram tabeller och riksdagen skall uppmana parterna på arbetsmarknaden att införa valfriheten i sina avtal. Det var det motionen gällde. Att avslå den med samma motivering låter konstigt.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation 5 i mom. 4.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 15 november.)

27 § Meddelande om val

Andre vice talmannen meddelade att val av ytterligare en suppleant i försvarsutskottet skulle ske vid morgondagens sammanträde.

28 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 8 november

1989/90:50 av *Olof Johansson* (c) till statsministern om en riksomfattande kampanj mot våld:

Det råa och hänsynslösa våldet blir alltmer omfattande. Denna utveckling kan och får aldrig accepteras. Centerns utgångspunkt är att samhället har en grundläggande skyldighet att skydda medborgare mot våld och övergrepp. Människor skall inte heller behöva känna oro och rädsla för liv och hälsa.

Våldsutvecklingen kräver större resurser för polis, åklagare och domstolar. Polisbristen är akut, vilket är resultatet av en nedrustning av poliskåren under den socialdemokratiska regeringstiden. Centern har under flera år krävt utökad polisutbildning och ökade satsningar på personalfrämjande åtgärder för att behålla redan utbildade poliser. Regeringen har inte tidigare lyssnat på våra krav.

Lagföring och straff löser inte de grundläggande problemen bakom våldsutvecklingen. Men det är viktigt att samhället reagerar omedelbart på brott. Brottslingar måste snabbt komma inför domstol. I dag kan det dröja flera månader. Centern upprepar därför sitt gamla krav på jourdomstolar. På så sätt kan ett brott omedelbart beivras. Detta är särskilt angeläget för unga lagöverträdare.

Kravet om införande av påföljden samhällstjänst har centern drivit i

många år. Genom regeringens nyligen framlagda förslag har centern fått gehör för sitt krav. En sådan påföljd anser vi – i motsats till regeringen – vara särskilt angelägen när det gäller ungdomar under 18 år. Vidare bör tillämpningen av åtalseftergift ske mer restriktivt för att särskilt hos ungdomar inskräpa samhällets avståndstagande mot brott.

Statistiken visar att mellan 70 och 80 % av våldsgärningsmännen vid brottstillfället varit alkoholpåverkade. Alkoholens och narkotikans roll i våldssammanhang har hittills undervärderats. Kampen mot missbruk av alkohol och narkotika måste därför intensifieras.

För att komma åt de grundläggande orsakerna till våldet krävs insikt och förståelse om de bakomliggande mekanismerna. Familjeupplösningen, de stora omflyttningarna inom landet och utbyggnaden av nya stora bostadsområden under miljonprogrammets dagar har lett till främlingskap, social misär och även ökad brottslighet. Det är också alarmerande att den s.k. storstadsutredningen i ett nyligen avlämnat betänkande konstaterat, att de sociala förhållandena i de minst attraktiva bostadsområdena i storstäderna fortlopande försämras. Andra orsaker till våldsutvecklingen står att finna i bl.a. videovåldets destruktiva inverkan.

Som centern påpekat i många sammanhang är det nödvändigt att föräldrarnas roll som fostrare stärks. Skolan har vid sidan av föräldrarna en viktig uppgift att fylla när det gäller att tillvarata och utveckla ungdomars inboende förmåga och möjligheter. Det är också viktigt att skolan kan och har kraft att ställa krav och uppställa normer. Undersökningar visar att det finns ett starkt samband mellan skolk, dålig skolanpassning och kriminalitet.

Större resurser måste också ställas till förfogande för att förbättra dåliga bostads- och levnadsmiljöer för att människor skall trivas och finna sig väl till rätta. Samhällets hjälp till självhjälp bör förstärkas och effektiviseras. En strävan att förbättra livskvaliteten i vid bemärkelse kräver emellertid större engagemang hos alla. Kyrkorna, idrottsrörelsen och andra ideella organisationer har här en viktig uppgift.

Sveriges politiska partier, folkrörelser och andra ideella organisationer måste nu mötas i en gemensam landsomfattande kampanj mot våldet. Vi måste tillsammans föra en konstruktiv debatt och finna förslag till åtgärder som leder till minskat våld. I detta angelägna arbete behövs en samling över partigränserna. Centern är som parti berett att ta sin del av ansvaret i en sådan aktion mot våldet.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande frågor till statsministern:

1. Vilka omedelbara åtgärder är regeringen beredd att vidta för att stävja våldsvågen?
2. Är statsministern beredd att stödja en landsomfattande kampanj mot våldet, och är regeringen villig att ställa erforderliga medel till förfogande för detta ändamål?

1989/90:51 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till statsrådet Maj-Lis Lööw om flyktingars möjlighet till arbete:

bete återigen aktualiserats. Vi har nu många flyktingar och invandrare med hög utbildning och gedigen yrkesutbildning, vilka inte får chans att arbeta i Sverige på sin kompetensnivå.

Jag vill därför fråga invandrarministern:

1. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att ge dessa nya svenskar möjligheter att få ett kvalificerat arbete i Sverige genom att godkänna deras utbildning eller låta dem komplettera den?
2. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att aktivera arbetsgivarna att utnyttja denna arbetskraft, när bristen på kvalificerade arbetare och tjänstemän är så stor i nuläget?

29 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framstälts

den 7 november

1989/90:185 av *Karl-Erik Persson* (vpk) till försvarsministern om skåp för förvaring av utkwitterade vapen inom hemvärnet:

I dagarna håller det svenska hemvärnet på att byta ut gamla musergevär mot nya automatvapen. Såvitt jag vet finns det inga krav på hur man skall förvara dessa vapen. De nya vapnen är säkert mera eftertraktade på den svarta marknaden.

Jag vill därför fråga försvarsministern:

Tänker försvarsministern verka för att hemvärnet tillhandahåller vapenskåp i samband med utkwitterande av vapen?

den 8 november

1989/90:186 av *Bengt Hurtig* (vpk) till civilministern om tullverkets verksamhet i Arjeplog:

År 1975 öppnades den s.k. Silvervägen mellan Atlanten och Bottenvikskusten via Arjeplogs kommun.

Tecken tyder på att den internationella narkotikahandeln numera betraktar Silvervägen som en av möjliga vägar att få in narkotika till kommunerna i Norrland. I denna situation pågår en organisationsöversyn inom tullverket, som kan leda till att de två tulltjänsterna i Arjeplog dras in. I stället borde tullbevakningen öka och förstärkas med narkotikahund.

Jag vill därför fråga:

Är statsrådet villig att medverka till att tullverkets verksamhet i Arjeplog förstärks i stället för att försvagas?

1989/90:187 av *Ylva Johansson* (vpk) till statsrådet Göran Persson om villkoren för skolbefrielse:

Nyligen har skolstyrelsen i Gislaved befriat 22 elever från lektioner i religionskunskap och samlevnad. Föräldrarna tillhör den religiösa sekten Plymouth-bröderna. Ansökningar har kommit från flera andra håll där rörelsen har anhängare. Enligt tidningsuppgifter motsätter sig föräldrarna inte bara undervisning i samlevnad och religion utan också att barnen ser på film och teater, arbetar med datorer och deltar i simundervisningen. Det finns nu en oro för att beslutet i Gnosjö kommun blir ett prejudikat och att också andra extrema sekter kommer att undandra sina barn rätten till undervisning i väsentliga frågor.

Mot bakgrund av ovanstående vill jag fråga skolministern:

Anser skolministern att beslutet om skolbefrielse överensstämmer med läroplanens anda?

1989/90:188 av *Agne Hansson* (c) till bostadsministern om begränsning av bygglovsplikten:

I den nya plan- och bygglagen uppdras bl.a. åt byggnadsnämnderna att ta till vara de möjligheter lagen ger att förenkla och underlätta för enskilda vid bygglovsärenden. Vidare stadgas att nämnderna aktivt skall verka för att lagens föreskrifter om begränsning av bygglovsplikten vinner tillämpning. Av uppgifter i pressen framgår att de intentioner som finns i lagen i många fall inte vunnit avsedd tillämpning. Byggnadsnämnder och byggnadsinspektörer har i stället fortsatt att ge detaljerade föreskrifter om utformningen av en viss byggnad i strid med lagens anda. Detta är enligt min mening helt oacceptabelt.

Med anledning av vad som anförts vill jag fråga statsrådet och chefen för bostadsdepartementet:

Vilka initiativ avser regeringen att ta för att intentionerna i plan- och bygglagen om ett förenklat och mindre detaljreglerat bygglovsförfarande skall vinna tillämpning?

1989/90:189 av *Per Stenmarck* (m) till arbetsmarknadsministern om arbetstillstånd för invandrare:

Inom staten är det alltför vanligt att den ena handen inte vet vad den andra gör. Aktuella exempel visar, ätt en myndighet utfärdar skattsedlar till utländsk arbetskraft samtidigt som en annan myndighet genomför razzior mot de företag som utnyttjar samma arbetskraft, därför att dessa saknar arbetstillstånd.

På många sätt har Sverige i dag brist på arbetskraft. Det har länge varit svårt att få folk till industrierna. Följden har blivit att främst folk från Östeuropa under några månader fått jobb inom svenska företag.

Under 1990-talet kommer Sverige med stor sannolikhet att behöva arbetskraft från andra länder. För tillfället sker en stor förändring i Central-

och Östeuropa, vilket på ett dramatiskt sätt kan komma att öka rörligheten för miljontals människor. Genom snabbare arbetstillstånd kan svenska företag tillföras nödvändig arbetskraft samtidigt som flyktingar och invandrare snabbare kan få arbete.

Vilka åtgärder är regeringen beredd vidta för att processen med arbetstillstånd skall kunna ske på ett smidigare sätt?

1989/90:190 av *Kjell-Arne Welin* (fp) till statsrådet Maj-Lis Lööv om asylsökandes behandling:

Med anledning av tältlägerförvaring av flyktingar i Eslöv vill jag ställa följande fråga:

Är det framdeles meningen att asylsökandes situation skall göras så svår som möjligt för att Sverige därigenom skall slippa nytillkomna flyktingar?

30 § Kammaren åtskildes kl. 23.01.

Infidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 8 november

1 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
2 § Meddelande om samlad votering	1
3 § Kemikaliekontroll m.m.	1
Jordbruksutskottets betänkande JoU3	
Debatt	
Ingvar Eriksson (m)	
Lars Ernestam (fp)	
Lennart Brunander (c)	
Annika Åhnberg (vpk)	
Åsa Domeij (mp)	
Grethe Lundblad (s)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
4 § Offentlig upphandling	29
Finansutskottets betänkande FiU1	
Debatt	
Rune Rydén (m)	
Gunnar Björk (c)	
Viola Claesson (vpk)	
Carl Frick (mp)	
Iris Mårtensson (s)	
Andre vice talmannen	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
5 § Världsbanken, Internationella valutafonden och införande av en neutral världsvaluta	44
Finansutskottets betänkande FiU2	
Debatt	
Carl Frick (mp)	
Viola Claesson (vpk)	
Arne Kjörnsberg (s)	
Ingela Mårtensson (fp)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
6 § Aktiebolaget Tipstjänsts stöd till idrotten	54
Finansutskottets betänkande FiU3	
Debatt	
Filip Fridolfsson (m)	
Gunnar Björk (c)	
Carl Frick (mp)	
Marianne Carlström (s)	
Lars De Geer (fp)	

Alf Wennerfors (m)	
Hans Lindblad (fp)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
7 § Statistiken över mervärdeskatt	64
Finansutskottets betänkande FiU4	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
8 § Det statliga betalningssystemet	65
Finansutskottets betänkande FiU5	
Debatt	
Rune Rydén (m)	
Lisbet Calner (s)	
<i>Beslut fattades under 9 §</i>	
9 § Beslut	70
Jordbruksutskottets betänkande JoU3	70
Finansutskottets betänkande FiU1	72
Finansutskottets betänkande FiU2	73
Finansutskottets betänkande FiU3	73
Finansutskottets betänkande FiU4	73
Finansutskottets betänkande FiU5	73
10 § Meddelande om sammanträdet måndagen den 13 november . . .	74
Tredje vice talmannen	
11 § Beslut om samlad votering	74
Tredje vice talmannen (om sammanträdets fortsättande under kvällen)	
12 § Företagsbeskattning	74
Skatteutskottets betänkande SkU4	
Debatt	
Hugo Hegeland (m)	
Kjell Johansson (fp)	
Rolf Kenneryd (c)	
Lars Bäckström (vpk)	
Gösta Lyngå (mp)	
Lars Hedfors (s)	
<i>Beslut fattades under 14 §</i>	
13 § Jordbruksbeskattning	95
Skatteutskottets betänkande SkU7	
Debatt	
Karl-Gösta Svenson (m)	
Leif Olsson (fp)	
Håkan Hansson (c)	
Bruno Poromaa (s)	
<i>Beslut fattades under 14 §</i>	
14 § Beslut	103
Skatteutskottets betänkande SkU4	103
Skatteutskottets betänkande SkU7	106
15 § Meddelande om uppskjutna interpellationssvar	107
Förste vice talmannen	
16 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	107

17 § Miljöavgifter m.m.	107
Skatteutskottets betänkande SkU8	
Debatt	
Karl-Gösta Svenson (m)	
Kjell Johansson (fp)	
Håkan Hansson (c)	
Lars Bäckström (vpk)	
Gösta Lyngå (mp)	
Kjell Nordström (s)	
Krister Skånberg (mp)	
<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
18 § Ajournering för middagsuppehåll	122
19 § Återupptagna förhandlingar	122
20 § Rättegångsgudstjänst	122
Justitieutskottets betänkande JuU1	
<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
21 § Lärares tillsynsplikt m.m.	122
Justitieutskottets betänkande JuU3	
Debatt	
Birgit Henriksson (m)	
Eva Johansson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
22 § Prostitution m.m.	126
Justitieutskottets betänkande JuU6	
Debatt	
Gunilla André (c)	
Berith Eriksson (vpk)	
Britta Bjelle (fp)	
Kent Lundgren (mp)	
<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
23 § Vittnesplikt för psykologer, m.m.	134
Justitieutskottets betänkande JuU7	
Vaxholms fästning.	135
Försvarsutskottets betänkande FöU1	
Katastrofpsykiatrisk beredskap	135
Försvarsutskottets betänkande FöU2	
<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
24 § Socialavgifter	135
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU4	
Debatt	
Gullan Lindblad (m)	
Sigge Godin (fp)	
Rune Backlund (c)	
Nils-Olof Gustafsson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
25 § Kollektiv sakförsäkring	153
Näringsutskottets betänkande NU1	
Debatt	

Karin Falkmer (m)
Isa Halvarsson (fp)
Kjell Ericsson (c)
Lars Norberg (mp)
Leif Marklund (s)

Beslut skulle fattas den 15 november

26 §	Personalpolitik	164
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU7	
	Debatt	
	Erik Holmkvist (m)	
	Charlotte Branting (fp)	
	Göran Engström (c)	
	Karl-Erik Persson (vpk)	
	Karin Thomé (mp)	
	Gustav Persson (s)	
	Gösta Lyngå (mp)	
	<i>Beslut skulle fattas den 15 november</i>	
27 §	Meddelande om val.	177
28 §	Meddelande om interpellationer	
	1989/90:50 av Olof Johansson (c) om en riksomfattande kampanj mot våld	177
	1989/90:51 av Ragnhild Pohanka (mp) om flyktingars möjlighet till arbete.	178
29 §	Meddelande om frågor	
	1989/90:185 av Karl-Erik Persson (vpk) om skåp för förvaring av utkvitterade vapen inom hemvärnet	179
	1989/90:186 av Bengt Hurtig (vpk) om tullverkets verksamhet i Arjeplog	179
	1989/90:187 av Ylva Johansson (vpk) om villkoren för skolbefrielse	180
	1989/90:188 av Agne Hansson (c) om begränsning av bygglovsplikten.	180
	1989/90:189 av Per Stenmarck (m) om arbetstillstånd för invandrare	180
	1989/90:190 av Kjell-Arne Welin (fp) om asylsökandes behandling	181

